

Suomalaiset

SVEITSISSÄ

1944 - 1996

Krister
Björklund

Suomalaiset Sveitsissä 1944–1996

Krister Björklund

**Suomalaiset Sveitsissä
1944–1996**

Siirtolaisuusinstituutin erikoisjulkaisut
Turku 1998

Kannen suunnittelu
Etukannen kuva
Takakannen kuvat

Jussi Jäppinen Ky, Jyväskylä
Leena Pulfer
Leena Pulfer ja Krister Björklund

ISBN 951-9266-59-3

Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 1998

Sisällysluettelo

Esipuheet

Johdanto	15
Teoreettisia lähtökohtia.....	17
Käsitteistä	17
Aikamaantieteellinen näkökulma	19
Akkulturaatio	22
Sveitsin ulkomaalaispolitiikka	24
Tutkimusmenetelmä ja aineisto	26
Suomalaisia Sveitsissä ennen 1950	31
Matkamiehiä ja merkkihenkilöitä	31
Mannerheim	33
Rolf Nevanlinna	38
Muita sodanjälkeisiä sveitsinkävijöitä	41
Pestalozzi-lastenkylä	43
Sveitsinsuomalaiset tilastojen valossa ja varjossa	51
Sveitsinsuomalaiset tilastoissa 1944–1967	52
Suurten ikäluokkien muutto	56
Sveitsin ulkomaalaistilanne	59
Sveitsissä asuvat suomalaiset Sveitsin tilastoissa	61

Suomalaisten lukumäärä Sveitsissä tänään	64
Suurin ryhmä: terveydenhoitoalan ammattilaiset	65
Muuttajien ikärakenne	71
Lähtö Suomesta	73
Tuloalueet Sveitsissä	76
Perheet	78
Työelämä	81
Koulutus	92
Tilastotarkastelun yhteenveto	95
Suomalaiset opiskelijat Sveitsissä	95
<i>Suomalaisten lääkäreiden koulutus Sveitsissä</i>	98
<i>Arkkitehtikoulutus</i>	103
Au-pairit	106
Jääkiekkoilijat	108
Muusikot	110
Kansainvälisissä järjestöissä toimivat suomalaiset Sveitsissä	111

Eläminen Sveitsissä 113

Muuton syyt	113
Sattuman merkitys	113
Sukupuolten väliset erot muuttopäätöksessä	116
Sairaanhoidtajien muuttosyyt	120
Muuttajatyyppit	121
Sopeutuminen arkielämään	122
Sopeutumisen rakenteelliset tekijät	123
Sveitsiläisen arkielämän erityispiirteitä	129
Suomalaisnaisten elämäntilanne Sveitsissä	131
Suomalaismiesten elämäntilanne Sveitsissä	134

Asuminen	137
Ruokaperinne	139
Saunominen	142
Juhlapyhät ja riennot	144
Suomalaisten yhdistystoiminta Sveitsissä.....	147
Sveitsin Suomenystävien yhdistyksen tausta.....	147
Suomenystävien yhdistys ja muuttoaalto Sveitsiin	154
Matkustaminen Sveitsin ja Suomen välillä	158
Stipendisäätiö	159
Kauppakamarit ja killat	161
Muita suomalaisjärjestöjä	162
Finnland Magazin	164
Fennica-kirjasto ja videoteekki	167
Sveitsin suomenkielinen kirkollinen työ	168
Suomi-koulut Sveitsissä	171
Sveitsinsuomalaisten kulttuuritoiminta	180
Tanhu	181
Musiikkitoiminta	185
Pesäpallo	190

Sveitsinsuomalaisten akkulturaatio ja identiteetti 193

Yhteydet Suomeen	193
Integraatio vai assimilaatio?	194
Loppupäätelmä: sveitsinsuomalaisen ”muotokuva”	200

Zusammenfassung 205

Lähdeviitteet 207

Lähdeluettelo 213

Suomen tasavallan presidentti Martti Ahtisaaren esipuhe

Lukumääräisesti suomalaisia on muuttanut Sveitsiin vuosien 1944 ja 1996 välillä melko vähän: noin 10 000 ihmistä on tänä aikana lähtenyt Alppien maahan. Pohjois-Amerikkaan ja Ruotsiin suomalaisia on muuttanut suurina siirtolaisuusaaltoina lähes miljoona. Lukumäärän vähydestä huolimatta suomalaisten muuttoliike Sveitsiin on vaikuttanut siellä monin tavoin. Sen osoittavat monet organisaatiot, jotka viljelevät maiden ystävyyssuhteita ja edistävät suomalaista kulttuuria. Näitä ovat esimerkiksi upseeri-, stipendi-, kirjasto-, koulu-kansantanssi- ja kuoro-organisaatiot.

Suomalaiset on vastaanotettu Sveitsiin lämpimästi; tästä sain omakohtaisia kokemuksia työskennellessäni Genevessä. Neue Zürcher Zeitungin (NZZ) huomiota herättäneet raportit talvisodasta laitoivat liikkeelle paitsi humanitaarisen avun Sveitsistä myös myötätunnon aallon, joka on vaikuttanut nykyhetkeen saakka. Vaikutusta on ollut myös sillä, että marsalkka Mannerheim vietti viimeiset elinvuotensa Sveitsissä vuodesta 1947. Mannerheim kuoli Lausannessa vuonna 1951. Hän on tiettävästi ainoa Suomen presidenteistä, jolla on muistomerkki ulkomailla ainutlaatuinen obeliski sijaitsee Montreux'ssä Sveitsissä.

Tämä Siirtolaisuusinstituutissa tehtyyn tutkimukseen pohjautuva kirja täydentää käsitystämme suomalaisesta siirtolaisuudesta ja piirtää elävän kuvan paitsi muuttajien lukumääristä myös suomalaisten elämästä ja vaikutuksesta Sveitsissä. Arviolta 7000 ensimmäisen ja toisen sukupolven suomalaista elää tämän päivän Sveitsissä, pääosin saksankielisillä alueilla ja erityisesti Zürichin ympäristössä. Lisäksi suomalaisia on ranskankielisillä alueilla varsinkin Geneven alueella, jossa Finn-EFTAlla oli aikoinaan päämaja. Tässä tutkimuksessa tehty laaja postikysely osoittaa, että suurin osa suomalaisista on sopeutunut hyvin sveitsiläiseen yhteiskuntaan unohtamatta kuitenkaan juuriaan. Monet suomalaiset toimivat voimaperäisesti yhdistyksissä kuten Suo-

men ystävät Sveitsissä ry:ssä (SVFF, Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands). SVFF samoin kuin Sveitsin ystävät Suomessa ry (SYS) ovat jo 1940-luvun lopusta lähtien lujittaneet Suomen ja Sveitsin kulttuurisuhteita. Toisen polven suomalaisilla on oikeastaan kaksi kotimaata, koska monet viettävät kesälomat omalla mökillään Suomessa. Yhteydenpito on kaksisuuntaista: Suomeen palanneet pitävät usein yhteyksiä yllä Sveitsiin ja palaavat sinne töihin vaihtelevan pituisiksi ajoiksi, ja monet käyvät useita kertoja vuodessa Sveitsistä Suomessa työkomennuksilla.

Haluan osoittaa kiitokseni Sveitsin suurlähetystölle ja erityisesti lähetystöneuvos tri Max Schweizerille aloitteen tekemisestä Suomen ja Sveitsin välisen siirtolaisuuden tutkimiseen. Onnittelen Siirtolaisuusinstituuttia ja tutkija Krister Björklundia näkemyksiä avartavasta kirjasta. Siirtolaisuuden ja muuttoliikkeen tutkimus auttaa ymmärtämään maidemme, Sveitsin ja Suomen, keskinäisiä yhteyksiä entistä syvemmin. Samalla näiden historiallisten ja nykypäivän yhteyksien ymmärtäminen avaa silmämme yhä monikulttuurisemmalle maailmalle, jossa suvaitsevaisuus ja moninaisuuden arvostaminen ovat erityisen tärkeitä.

Helsinki, kesäkuussa 1998

Martti Ahtisaari

Suomen tasavallan presidentti

Geleitwort von Herrn Bundespräsident Flavio Cotti

Die "Vereinigung der Freunde der Schweiz in Finnland" (Sveitsin Ystävät Suomessa = SYS) feiert am 15. August 1998 in Helsinki ihr 50jähriges Bestehen. Die Leitung der festlichen Aktivitäten steht unter der Aegide ihres neuen Präsidenten, Brigadegeneral Hannu Luotola, der kürzlich Oberst Jarmo Myyrä abgelöst hat. Zu diesem denkwürdigen Anlass reist eine grössere schweizerische Delegation, die viele Landesteile vertritt, in den Norden. Angeführt werden Vertreterinnen und Vertreter von Ihrem Zentralpräsidenten, Peter Meier, welcher der Schwesterorganisation der Jubilarin, der "Schweizerischen Vereinigung der Freunde Finnlands" (SVFF), vorsteht.

Es ist mir ein besonderes Anliegen, diesen beiden Organisationen für ihre grossen Verdienste um die freundschaftlichen Beziehungen zwischen den beiden Ländern zu danken. Als Aussenminister bin ich mir der Bedeutung, welcher der privaten Initiative im Rahmen von guten bilateralen Beziehungen zukommt, bewusst. Es ist mir deshalb eine grosse Freude und Ehre, der Jubilarin heute im Namen des Schweizerischen Bundesrates die besten Glückwünsche zu entsenden.

Am "50. Geburtstag" der SYS wird, als Festgeschenk geplant, dem finnischen Publikum erstmals eine unter dem Buchtitel "Suomalaiset Sveitsissä" (Finninnen und Finnen in der Schweiz) erscheinende Forschungsarbeit vorgestellt. Ich gratuliere dem Autor, Kristter Björklund, zu seiner gründlichen Studie über die finnische Migration in die Schweiz von 1944 bis 1996 und für die Untersuchung des Lebens und des Befindens seiner Landsleute bei uns. – Mit Befriedigung habe ich davon Kenntnis genommen, dass sich die meisten finnischen Staatsbürgerinnen und Staatsbürger in der Schweiz sehr wohl fühlen, dabei aber auch ihr Heimatland nicht vergessen.

Die Erforschung und die Pflege des Auslandsfintentums obliegt dem "Institute of Migration" (Siirtolaisuusinstituutti/Migrationsinstitutet) in Turku/Åbo, das selbst über eigene Museumsräumlich-

keiten verfügt. Dieses Institut hat eine Anregung unserer Botschaft in Helsinki, das Thema der Auslandsfinnen in der Schweiz auf den erwähnten Geburtstag hin zu erforschen, sofort aufgegriffen. Das Projekt wurde daraufhin zielgerichtet angepackt und professionell umgesetzt. Dazu gehörte auch die Beschaffung der notwendigen finanziellen Ressourcen; Unterstützungsbeiträge gewährten Privatpersonen und Firmen. Neben dem finnischen Unterrichtsministerium (Opetusministeriö/Undervisningsministeriet) hat auch das Eidgenössische Departement für auswärtige Angelegenheiten (EDA) einen kleinen Beitrag leisten können. – Ich möchte dem Leiter des Migrationsinstituts, Direktor Olavi Koivukangas, besonders aber dem für das Vorhaben verantwortlichen Vizedirektor, Kalevi Korpela, für ihr Engagement meine Anerkennung ausdrücken. Ich darf anfügen, dass wir Schweizer unsere finnischen Freunde um ihre Institution beneiden.

Es liegt mir an dieser Stelle daran, abschliessend auch all den übrigen, so zahlreichen Personen zu danken, die "hüben und drüben", zum Teil schon seit Jahrzehnten, am Teppich der Freundschaft wirken. Die ersten Bande haben Auswanderer des letzten Jahrhunderts geknüpft. In der nun vorliegenden Studie von Krister Björklund stehen die finnischen Migranten der letzten Jahrzehnte, die ganz wesentlich zum freundschaftlichen Verhältnis der beiden Länder beigetragen haben, im Vordergrund.

Bern, im Juni 1998

Flavio Cotti

Bundespräsident

Kirjoittajan esipuhe

Aloittaessani tämän tutkimuksen tekemisen en tiennyt kovinkaan paljoa Sveitsistä tai siellä asuvista suomalaisista. Olin 1970-luvun puolivälissä käynyt Sveitsissä, ihailnut maan kaunista luontoa ja siistejä kaupunkeja ja tiesin, että siellä oli paljon suomalaisia sairaanhoitajia. Näin maata turistin silmin ja kadehdin sinne muuttaneita maanmiehiäni.

Kun tämän tutkimuksen puitteissa matkustelin ympäri Sveitsiä haastattelemassa suomalaisia, löysin heitä jatkuvasti lisää miltei maan joka kolkasta, niin isoista kaupungeista kuin pienistä syrjäisistä maalaiskylästäkin. Silloin tällöin näkyi ohipyhättävässä autossa sveitsiläisen rekisterikilven viereen liimattu pieni Suomen lippu, joka kieli ajajansa kansallisuudesta tai suomalaisesta aviopuolisosta. Vietin monta iltaa ja viikonloppujakin suomalais-sveitsiläisissä kodeissa tullen kohdelluksi kuin piispaa pappilassa. Tunsin itseni useammin perheystäväksi kuin tutkijaksi.

On mahdotonta pienen esipuheen puitteissa yksitellen kiittää kaikkia heitä, jotka auttoivat minua tutkimustyössäni, joten ilmaisen tässä yhteisen sydämellisen kiitoksen. Se apu, jonka sain, ylitti roimasti kaikki ennakko-odotukseni.

Erityiset kiitokset haluan lausua lähetystöneuvokselle, tohtori Max Schweizerille, joka teki aloitteen tutkimuksen tekemisestä ja auttoi ja tuki minua monin tavoin sekä Pirkko ja Theo Landis-Laitialalle, joilta sain korvaamatonta apua ja suuren määrän perustietoa tutkimukseeni. Kikka Zürcher, Anja Franz, Asko Myllys ja monet muut SVFF:n ja muiden suomalais-sveitsiläisten järjestöjen tulielut eivät säästäneet aikaa tai vaivaa auttaessaan minua monin eri tavoin. Kiitos myös kaikille henkilökohtaisille ystävilleni Sveitsissä; he tutustuttivat minut siihen, millaista on jokapäiväinen elämä sveitsin-suomalaisena.

Siirtolaisuusinstituutissa johtaja Olavi Koivukangas ja tutkimusjohtaja Kalevi Korpela antoivat arvokasta tukea työlleni, ja ilman

erikoistutkija Jouni Korkiasaaren apua ja neuvoja olisin monta kertaa eksynyt tilastollisen analyysin viidakkoon.

Tutkimuksen mahdollistivat taloudellisesti Sveitsin Suomenystävien stipendisäätiö, Sveitsin "Eidgenössischen Departement für Auswärtige Angelegenheiten", Suomen opetusministeriö, Kaarle Hjalmar Lehtisen säätiö, sekä Finnair ja Swissair. Heille suuri kiitos.

Turku, 17.6.1998

Krister Björklund

Johdanto

Suomesta on vuoteen 1980 saakka muuttanut enemmän ihmisiä pois kuin on tullut maahan. Kerran tämä muuttoliike on jopa saavuttanut sellaiset mittasuhteet, että maan väkiluku laski. Siirtolaisuutta, varsinkin Pohjois-Amerikkaan ja Ruotsiin, on tutkittu paljon, ja erilaisten tutkimusten ja selvitysten määrä on saavuttanut kunnioittavat mittasuhteet. On hämmästyttävää, että Pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan muuttaneet suomalaiset ovat muuttoliiketutkimuksessa jääneet melkoisesti varjoon. Tärkein syy tähän lienee se, että muutto Keski-Eurooppaan on lähes täysin sodanjälkeinen ilmiö, ja näiden maastamuuttajien osuus kokonaissiirtolaisuudesta on ollut suhteellisen pieni. Kun ihmisiä muutti sadoin tuhansin Ruotsiin, huomio keskittyi heihin, ja muut siirtolaiset olivat kuin pisara meressä. Nyt tilanne on muuttunut ja muualle Eurooppaan muuttaminen on helpompaa kuin koskaan aikaisemmin. Koska työttömyys Suomessa on suuri, potentiaalisia lähtijöitä on paljon. Työpaikkoja muille kuin hyvän koulutuksen saaneille, erikoisosaamista omaaville ihmisille, ei kuitenkaan ole ulkomaillaakaan juuri tarjolla.

Tässä tilanteessa on mielenkiintoista suunnata valokiila heihin, jotka ovat sotien jälkeisenä aikana siirtyneet Keski-Eurooppaan ja perustaneet sinne kotinsa. Tämän tutkimuksen kohteena olevat sotiin jälkeisenä aikana Sveitsiin menneet suomalaiset poikkeavat monella tavalla suuriin siirtolaismaihin menneistä muuttajista; suurimman ryhmän heistä muodostavat hyvän koulutuksen saaneet naiset,

jotka yleensä ovat avioituneet maahan. Syynä muuttoon on ollut sekä seikkailunhalu että leveämmän leivän houkutus. Monelle alunperin tilapäiseksi aiottu oleskelu Sveitsissä on venynyt yhä pidemmäksi ja lopulta johtanut maahan asettumiseen. Suuria sopeutumisongelmia ei juuri ole ollut, ja suomalaiset ovat löytäneet hyvin paikkansa sveitsiläisessä yhteiskunnassa. Naiset ovat useimmiten integroituneet yhteiskuntaan solmimalla sveitsiläisavioliiton ja miehet työnsä kautta. Syyt siihen, että muuttajat ovat näennäisen helposti sopeutuneet Sveitsiin, voisi yleisesti johtaa nuoresta muuttoikästä ja hyvästä koulutuksesta. Kaikki ei kuitenkaan ole kultaa mikä kiiltää – Sveitsissäkään – ja uuteen yhteiskuntaan sopeutumisella on ollut hintansa.

Sveitsiin muuttaneista suomalaisista ei tiedetä kovinkaan paljoa, edes muuttovirroista Suomen ja Sveitsin välillä ei ole tarkkaa tietoa. Ainoa tieteellinen sveitsinsuomalaisiin kohdistunut laajempi tutkimus on Anja Dobler-Mikolan sosiologinen opinnäytetyö vuodelta 1979 suomalaisnaisista Sveitsissä. Hänen tutkimustuloksensa eivät kuitenkaan olleet yleistettävissä kaikkiin sveitsinsuomalaisiin ja 70-luvun jälkeen on tapahtunut paljon.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää:

- muuttovirrat Suomen ja Sveitsin välillä vuosina 1944–1996;
- lähtöalueet ja -paikkakunnat Suomessa sekä saapumisalueet Sveitsissä;
- muuttamisen tausta ja motiivit;
- millä tavoin suomalaista identiteettiä on pyritty pitämään yllä, millaisia yhteyksiä kotimaahan on pidetty;
- millaista sosiaalista verkostoitumista sekä mitä yhdistystoimintaa ja muuta toimintaa sveitsinsuomalaisten keskuudessa on esiintynyt;
- ensimmäisen ja toisen polven muuttajien akkulturaatiota ja sopeutumista sveitsiläiseen yhteiskuntaan sekä heidän panostaan siinä.

Kun nämä tavoitteet laadittiin tutkimusprojektia suunniteltaessa, ei ollut varmaa, missä määrin niihin todella päästäisiin. Valmista käytettävissä olevaa tietoa tutkimuksen pohjaksi ei juurikaan ollut, vaan se oli kerättävä kokoon pienistä palasista Sveitsissä ja Suomessa. Kun tietoa vähitellen kertyi, tuli mahdolliseksi valottaa jokaista edellä

mainittua tavoitetta, toisia paremmin kuin toisia. Käsillä olevan kirjan rakenne seuraa väljästi edellä asetettua tavoiterunkoa. Ensimmäinen osa tavoitteista liittyy makrotason yhteiskunnallisiin tekijöihin ja toinen osa painottuu enemmän yksilöllisiin seikkoihin. Tämän tutkimuksen teoreettinen viitekehys on kehitelty kiteyttämään molemmat tasot yhteen.

Teoreettisia lähtökohtia

Sveitsiin muutto oli suurimmillaan samaan aikaan kuin maastamuutto muuallekin oli vilkasta, ja sen voidaan katsoa johtuvan yhteiskunnallisista oloista sekä Suomessa että Sveitsissä. Taustalla on myös yksilöllisiä ja sosiaalisia tekijöitä: pääosa Sveitsiin muuttaneista on naisia, ja akkulturaatio on useimmiten tapahtunut etnisessä seka-avio-liitossa. Teoreettiset lähtökohdat eivät ole makrotasolla, siten että muuttoa tarkasteltaisiin pelkästään reaktiona taloudellisiin, sosiaaliin ja maantieteellisiin muutoksiin, eivätkä mikrotasolla, jossa tarkasteltaisiin yksilön muuttovalintoja, vaan teoreettisena viitekehystenä on aikamaantiede, jonka voidaan katsoa yhdistävän makro- ja mikrotason analyysin. Muuttoliikettä analysoidaan ihmisten ja ympäristön vuorovaikutuksena ns. elämänpolkujen muodostamana kudoksena. Myös akkulturaatioprosessia tarkastellaan tämän viitekehysten puitteissa.

Käsitteistä

Maantieteellisessä muuttoliiketutkimuksessa päätös muuttamisesta tai paikoilleen jäämisestä on keskeinen. Yleensä tutkimus on keskittynyt muuttamiseen eikä ole kysytty, miksi ihmiset yleensä jäävät asuinpaikalleen. Paikallaan pysyminen käsitetään normaaliksi ja muuttaminen poikkeavaksi ja selitettäväksi ilmiöksi. Kuitenkaan paikallaan pysyminen ei ole staattista, vaan saattaa sisältää runsaasti liikkuvuutta pienemmällä ajallisella ja tilallisella mittakaavalla tarkastellen. Ero siirtolaisuuden ja paikallaan pysymisen välillä voi olla jopa hämärä, esimerkkinä vaikkapa projektityöskentely muualla kuin asuinmaassa. Tämä heijastuu käsitteistön runsaudessa.

Siirtolaisuus määritellään useimmiten pysyväksi muutoksi kauas pois alkuperäisiltä asuinsijoilta. Lyhyen matkan muutto määritellään paikalliseksi liikkuvuudeksi ja lyhytaikainen muutto väliaikaiseksi muutoksi. Siirtolaisuustutkimus keskittyy maiden rajojen yli tapahtuvaan liikkuvuuteen, jossa muuttajat ovat vähemmistö ja maan rajojen sisällä pysyvät enemmistö. Siirtolaisuus merkitsee yleensä väliittömän elinympäristön suurta muutosta. Siirtolaisuus eroaa maan sisäisestä muuttoliikkeestä siten, että muuttajan koko elämäntilanne muuttuu¹. Tosin maan sisäinenkin muutto saattaa merkitä samaa, jos valtion rajojen sisällä on useampi etninen kulttuuri laajalla itsehallinnolla. Sveitsi on tässä mielessä rajatapaus useammasta kielestä ja kantonien itsehallinnosta johtuen.

Muuttoliikettä kuvaava termistö on monenkirjava. Siirtolaisuusasiain neuvottelukunta on mietinnössään määritellyt maan rajojen yli tapahtuvaan muuttoon liittyvää käsitteistöä seuraavasti²:

Siirtolaisuudella tarkoitetaan henkilöiden tai ryhmien vapaaehtoista muuttamista asuinmaasta toiseen. Tämän käsitteen piiriin ei tavallisesti sisällytetä määräaikaista tai tilapäistä oleskelua ulkomailla. Käytännössä tällaisia muuttajia on kuitenkin vaikeaa erottaa pysyvästi muuttavista, ja tilapäiseksi aiottu oleskelu saattaa muuttua pysyväksi.

Siirtolaisia ovat sekä maasta- että maahanmuuttajat. *Maastamuuttaja* on henkilö, joka muuttaa toiseen maahan asettuen sinne pysyvästi asumaan. Tilastollisesti tähän ryhmään kuuluvat kaikki maastamuuttoilmoituksen tehneet eli henkilöt, jotka ovat aikoneet oleskella vähintään vuoden ulkomailla. *Maahanmuuttaja* on neuvottelukuntamietinnön määritelmän mukaan maahan saapuva syntyperäinen ulkomaan kansalainen, mutta tilastoissa maahanmuuttajiin sisältyvät myös paluumuuttajat. *Paluumuuttaja* on lähtömaahansa palaava henkilö ja hänen mukanaan seuraavat perheenjäsenet. Suomen osalta käsitettä on perinteisesti sovellettu entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin.

Ulkosuomalainen on ulkomailla asuva nykyinen tai entinen Suomen kansalainen tai näiden jälkeläinen, joka pitää itseään ulkosuomalaisena. *Ensimmäisen polven ulkosuomalaisilla* tarkoitetaan ulkomailla asuvia Suomessa syntyneitä henkilöitä, ja *toisen polven ul-*

kosuomalaisia ovat henkilöt, joiden vanhemmista ainakin toinen on syntynyt Suomessa.

Tämän lisäksi on ryhmiä, joita on vaikea sovittaa em. käsitteistöön kuten projektityöntekijät, ulkomailla opiskelevat, harjoittelijat ja au-pairit, osaksi Suomessa asuvat yms. Tässä tutkimuksessa tarkoitetaan *sveitsinsuomalaisilla* kaikkia suomalaisia tai suomalaisperäisiä henkilöitä, jotka ovat asuneet Sveitsissä yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta.

Aikamaantieteellinen näkökulma

Kun siirtolainen jättää yhden maan asettuakseen toiseen, hän kohtaa rajoituksia asumisessa, työssä, sosiaalisissa, taloudellisissa ja poliittisissa oikeuksissa. Jos siirtolaisuus kahden (tai useamman) maan välillä on merkittävää, tämä vaikuttaa myös maiden välisiin suhteisiin ja usein siirtolaisuuteen liittyvään lainsäädäntöönkin. Sopeutuminen uuteen maahan on aina jossakin määrin riippuvainen tällaisista rakenteellisista tekijöistä, jotka ovat vuorovaikutuksessa yksilöllisten tekijöiden kanssa.

Siirtolaisuus nähdään usein suurena kertapäätöksenä, jonka määräävät olot lähtö- ja tulopaikalla, mutta se on usein monien strategioiden päätösten tulos, päätösten, jotka määräävät elämänkulun erilaisina polkuina ajassa ja tilassa. Muuttoliikkeen syitä voidaan haakea sekä yhteiskunnallisista taustatekijöistä että yksittäisten muuttajien motiiveista, mutta usein muuttoliiketutkimukset painottuvat jompaan kumpaan.

Maantieteellisessä muuttoliiketutkimuksessa on perinteisesti keskitytty enemmän ympäristöllisiin tekijöihin kuin sosiaalitieteissä. Muuttoliikettä tarkasteltiin kauan pääasiassa makrotasolla väestön sopeutumisena sosiaalisiiin, taloudellisiin ja fyysisiin muutoksiin. Mikrotasolla taas neoklassiset talousteoriat olivat vallalla käyttäen selitysmalleina työntö- ja vetotekijöitä, jotka perustuvat olettamukseen, että lähtö- ja määrämaan tilanteista hyvin selvillä olevat muutajat tekevät päätöksensä taloudellisiin hyötyperustein³. Maantieteilijä Torsten Hägerstrandin kehittämä aikamaantiede kohdistuu näiden tarkastelutasojen väliin. Tällä tasolla voidaan ottaa paremmin

huomioon sekä rakenteelliset että yksilölliset ja sosiaaliset tekijät, kuten ikä, sukupuoli, arvot ja asenteet, sosiaaliset verkostot jne.

Aikamaantieteen keskeisellä käsitteellä *elämänpolku* (trajectory) tarkoitetaan ihmisen jättämää näkymätöntä jälkeä hänen liikkueensa ajassa ja tilassa. Ihmisten (kuten myös esineiden) polut muodostavat yhdessä heterogeenisen kudoksen. Elämänpolut eivät ole yksilöiden vapaasti valittavissa, vaan niitä rajoittavat tietyt perusseikat: fyysisesti ihmiskehon jakamattomuus, ihmisen rajoitettu elinaika ja ihmisen rajoitettu kyky ottaa osaa enempään kuin yhteen tehtävään tai aktiviteettiin samanaikaisesti. Tilassa liikkuminen on myös ajassa liikumista ja pakkaamiskapasiteetti ajassa ja tilassa on rajattu; kaksi ihmistä ei voi miehittää samaa tilaa samanaikaisesti. Territoriaalinen tai terrestiaalinen tila on rajallinen, katsottiinpa sitten maatilaa, kaupunkia, maata tai vaikka koko maapalloa. Lisäksi jokaisella aktiviteetilla tai projektilla on rajoitettu kesto ja jokainen tilanne perustuu edelliseen tilanteeseen⁴. Näiden lisäksi liikkuvuutta aikatilassa rajoittavat ja ohjaavat seuraavat yhteiskunnan instituutioihin liittyvät rakenteelliset tekijät⁵:

Kapasiteettirajoitukset liittyvät käytettävissä oleviin välineisiin, kuten mahdollisuudet eri kulkuvälineiden käyttöön, esimerkiksi lentäen pääsee nopeammin kauas kuin junalla. Nopea kulkuväline ja puhelin helpottavat maantieteellisesti laajan sosiaalisen verkon ylläpitämistä. Kauaskin kotimaastaan muuttanut voi hyvillä yhteyksillä pitää jatkuvaa yhteyttä lähtöpaikkaansa. Kapasiteettirajoituksia ovat myös ihmisen biologiset tarpeet.

Yhdistämisrajoitukset määräävät ihmisten ja esineiden kohtaamista ajassa ja tilassa. Jonkun toiminnan aikaansaamiseksi, esimerkiksi palveluiden tuottamiseksi, ihmisiä ja esineitä täytyy kerätä johonkin tiettyyn paikkaan. Ihmisten elämänpolut yhdistyvät *nipuiksi* esimerkiksi kello yhdeksän ja viiden välillä työpaikkoihin, jonka jälkeen ne taas erkanevat ja muodostavat uusia nippuja toisten ihmisten, kuten perheenjäsenten, elämänpolkujen kanssa asuntoalueilla. Ihmisten jokapäiväinen elämä toimii näiden rajoitusten puitteissa.

Ohjausrajoitukset liittyvät vallan tilallisiin ja ajallisiin ulottuvuuksiin. Säännöt, normit ja lait vaihtelevat ajallisesti ja paikallisesti ja yksilöillä ja ryhmillä näiden alueiden sisällä on tiettyjä oikeuksia ja vel-

vollisuuksia. Nämä toimivalta-alueet on luotu tietyn sosiaalisen järjestelmän ylläpitämiseksi ja jotkut ovat jopa suljettuja ulkopuolisilta. Mikrotasolla tällainen saattaa olla vaikka työhuone ja makrotasolla valtio.

Keskeistä aikamaantieteelle on todellisuuden prosessiluontoisuus, aikaa ja tilaa on tarkasteltava kokonaisuutena. Ihmisten toiminta koostuu tapahtumasarjoista fyysisessä ympäristössä ja jos tietty tapahtumasarja on aikaisemmin toistunut, siitä voi tulla kaava, jonka mukaan tulevaisuuden toiminta määräytyy. Ihmisen tilan, ajan ja esineiden käyttöä tietyn päämäärän saavuttamiseksi kuvataan termillä *projekti*. Eri projektit joutuvat konfliktiin, jos ne käyttävät samaa aikatilaa, siksi toimivalta-alueet ovat tärkeitä yhteiskunnan toiminnalle. Projekti konflikteja tutkimalla voi saada paljon selville yhteiskunnallisista arvoista ja valtasuhteista.

Kun tietyistä projekteista, kuten ulkomaille muuttamisesta, tulee tarpeeksi yleinen, se voi kehittyä aikatilastrategiaksi. Näin kävi esimerkiksi suuren ”amerikankuumeen” aikana vuosisatamme alussa ja ruotsinsiirtolaisuudelle 1970-luvulla. Jos edellisen mukaisesti siirtolaisuutta ei laadullisesti erota muunlaisesta aikatilassa liikkumisesta, voidaankin kysyä, missä olosuhteissa valitaan strategiaksi maastamuutto ja milloin maastamuutto tai paikallaan pysyminen?

Vastaus on haettava sekä yksilöllisistä että rakenteellisista tekijöistä. Englantilainen sosiologi Anthony Giddens on ns. strukturaaliteoriassaan käsitellyt samaa aihetta koettaen tuoda yhteen rakenteet ja toimijat. Hänen mukaansa yhteiskunnan rakenne ei ole mikään jähmettynyt valokuvamainen hahmotelma, vaan hän viittaa rakenteen aspekteilla sääntöihin ja voimavaroihin, jotka sitovat ajan ja paikan yhteiskunnallisiin järjestelmiin⁶.

Nämä ovat olemassa sekä toimijoiden toiminnan ehtoina että tuotteina. Giddens tekee eron rakenteen ja järjestelmän käsitteiden välillä. Yhteiskunnalliset rakenteet eivät ole ”suoraan” olemassa ajan ja paikan ulkopuolella, vaan yhteiskunnan järjestelmien rakenteellisina ominaisuuksina. Nämä järjestelmät koostuvat yksilöiden ja ryhmien välisistä vakiintuneista suhteista, ts. instituutioista, jotka uusinnetaan jatkuvassa yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa. Uusi rakentuu kuitenkin vanhaan pohjautuen, ja tietyt rakenteelliset ominaisuudet säilyvät aina. Kaikki tapahtuu ajan virrassa ja rakenteet ovat ole-

massa sekä yksilöiden toiminnan ehtoina että tuloksina⁷. Rakenteiden luonne voi suosia tai vaikeuttaa siirtolaisuutta eivätkä ne muutu yön yli. Vaaditaan yksilöllisten muuttopäätösten ajallinen ja tilallinen kriittinen massa, ennenkuin rakenteet ja järjestelmät muuttuvat. Toisin sanoen elämänpoluista koostuva kudosa ja tätä myötä myös toimivalta-alueet muuttuvat, jotta projektit tulevat mahdolliseksi. Myös tekninen infrastruktuuri vaikuttaa tähän prosessiin. Se on yhteydessä em. rajoituksiin.

Siirtolaisuus merkitsee yksilölle toimintaympäristön rajua muutosta. Hänen on opittava sopeuttamaan elämänsä uusien rakenteiden ja rajoitusten puitteisiin, ja kestää aikansa ennenkuin hän pystyy navigoimaan uudessa elämänpolkujen kudoksessa. Hänen projektiaan ei ole helppo toteuttaa vanhasta kotimaasta tuoduin eväin, vaan hän joutuu opettelemaan uutta pitkän aikaa ennenkuin hallitsee uuden elämäntilanteensa. Tätä prosessia voidaan kuvata akkulturaatiolla.

Akkulturaatio

Keskeinen käsite tarkasteltaessa siirtolaisia heidän uudessa ympäristössään on akkulturaatio. Käsitteen loivat Redfield, Linton ja Herskovitz vuonna 1936 kuvaamaan prosessia, jossa eri kulttuureihin kuuluvia yksilöitä sisältävät ryhmät joutuvat jatkuvaan kosketukseen, minkä seurauksena toisen tai molempien ryhmien alkuperäiset kulttuurikaavat muuttuvat⁸ eli yksinkertaistettuna: tapahtuu sopeutumista vieraaseen kulttuuriin. Käsite on melko epämääräinen, sitä käytetään sosiaalitieteissä, kuten sosiaalipsykologiassa ja antropologiassa, kuvaamaan muuttajien vähittäistä sulautumista valtakulttuuriin.

Akkulturaatiota tutkitaan yleensä yksisuuntaisena prosessina, vaikka se itse asiassa on kaksisuuntainen – kommunikaatiohan tapahtuu vastavuoroisesti, ja maahanmuuttajaryhmä jättää jälkiä valtakulttuuriin erityisesti silloin, kun se on tarpeeksi suuri. Akkulturaatiota on tarkasteltu sekä ryhmätasolla vähemmistöryhmän sopeutumisena ympäröivään kulttuuriin että yksilötasolla. Ryhmätason akkulturaatio koskee taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia muutoksia, kun taas yksilötasolla muutokset tapahtuvat käyttäytymisessä, arvoissa ja asenteissa sekä identiteetissä.

Viime aikoina on J.W. Berryn⁹ kehittämä yksilötason akkulturaatioteoria saavuttanut suosiota. Tämä teoria perustuu nelikenttämalliin, jonka mukaan akkulturaatiostrategiat ovat riippuvaisia kahdesta pääasenteesta: koetaanko oma etninen identiteetti ja kulttuuriset ominaispiirteet säilyttämisen arvoisina ja halutaanko olla tekemisissä muiden ryhmien ja valtaväestön kanssa. Näiden kahden kysymyksen avulla Berry määrittelee neljä akkulturaatiomallia. *Integraatiota* pidetään yleensä suotavimpana vaihtoehtona. Tällöin maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurisen ja etnisen identiteettinsä, mutta sopeutuu myös uuden yhteiskunnan kulttuuriin. *Assimilaatiossa* eli sulautumisessa maahanmuuttaja ei säilytä omaa kulttuuriaan vaan menettää identiteettinsä ja sulautuu valtaväestöön. *Separaatio* tarkoittaa, että eristytään uudesta yhteiskunnasta ja pidättäydytään ”omien” parissa. Neljäs malli on *marginalisaatio* eli syrjäytyminen sekä valtakulttuurista että omasta viiteryhmästä. Tämä saattaa johtua syrjinnästä yhteiskunnassa, joka ilmenee ohjauksena, jotka estävät maahanmuuttajaa toteuttamasta projektejaan.

Berryn akkulturaatiomalli on suosittu yksinkertaisuutensa vuoksi, mutta sitä on myös kritisoitu samasta syystä. Akkulturaatiomallit saattavat kuitenkin vaihdella tilassa ja ajassa, esimerkiksi kotona separaatio, työpaikalla assimilaatio ja harrastuksissa integraatio. Pidemmällä aikavälillä voidaan tarkastella eri akkulturaation vaiheita. Esimerkiksi Sue & Sue¹⁰ näkevät viisi päävaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa muuttaja tavoittelee yhdenmukaisuutta valtakulttuurin kanssa ja oma kulttuuri jää pienempään arvoon. Toista vaihetta leimaa riskitietoisuus, valtakulttuuriin suhtaudutaan kriittisesti, kuten omaankin. Tästä saattaa seurata valtakulttuurin vastustaminen ja keskittyminen omaan kulttuuriin. Neljättä vaihetta leimaa itsetutkiskelu, maahanmuuttaja suhteuttaa omaa kulttuuriaan valtakulttuuriin. Viimeisessä vaiheessa hän näkee molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet ja pystyy arvostamaan molempia.

Akkulturaatio voidaan nähdä prosessina ajassa ja tilassa, jossa yksilöt, ryhmät ja rakenteet ovat vuorovaikutuksessa. Jos maahanmuuttaja ei esimerkiksi saa työpaikkaa, hänen elämänpolkunsä ja projektinsa keskittyvät enemmän kodin ympärille ja hän eristyy helpommin, minkä seurauksena voi olla separaatio. Jos separaatiosta

tulee strategia koko maahanmuuttajaryhmälle, seuraukset voivat olla vaikkapa alueellinen segregatio tai orientoituminen entiseen kotimaahan. Akkulturaatio makrotasolla voi siten vaikuttaa koko maahanmuuttopolitiikan muotoutumiseen, jopa lähtö- ja tulomaan suhteisiin.

Maahanmuuttoon liittyen yhteiskunnat soveltavat erilaisia strategioita suhtautuessaan uusiin vähemmistöihin, ja nämä strategiat muuttuvat ajan myötä, kun maahanmuuttopolitiikkaa yritetään sopeuttaa vaihteleviin tilanteisiin. Kaikkiin maahanmuuttajaryhmiin soveltuva yleispolitiikka on vaikea luoda, koska siirtolaisten mukanaan tuomat viitekehykset nivoutuvat harjoitettuun politiikkaan eri tavoin. Tulomaan toiminta ja siinä vallitsevat asenteet voivat suosia toisia ryhmiä ja vaikuttaa diskriminoivalla tavalla toisiin, vaikka periaatteessa pyrittäisiinkin tasapuolisuuteen.

Sveitsin ulkomaalaispolitiikka

Sveitsin ulkomaalaispolitiikan perustana on laki ulkomaalaisten oleskelusta ja maahanasetumisesta (Bundesgesetz über Aufenthalt und Niederlassung der Ausländer) vuodelta 1931. Vuonna 1963 Sveitsin valtio ryhtyi ensimmäisen kerran toimiin rajoittaakseen vierastyöläisten maahanmuuttoa joillakin ammattialoilla ja seitsemän vuotta myöhemmin asetettiin yleinen katto maahanmuutolle, joka vuosittain määriteltiin edellisen vuoden muuttotilastojen pohjalta. Liittovaltiollinen ulkomaalaisvirasto päätehtävänään ulkomaalaispolitiikka perustettiin vuonna 1970.

Ulkomaalaispolitiikka konkretisoitiin vuoden 1986 asetuksessa ulkomaalaisten määrän rajoittamisesta. Aivan uutena asiana siinä oli integraatiotavoite eli pyrittiin toimiin, joilla helpotettaisiin ulkomaalaisten sopeutuminen sveitsiläiseen yhteiskuntaan¹¹. 1990-luvun alussa valmistauduttiin Euroopan talousalueen luomisen uusiin haasteisiin, ja Sveitsin liittoneuvosto laati selvityksen ulkomaalaispolitiikan sisällöstä ja painopisteistä. Kun Sveitsi 1992 kansanäänestyksessä hylkäsi yhteistyösopimuksen Euroopan talousalueen kanssa osittain ulkomaalaistulvan pelosta, maahanmuuttopolitiikka piti sovittaa uuteen tilanteeseen. Ei haluttu poiketa liikaa EU-valtioiden käytännöstä. Siksi

vuonna 1993 helpotettiin asiantuntijoiden ja liikemiesten maahanmuuttoa poistamalla säännökset sveitsiläisten suosimisesta näissä ryhmissä, työssäkäyntiä rajojen ulkopuolelta yksinkertaistettiin ja vuoden työluvilla oleskelevien perheen tuomista maahan helpotettiin¹². EU- ja EFTA-maiden kansalaiset ovat olleet erityisasemassa, esimerkiksi kansalaisuuden saaminen on heille ollut helpompaa ja vuodesta 1994 myönnettiin oleskelulupia vain näistä maista tuleville kausityöläisille.

Sveitsiläistä ulkomaalaispolitiikkaa voidaan luonnehtia kaksija-koiseksi. Toisaalta pyritään tasapainoon valtaväestön ja maahanmuuttajien määrällisessä suhteessa soveltamalla tiukkoja oleskelulupasääntöjä ja toisaalta elinkeinoelämä tarvitsee kvalifisoitua työvoimaa, jota kotimaasta ei löydy riittävästi. Maahanmuuttajien työllisen työvoiman osuus on perinteisesti ollut korkea, 25 prosenttia koko työvoimasta, mutta 90-luvulla esimerkiksi perheenyhdistämiset ja pakolaisuus ovat tuoneet maahan paljon ulkomaalaisia, jotka eivät ole perinteistä työvoimaa, ja integraatiokysymykset ovat tulleet yhä tärkeämmiksi. Vuodesta 1994 integraatiopolitiikka on ollut keskeisellä sijalla ulkomaalaisviraston toiminnassa ja 1995 perustettiin rasisminvastainen komissio ehkäisemään syrjintää.

Sveitsissä ei virallisesti käytetä termiä ”työ lupa”, vaan oleskelulupa oikeuttaa työntekoon. Kun sveitsiläinen työnantaja haluaa palkata ulkomaalaisen, hänen on ensin julistettava paikka hakuun Sveitsissä (eräitä poikkeuksia lukuunottamatta), ja ulkomaalainen saa paikan vain, jos ei sveitsiläistä löydy. Jokaiselle kantonille on määrätty ulkomaalaiskiintiöt, ja oleskelulupaa myönnettäessä viranomaiset ottavat useita seikkoja huomioon, kuten ulkomaalaisten kokonaismäärän kantonissa, paikallisen taloudellisen tilanteen ja työvoiman tarpeen.

Ulkomaalaisten oikeudet, erityisesti lyhyen aikaa maassa asuneiden, eivät ole samoja kuin kantaväestöllä. Eri ulkomaalaisryhmät on myös asetettu erilaiseen asemaan. Oleskelulupajärjestelmä rajoittaa liikkuvuutta maassa, eikä ulkomaalaisella ole äänestysoikeutta. Oikotie integroitua yhteiskuntaan on mennä naimisiin sveitsiläisen kanssa ja sitä kautta lyhyemmässä ajassa saada sosiaalinen verkosto ja samat oikeudet ja velvollisuudet kuin syntyperäinen asukas. Kuten Charles

Williams asian ilmaisi kirjassaan *The Alps, Switzerland, Savoy And Lombardy* vuonna 1854:

”Ihmiset ovat hyvin kiintyneitä omaan maahansa ja pitävät sitä nähtävästi maanpäällisenä paratiisina. He pitävät mustasukkaisesti kiinni etuoikeuksistaan ja hyvin harvoin suovat näitä muukalaisille.”¹³

Tutkimusmenetelmä ja aineisto

Tutkimuksen empiirinen aineisto koostuu Sveitsin ja Suomen viranomaisilta kerätyistä tilastoista, laajasta sveitsinsuomalaisille toimitetusta postikyselystä, henkilökohtaisista haastatteluista ja eri sveitsiläis-suomalaisten järjestöjen julkaisuista poimituista tiedoista.

Muuttovirrat Suomen ja Sveitsin välillä ajalta 1944–1996, lähtöalueet ja -paikkakunnat Suomessa sekä saapumisalueet Sveitsissä analysoitiin Suomessa ja Sveitsissä kerättyjen virallisten tilastojen pohjalta. Suomessa jouduttiin keräämään vanhemmat tiedot manuaalisesti tilastokeskuksen hallussa olevista passikorteista, ja olemassa olevia, mutta julkaisemattomia tilastoja tilaamaan tilastokeskuksesta erikoistulosteina. Sveitsin ulkomaalaistoimisto, Bundesamt für Ausländerfragen, toimitti sekä julkaistuja tilastoja että julkaisemattomia taulukoita tutkimuksen käyttöön.

Tilastojen lisäksi tutkimusta varten kerättiin kysely- ja haastatteluaineistoa. Ensimmäisessä vaiheessa lähetettiin suppea yleisluontoinen kysely silloin tiedossa oleville suomalaisseuroille Sveitsissä. Toisessa vaiheessa laadittiin laaja postikysely sveitsinsuomalaisille, ja kolmannessa vaiheessa tehtiin haastatteluja pääasiassa Sveitsissä, mutta myös muutama Suomessa.

Ensimmäinen vaikeus postikyselyä laadittaessa oli osoitetietojen saaminen. Mitään kattavia osoitetietoja sveitsinsuomalaisista ei ole saatavilla. Sveitsin Suomen suurlähetystön tiedot siellä asuvista suomalaisista ovat kovin puutteellisia, koska lähetystyöhön tulee tieto vain, jos henkilö oma-aloitteisesti ilmoittautuu sinne, hakee passia tai muuta asiakirjaa taikka jonkun erityisen tapahtuman kuten naimisiinmenon tai lapsen syntymän takia asioi siellä. Ainoaksi mahdollisuudeksi jäi

Sveitsin Suomenystävien (Schweizer Vereinigung der Freunde Finnlands) ja Sveitsin muiden suomalaisjärjestöjen, kuten kirkollisen työn, Suomi-koulujen ja eri harrastusseurojen osoiterekisterit. Näitäkään ei ole keskeisesti saatavilla, vaan jokainen paikallisseura pitää omaa rekisteriä. Koska jotkut seurat haluavat pitää jäsenluettelonsa omalla tietonaan, pyydettiin seuroja itse postittamaan kyselylomakkeet jäsenilleen. Siirtolaisuusinstituutista toimitettiin syksyn 1997 aikana eri Sveitsissä toimiville seuroille, joihin kuuluu suomalaisia, lähes 3800 kyselylomaketta ja paikan päältä lumipallomenetelmällä kerättyihin osoitteisiin suoraan 191 lomaketta. Seurojen yhteenlaskettu jäsenmäärä on lähetettyjen kyselyjen määrää suurempi, mutta pienemmissä seuroissa puheenjohtaja tai sihteeri karsi pois sveitsiläiset lähetyksestä. Suuremmissa seuroissa kysely lähetettiin kaikille jäsenille – ei ollut mahdollisuutta poimia esiin suomalaisia monen sadan jäsenen joukosta. Isommat seurat ja yhdistykset postittivat kyselyn muun jäsenpostinsa mukana ja jotkut pienemmät seurat lähettivät sen erillisenä kirjeenä jäsenilleen.

Kysely oli varustettu palautuskirjekuorella, johon oli merkitty Siirtolaisuusinstituutin osoite, mutta postimerkin ostaminen jätettiin vastaajalle itselleen. Palautusaika oli marraskuun 1997 loppuun mennessä, joka joidenkin vastaajien kohdalla jäi hyvin lyhyeksi, ääritapauksissa vain muutamaksi päiväksi. Vastausajan vaihtelevuus johtui seurojen postitusaikatauluista, ja vielä marraskuun jälkeenkin tuli useita kymmeniä vastauksia.

Tämän lisäksi sveitsinsuomalaisille avainhenkilöille toimitettiin lomakkeita jaettavaksi edelleen suomalaistilaisuuksissa sekä ystäville, tuttaville että muille tiedossa oleville suomalaisille. Kehotettiin myös tarpeen vaatiessa monistamaan lisäkappaleita itse ja niitä sveitsiläisiä, jotka postituksessa olivat saaneet lomakkeen, kehoitettiin välittämään se edelleen jollekin suomalaiselle. Tutkimuksen kuluessa lomakkeita jaettiin kaikissa paikoissa, missä vain oli mahdollisuus tavata suomalaisia, erikoistapauksissa jopa ravintolassa ja raitiovauvussa. Tällä menettelyllä pyrittiin tavoittamaan myös sellaisia suomalaisia, jotka eivät kuulu mihinkään seuraan. Laajan jakelun vuoksi on mahdoton määritellä, miten monta lomaketta on ollut liikkeellä ja miten monta suomalaista on tavoitettu. Joku haastateltava kertoi saa-

neensa jopa neljä lomaketta eri tahoilta, kun taas joku oli loukkaantunut siitä, ettei hänelle ollut nimellä toimitettua kyselyä, vaan lomake oli annettu hänelle jossakin tilaisuudessa.

Kyselyjä palautettiin Siirtolaisuusinstituuttiin vajaa tuhat, eli 979 kappaletta. Vain kolme vastausta jouduttiin hylkäämään. Vastausprosenttia ei voida arvioida pelkästään lähetettyjen ja palautettujen lomakkeiden avulla, koska ei ole tiedossa, kuinka moni itse asiassa sai lomakkeen, mutta jätti vastaamatta. Todennäköisesti päällekkäisyyttä levityksessä on ollut paljon, mutta toisaalta tämä on korvannut muistutuskirjeiden lähettämistä.

Vaikka edustavuutta ei voitu taata jakelussa, tämä voitiin arvioida vertaamalla vastauksia perusjoukon tilastolliseen profiiliin, ja vastaavuus osoittautui yllättävän hyväksi, kuten edempänä käy ilmi. Tosin täydellinen vastaavuus siirtolaiseksi lähteneiden ja Sveitsissä tietynä ajankohtana asuvien suomalaisten välillä ei olisi edes mahdollista, koska osa lähtijöistä on palannut takaisin Suomeen tai muuttanut Sveitsistä muualle. Kuolleisuuskin on hieman verottanut alkuperäistä siirtolaisten joukkoa. Edustavuutta vähentää myös se, että tutkimuksiin osallistuminen on valikoivaa. Ne, joilla asiat ovat hyvin, vastaavat auliimmin kyselyihin kuin ne, jotka ovat elämäntilanteeseensa tyytymättömiä. Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että mm. keski-ikäiset naiset, perheelliset ja korkeammin koulutetut osallistuvat innokkaimmin tutkimuksiin¹⁴, ja näin on selvästi asianlaita tässäkin tutkimuksessa. Koska valtaosa kyselylomakkeista on jaettu yhdistysten kautta ja suomalaistilaisuuksissa, sveitsinsuomalaisia, jotka eivät lainkaan seurustele maanmiestensä kanssa tai käy heidän riennoissaan, on ollut hyvin vaikea tavoittaa, vaikka joitakin on onnistuttu saamaan haaviin sinnikkyydellä ja onnella.

Koko tutkimuksen ajan tehtiin haastatteluja, joskus tietoja täydennettiin uudella haastattelukäynnillä. Koska lomakkeet palautettiin nimettöminä, ei ollut mahdollisuutta tehdä haastattelua kyselyvastausten perusteella, mutta kaikki haastatellut sveitsinsuomalaiset olivat sanomansa mukaan osallistuneet kyselyyn. Noin puolet haastateltavista valittiin pääasiassa suomalaisseurojen avainhenkilöiden suosituksesta. Useimmiten nämä olivat asuneet hyvin kauan Sveitsissä ja tiesivät paljon suomalaisista ja heidän toiminnastaan. Toi-

nen puoli valittiin enemmän tai vähemmän umpimähkään ihmisistä, jotka eivät toimineet missään seurojen luottamustehtävissä tai kuuluneet ”sisäpiireihin”. Haastateltuja oli kaikkiaan 71; sveitsinsuomalaisia, entisiä sveitsinsuomalaisia, avainasemassa olevia sveitsiläisiä, sekä kolme Sveitsin kanssa paljon tekemisissä ollutta suomalaista, vaikkeivat he olleet maassa asuneetkaan. Haastattelut tehtiin yleensä haastateltavan kotona, mutta käytännön syistä myös kahviloissa. Keskustelun pohjana oli kysymyksiä taustamuuttujista ja väljä runko, joka koostui kysymyksistä koskien muuton taustoja ja Sveitsissä elämistä. Haastattelujen pituus vaihteli alle tunnista koko iltapäivän mittaisiin ja muutaman kerran kokonaiseksi viikonloppuvierailuksi. Pidemmässä haastattelussa puitiin niin ilot kuin surutkin, mutta lyhyehköiksi jääneissä jätettiin usein kielteisiksi tai arkaluontoisiksi koetut asiat kertomatta ja päinvastoin; joskus ylikorostuivat negatiiviset asiat. Tämän lisäksi tutkija teki osallistuvaa havainnointia toimimalla Zürichin sveitsinsuomalaisen lasten leikkiryhmän apuvetäjänä keväällä 1998 ja osallistumalla mahdollisimman moneen suomalaistilaisuuteen ympäri Sveitsiä.

Suomalaisia Sveitsissä ennen 1950

Ennen toista maailmasotaa Sveitsissä ei asunut paljon suomalaisia eivätkä maat olleet paljoa tekemisissä toistensa kanssa. Suomen ja Sveitsin välisiä yhteyksiä löytyy kuitenkin jo satoja vuosia historiassa taaksepäin. Varhaisin historian aikakirjoihin jälkensä jättänyt osoitus kosketuksesta Suomen ja Sveitsin alueitten ja kulttuurien välillä on piispa Hemmingin 1300-luvun alussa Suomeen tuoma kokoelma Jacob Lausannelaisen saarnoja. Mitä todennäköisimmin suomalaisia matkusti Sveitsiin noina aikoina tai ainakin kävi siellä matkalla Italiaan. Vuonna 1437 piispa Olavi Maununpoika oli Baselissa kirkolliskokouksen aikoihin. Joistakin suomalaisten aatelismiesten kosketuksista Sveitsiin on tietoja, mutta yleensä 1600- ja 1700-lukujen aikana ei ole löydettävissä suomalaisia nimiä Sveitsistä¹.

Matkamiehiä ja merkkihenkilöitä

Kiinnostus Sveitsiin heräsi vasta 1800-luvulla romantiikan aikakaudella, kun porvariston luonnon ihailu suuntautui vuoristomaisemiin. Kuuluisin tämän kauden sveitsinkävijöistä oli J.V. Snellman, joka julkaisi

matkapäiväkirjan Sveitsin matkaltaan alkukesällä 1841. Suomalaisia kävi Sveitsissä myös opiskelemassa, kuten tupakkatehtailija Fredric Rettig, joka Turkuun palattuaan sisusti osan talostaan sveitsiläiseen tyyliin. Varakkaiden perheiden tyttäriä kävi myös opiskelemassa Sveitsissä. Eräs tunnetuimpia oli siellä ranskaa opiskellut Hedvig von Haartman, joka perusti Suomen Pelastusarmeijan osaston, ja 1890-luvulla lähti Zürichiin johtamaan saksankielisen Sveitsin Pelastusarmeijaa. Pelastusarmeijasta, kuten myös kansainvälisestä Punaisesta Rististä, tuli lenkki Suomen ja Sveitsin välillä².

Sveitsin luonnonkauneus teki useimpiin syvän vaikutuksen matkakuvausista päätellen. Näin kirjoittaa Arvid Lydecken kirjeessä Helmi Krohnille kesäkuussa 1912 Cauxista:

”Ylhäällä alpeilla käyvät lehmät laitumella. Kullakin on eriaäninen kellonsa, ja niiden soitto on lumoava. Isot kentät ovat täynnänsä narcisseja ja erilaisia kukkia, alhaalla laaksoissa soutavat valkeat, pehmeät pilvet. Tekisi mieli asettua tuohon ihmeelliseen pumpuliin, ja antaa tuulen viedä. – Vuorten huiput ovat lumipeitteiset, ja kimaltelevat kuin suuret jalokivet.”³

Kaikkia ei Sveitsi miellyttänyt yhtälailla, Joel Lehtonen ei suuremmin Sveitsiä arvostanut Gruyèrestä 1908 kirjoittamastaan kirjeestään päätellen:

”...tehnyt pari vuoristoretkeä, yli 3000 metrin, jossa on ikuisen luminen helvetti ja Helvetia alla kuin mikä myyräin pesintäpaikka, rotkoineen, pikku kaupunkineen, rikkaine kylineen, kiltteine, porvarillisine asukkaineen (...) ensi pyhäinä lähden Geneveen (muuten hiiden ikävä kaupunki, kuten sveitsiläiset kaupungit yleensä) Heikki Biaudet’n kanssa⁴, jolla G:ssä on jotain uskonhoureilututkimuksia.”⁵

Mika Waltari matkusti Sveitsiin vuosina 1939 ja 1950. Ensimmäisen matkan vaikutelmia hän kirjoitti romaaniinsa ”Johannes Angelos” ja näytelmään ”Paracelsus Baselissa”. Toisesta matkastaan hän

kirjoitti Suomen Kuvalehteen kaksi artikkelia: ”Lempeä rauhallinen Luzern”, sekä ”Sempach, historian ihme.”⁶

Yleisesti voidaan sanoa, että ennen sotia Sveitsissä oli pääasias-
sa yläluokan suomalaisia, jotka nauttivat maan rauhasta ja kauneu-
desta. Sotien jälkeen maiden välien kanssakäyminen henkilötasolla
vilkastui, suuri ansio tästä kuului sveitsiläisille suomenystävälle, jotka
sympatiaa tuntien olivat seuranneet Suomen kohtaloa sotien ajan. Suomi-
kuvaan Sveitsissä vaikuttaa vielä tänäkin päivänä marsalkka Man-
nerheim, joka asui maassa vuosina 1947–1951.

Mannerheim⁷

Mannerheim oli jo vuonna 1943 tehnyt salaisen matkan Sveitsiin ter-
veyttään hoitamaan. Hän yritti pysyä tuntemattomana, mutta sveit-
siläiset toki tunsivat kuuluisan sotapäällikön, vaikka tämä käyttikin
salanimeä. Lyhyen vierailun aikana hän ihastui maahan, sen luon-
toon ja vallitsevaan järjestykseen, ja kun hän sairastui pahaan vat-
sahavaan vuonna 1947, oli luonnollista, että marsalkka ruotsalaisen
lääkäriensä suositusta noudattaen päätti palata sinne hoitoon. Ensim-
mäinen matkakohde oli Crans ranskankielisessä Sveitsissä. Kolmen
viikon oleskelun aikana hänen terveytensä kohentui. Cransista hän
siirtyi lähelle Lausannea pieneen kylään, jonka nimi on Glion sur
Territet, Val-Mont nimiseen parantolaan. Tästä linnamaisesta van-
hasta yksityissairaalasta vuoren rinteessä avautuu näkymä Geneven
järvelle, jonka vastakkaisella puolella kohoavat Ranskan alpit. Paikka
ja ilmasto olivat erittäin otolliset hoitoa ja rauhaa tarvitsevalle Man-
nerheimille.

Mannerheim oli arvostettu vieras Sveitsissä, ja lehdet kirjoittivat
usein hänestä, vaikka hän yritti pysyä syrjässä julkisuudesta. Stig
Jägerskiöld siteeraa marsalkka Mannerheimin kirjettä, jossa hän mai-
nitsee erään lehtikirjoituksen: ”...joka minun mielestäni on sekä ele-
gantisti että korkeatasoisesti kirjoitettua tekstiä eräässä Lausan-
nen lehdessä eikä ehkä lopultakaan ole niin liioitteleva kuin ensi
hetkessä ajattelin. Kaiken nyt kuulemani mukaan Suomi on ollut us-
komattoman suosittu sotiemme aikana, ja kuumat aivot ja lämpimät
sydämet ovat pitäneet sitä esikuvana.”

Mannerheim saapuu Lausanneen 7.2.1947. – Kuva: Lehtikuva Oy. Associated Press Photo.

Kahden ja puolen kuukauden oleskelu sveitsiläisessä parantolassa teki marsalkalle hyvää, ja kun hän huhtikuun lopulla palasi Suomeen hän jäi kaipaamaan takaisin Val Monttiin. Mannerheim ei kuitenkaan ollut täysin toipunut, ja joulukuussa hänet kiidätettiin Tukholmaan leikattavaksi. Käytyään ensin Suomessa ison leikkauksensa jälkeen hän palasi Sveitsiin, Lausanneen ja Luganoon, maaliskuussa 1948. Suomessa elettiin silloin ns. vaaran vuosia, Neuvostoliitto vaati puolustussopimusta Suomen kanssa, ja tilanne oli jännittynyt myös vallankaappausuhujen takia. Kun Mannerheim, keskusteltuaan presidentti Paasikiven kanssa Suomen tilanteesta, matkusti takaisin Sveitsiin, ulkomaiset lehdet kirjoittivat, että marsalkka oli lähtenyt maanpakoon. Länsivallat olisivat mielellään nähneet Manneheimin palaavan Suomeen tai ainakin ottavan julkisesti kantaa Suomen tilanteeseen, mutta hän pysytteli järkkymättömänä Val Montissa muistelmiensa parissa ja varoi lausumasta poliittisia kannanottoja.

Kesäkuussa Mannerheim palasi Suomeen osallistumaan eduskuntavaaleihin ja kävi samalla Tukholmassa hoidossa. Hänen äkillisesti pahentunut sairautensa esti kuitenkin pikaisen paluun takaisin Val-Montiin, vaikka hän odotti kärsimättömästi pääsyä jatkamaan muistelmiensa kirjoittamista. Vasta syyskuussa 1948 Mannerheim pystyi palaamaan Sveitsiin, ja vietti siellä loppuelämänsä, aina välillä pistäytyen Suomessa. Val-Montista oli tullut hänen vakituinen asuinpaikkansa.

Marsalkka kutsui 1948 pysyväksi apulaisekseen eversti Aladâr Paasonen, jonka kanssa hän teki yhteistyötä muistelmien kirjoittamisessa aina kuolemaansa saakka. Paasonen oli ollut armeijan päämajan tiedusteluosaston päällikkö, ja sodan jälkeen hän oli joutunut piileskelemään liittoutuneiden Suomen valvontakomissiota, ensin Ruotsissa, sitten Ranskassa ja lopulta Espanjassa, josta Mannerheim hänet värväsi. Sveitsissä Paasonen salasi henkilöllisyytensä ja esiintyi vaimonsa tyttönimellä, tohtori Andres Bartana. Muistelmat muotoutuivat siten, että Mannerheim saneli ja Paasonen kirjoitti. Marsalkka pysytteli parhaansa mukaan syrjässä seuraelämästä ja kieltäytyi kohteliaasti monista merkittävistä tilaisuuksista. Hän solmi kuitenkin joitakin paikallisia tuttavuuksia. Paasonen tytär, Aino Paasonen, muistelee Mannerheimin Sveitsin aikaa:

”Ystävistä tärkeimpiä oli Jean-Louis Perret, joka oli opettanut Ranskan kirjallisuutta Helsingin yliopistossa (...) Hän esitteli Mannerheimin sveitsiläiselle kenraali Guisanille, joka heti lämpeni suomalaiselle. (...) Silloin tällöin järjestetyt päivälliskutsut tuottivat marsalkalle paljon mielihyvää. Kun hän saapui Lutryn kylään, missä Perretit asuivat, ihmiset kurottelivat ikkunoista nähdäkseen edes vilaukselta vanhan hoikan sankarin, joka kulki viitta yllään ja keppi kädessään.”⁸

Syyskussa 1950 Mannerheim matkusti Suomeen keskustelemaan muistelmiensa julkaisemisesta, mutta sairastui keuhkotulehdukseen Kirkniemen koleassa ilmassa, eikä pystynyt palaamaan Val Monttiin ennen kuin jouluna. Marsalkka ei koskaan parantunut sairaudestaan, vaan tammikuussa hänen terveytensä petti lopullisesti, ja hän kuoli kantonin sairaalassa Lausannessa 28. tammikuuta 1951.

Runoilija Edzard Schaperin muistopuhe Mannerheimille eräässä Zürichissä järjestetyssä tilaisuudessa antoi sveitsiläiselle suomenystävälle tri Gubert von Salisille idean muistomerkistä suuren sotapäällikön ja pienen kansakunnan kunniaksi. Sveitsin Suomenystävät -yhdistys, ”Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands” asetti jo vuonna 1951 komitean, jonka tehtävänä oli pystyttää Sveitsiin muistomerkki marsalkka Mannerheimille. Muistomerkki olisi samalla kunnianosoitus Suomen kansalle. Järjestettiin kuvanveistäjäkilpailu, jonka voitti zürichiläinen kuvanveistäjä Franz Fischer ehdotuksellaan laivan keulaa muistuttavasta kivipaadesta. Veistoksen kivi louhittiin St. Gotthardin graniitista, yli sata metriä korkeasta kallionseinämästä Tessinin kantonissa. Kuusikymmentä tonnia painavasta kivistä muotoiltiin seitsenmetrinen kaksitoista ja puoli tonnia painava veistos, joka pystytettiin puistoon Genevenjärven viereen⁹. Hankkeen tekivät taloudellisesti mahdolliseksi 145 eri rahoittajaa.

Monoliitin sivuja jakavat vaakatasossa kolme uraa ja sen järvestä katsottuna oikeaa sivua koristaa Suomen leijona. Vasemmalla sivulla on Mannerheimin vaakunan keskiosa sekä marsalkansauva. Veistokseen on kaiverrettu tekstiä ranskaksi, saksaksi, latinaksi, suomeksi ja ruotsiksi. Suomenkielinen teksti on Aaro Hellaakoskea ja se kuuluu:

*”Tuossa on luonne
laivan keulassa kyllä
kun se syvien yllä
tietänsä kyntää”*

Veistos paljastettiin Montreux-Territetissä 14 toukokuuta 1955, korkearvoisen sveitsiläisen ja suomalaisen valtuuskunnan läsnäollessa. Kenraali Henri Guisan piti juhlapuheen ja Suomea edusti m.m. Mannerheimin seuraaja ylipäällikkönä, kenraali E. Heinrichs.

Sen jälkeen muistomerkillä on vuosittain pidetty juhlatilaisuus, jossa lasketaan seppele. Tavaksi on myös tullut tilaisuuden yhteydessä antaa Sveitsiläis-suomalaisen stipendisäätiön suomalaisille sotilasvieraille arvonimi ”Mannerheim-stipendiaatti”. Muistomerkistä on tullut monelle sveitsinsuomalaiselle ”pyhäkkö”, jonne käydessä jätetään sinivalkoinen kukkakimppu.

Mannerheimin muistojuhlissa esiintyi vuonna 1991 Baselin suomalaiskuoro sinivalkoisissa asuissaan. Kuoroa johti muusikko Jarmo Vainio. – Kuva: Leena Pulfer.

Rolf Nevanlinna

Suomen ja Sveitsin välisessä kulttuurin ja tieteen vuorovaikutuksessa matematiikalla oli kauan erityisasema. Tämä johtui ennen kaikkea Rolf Nevanlinnasta, joka toimi matematiikan professorina Zürichin yliopistossa vuosina 1946–1963. Nevanlinnan oppilas, etevä matemaatikko Lars Ahlfors, oli jo vuonna 1944 kutsuttu professoriksi sinne, mutta hän ei viihtynyt kolmea lukukautta pitempään Zürichissä vaan siirtyi sieltä Harvardin yliopistoon¹⁰.

Nevanlinna ja Ahlfors olivat kansainvälisesti kuuluisia panoksestaan matemaattisessa funktioteoriassa, Nevanlinna oli alan johtava auktoriteetti. Zürich ei ollut Nevanlinnalle vieras, hän oli jo talvella 1928–29 ollut vierailevana professorina Zürichin teknillisessä korkeakoulussa, ja vuonna 1930 hänelle oli tarjottu professuuria sieltä, mutta hän kieltäytyi, koska ei halunnut jättää työtään Suomessa. Kuten hän itse muistelmissaan asian ilmaisi ”ennen kaikkea puhui ulkomaille

Rolf Nevanlinna työhuoneessaan vuonna 1965. – Kuva: Åbo Akademis bildsamlingar (A. Pietinen).

siirtymistä vastaan se että en olisi halunnut alaikäisten lasteni vartuvan vieraassa ympäristössä, vieraan maan kansalaisina”¹¹. Suomalaisuus oli Nevanlinnalle tärkeä. Kun hän vuonna 1946 sai taas tarjouksen Zürichin yliopistosta, hän oli valmiimpi asettumaan Sveitsiin. Muistelmissaan Nevanlinna kuvaa lähtöään seuraavasti:

”Sotaa seuraava aika Suomessa ei ollut suotuista tutkijalle. Maamme jäi vielä pitkäksi aikaa eristettyyn asemaan, yhteydet ulkomaihin olivat heikot ja matkustaminen valuutan puutteen vuoksi hankalaa. Näissä oloissa tuo tarjous oli minulle houkutteleva, olinhan juuri pääsemässä uuteen työvireeseen tutkimustyössäni (...) En kuitenkaan ilman muuta halunnut ottaa vastaan vakinaista tointa ulkomailla. Vastasin, että suostuisin tulemaan vuoden ajaksi vierailevaksi professoriksi, mihin Zürichistä käsin suostuttiinkin. Helsingin yliopistosta myönnettiin minulle virkavapautta, mutta vielä oli minun saatava passi ja lähtölupa. Se asia ei järjestynyt aivan helposti. Sain käydä monta kertaa lääninhallituksessa maaherra Meltin puheilla ennenkuin lupa tuli.”¹²

Kesällä 1947 Nevanlinna päätti asettua pysyvästi Zürichiin ja jätti Helsingin yliopiston virkansa saman vuoden syksyllä. Hän ylläpiti silti yhteytensä vanhaan yliopistoonsa, ja matkusti Suomeen heti lukukauden päätyttyä ja piti yleensä vielä sielläkin luentoja. Nevanlinnan oppilaat muistavat hänet karismaattisena ja innoittavana luennoitsijana. Nevanlinna ei halunnut erottaa tutkimusta ja opetusta toisistaan, vaan hänen mielestään molemmat kuuluivat yhteen.

”Nevanlinnan luennot olivat erinomaisen nautittavia. Ne olivat hyvin valmisteltuja, ajatuksellisesti erittäin selkeitä yksityiskohtia myöten ja vaikuttivat silti spontaaneilta. Hän luennoi ilman muistiinpanoja eikä hänellä edes ollut kansiota pöydällä.”¹³

Nevanlinnalla oli hyvät suhteet Sveitsin Suomenystäviin ja yhdistyksen perustajaan ja puheenjohtajaan, tri Gubert von Salisiin; jopa niin hyvät,

että hän myöhemmin esitti von Salisille professorin arvonimeä Suomesta. Tämä johti ensimmäiseen suomalaisen professorin arvonimen myöntämiseen ulkomaalaiselle.

Suomenystävien stipendisäätiön perustamisen myötä monelle suomalaiselle avautui mahdollisuus viettää opintokausi Sveitsissä, ja Nevanlinna pystyi kutsuma opiskelijoitaan Suomesta Zürichiin täydentämään väitöskirjatöitään. Nevanlinnan suomalaisten ja sveitsiläisten oppilaiden välille syntyi siten hyvät suhteet. Vierailuja tehtiin toisinkin päin; esimerkiksi kuusikymmentäluvulla Nevanlinna kutsui joukon parhaita oppilaitaan kesämökilleen Lohjanjärven rannalle, mikä johti aivan odottamattomaan uuteen sveitsinsiteeseen, koska eräs oppilaista rakastui siellä hänen tyttärensä ja romanssi päättyi myöhemmin avioliittoon.¹⁴

Vuonna 1949 Nevanlinna valittiin Suomen Akatemian jäseneksi, jolloin hän pyysi saman vuoden kesällä eron vakituisesta professuuristaan Zürichin yliopistosta. Yliopisto ei halunnut menettää kuuluisaa professoriaan, joten tilanne ratkaistiin nimittämällä hänet kunniaprofessoriksi, ja hän pystyi tämän järjestelyn avulla jatkamaan opettamistaan Zürichissä säilyttäen asemansa tiedekunnan jäsenenä. Siten Nevanlinnalla oli jalka sekä Suomessa että Sveitsissä.

1950-luvun alussa eräs Nevanlinnan entisistä Zürichin oppilaista perusti iltaseminaarin, jonka ideana oli antaa niille, jotka eivät työntöön vuoksi päivisin voineet osallistua opetukseen, mahdollisuus keskustella matematiikasta. Nevanlinna innostui ideasta ja osallistui mielellään näihin iltaseminaareihin. Kerran viikossa kokoonnuttiin kuuntelemaan jonkun osanottajan alustusta, jonka jälkeen keskusteltiin ja jatkettiin iltaa Café Odeonissa¹⁵.

Vuonna 1963 täyttäessään 68 vuotta, Nevanlinna jätti Zürichin yliopiston seitsemäntoista vuoden opetuksen jälkeen muuttaakseen pysyvästi Suomeen. Hänen entiset kollegansa, opiskelijansa ja ystävänsä Sveitsissä halusivat ylläpitää yhteydet, ja päätettiin joka toinen vuosi pitää ns. Nevanlinna-kollokvio, johon hänet kutsuttaisiin vieraaksi. Asetettiin komitea tarkoitusta varten, etsittiin sponsorit eikä kulunut vuottakaan Nevanlinnan eläkkeelle jäämisestä, kun pidettiin ensimmäinen kollokvio. Seuraavana vuonna, kun hän täytti seitsemänkymmentä, järjestettiin toinen, jossa Nevanlinna itse piti avaus-

esitelmän. Sen jälkeen järjestettiin seminaari säännöllisesti joka toinen vuosi, ja lokakuussa 1975 vuorossa oli kahdeksas kollokvio Nevanlinnan 80-vuotispäivän kunniaksi. Professori Lars Ahlfors piti suuren yleisön edessä juhlapuheen. Kollokviot olivat aina vetäneet kansainvälisiä osaanottajia ja Nevanlinnan entisiä oppilaita. Kymmenennestä, joka pidettiin 1981, tuli samalla Nevanlinnan muistotilaisuus, sillä hän oli kuollut edellisenä vuonna.

Muita sodanjälkeisiä sveitsinkävijöitä

Sodan jälkeen Sveitsistä lähetettiin suuret määrät aineellista apua Suomeen lieventämään silloista puutetta. Apu ei rajoittunut pelkästään tähän, vaan moni suomalainen sai avustustoimintaan liittyen tilaisuuden käydä Sveitsissä.

Harva ”tavallinen” suomalainen matkusti kuitenkin Sveitsiin siihen aikaan, ja lukumäärä olisi jäänyt vieläkin pienemmäksi ilman Sveitsin suomenystävien, ja erityisesti tri Gubert von Salisin panosta. Von Salis oli jo sota-aikana Sveitsissä kerännyt rahaa ja ruokatarvikkeita Suomeen toimitettavaksi. Kun sota loppui, hän halusi silloisena vaikeana aikana antaa mahdollisimman monelle suomalaiselle mahdollisuuden käydä Sveitsissä, ja yksi hänen ideoistaan oli saada suomalaisia nuoria vähäksi aikaa töihin sveitsiläisille viljelmille. Hän kävi Suomessa syksyllä 1948 kiertäen pankeissa ja vakuutuslaitoksissa hakemassa nuoria virkamiehiä, jotka olisivat halukkaita viettämään muutaman viikon sveitsiläisillä maatiloilla tehden ”Freiwiliges Landtdienst”. Hyöty oli molemminpuolinen, muutama nuori suomalainen saisi nähdä Sveitsin, ja sveitsiläiset maatilat tarvitsivat työvoimaa. Kun nuoret suomalaiset virkamiehet saapuivat Sveitsiin, heidät sijoitettiin ympäri maata yhdessä muista maista tulleiden vapaaehtoisten kanssa.

Näin kertoo silloin mukana ollut Suomalais-Sveitsiläisen kaupakamarin perustaja Torsten Almqvist kokemuksestaan:

”Tultuamme Zürichiin meidät sijoitettiin eri maatiloille, minä jouduin yhdessä saksalaisen opiskelijan kanssa pienelle maatilalle, joka käsitti noin 10 ha viljeltyä maata ja jossa oli si-

koja ja pari hevosta. Vietettyäni kolme päivää siellä pelkäsin etten selviäisi kokemuksesta hengissä koska työt aloitettiin heti kello viideltä aamulla. Jonkin ajan kuluttua meidät kutsuttiin aamiaiselle, joka koostui keitetystä maidosta ja leivästä ilman voita. Sitten takaisin pellolle paahtavaan auringonpaisteeseen. Leikkasin korkella rinteellä viiniköynnöksiä, ja ensimmäisen kerran eläessäni sain nähdä lentokoneen ilmassa ylhäältä käsin. Työpäivä loppui yhdeksältä illalla, ja silloin käsitin miksi Sveitsin frangi oli niin vahva, se oli kovan työn teon tulosta”.

Tämä maatilatyöskentely ei suinkaan ollut mikään poikkeus, vaan suomalaisia kutsuttiin Sveitsiin muidenkin suomenystävien toimesta, esimerkiksi Schaffhauseniin. Sodan runtelemassa Euroopassa Sveitsi oli ainoita paikkoja, jossa yhteiskunta oli vakaa ja hyvin toimiva, ja tämä teki vaikutuksen niihin harvoin suomalaisiin, jotka saivat tilaisuuden käydä maassa. Kontrasti oli suuri sotaa käyneisiin maihin. Aila Meriluoto kirjoittaa matkastaan Sveitsiin keväällä 1947:

”Muuten kuvani Saksasta junanikkunasta nähtynä oli pääasiallisesti huutavia lapsia avoimin suin ja ojennetuin käsin, joille matkustajat heittivät pieniä ruokapaketteja ja savukkeita. Sveitsi ilmestyi eteen kuin kultainen saari Euroopan toivottomuudessa, se oli kukkivien puiden maa.”¹⁶

Monesta näistä sveitsinkävijöistä tuli elinikäisiä sveitsinystäviä edistämään Suomen ja Sveitsin välisiä suhteita. Heidän merkityksensä tässä oli suuri, koska keskivertosveitsiläinen ei paljoa muuta Suomesta tiennyt kuin talvisodasta. Sveitsin Suomenystävien yhdistyksen piiri oli tuolloin melko rajoitettu, eikä se osittain poliittisista syistä pyrkinytkään laajalti värväämään uusia jäseniä. Seuran apu ja tuki Sveitsissä oleskeleville suomalaisille oli sitä vastoin huomattava. 1940-luvun sveitsinkävijät olivat eräänlaisia ”tienraivaajia” varsinaiselle muutolle, joka alkoi 1950-luvulla. Myöhemmät muuttajat hyötyivät paljon niistä lämpimistä suhteista, jotka solmittiin heti sotien jälkeen.

Pestalozzi-lastenkylä

Appenzellin kantonissa, Trogenissa on jo yli 50 vuotta toiminut kansainvälinen Pestalozzi-lapsikylä. Se perustettiin heti sodan jälkeen turvapaikaksi Euroopassa sodasta kärsineille lapsille, ja toiminta suuntautui sitten kaikkialta maailmasta tulevien hädänalaisten lasten auttamiseen. Sieltä on tänä aikana myös yli sata suomalaislasta löytänyt tuen ja turvan.

Johann Heinrich Pestalozzi oli sveitsiläinen kasvatustieteen uudistaja, joka vuonna 1769 käynnisti Neuhofissa kotiteollisuusprojektin tarkoituksenaan opettaa hylätyille köyhille lapsille taitoja, joiden avulla he voisivat elättää itsensä. Hänen monien kasvatuksellisten hankkeidensa takana oli ihmisorjotus. Hän halusi, että kaikki lapset asemaan ja taustaan katsomatta pääsisivät osalliseksi koulutuksesta. Pestalozzin opit levisivät Suomeenkin ja vaikuttivat koululaitoksen muotoutumiseen. Sveitsi oli ennen toista maailmansotaa eräänlainen opetusjärjestelmän esikuva. Esimerkiksi vuonna 1915 koulutarkastaja J.K.Tyrni toi kirjakäännöksessään ”Kuinka Gertrud opettaa lapsiansa” sveitsiläisiä opettamisen periaatteita laajempaan tietoon. Lisäksi ilmestyi kaksikymmentäluvulla suomeksi kolme Pestalozzin elämäntarinaa.¹⁷

Toisen maailmansodan jälkeen nämä kasvatukselliset opit saivat uuden ulottuvuuden, kun Pestalozzin aatteiden pohjalta zürichiläinen filosofi Walter Robert Corti vuonna 1944 julkaisi sveitsiläisessä aikakauslehdessä ”Du” artikkelin, jossa hän ehdotti, että rakennettaisiin kylä sodassa kärsineiden lasten auttamiseksi. Kirjoitus järkyttävine kuvamateriaaleineen kärsivistä lapsista herätti julkisuudessa suurta vastakaikua ja perustettiin seura Cortin ehdottaman ”lasten laakson” aikansaamiseksi. Kun Trogenin kylä lahjoitti rakennusmaan, ei tosin laaksosta vaan kukkulalta, päästiin alkuun. ”Pro Juventute” organisaatio, joka otti vastuun hankkeesta, pyysi jokaista sveitsiläistä kuntaa kaatamaan puun ja luovuttamaan tästä saadun tuoton perustettavalle kylälle. Puunkaadosta saatu tuotto käytettiin rakennuskustannuksiin. Samalla syntyi muutaman innokkaan suomenystävän, erityisesti Edi Küllingin ja August Götzin, toimesta ajatus erityisen Suomitalon rakentamiseksi.

Schaffhausenin asukkaat, elinkeinoelämä ja koululaitos innostuivat asiasta ja koko talovarustus tuoleista valaisimiin tehtiin vapaaehtoistyönä teollisuudessa ja käsityöpajoissa. Hankkeen ympärille virinnyt innostus sai Sveitsin posti- ja tullivirkamiesliitot ottamaan kantaakseen taloudellisen vastuun. ”Jukolaksi” ristitystä Suomi-talosta tuli koko Pestalozzi-kylän paras.¹⁸ Jukolaa, samoin kuin muita lastenkylän taloja, oli rakentamassa talkoovoimin suuri joukko sveitsiläis- ja ulkomaalaisnuoria.

Lapsikylän peruskivi laskettiin vuonna 1946¹⁹. Ensimmäiset so-taorvot muuttivat kylään Ranskasta ja Puolasta ja suomalaislapset tulivat keväällä 1948.²⁰ Jukolan ensimmäinen isäntä oli voimistelun-oppettaja Pentti Taavitsainen, kuuluisa mäkihyppääjä, joka muutti sinne

Ensimmäiset suomalaislapset astuvat Jukola-taloon Pentti Taavitsaisen johdolla. – Kuva: Pestalozzi-kylän Ystävät ry .

perheensä kanssa tuoden mukanaan kahdeksantoista sotaorpoa. Pestalozzi-kylän vuosikertomuksesta vuodelta 1948 voi lukea:

”Vaikka korkealla Pohjolassa ei lasketakaan päivissä vaan viikoissa ja kuukausissa, muodostui yllättävän nopeasti kahdeksantoista suomalaislapsen ryhmä, joka saapui nuorten talonvanhempien ja opettajan kanssa 23. toukokuuta pitkän matkan jälkeen Baseliin.”

Silloin mukana ollut Riitta Wegelius, monivuotinen ”Pestalozzikylän ystävät ry:n” sihteeri, kertoo matkasta:

”Mentiin junalla Saksan läpi, joka jäi kyllä lapsen silmin katsottuna elävänä mieleen kun ne langanlaihat saksalaiset asemilla aina syöksyi meidän kansainvälisen junan viereen. Sveitsin puolella saatiin appelsiineja, ja monet eivät olleet nähneetkään sellaista, yks Pekka rupes kuorineen syömään, eikä varmaan

Suomalaislapset lumisotasilla Jukola-talon edessä. Kuvassa oikealla sauna.
– Kuva: Pestalozzi-kylän Ystävät ry.

tänäkään päivänä syö appelsiinia sen kokemuksen jälkeen. Mentiin St. Galleniin ja kiivettiin rinnettä ylös kylälle, jossa meitä oltiin vastassa. Herätettiin kovasti huomiota kun Suomesta tultiin. Ne luuli, että oltiin lappalaisia ja oltiinkin ihan normaaleja eurooppalaisia. Kyllä me sitten kotiuduttiin, ja mun täytyy sanoa että se on aika ihmeellistä kun kaikki kysyy että oliko koti-ikävä, ja ollaan kaikkien kanssa tultu siihen tulokseen että ei ollut; meitä oli niin iso ryhmä, ja oltiin niin homogeeninen ryhmä että ei ikävää tullut. Vietettiin elämää kylän muiden lasten kanssa, se oli kauhean kivaa. Opittiin sitten saksaa, alkoi Sekundärschule johon kolme meistä pääsi. Elämä siinä kylässä oli niin virikkeitä antava, oli jo silloin neljäkymmentäkahdeksan otettu huomioon että me tarvittiin inspiroivaa musiikkia, teatteria, kaiken maailman nahka, puu-, paperitöitä, kotitaloutta. Saatiin lapset elämään kiinni. Siellä oli paljon traagisia tapauksia, oli kaivettu lapsia pommisuojaista ja muista paikoista. Osa ei tiennyt muuta kuin etunimensä, ei sukunimeä, ei syntymäaikaa. Me kaikki suomalaiset olimme onnellisemmassa asemassa kun meillä oli koti ja suku. (...)

”Se oli onnellista aikaa, me pidetään sitä vieläkin kotina ja pidettiin sitä pyhäinhäväistyksenä kun Jukolaa ei enää ole (...) Kaikki me siltä ajalta ollaan kuin siskoja ja veljiä. (...)

”Yhteytemme Sveitsiin ovat hirveen hyvät, tuli sveitsiläisiä ystäviä, ja meillä kaikilla oli lomaperheitä, jossa oltiin lomalla. Heihin tuli syvät suhteet ja perheen lapset ovat vieläkin kuin omat sisarukset.”

Taavitsaisen ja Jukolan perustajien välille syntyi hyvät suhteet, ja hän kutsui kaksi talon rakentamisessa avustanutta perhettä vierailulle Suomeen vuonna 1953. Tästä seurasi, että Sveitsiin palattuana nämä kaksi perhettä, Metzger ja Külling, käynnistivät Schaffhousenissa leikkikaluhankkeen ”Kinder helfen Kinder”. Schaffhousenin harrastustyöpajoissa ryhdyttiin iltaisin ja lauantaisin valmistamaan leik-

kikaluja puusta, ja lokakuussa 1955 ”Rajaseudun ystävien Liitto r.y.” sai vastaanottaa yli 1000 leikkikalua jaettavaksi suomalaisille lapsille. Suomalaisten osoittama suuri kiitollisuus innoitti sveitsiläisiä vielä toiseen lähetykseen seuraavana vuonna. Schaffhausenin Suomen ystävien piiri sen kun kasvoi, ja yhä useampi kontakti solmittiin suomalaisten ja sveitsiläisten välillä. Esimerkiksi Fritz Wartenweiler, joka kävi opettamassa kansankorkeakoulujen kesäkursseilla Suomessa, lähetti stipendiaatteja Sveitsiin, jossa Edi Külling otti heidät vastaan.²¹

1950-luvulla Pestalozzikylässä tapahtui muutoksia, kylää varten perustettiin oma säätiö, ja myös sveitsiläisiä lapsia huonoista sosiaalisista oloista hyväksyttiin mukaan. Vähitellen eurooppalaiset lapset palasivat kotimaihinsa, ja vuodesta 1960 otettiin pakolaislapsia kolmannen maailman maista.

Suomalaislapsia on ollut Pestalozzikylässä tähän päivään asti. Alussa otettiin orpoja, mutta viisikymmentäluvulla ryhdyttiin ottamaan lapsia myös muunlaisin sosiaalisin perustein, hajonneista ja moniongelmaisista perheistä ja lastenkodeista. Talonvanhempina on ollut yhdeksän pariskuntaa, viimeksi oli Tarmo ja Sirkka-Liisa Metelinen. Tarmo Metelinen oli itsekin kasvanut kylässä, hän tuli sinne 1955 ja lähti takaisin Suomeen 1963. Hän oli hyvin suosittu ”hausvater”, koska tunti talon ennestään. Kuten hän eräässä aikakauslehtihaastattelussa kesäkuussa 1985 sanoi:

*”Taustani auttaa minua tavattomasti. Tiesin, mihin tulimme. Jotkut talonvanhemmat ovat tulleet tänne pää täynnä idealistisia ajatuksia ja huomanneet että käytäntö onkin toinen juttu.”*²²

Vuosien mittaan talonvanhemmat kohtasivat vaikeuksiakin, suuren lapsimäärän kasvattaminen ei ollut helppoa. Aina silloin tällöin joku isompi poika rikkoi sääntöjä tyypillisen suomalaisen koulupojan tavoin: poltti tupakkaa, joi viinaa tai livisti läheiseen St.Galleniin elokuviin. Talonvanhemmilla ja kyläsäätiön johdollaikin menivät sukset välillä ristiin, joskus jopa jouduttiin pyytämään Suomen sosiaaliministeriötä toimimaan välikätenä²³.

Suomalaista elämänmuotoa vaalittiin; Jukolan viereen pystytettiin heti 1950-luvun alussa Suomesta lahjoituksena saatu sauna, joka oli niin kovassa käytössä, että kiuas jouduttiin uusimaan tasaisin väliajoin. On kohtalon ivaa, että sauna esikuvansa mukaisesti syttyi palamaan jouluyönä 1955, mutta palo saatiin sammumaan ajoissa. Jukola sai vuosien mittaan paljon lahjoituksia Suomesta. Kun 30-vuotismerkkipäivää juhlittiin vuonna 1978, sai Jukola-talo syntymäpäivälahjaksi joukon suomalaisia huonekaluja, joiden hankintaan osallistuivat monet suomalaiset yhtiöt.

Elämä Jukolassa oli kansainvälisyyteen oppimista, eri rodut ja uskonnot tulivat lapsille tutuiksi jokapäiväisessä elämässä. Alussa tämä ei ollut helppoa, saksalaiset ja puolalaiset pojat olivat olleet jo taistelemassa ase kädessä, ja kun he joutuivat kylässä yhteen, he vihasivat syvästi toisiaan. Puolalaiset yrittivät jopa kerran sytyttää saksalaisten talon tuleen. Ajan mittaan kylän ilmapiiri auttoi heitä kuitenkin unohtamaan vihansa²⁴. Viimeinen Jukolan Hausvater kirjoittaa 40-vuotisjuhlakirjoituksessa:

”Ensimmäisen lapsiryhmän jälkeen on usea sukupolvi suomalaislapsia löytänyt kodin ja kasvanut suurperheessä vuorovaikutuksessa lastenkylän kansainvälisen ympäristön kanssa, jossa toisen huomioonottamisen ja kunnioittamisen, taustaan, kulttuuriin, ihonväriin ja uskontoon katsomatta oppii kuin itsestään. Koko lastenkylän historian ajan on kasvatuseriaatteena ollut myös kulttuuritaustan pohjalta tapahtuvan kasvatuseriaatteiden laajentaminen koskemaan Sveitsin kulttuuria. Voidaan puhua bikulttuurisesta, ehkäpä osin multikulttuurisesta kasvatuksesta.”²⁵

Vaikka elämä oli kansainvälistä, suomalaisuutta ei mitenkään unohdettu. Hausvater Reijo Ollisen kirje Suomen sosiaaliministeriön lastensuojelutarkastajalle tammikuussa 1966 on kuvaava:

”Jukolan joulu sujui rattoisasti suomalaisten perinteiden mukaan. Ensin kävimme joulusaunassa (se uusi kiuas ei vielä silloin ollut saapunut ja vasta tänään saapui sen asenta-

ja). Katoimme pöydät ja koristelimme kuusen. Hausvater luki jouluevankeliumin, jonka jälkeen käytiin juhlavaan joulu-pöytään. Herkkuja oli jos minkälaisia: peruna-, porkkana- ja lanttulaatikkaa, riisipuuroa, rosollia ja kaiken kruunasi muhkea punaruskea ja herkullisesti koristeltu kinkku. Maittavan aterian jälkeen saapui lasten jo jännityksellä odottama joulupukki. Laulettiin ja leikittiin yhdessä ja hauskaa oli.”²⁶

Uudet suomalaislapset etsi ja lähetti virallisesti kylään sosiaali- ja terveystyöministeriö yhteistyössä kuntien sosiaalivirastojen sekä lastenkotien kanssa, mutta tärkein yhdysside Suomen ja Sveitsin välillä tässä asiassa oli Pestalozzi-kylän Ystävät r.y., joka perustettiin tukemaan 80-luvun alkuvuosina Jukolaa ja Suomeen palanneita nuoria. Yhdistys sai varoja välitettäväksi kylälle Suomen Raha-automaattiyhdistykseltä, ja sen lisäksi lasten kotikunnat tukivat Pestalozzi-ystävien kautta taloudellisesti suomalaislasten kasvatusta. Suomalaislapsille maksettiin alussa kotimaasta vain oppikirjat ja osa lomamatkoista. Pestalozzisäätiö, joka toimi yksityisten lahjoitusten varassa, rahoitti kaiken muun. 80-luvulla kunnat rupesivat sitten maksamaan kylälle saman summan, minkä ne maksaisivat Suomessa lasten sijoittamisesta. Tärkeä syy lasten lähettämiseen Sveitsiin oli nimenomaan se, että heidät olisi joka tapauksessa sosiaalisista syistä sijoitettu muille paikkakunnille sijaiskoteihin.

Suomalaislapset tulivat vähävaraisista perheistä. Heidän tuli olla 7–11 vuotiaita, heillä tuli olla vähintään keskinkertainen koulumenestys eikä merkittävää häiriintyneisyyttä tai vammaisuutta. Lapset kävivät ensin suomalaisen peruskoulun ala-asteen, opettajina talonvanhemmat. Sen jälkeen seurasi yläaste, joka oli saksankielinen ja Sveitsin opetussuunnitelman mukainen. Se oli kylän kaikille lapsille yhteinen ja opettajat olivat sveitsiläisiä. Koulun käytyään lapset lähtivät takaisin kotimaahan jatkamaan opintojaan²⁷. Jukolassa on kasvanut runsaat sata suomalaislasta, joista vanhimmat ovat jo yli kuudenkymmenen. Lähes kaikki lapset ovat palanneet 9. kouluvuoden jälkeen Suomeen, missä he ovat valmistuneet useille eri ammattialoille. Periaatteessa suomalaiset olisivat voineet jatkaa elämäänsä Sveitsissäkin, mutta oleskelulupa ei olisi tullut automaattisesti, ja jos lapsi

olisi jäänyt Svetsiin opiskelemaan, hänen tutkintonsa ei ehkä päätisi Suomessa ja työn saaminen Sveitsissä olisi ulkomaalaiselle voinut olla hankalaa. Useimmat ovat palattuaan löytäneet hyvin paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa, varsinkin vanhempi sukupolvi on pärjännyt keskimääräistä paremmin, ja he ovat nyt osa Sveitsin ja Suomen kontakteja vaalivaa joukkoa. Siteet ja kiinnostus kylään ovat entisillä asukkailla säilyneet; suurin osa heistä kuuluu Suomessa Pestalozzikylän ystävät ry:hyn.

Jo 1950-luvulla Suomessa ruvettiin miettimään, pitäisikö enää lapsia lähettää kylään, ja 80-luvulla asia kyseenalaistettiin yhä enemmän. Joillakin poliittisilla tahoilla koettiin häpeäpilkuksi se, että Suomi on ainoa länsieurooppalainen maa, joka yhä lähettää lapsia Pestalozzi-kylään, pystyisihän Suomi itsekkin hoitamaan hädänalaisensa. Pestalozzi-kylän ystävien protesteista huolimatta suomalaislasten lähettäminen kylään loppui 1980-luvun lopulla. Vuonna 1992 viimeiset talonvanhemmat jätivät Jukolan ja talo jäi muiden maiden lasten käyttöön.

Sveitsinsuomalaiset tilastojen valossa ja varjossa

Sveitsiin menneistä ja nykyisin maassa asuvista suomalaisista ei ole tarkkaa tilastollista tietoa. Heidän kokonaislukumääräänsäkään ei tiedetä, muista luotettavista heitä kuvaavista tilastoista puhumattaakaan. Tämä ei koske pelkästään sveitsinsuomalaisia, vaan kaikkia suomalaisia siirtolaisia. Useimpien suomalaisen siirtolaisuuden kohdemaiden osalta tilastot ovat puuttellisia, tai niitä ei ole saatavilla. Sveitsi kuuluu onneksi niihin harvoihin maihin, joissa nykyisin tilastoidaan ulkomaalaiset hyvinkin tarkkaan, mutta ne koskevat vain muita kuin Sveitsin kansalaisia, kansalaisuuden saaneita ei tilastoida syntyperän mukaan. Suomen omiin muuttotilastoihin on suhtauduttava kriittisesti, koska ne kuvaavat vain muuttaneiden määriä. Ulkomailla asuvan suomalaisperäisen väestön määrää ei voida kuvata lähtö- ja tulomuuton erotuksena, koska muutot ovat tapahtuneet pitkän ajan kuluessa, ja osa ulkosuomalaisista on tarkasteltavana aikana muuttanut johonkin muuhun maahan tai kuollut. Toisen polven ulkosuomalaiset puuttuvat useimmiten myös näistä numeroista.

Muuttotilastot ovat valitettavasti myös joidenkin ajanjaksojen osalta pahasti puutteellisia ja harhaanjohtaviakin. Kun toisen maailmansodan jälkeen matkailu ja muu tilapäinen oleskelu ulkomailla lisääntyi, oli hyvin vaikeaa erottaa siirtolaiset tästä joukosta, ja vuoteen

1983 asti ei muualle kuin Pohjoismaihin muutosta tarvinnut edes ilmoittaa. Viralliset tilastot ulkomailta asuvista suomalaisista osoittavat liian pieniä lukuja, varsinkin jos otetaan huomioon toisen polven ulkosuomalaiset. Erilaiset arviot eri puolilla maailmaa asuvien siirtolaisten lukumäärästä on ollut pakko perustaa muihinkin tilastoihin, kuten väkiluku-, synnyin- ja kuolintilastoihin. Sveitsinsuomalaisia tarkasteltaessa näitä ei ole juuri käytetty, koska pääasiallinen muutto on tapahtunut vasta 1960-luvulta alkaen, ja kyselyn perusteella on ollut mahdollista tehdä luotettavampi arvio.

Sveitsinsuomalaiset tilastoissa 1944–1967

Suomessa tilastoja Pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan on muuttajista olemassa koko sotienjälkeiseltä ajalta, mutta alussa ei eritelty Sveitsiin muuttoa, joten ensimmäiset valmiit numerot ovat saatavilla vasta vuodesta 1968. Tiedot vuosilta 1944–1967 on tätä tutkimusta varten kerätty manuaalisesti tilastokeskuksen passin otaneiden kortistosta.

Passia myönnettäessä korttiin merkittiin yleensä määräämaa, mutta osassa kortteja on pelkästään merkintä ”ulkomaille”. Kortit antavat vain ohjeellista tietoa, koska henkilö, joka on ottanut passin matkustaaksen Sveitsiin, ei välttämättä ole lähtenyt heti passinoton jälkeen. Osalla taas muutto saattoi jäädä tekemättä. Ei myöskään tiedetä, kuinka moni on lähtenyt jonkun toisen maan kautta. Siten 40-luvun loppuvuosilta ja 1950-luvun alkuvuosilta löytyy vain vajaat 70 Sveitsiin passin ottanutta henkilöä, joista osa on pieniä lapsia, jotka ovat muuttaneet vanhempiensa mukana. Vuosina 1944–47 ei löydy ainuttakaan Sveitsiin myönnettyä passia, joka on harhaanjohtavaa. Sveitsiin on todistettavasti mennyt suomalaisia tuolloin, joskin enimmäkseen kyse oli erikoisryhmistä; tiedemiehistä ja opiskelijoista, Sveitsin Suomenystävien kutsumista vieraista ja esimerkiksi Leysinissä hoidettavina olevista haavoittuneista suomalaissotilaista. Ne harvat, jotka kävivät Sveitsissä silloin, eivät muutamaa poikkeusta lukuunottamatta jääneet sinne pysyvästi. Sveitsinkävijöiden pieni määrä johtuu myös siitä, että Suomesta ei ollut aivan helppoa matkustaa kauas ulkomaille sodanjälkeisenä pula-aikana.

Sveitsinsuomalaiset tilastojen valossa ja varjossa

Suku- ja etunimi
Till- och förnamn
Ammatti tai toimi *emännöitsijä*
Yrke eller befattning
Syntynyt *22* p:nä *elo* kuuta*) vuonna *1888*
Född den
Kotipaikka *Lapin* lääni *Karungin* kantonit, pitäjät*)
Hemort län socken

Passin - Passets					Muistutuksia Anmärkningar
Numero Nummer	Päivä Dag	Kuukausi Månad	Vuosi År	Voimassaoloaika Giltighetsid	
<i>1089</i>	<i>8</i>	<i>Syyskuu</i>	<i>1947</i>	<i>5 v.</i>	<i>työansiota varten</i>

*) Tarpeettomien sanojen yli vedettävä viiva. -- Icke behöriga ord överstrykas.

5129-16

Naimaton Naimisessa ~~Lochi~~ ~~Eronnut*)~~ Äidinkieli: suomi, *ruotsi*)* (ruots)
Ogift Gift ~~Ankling~~ ~~Fränchild~~ Modersmål: *finska, svenska* (finska)
Uskontokunta *ev. lut.* Maa, johon matkustetaan
Trossamfund Landet, dit resan sker

Matkan tarkoitus: työansio, ~~lühessiat,~~ ~~opinnot, virkistys*)~~ (muu)
Resans syfte: *arbetsförtjänst, affärsangolag, studier, rekreation* (annat)

Jättää kotimaahan: ~~vaimon, miehen*)~~, ~~alaikäisiä lapsia~~
Kvartlämnar i hemlandet: ~~kustaa, man,~~ ~~mindreåriga barn~~

Hakijan kanssa matkustavat allatuetut 15 vuotta nuoremmat lapset:
Sökandens medfölja nedanuppräknade barn under 15 år:

Nimi - Namn	Syntymäpäivä, -kuukausi ja -vuosi Födelsedag, -månad o. -år

*) Tarpeettomien sanojen yli vedettävä viiva. -- Icke behöriga ord överstrykas.

Esimerkki passikortista. - Tilastokeskuksen arkisto.

Ensimmäinen tieto passikorteista löytyy vuodelta 1948, mutta muitakin muutti sinä vuonna; esimerkiksi ensimmäiset lapset ja opettajat lähtivät silloin Pestalozzi-lastenkylään, nuoria virkamiehiä lähti

lyhyeksi aikaa maatilatöihin ja ensimmäiset suomalaiset kellosepät siirtyivät Tanskan kautta Sveitsiin. Sveitsiin matkustettiin silloin yleensä junalla, mutta matka oli hankala, sillä sodasta oli kulunut vain kolme vuotta. Näin kertoo silloisen matkanteon hankaluudesta vuodesta 1948 Sveitsissä asunut suomalainen kelloseppä:

”...vuonna 1948 matkustin sitten Sveitsiin pommitetun Saksan lävitte junalla, se kesti hirveän paljon aikaa kun ajettiin siksakkia kun monet asemat olivat vielä raunioina. Tultiin Baseliin ja olin jonkin aikaa hotellissa. Saatiin Tanskan pankista vain 50 frangia per nenä lähtiessä ja siitä meni jo puolet hotelliin. Mentiin sitten junalla Baselista edelleen kellotehtaalle, ja meille annettiin palkkaförskottia.”

Päällimmäisenä ongelmana Sveitsiin matkustettaessa oli valuutta, jota Suomen pankki myönsi hyvin kitsaasti. Myönnetty summa ei yleensä riittänyt kauaa, ja lisäksi vaadittiin sveitsiläinen yksityishenkilö tai viranomainen takaamaan, että ylläpito Sveitsissä oli taloudellisesti järjestyksessä¹. Toinen esimerki matkan hankaluudesta on Zürichin yliopistoon vuonna 1944 professoriksi kutsutun matemaatikko Lars Ahlforsin lähes neljä kuukautta kestänyt matka Sveitsiin: hän juuttui ensin Uppsalaan, lensi sitten Englantiin, odotti kauan sopivaa tilaisuutta kanaalin ylitykseen, ja Pariisissa loppuivat rahat. Zürichiin hän saapui vasta maaliskuun lopulla, vaikka sveitsiläiset odottivat häntä jo lokakuussa.² Jopa kansainvälisesti kuuluisalla professorilla Rolf Nevanlinnalla oli hankaluuksia saada sveitsinfrangeja:

*”Ilman valuuttaa en voinut lähteä matkaan ja pyysin sitä pienen määrän Suomen pankilta. Sitä varten minun piti käydä pääjohtajan Urho Kekkosen puheilla. En väitä, että vastaanotto hänen puoleltaan olisi ollut erikoisen suopea, mutta järjestyhän sekin asia”.*³

Vuonna 1949 passikorteista löytyy tietoa neljästä henkilöstä, ja nämä tiedot ennakoivat jo tulevaa muuttoa; kaikki olivat nuoria, koulutettuja, naimattomia naisia, yksi sairaanhoitaja, kaksi opiskelijaa ja

yksi konttoristi, kaikki Helsingistä kotoisin. Vuonna 1950 muutto passikorteista päätellen vilkastui, 16 muuttajaa, joista 12 oli naisia. Terveydenhoitoalan koulutuksen saaneita oli viisi. Seuraavana neljänä vuonna otti Sveitsin passin yhteensä 77 henkilöä, 52 naista ja 25 miestä, joukossa m.m. kelloseppiä ja heidän perheensä, sairaanhoitajia, lastenhoitajia ym. Tunnusomaista tälle joukolle oli hyvä koulutus. Vuosikymmenen toisella puoliskolla lähtijöitä oli 145, ja kaksi kolmasosaa oli nuoria naisia. Runsaat kaksikymmentä muuttajaa toimi terveydenhoitoalalla, ja miehistä huomattava osa oli teknisen koulutuksen saaneita, tavallisimmin insinöörejä.

Vuodesta 1960 vuoteen 1967 saakka passin ottaneita oli 130, ja nyt oli naisia 76 ja miehiä 54, sukupuolijakauma oli siis hieman tasaantunut. Nämä muuttajat edustivat hyvin montaa erilaista ammattia, ja opiskelijoita oli paljon (45), erityisesti lääketieteen opiskelijoita. Myöskin palvelusektori oli hyvin edustettuna.

Yhteensä vuosilta 1944–1967 löytyi 373 Sveitsiin myönnettyä passia. Muuttajia oli suurin piirtein koko Suomesta, mutta eniten Etelä-Suomesta, vajaat 250. Helsingin kaupungista oli 155. Kauden alussa ylivoimaisesti useimmat olivat helsinkiläisiä, mutta 60-luvulla yhä useampi muuttaja oli muualta kuin Etelä-Suomesta. On mahdotonta päätellä, mistä he olivat alunperin kotoisin, koska lähtöpaikkakunta ei välttämättä ole ollut sama kuin kotipaikkakunta. Suurin osa oli suomenkielisiä; ruotsinkielisiä passihakijoita oli koko kauden aikana 31.

Yleisesti voi todeta, että neljäkymmenluvun muuttajat olivat poikkeuksia; silloin Sveitsiin menneet olivat usein sveitsiläisten kutsuja, tavalla tai toisella sveitsiläisen avustustoiminnan piirissä, lyhytaikaisesti sinne oleskelemaan menneitä ja harjoittelijoita. Viisikymmenluvulla Sveitsiin lähti hyväosaisia, joita houkuttelivat Sveitsin vakaat olot ja elintaso, ja kun kuusikymmenluvulla yhä useammalle avautui käytännön mahdollisuus muuttaa, varsinkin terveydenhoitoalan ammattilaiset lähtivät. Tarkasteltavan kauden alussa Suomesta ei yleensäkään matkustettu laajamittaisesti muualle Eurooppaan kuin Skandinaviaan. Suosituin muuttokohde oli Ruotsin ohella Pohjois-Amerikka. Muualle Eurooppaan kuin Ruotsiin muutti vuosina 1941–1950 yhteensä vain 811 henkilöä, ja muuttoliike vilkastui vasta seuraavalla vuosikymmenellä.⁴

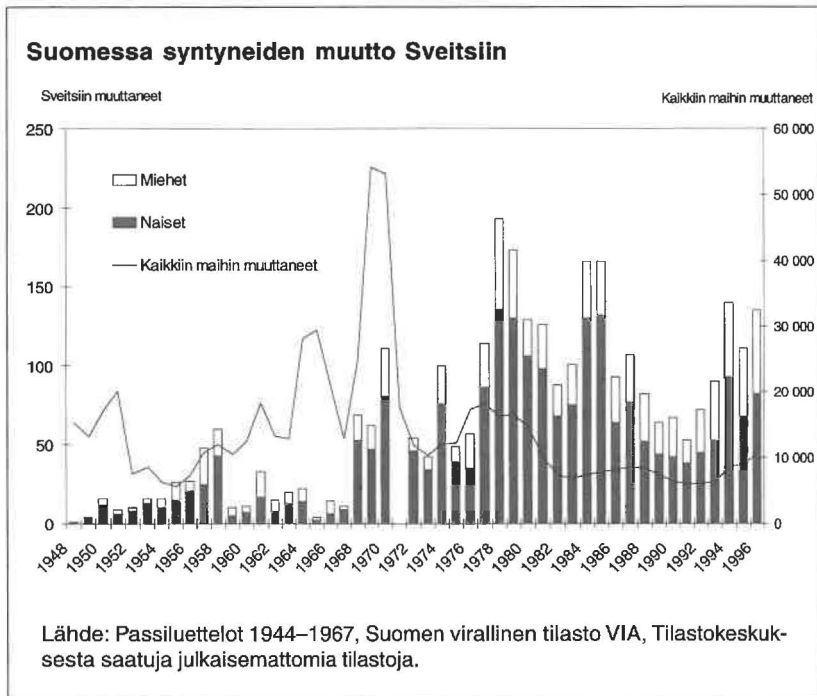
Suurten ikäluokkien muutto

Samanaikaisesti kuin sotien jälkeen syntyneet suuret ikäluokat tulivat 1960-luvulla aikuisikään, maastamuutto lisääntyi rajusti. Sveitsi ei ollut mikään varsinainen massamuuton kohde, sinne suuntautunut muutto oli hyvin valikoivaa ja kosketti etenkin koulutettua väestöä. Suhteellisesti tarkasteltaessa muuttolisäys oli kuitenkin huomattava.

Vuodesta 1968 eteenpäin tilastokeskukselta on saatavissa valmiita tilastoja, mutta niiden laatu vaihtelee. Vuosien 1968–1970 luvut ovat ”poissaolevaan väestöön siirrettyjä Suomen kansalaisia”, eivätkä ole tarkkoja, koska ilmeisesti kaikkia muuttaneita ei heti merkitty luokkaan ”poissaoleva väestö”. Vuoden 1972–79 luvut kuvaavat lähtömuuttoa ja ovat tarkempia, mutta sisältävät kaikki Suomesta Sveitsiin muuttaneet, myös muut kuin suomalaiset, jos sellaisia on ollut. Valtaosa on kuitenkin Suomen kansalaisia, enimmäkseen ulkomaalaisia on joukossa ollut parikymmentä. Vuodesta 1980 suomalaiset sveitsinsiirtolaiset on esitetty omana ryhmänään julkaistuissa tilastoissa. Nämäkin luvut on käsitettävä lähinnä suuntaa antavina. Vasta vuodesta 1987 on saatavilla tarkemmin eriteltyjä muuttotilastoja. Nämä tilattiin Tilastokeskuksesta erillisinä tietokoneajoina.

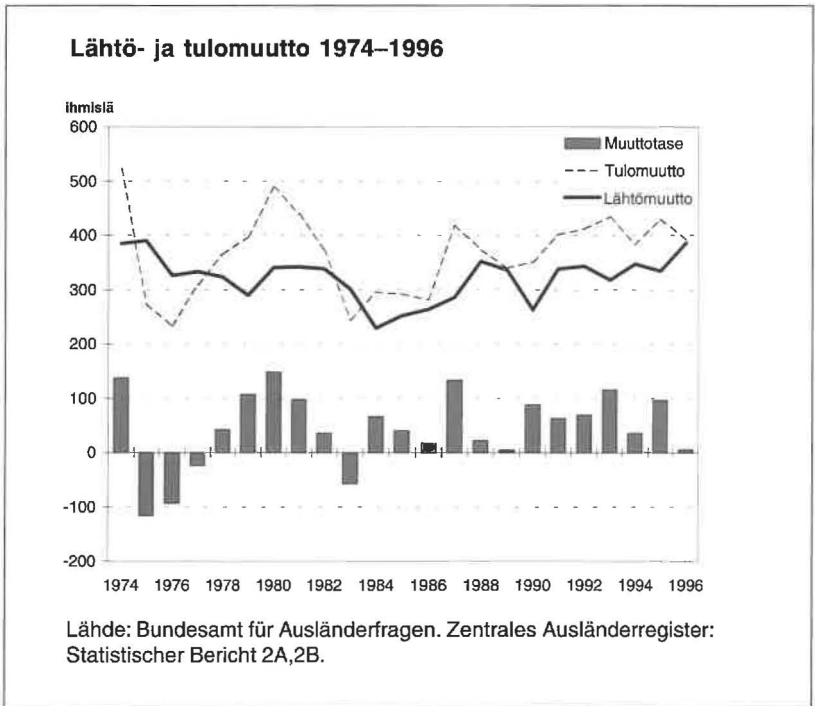
Maastamuutosta Pohjoismaiden ulkopuolelle tuli ilmoitusvelvollisuus voimaan vasta 1.7.1983. Sitä ennen tällaisista maastamuutoista ei ollut tarkkaa tietoa, koska lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus puuttui. Senkin jälkeen tilastoitiin vain he, jotka ilmoittivat aikeesta olla poissa vähintään vuoden. Tietoa saatiin ennen 1983 kolmessa tapauksessa: jos maastamuuttaja oma-aloitteisesti ilmoitti muuttavansa; jos ulkomailla asuvasta Suomen kansalaisesta tuli joku muutosilmoitus, esim. vihkimis- tai lapsen syntymäilmoitus, josta selvisi että kyseinen henkilö oli rekisteröity ulkomailla taikka todettiin henkikirjoituksen yhteydessä, että Suomen kansalainen on pysyvästi asettunut ulkomaille⁵. Suomesta poismuuttanutta kansalaista ei poistettu väestörekisteristä, vaan hänet merkittiin poissaolevaksi. Edellisen lisäksi tilastoista puuttuvat myös ne, jotka ovat muuttaneet Sveitsiin jonkun toisen maan kautta. On ilmeistä, että Suomessa kerätyistä tilastoista ei voi vetää varmoja johtopäätöksiä, koska tiedot, joihin ne perustuvat, ovat ivan liian puutteellisia.

Seuraavassa kuviossa on esitetty passikorteista kerättyjen ja tilastokeskukselta saatujen numeroiden pohjalta Sveitsiin menneet sukupuolen mukaan koko sotienjälkeiseltä ajalta sekä vertailun vuoksi samana aikana kaikkiin maihin muuttaneet.

Kuviosta ilmenee muutama muuttohuippu, viisikymmenluvun keskivaihe, kuusikymmenluvun loppu, seitsemänkymmenluvun loppupuoli⁶, kahdeksänkymmenluvun keskivaihe ja yhdeksänkymmenluvun keskivaihe, jolloin muutto taas näyttää vilkastuneen. Naisten suuri osuus on merkillepantavaa. 1990-luvulla miesten osuus muutosta on huomattavasti noussut. Muuttoprofiili seuraa jonkin verran koko maastamuttoa, mutta muuttohuiput ennen 1960-luvun loppua eivät täsmää. Tämä johtuu todennäköisesti tilastoinnista. Tiedot ovat lähinnä suuntaa antavia, mikä käy selvästi ilmi, jos vertaa sveitsiläisiin käytettävissä oleviin lukuihin.

Sveitsin tilastot ovat huomattavasti parempi tiedonlähde kuin Suomen, koska maahanmuuttoa on seurattu tarkoin. Vuonna 1973 perustettiin ulkomaalaisrekisteri, ”Zentrales Ausländerregister”, josta on saatavilla hyvinkin tarkkaa tietoa. Tilastot lasketaan oleskelulupien perusteella, joten niistä eivät ilmene ilman oleskelulupaa Sveitsissä käyneet, eivätkä myöskään Sveitsin kansalaisuuden saaneiden suomalaisten muuttamiset maasta toiseen. Kun otetaan tarkastelun tueksi sveitsiläisten tilastojen mukainen muuttotase, ilmenevät aallonhuiput ja -pohjat selvästi.

Ero tilastojen välillä on huomattava. Sveitsiläisetkin tilastot osoittavat liian alhaisia lukuja edellämainituista syistä, mutta muuttoprofiili aallonhuippuineen seuraa väljästi Suomen tilastoista ilmeneviä tietoja, vaikka absoluuttiset luvut poikkeavat paljon toisistaan. Suo-

malaisten poismuutto Sveitsistä on pysynyt melko tasaisesti noin kolmassasadassa vuosittain.

Tilastoista voi päätellä, että 1960-luvulla suomalaisten muutto Sveitsiin nousi jyrkästi. Vuonna 1969 muuttajia oli 713, ja huippu saavutettiin vuonna 1972, jolloin maahan tuli 836 suomalaista. Tällöin tuli erityisen paljon sairaanhoitajia, kuten eräs haastatelluista ytimekkäästi asian ilmaisi: ”Muutin Sveitsiin vuonna 1969, kun Suomessa ei ollut mahdollista saada työtä – täällä oli silloin kauheasti suomalaisia sairaanhoitajia”.

Vuonna 1973 oleskeluluvilla Sveitsissä asuvien suomalaisten määrä saavutti huippuluvun 1658, ja laski sen jälkeen nopeasti saavuttaen aallonpohjan vuonna 1976, jolloin heitä oli yhteensä 1 186. Kesti yhdeksäntoista vuotta ennenkuin sama taso palautui. Vuosina 1975–1977 suomalaisia muutti enemmän Sveitsistä pois kuin sinne. Tilanne kääntyi kuitenkin nopeasti, kun Suomeen tuli lama, ja 1980 maiden välinen muuttotase oli ennätysmäinen nousten melkein 150:een. Tämän jälkeiset vuodet noin vuoteen 1986 saakka olivat yleisesti suomalaisen paluumuuton aikaa, joka näkyy myös Sveitsin kohdalla. Seuraavat vuodet olivat epätasaisia, mutta vuoden 1987 jälkeen suomalaisten määrä Sveitsissä nousi ja saavutti huippunsa 1996, jolloin pitempiaikaisilla oleskeluluvilla maassa asui 2003 Suomen kansalaista. Myös muiden maahanmuuttajien määrä saavutti tänä vuonna siihenastisen huippunsa, 1 337 000. Suurin muuttoaalto 1960- ja 70-lukujen vaihteessa oli vahvasti naisvaltainen. Sitä ennen ja sen jälkeen miesten osuus oli suurempi. Eräs tärkeä syy tähän löytyy rakenteellisista tekijöistä, eli perinteisesti naisvaltainen terveydenhoitoala oli suurin suomalaisten työllistäjä Sveitsissä. Sveitsinsuomalaisista oli miehiä noin 25 prosenttia koko 1970-luvun, mutta seuraavalla vuosikymmenellä heitä oli jo noin 30 prosenttia, ja 1990-luvulla prosenttiosuus nousi 35:een. Syynä on varsinkin liikemiesten ja asiantuntijoiden osuuden nousu.

Sveitsin ulkomaalaistilanne

Kehitys kuvastaa sekä Suomen että Sveitsin yleistä muuttotilannetta. Sveitsin maahanmuuttopolitiikka on perinteisesti ollut restriktiiv-

vinen. Jo ennen ensimmäistä maailmansotaa maahanmuuttajien määrä nousi niin korkeaksi, että se jopa koettiin uhkana sveitsiläiselle elämäntavalle. Ulkomaalaisten määrä Sveitsissä oli vuodesta 1850 vuoteen 1910 noussut kolmesta prosentista liki viiteentoista prosenttiin väestöstä. Vuonna 1917 työvoiman liikkuvuutta rajoitettiin, ja siitä lähtien ulkomaalaisten maahanmuutto ja oleskelu on ollut kontrollin alainen. Tämän seurauksena oli, että ulkomaalaisten määrä laski runsaaseen viiteen prosenttiin väestöstä vuonna 1941, eli alle 250 000. Toisen maailmansodan jälkeen, erityisesti kuusikymmentäluvulla, ulkomaalaisten määrä nousi taas johtuen suhteellisen vapaamielisestä maahanmuuttopolitiikan soveltamisesta; maa tarvitsi työvoimaa. Kasvu oli nopeinta 1960-luvun alkuvuosina, ja laski vuosikymmenen toisella puoliskolla.

Määrällinen huippu saavutettiin vuonna 1974, jolloin Sveitsissä asui yli miljoona muiden maiden kansalaista. Yhteiskunnan päättäjät eivät kuitenkaan pitäneet Sveitsiä maahanmuuttomaana. Sveitsin maahanmuuttopolitiikka tähtäsi tyydyttämään työvoiman kysyntää työmarkkinoilla, ja sopeuttamaan maahanmuuttoa talouden muutoksiin, eikä maahanmuuttajia kohdeltu osana väestöä, vaan vierastyöläisenä ⁷.

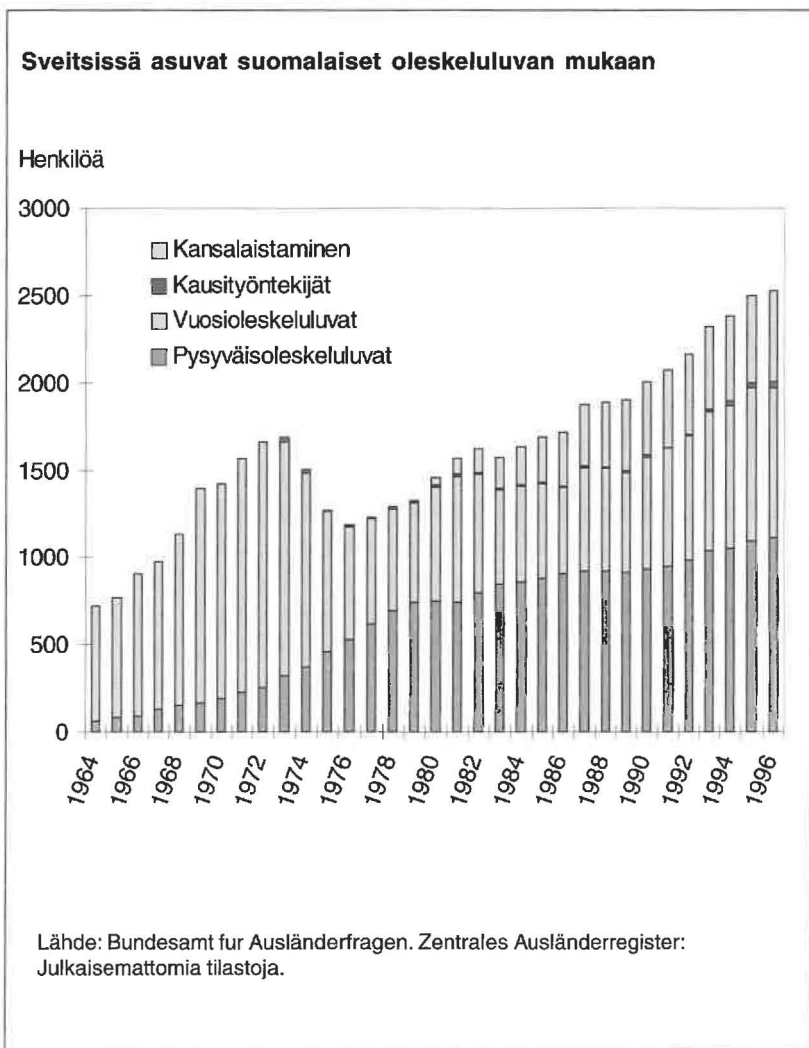
Kun öljykriisi iski, maahanmuuttoluvut kääntyivät negatiivisiksi – poismuuttaneiden ulkomaalaisten määrä oli suurempi kuin maahanmuuttaneiden – ja vuosien 1975 ja 1979 välillä ulkomaalaisten määrä Sveitsissä laski seitsemällätoista prosentilla eli 181 000. Kahdeksankymmentäluvulla maahanmuutto kääntyi taas nousuun, ensin verkkaisesti ja vuoden 1985 jälkeen voimakkaasti, ja vuosikymmenen lopussa ulkomaalaisten määrä nousi taas yli miljoonaan. Maahanmuuton kasvu laantui 1990-luvulla, mutta silti ulkomaalaisten määrä nousi yli 28 prosentilla vuosien 1989 ja 1996 välillä saavuttaen ennätykselliset 1 337 000 henkeä. Tämä luku käsittää pidemmällä oleskeluluvulla maassa asuvat, eikä siihen ole laskettu kausityöntekijöitä ja ulkomailla asuvia Sveitsissä työssäkäyviä (joiden yhteinen määrä oli 160 593 ihmistä) eikä myöskään turvapaikanhakijoita ja kansainvälisten järjestöjen työntekijöitä. Tämän lisäksi Sveitsissä oleskelee laittomasti paljon maahanmuuttajia, joiden määrän on arvailtu nousevan yli sadan tuhannen.

Sveitsissä asuvat suomalaiset Sveitsin tilastoissa

Virallisesti Sveitsissä asuvat suomalaiset on tilastoitu oleskeluluvan mukaan: määräaikaaisesti oleskelevat (jahresaufenthalter), pysyväisluvalla oleskelevat (niedergelassene), sekä kausityöläiset (saisonarbeiter). Suomalaisen maahanmuuttajien joukosta on hyvin pieni osa kausityöläisiä (noin prosentti), suurin osa on vuosittain myönnetyllä oleskeluluvalla tai pysyväisoleskeluluvalla. Tilastojen ulkopuolella ovat kansainvälisten järjestöjen työntekijät, edustustojen henkilökunta sekä heidän perheensä, lyhyemmällä kuin vuoden työluvalla oleskelevat, sekä ilman työlupaa menneet, kuten osa au-paireista. Heitä onkin todennäköisesti paljon. Määrää on mahdoton arvioida, koska Sveitsin joissakin kantonissa ei myönnetä työlupaa au-pairille, joka tulee samanmaalaiseen perheeseen. Siksi suomalaiset au-pairit, jotka ovat suomalaisessa tai suomalais-sveitsiläisessä perheessä, oleskelevat usein turisteina poistuen maasta aina kolmen kuukauden välein tai luvattomasti asuen. Tilastoissa eivät myöskään näy Sveitsin kansalaisuuden ottaneet suomalaiset, vaikka heillä olisikin kaksoiskansalaisuus, koska he eivät tietystikään tarvitse oleskelulupaa.

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa on esitetty Sveitsissä asuvat suomalaiset Sveitsin ulkomaalaistilaston mukaan. Siihen on lisätty Sveitsin kansalaisuuden saaneet kumulatiivisesti vuodesta 1980. Aikaisemmalta kaudelta puuttuvat tilastot ja luvut ovat näin ollen liian pieniä. Kansalaistamisia on ollut noin 20–40 vuosittain. Kuvioista näkyy selvästi muuton kehittyminen; ajan myötä lyhyet oleskeluluvat ovat muuttuneet pitkiksi ja näiden jälkeen on usein saatu Sveitsin kansalaisuus. Kuusikymmentäluvulla ei ollut montaa pysyväisoleskeluluvalla, mutta näiden lupien määrän nopea nousu vuosina 1970–1980 osoittaa viisi vuotta aiemmin tulleiden asuttumisen Sveitsiin. Kuvioista ilmenee myös, että pitkien oleskelulupien määrä on tasaisesti noussut, jopa silloin, kun sveitsinsuomalaisten määrä väheni vuosina 1974–76, jolloin tulomuutto väheni ja maasta poismuutto oli korkeaa. Todennäköisesti kansalaistamisia on ollut paljon avioliiton kautta ennen vuotta 1992, mitkä eivät ilmene kuvioista.

Samanlainen kuvio ilmenee myös kyselytutkimuksesta. Otoksen antamat luvut seuraavat melko hyvin peruspopulaatiota. 1960-luvun

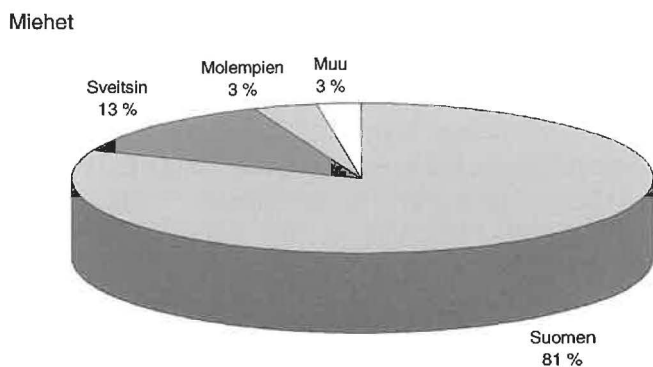
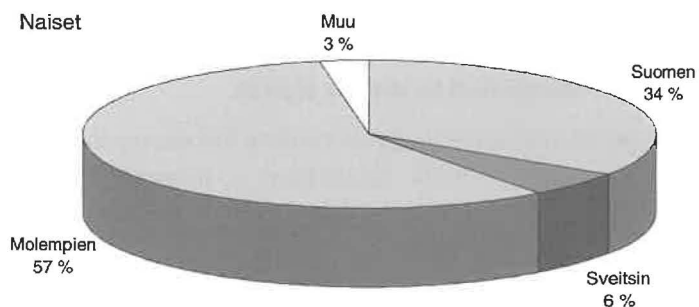

lopun ja 1970-luvun alun muuttoaalto näkyy tässä selvänä, kuten muuton tasaantuminen 1990-luvullakin. Vuosikymmenittäin tarkasteltuna haastatellut ovat tulleet Sveitsiin seuraavasti:

Tutkimusaineistoon kuuluvat henkilöt muuttovuosittain

Muuttovuosi	Naiset	Miehet	Yhteensä
-1950	4	2	6
1951-60	42	8	50
1961-70	169	26	195
1971-80	354	20	374
1981-90	167	27	194
1991-96	118	31	149
Tuntematon	8	3	11
<i>Yhteensä</i>	<i>862</i>	<i>117</i>	<i>979</i>

Tutkimusaineistoon kuuluvien kansalaisuusjakauma

Otoksesta voidaan päätellä, että kansalaistaminen on ollut laajaa erityisesti naisten kohdalla johtuen avioliiton solmimisesta sveitsiläisen kanssa. Heidän jakaumansa kansalaisuuden suhteen eroaa täysin miehistä: reippaasti yli puolella on molempien maiden kansalaisuus, kun taas miehet ovat yleensä Suomen kansalaisia.

Kun verrataan Sveitsiin muuttovuotta kansalaisuuteen, näkyy, että molempien maiden kansalaisuus on useimmiten vuosien 1966 ja 1975 välillä muuttaneilla, ja Suomen kansalaisuus on tavallisin vuoden 1985 jälkeen muuttaneilla. Kansalaistamisten kokonaismäärän voidaan tämän perusteella olettaa olevan perusjoukossa huomattava. Suomessa syntyneiden virallisista tilastoista ilmenenevästä huomattavasti suuremmasta lukumäärästä kielii se, että yli puolella kaikista kyselyyn vastanneista on joko Sveitsin tai sekä Suomen että Sveitsin kansalaisuus. Yhdeksällätoista heistä on Suomen ja jonkun muun maan kansalaisuus, mikä johtuu avioliiton solmimisesta jonkun muunmaalaisen kuin suomalaisen tai sveitsiläisen kanssa.

Suomalaisten lukumäärä Sveitsissä tänään

Entä mikä on suomalaisperäisten asukkaiden kokonaismäärä Sveitsissä? Sitä ei ole helppo arvioida. Suomalaisia on maahanmuuttolukujen perusteella koko sodanjälkeisenä aikana asunut Sveitsissä yli 10 000. Luku on kuitenkin epävarma, koska monet ovat olleet useaan eri otteeseen Sveitsissä, ja näkyvät siten maahanmuuttotilastoissa useaan kertaan.

Siirtolaisuusinstituutin erikoistutkija Jouni Korkiasaaren varovaisen arvion mukaan⁸ sveitsinsuomalaisia oli vuonna 1990 noin 4 500, joista Suomessa syntyneitä olisi noin 3 000. Suomessa syntyneiden määrää kokonaisuutena on erittäin vaikea arvioida, mutta esitetty luku on todennäköisesti hieman liian pieni. Vuodesta 1980 on saatavissa kansalaistamistilastoja, jotka osoittavat että kaudella 1980–1996 on 522 suomalaista saanut Sveitsin kansalaisuuden. Voidaan olettaa, että kansalaistaminen alkoi lisääntyä jo 1960-luvun puolella, kun muuttoliike Sveitsiin nousi ja suomalaiset naiset saivat automaattisesti Sveitsin kansalaisuuden mennessään naimisiin sveitsiläisen kanssa. Kaudella 1944–1964 kansalaistamisten määrä on mitä todennäköisimmin ollut pienempi. Näitä olettamuksia tukevat myös kyselystä il-

menevät tiedot; vuoteen 1965 asti löytyy 78 Sveitsin kansalaisuuden saanutta vastaajaa, kun vuosien 1966 ja 1975 muuttaneiden joukossa on 269 Sveitsin kansalaisia (239 kaksoiskansalaista). Vuonna 1992 Sveitsin kansalaisuuslaki muuttui siten, että ulkomainen nainen ei saanut enää automaattisesti Sveitsin kansalaisuutta avioiduttuaan Sveitsiin, mutta tämä ei suuremmin heijastu tilastoihin, olihan suurin muuttohuippu jo ohi. Edellä esitettyjen tietojen pohjalta varovainen karkea arvio koko sotienjälkeiseltä ajalta olisi noin 2000 kansalaistamista. Sveitsiläisten tilastojen mukaan maassa asui vuonna 1996 runsaat 2 000 suomalaista oleskeluluville, joten ensimmäisen polven siirtolaisten määrä on tämän mukaan runsaat 4 000. Suomen väestörekisterin tietojen pohjalta laadittu ”Poissaolevan väestön tilasto”⁹ antaa Sveitsin kohdalla luvun 3 551 vuodelta 1996–97. Näihin lukuihin sisältyy etenkin vanhimmissa ikäluokissa ulkomailla kuolleita henkilöitä sekä sellaisia, jotka eivät enää ole Suomen kansalaisia.

Toisen polven suomalaisten määrää Sveitsissä on myös vaikea arvioida. Alle 16-vuotiaita lapsia, joilla oli Suomen kansalaisuus, oli vuonna 1996 yhteensä 151. Osa heistä on kuitenkin syntynyt Suomessa. Naisten osuus sveitsinsuomalaisista on noin 70 prosenttia, joten voisi varovaisesti olettaa, että toisen polven suomalaisia olisi Sveitsissä kahdesta kolmeen tuhanteen.

Postikyselyyn vastanneilla oli lapsia yhteensä 1377. Näistä melkein 900 on syntynyt sveitsiläis-suomalaisissa avioliitoissa, kun taas runsaalla 150:llä on suomalaiset vanhemmat. Koska kyselyyn oli vastannut vajaa tuhat, ei ole kaukaa haettava olettaa, että toisen polven suomalaisten määrä Sveitsissä lähenisi kokonaisuudessaan kolmeentuhatta. Siten suomalaisperäisen väestön määrä Sveitsissä olisi tänään noin 7 000 ihmistä.

Suurin ryhmä: terveydenhoitoalan ammattilaiset

Muuttoliike Suomesta pohjoismaiden ulkopuoliseen Eurooppaan on poikennut Ruotsiin siirtolaisuudesta ja kaukosiirtolaisuudesta siinä, että se on ollut vahvasti naisvaltaista; tilastotiedot poissaolevasta väestöstä vuosilta 1996–97 osoittavat että ulkosuomalaisten naisten

suhteellinen määrä on suurin Irossa Britanniassa (72,9 prosenttia) ja pienin Portugalissa (52,2 prosenttia). Sveitsissä heidän osuutensa on eri tilastojen mukaan hieman alle 70 prosenttia, kuitenkin pienempi kuin Saksassa, jossa prosenttiluku on 71. Sveitsinsuomalaisten sukupuolijakauma poikkeaa aika tavalla muista Sveitsin maahanmuuttajista, joiden jakauma yleensä on tasainen miesten ja naisten välillä. Esimerkiksi ruotsalaisia asuu Sveitsissä oleskeluluvilla hieman yli viisituhatta (1996), ja miehiä on melkein yhtä paljon kuin naisia. Sama koskee norjalaisia ja tanskalaisia Sveitsissä¹⁰.

Muutto Suomesta Sveitsiin oli naisvaltaisimmillaan 1968–1986, jolloin naisten osuus koko ajan ylitti 70 prosenttia ja joinakin vuosina jopa 80 prosenttia. Tilastokeskuksen tiedot vuosilta 1987–1996¹¹ osoittavat, että miesten osuus on kasvanut, naisten määrä tässä muutossa on ollut alle 65 prosenttia. Tämä on melko yhtäpitävä sveitsiläisten tilastotietojen kanssa.

Suuri naisten osuus johtuu pitkälti ammattirakenteesta. Laajalle levinnyt stereotyyppinen kuva Saksaan ja Sveitsiin muuttajasta on sairaanhoitaja. Suurin yksittäinen Sveitsiin muuttaneiden ryhmä onkin terveydenhuollon henkilökunta, erityisesti sairaanhoitajat, vaikka he olivatkin vain osa muuttoliikettä.

Sveitsissä oli 1960-luvulla terveydenhoitoalalla henkilökuntapuute, ja senaikainen maahanmuuttopolitiikka suosi vajeen täyttämistä ulkomaisella työvoimalla. Pääasialliset syyt työvoimapulaan olivat muista aloista jälkeenjääneet työolot epäsäännöllisine työaikoineen. Ala ei houkuttellut sveitsiläisiä työntekijöitä, ja siksi ryhdyttiin myöntämään runsaasti työlupia ulkomaalaisille terveydenhoitoalan ammattilaisille. Sveitsiläiset sairaalat rekrytoivat jo 60-luvulla aktiivisesti sairaanhoitajia Suomesta, eikä tiukentunut maahanmuuttopolitiikka 70-luvulla kohdistunut heihin. Suomalaiset sairaanhoitajat olivat haluttua työvoimaa. Suomalaisille terveydenhuollon ammattilaisille ulkomaille meno oli houkutteleva vaihtoehto valmistumisen jälkeen, olihan heidän ammattinsa kansainvälinen ja antoi mahdollisuuden kokeilla siipiä ulkomailla. Sodan jälkeen syntyneelle sukupolvelle maailma oli avoin aivan eri tavalla kuin heidän vanhemmilleen. Moni lähti ensin ilman koulutusta ulkomaille, teki työtä jossain sairaalassa, palasi Suomeen hankkimaan alan koulutuksen ja lähti sitten takaisin.

Tämä sairaanhoitajien maastapako oli myös jonkin verran yhteydessä Suomen terveydenhuoltojärjestelmän muutoksiin. Terveydenhuolto keskittyi 1960-luvun puoliväliin tultaessa erikoissairaanhoidon; sairauksien ehkäisy ja perussairaanhoidon kehittäminen jätettiin toiselle sijalle, sairaanhoitajien ei ollut aivan helppo löytää vakituista työpaikkaa. 1960-luvulla näihin ongelmiin alettiin hakea ratkaisua, ja tämä kulminoitui vuoden 1972 kansanterveyslakiin. Uusia terveyskeskuksia rakennettiin, erikoissairaanhoidon kehitettiin, ja uusia virkojakin perustettiin. Terveydenhuollon toimintapolitiikan ja henkilökunnan palkkapolitiikan pitäminen erillään on kuitenkin jälkeensä koettu virheeksi. Kun alan palkkakehitys laahasi jäljessä, luotiin tilanne, joka synnytti maastamuuttopaineita.

Suuri joukko sairaanhoitajia, lääkintävoimistelijoita ja muita terveydenhuoltoalan ammattilaisia muutti ulkomaille ansaitakseen paremmin, kokemaan uutta ja oppimaan vierasta kieltä. Tavallisia kohdemia olivat Ruotsi, Saksa, Sveitsi ja Englanti. Sairaanhoidoalaa kohdannut maastamuutto oli monen tekijän summa; työntöpuolella työtilanne ja erityisesti pienet palkat Suomessa; vetopuolella työvoiman tarve, parempi palkkaus ja kiinnostavampi ympäristö ulkomailla. Jopa muitakin kuin terveydenhuoltoalan koulutusta saaneita kelpuutettiin alan töihin. Tilannetta kuvaa seuraava sveitsinsuomalaisen kertomus:

”Silloin 1970-luvulla oli huutava pula sairaalahenkilökunnasta. Siksi sveitsiläiset silloisina aikoina etsivät porukoita pohjoismaista, etenkin Suomesta. Olin Uznachin jälkeen muutaman vuoden Wilin sairaalassa leikkaussalihoitajana ja röntgenhoitajana, tehtävänä oli eritoten röntgenkuvata onnettomuudet. Sitten myöhemmin ollessani teollisuuden palveluksessa ATK-suunnittelijan opissa, kun ne vielä sairaalasta soittelivat, että voisinko tulla auttamaan röntgenosastolle. Opetin uusia jo opin käyneitä käyttämään sairaalan koneita.”

Suomessa työvoimaviranomaisilla oli yksinoikeus työpaikkojen välitykseen, ja Sveitsin puolella terveydenhuoltoalan työpaikkoja välitti SVAP (Schweizerische Vermittlungs- und Beratungsstelle für Perso-

Suomalaisia leikkaussalissa. – Kuva: Martti Strang.

nal des Gesundheitswesens), jonka kautta hyvin moni löysi työpai-
kan. Tätä osaavan väen muutttoa ei välttämättä katseltu kovin suo-
pein silmin, esimerkiksi TEHY:n lehteen ei 80-luvulla suostuttu pai-
namaan ilmoituksia ulkomaisten työpaikoista, koska koulutettuja hoitajia
ei haluttu päästää pois. Moni lähti kuitenkin virallisen järjestelmän
ulkopuolelta, ilmoitusten perusteella tai ystävien houkuttelemisena. Tut-
kimusta varten kerätystä haastatteluaineistosta ilmenee huomattavan
usein, että ollaan lähdetty yhdessä jonkun hyvän ystävän kanssa Sveit-
siin. Usein menttiin vain vähäksi aikaa, mutta kun kuvaan tuli poi-
kaystävä, niin väliaikaisesti aiotusta oleskelusta tuli pysyvä.

Suurimman muuttoaallon aikana eli kuusi- ja seitsemänkymmen-
lukujen vaihteessa oli helppoa saada työtä Sveitsistä eikä oleskelu-
lupakaan tuottanut vaikeuksia. Vuotuinen oleskelulupa uusittiin, jos
pätevyysvaatimukset täyttyivät, ja viiden vuoden kuluttua pysyvä
oleskelulupa tuli melkein automaattisesti. Sveitsiläisistä sairaaloista
löysivät työpaikkoja muutkin ulkomaalaiset kuin suomalaiset, jos-
kin eteläeurooppalaiset tavallisesti toimivat ammattitaidottomana

aputyövoimana ja pohjoiseurooppalaiset ammattitehtävissä. Ulkomaalaisten osuus sairaaloissa oli ja on vieläkin suuri, paikoitellen jopa puolet osaston henkilökunnasta. Tämä hoitajien muuttoaalto Sveitsiin laantui sittemmin, osaksi koska työpaikat Suomessa tulivat houkuttelevammaksi ja Sveitsissä sovellettavaa ulkomaalaisten kiintiöjärjestelmää tiukennettiin myös terveydenhoitohenkilökunnan osalta. Henkilökunnan tarve sairaaloissa oli kyllä vieläkin suuri, mutta ulkomalaisia ei voitu palkata samassa määrin kuin ennen.

Suurimman muuttokauden jälkeenkin, eli vuodesta 1987 eteenpäin, terveydenhuoltoalan ammattilaisia muutti Suomesta ulkomaille ja Sveitsiin. 1980-luvun ns. hulluina kasinovuosina maastamuutto oli hoitoalojen koulutettujen osalta suhteellisen suurta, ja sitä seurannut lama lisäsi voimakkaasti hoitoalojen tutkintoja suorittaneiden kansainvälisiä muuttotappioita. Vuonna 1994 hoitoalan maastamuuttajien määrä kasvoi yli puolitoistakertaiseksi. Suomalaisten sairaanhoitajien, erikoissairaanhoitajien, lääketieteen lisensiaattien ja tohtoreiden paluumuutto ei vuonna 1994 ollut kuin runsas neljännes ulkomaille muuttaneiden määrästä¹². Korkea työttömyys on luonut myös hoitoalan koulutetuille suuria muuttopaineita, mutta Sveitsiin ei ole päässyt läheskään yhtä helposti kuin suurina muuttovuosina. Suomen ETA- ja myöhemmin EU-jäsenyys johtivat siihen, että hoitajien oli helppo siirtyä Saksaan, Britanniaan, ja viime aikoina myös työvoimavirastojen yhteistyösopimuksen perusteella Norjaan, jossa on pulaa hoitajista¹³. Koko läntisen Euroopan väestön vanheneminen lisää hoitoalan henkilökunnan tarvetta. Sveitsissä on samankaltainen hoitohenkilökunnan tarve kuin muualakin Euroopassa, mutta maan jättäytyminen EU:n ulkopuolelle ja tiukkojen sairaalakohtaisten ulkomaalaiskiintiöiden määrääminen on lähes pysäyttänyt suomalaisten sairaanhoitajien muuton sinne. SVAP:in värväystoiminta

Zürich - Schweiz

Das Stadtspital Triemli in Zürich ist ein Akut- und Ausbildungsspital mit 350 Betten. Das breite Spektrum an Fachabteilungen und das vielseitige Fort- und Weiterbildungsangebot sind attraktiv für Fachpersonal der Pflege.

Wir suchen

**Intensivschwestern/-pfleger
mit Fachausweis**

**Krankenschwestern/-pfleger
für Chirurgie und Medizin**

Ausbildung und Berufserfahrung sowie Ihre Bereitschaft sich in unsere Pflege einzubringen sind neben sehr gutem Deutsch in Wort und Schrift für die Beschäftigungsvoraussetzungen von mindestens 12 - 16 Monaten wichtig.

on miltei tyrehtynyt ulkomaisten terveydenhoidon ammattilaisten osalta; syksyllä 1997 oli ainoastaan jokunen leikkausavustajan paikka avoimna.

Suomalainen perus- ja jatkokoulutus on hyväksytty Sveitsissä sellaisenaan (Sveitsin Punaisen Ristin hyväksyntä on lisäetu, sillä palkka on hieman parempi), mutta ei päinvastoin. Esimerkiksi sveitsiläinen jatkokoulutus on enemmän käytäntöön suuntautunut ja se suoritetaan toimen ohella.¹⁴ Tästä saattaa myös muodostua este Suomeen palaamiselle, koska Sveitsissä erikoistunut sairaanhoitaja ei pääse vastaavaan työhön Suomessa. Toisaalta monet sairaanhoitajat kokiivat olevansa ylikoulutettuja tehtäviinsä sveitsiläisissä sairaaloissa. Vaikka sveitsiläinen hoitotaso on maineeltaan erittäin hyvä, hoitomenetelmät ja tekninen varustus saattoivat suurina muuttovuosina olla vähemmän kehittyneitä kuin Suomessa, ja toinen työssä koettu ehkä tärkeämpi ero on hoitokulttuurissa. Sairaalatyö ei ole Sveitsissä hoitajalle läheskään niin itsenäistä kuin Suomessa – sveitsiläisessä hoitojärjestelmässä lääkäri määrää hoidon yksityiskohtia myöten eikä hoitohenkilökunnalle juurikaan jätetä harkintavaltaa.

Haastatteluissa ilmeni paljon turhautumista siihen, että asioita ei hoideta niinkuin on tapana Suomessa:

”Hämmästyin kun ensi kerran tulin töihin täkäläiseen sairaalaan ja ihmettelin mihin lääketieteen museoon olinkaan tullut, vieläkin tuntuu siltä että jos itse sairastuisin vakavasti niin menisin mieluummin Suomeen kuin hakisin hoitoa täältä...”

”Hierarkia pitkin ja poikin on ärsyttävää, fysioterapeutti ei saa valita apuvälineitä potilaalle, silloin hän astuu toisen terapeutin varpaille, jonka vastuualueeseen tämä kuuluu.”

”Kun samassa huoneessa makaavat vaikkapa tohtori Müllerin ja tohtori Schwarzin potilaat toipumassa samasta leikkauksesta hoito saatta olla erilainen. Kun tohtori Müller on sanonut että potilaalle ei saa antaa juotavaa, hoitaja ei myöskään anna juotavaa vaikka potilaalla olisi kuinka kova jano, kun taas tohtori Schwarzin potilas herätetään kesken unien juomaan, vaikka hän ei edes haluaisi juoda mitään. Tilannetta ei voi korjata ennen kuin lääkäri on antanut siunauksensa.”

Tämä hoitokulttuurin erilaisuus on varmaankin jonkin verran vaikuttanut valikoivasti muuttoon. Useimmat ovat sopeutuneet uusiin työoloihinsa, ja monet heistä, joille se on ollut vaikeampaa, ovat muuttaneet pois.

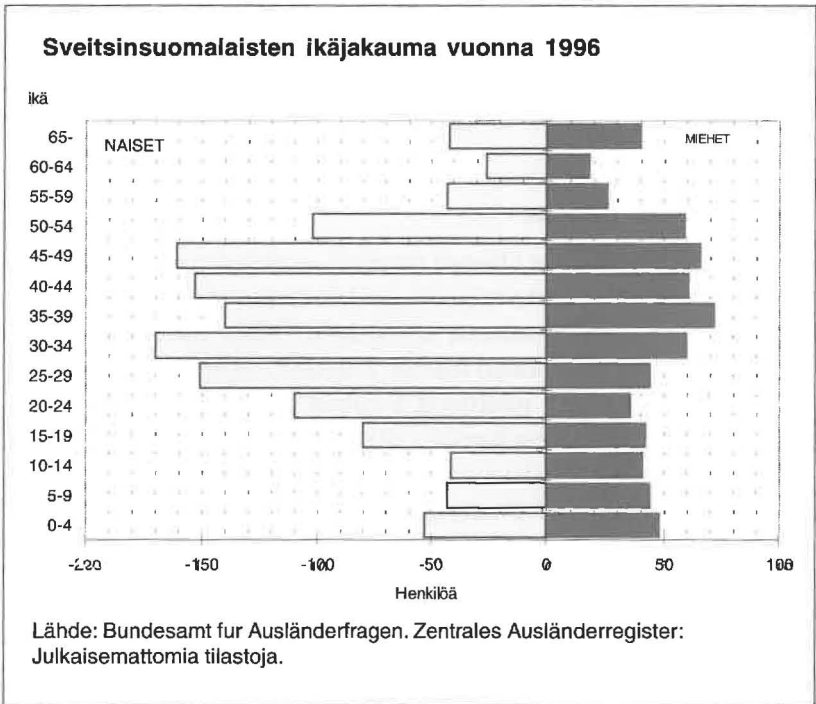
Muuttajien ikärakenne

Siirtolaiseksi lähdetään yleensä nuorena, ja tämä korostuu Sveitsiin muuttossa. Ikäjakaumasta heijastuu jonkin verran suuri kuusi- ja seitsemänkymmenlukuisten vaihteen muuttoaalto, silloin tulleet suomalaiset ovat nyt noin 40–50 vuoden ikäisiä. Lukuihin on suhtauduttava varauksella, koska niistä puuttuvat Sveitsin kansalaisuuden saaneet. Seuraavalla sivulla oleva kaavio vahvistaa kuitenkin käsityksen tyypillisistä sveitsinsuomalaisista: nuorina muuttaneita naisia. Tosin yli 55-vuotiaiden osuus on pienempi erityisesti naisten kohdalla kansalaistamisten takia. Ikäjakauma ei osoita suuria eroja sukupuolittain tarkasteltuna, mutta miesten ikärakenne on hivenen vanhempi, mikä myöskin on johdettavissa siitä, että miehillä on useimmin suomen kansalaisuus.

Postikysely antaa tarkempaa tietoa, ja kun verrataan muuttovuotta ikään ilmenee selvästi, että vilkkaimman kauden muuttajat ovat olleet nuoria.

Suurin sveitsinsuomalaisten ryhmä on 46 ja 55 ikävuoden välillä ja he ovat muuttaneet vuosien 1966 ja 1975 välillä. Toiseksi suurin ryhmä on seuraavana kymmenvuotiskautena muuttaneet. Otos heijastaa samaa muuttorekennettä kuin yleiset tilastot. Samaan tulokseen tuli myös Dobler-Mikola tutkimuksessaan sveitsinsuomalaisista vuonna 1979. Tilastokeskuksen tiedot Sveitsiin muuttaneista suomalaisista vuosina 1987–1996 osoittavat niinkään, että ylivoimaisesti suurin ikäryhmä on 19–35 vuotiaat ja varsinkin 25–29 vuotiaat, joiden määrä oli 209. Myös vuoden 1996 tilastoissa tämä muuttaneiden ryhmä oli ylivoimaisesti suurin. Sveitsi houkuttelee juuri opintonsa päättäneitä, tämä näkyy myös muuttaneiden koulutuskenteessä.

Kyselyyn vastanneista yli 90 prosenttia on asunut alle 30 vuotta Suomessa, useimmat heistä 23–24 vuotta. 53 prosenttia on asunut

Sveitsissä yli 20 vuotta ja 14 prosenttia yli 30 vuotta; joukosta löytyy jopa neljä neljäkymmentäyhdeksän vuotta Sveitsissä asunutta. Tämä osoittaa samaa kuin edellä esitetyt tilastot; ollaan muutettu nuorena ja suuri osa on asettunut Sveitsiin jo 70-luvulla.

On mielenkiintoista verrata sveitsinsuomalaisten ikäjakaumaa Sveitsin koko ulkomaalaisväestöön. Tämäkin tarkastelu on mahdollista tehdä vain oleskeluluvilla asuvien osalta. Runsaasta 1,3 miljoonasta maahanmuuttajasta 61,3 prosenttia tulee EU- ja EFTA-maista, 30,3 prosenttia muusta Euroopasta ja 8,4 prosenttia Afrikasta, Amerikasta, Aasiasta ja Oseaniasta (1996). Miehiä on enemmän kuin naisia kaikissa ikäluokissa paitsi yli 65-vuotiaiden ryhmässä. Lapsia ja nuoria on suhteellisesti enemmän kuin sveitsinsuomalaisten joukossa ja vartuneempaa ikäpolvea vähemmän. Sveitsinsuomalaiset eivät ole ”tyypillinen” maahanmuuttajaryhmä, ikäjakauman poikkeaminen muista

**Tutkimusaineistoon kuuluvien henkilöiden Sveitsiin muuton
ajallinen tarkastelu ikäluokittain**

Ikä	Muuttovuosi					tuntemat.
	-1950	1951-65	1966-75	1976-85	1986-97	
0-18	0	0	0	0	2	0
19-35	0	0	7	10	119	9
36-45	0	2	39	134	98	1
46-55	2	13	281	84	27	1
56-64	0	55	40	6	4	0
65-	4	30	9	0	2	0
<i>Yhteensä</i>	<i>6</i>	<i>100</i>	<i>376</i>	<i>234</i>	<i>252</i>	<i>11</i>

ulkomaalaisista johtuu suurelta osalta 1960- ja 1970-lukujen muuttoallostta ja on myös johdettavissa muihin tekijöihin, kuten koulutukseen ja ammattiin. Luonteenomaista sveitsinsuomalaisille muihin maahanmuuttajiin verrattuna on suhteellisen vakiintunut asema, suuri osa heistä on ollut maassa kauan ja integroitunut yhteiskuntaan.

Tilastokeskuksen luvut vuosilta 1987-1986 osoittavat, että Sveitsiin muuttaneiden ikärakenne on samankaltainen kuin koko Eurooppaan muuttaneiden. Yksittäisten maiden välillä on kuitenkin eroja, esimerkiksi perinteiseen kohdemaahan Ruotsiin muuttavat eniten 20-24-vuotiaat, ja Espanjaan muuttavat selvästi eniten yli 45-vuotiaat. Viimeksimainittu on suureksi osaksi eläkeläisten muutttoa. Amerikkaan muuttajat seuraavat samaa jakaumaa, mutta Aasiaan muuttaneiden suomalaisten joukossa lasten osuus on huomattavan suuri; tässä heijastuu määrääikainen oleskelu esimerkiksi suomalaisen yhtiön palveluksessa, lähtijät ovat suureksi osaksi perheellisiä.

Lähtö Suomesta

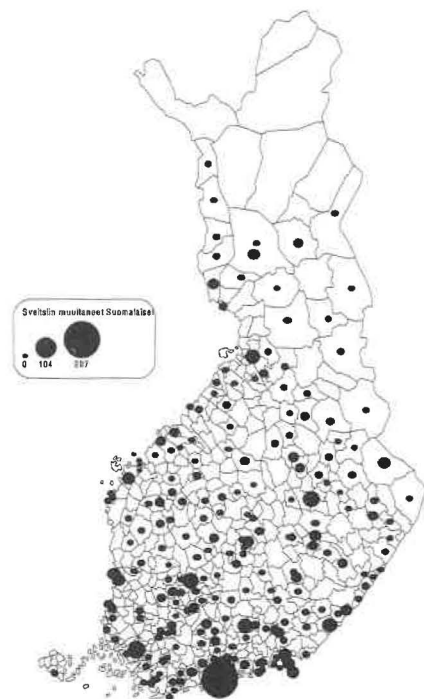
Siirtolaisen syntymäpaikka ei ole välttämättä sama kuin lähtöpaikka Suomesta. Usein lähtöpaikka on matkan välietappi, varsinkin hyvin

koulutetulle muuttajalle, joka usein lähtee ulkomaille opiskelupaikkakunnaltaan, eikä alkuperäiseltä kotipaikkakunnaltaan. Euroopan siirtolaisuudessa Etelä-Suomi on tavallisin lähtöalue, toisin kuin Skandinavian siirtolaisuudessa ja kaukosiirtolaisuudessa – Ruotsiin ja Amerikkaan lähdettiin yleensä suoraan syntymäseudulta. Toisaalta kotipaikkaa on vaikea määritellä. Tavallisesti sillä tarkoitetaan sitä aluetta, jossa ihminen on viettänyt lapsuutensa ja nuoruutensa eikä se läheskään aina ole sama kuin syntymäpaikka. Sodanjälkeinen maaltapako johti laajamittaiseen perheiden uudelleensijoittamiseen, ja silloisten nuorten Euroopan muuttajien vanhemmat olivat saattaneet asettua kauaskin alkuperäiseltä asuinpaikaltaan lastensa kanssa. Siksi olisi harhaanjohtavaa pitää syntymäpaikkaa kotipaikkana. Postikyselyssä pyydettiin tämän takia vastaajia kirjoittamaan kotipaikkansa Suomessa, jolloin nojaututtiin subjektiiviseen käsitykseen, haluttiin selvittää se paikka, johon he identifioituvat entisessä kotimaassaan. Monet olivat merkinneet kaksi paikkakuntaa, syntymäpaikkansa ja pitkäaikaisimman asuinpaikkansa – ei aina ole helppoa valita alueellista identiteettiä.

Peräti runsas neljäsosa vastaajista eli 255 oli kotoisin pääkaupunkiseudulta. Seuraavaksi tavallisin kotipaikka oli Tampereen seutu, jota neljä ja puoli prosenttia vastaajista piti kotipaikkanaan. Turun seudulla oli asunut vajaat neljä prosenttia. Oulun seutukunnasta oli kolmisen prosenttia. Lapista oli lähtenyt 39 vastaajaa, eli vajaat neljä prosenttia koko otoksesta. Etelän isoista kaupungeista oli kotoisin yhteensä runsaat 33 prosenttia vastaajista. Kielijakauma on mielenkiintoinen; ruotsinkielisistä yli puolet eli 41 ihmistä oli kotoisin Helsingistä. Tarkasteltaessa kartalta, mistä kyselyyn vastanneet ovat lähteneet, erottuvat selvästi kaupunkialueet: pääkaupunkiseutu, Turku, Tampere, Lahti, Lappeenranta, Kuopio, Oulu ja Rovaniemi. Alueellinen jakauma ei poikkea olennaisesti siitä, minkä Tuomi-Nikula havaitsi saksansuomalaisten osalta. Muuttoliikkeelle on ominaista alueellinen kasautuminen, eli yhden muuttaessa muiden kynnyksen lähteä perässä on matalampi,¹⁵ seikka joka myös ilmeni haastatteluja tehdessä. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Lieksasta on lähdetty hyvin paljon sekä Sveitsiin että Saksaan.

Kolme neljäsosaa vastaajista on tullut Sveitsiin ennen vuotta 1987, joten on mielenkiintoista verrata senjälkeistä muutttoa kyselyistä saa-

Tutkimusaineistoon kuuluvien lähtöpaikkakunnat Suomessa

tuihin tuloksiin. Tilastokeskuksen toimittama lääneittäinen aineisto vuosilta 1987–1996 osoittaa, että 921:stä sillä aikavälillä muuttaneesta liki puolet, eli 477 on lähtenyt Uudeltamaalta, toiseksi eniten Turun ja Porin läänistä (117) ja kolmannella sijalla on Lapin lääni 47 muuttajalla. Pohjois-Karjala ei virallisten tilastojen mukaan ole erityisen tärkeä lähtöalueena. Tässä on kuitenkin pidettävä mielessä, että tilastot kuvaavat senhetkistä tilannetta, eikä varsinaista koptipaikkaa ole tiedossa, joten Uudenmaan lääni on mitä todennäköisimmin yliedustettu. Yleiskuva on kuitenkin sama, eniten ollaan lähdetty Etelä-Suomesta.

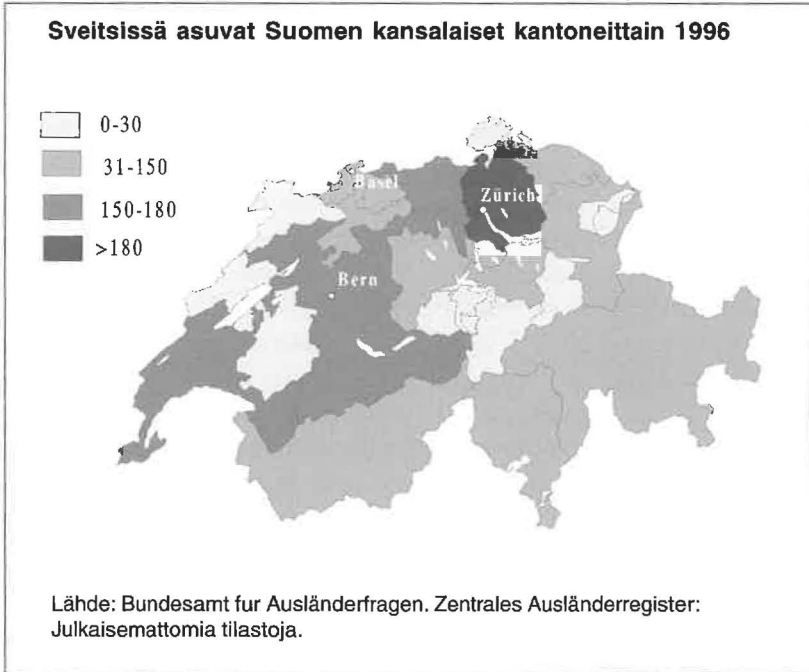
Muuttoliike Sveitsiin on verrattavissa Saksaan muuttoon sikäli, että monelle muuttajalle saksankielinen Eurooppa oli määränpää eikä niinkään yksittäinen maa; monessa haastattelussa kävi ilmi, että lähtöpäätöstä tehtäessä ei koettu suurta eroa lähdetäänkö Saksaan vai Sveitsiin. Moni onkin muuttanut ensin jompaan kumpaan maahan, ja sitten siirtynyt toiseen, kun on avautunut houkuttelevampi työmahdollisuus. Tätä tukee se, että kyselyyn vastanneista 64 eli 6,5 prosenttia on asunut pidemmän aikaa Saksassa. Sveitsinsuomalaiset ovat kyselyn perusteella kansainvälistä väkeä, peräti 37 prosenttia heistä on asunut jonkin aikaa elämästään jossakin muualla kuin Suomessa ja Sveitsissä. Tavallisin asuinmaa on ollut Ruotsi ja seuraavaksi jokin muu Euroopan maa kuin Skandinaavia tai Sveitsin naapurivaltio. Joissakin tapauksissa oli vain halu lähteä ulkomaille yleensä, ja Sveitsiin päätyminen oli enemmän tai vähemmän sattuma. Vajaa 13 prosenttia vastaajista on asunut useammassa kuin kahdessa maassa Sveitsin ja Suomen lisäksi.

Tuloalueet Sveitsissä

Minnepäin Sveitsissä ollaan sitten muutettu ja mihin suomalaiset ovat asettuneet? Kyselyn mukaan ensimmäinen muuttopaikka on yli kolmasosalla ollut Zürichin kantoni. 13 prosenttia on tullut Baselin alueelle ja runsas 10 prosenttia Berniin. On melko luonnollista, että on muutettu suuriin kaupunkeihin, koska yleensä työpaikat ovat siellä. Eriytyinen merkitys on ollut isoilla sairaaloilla, kuten esimerkiksi Universitättsspital Zürich, Inselspital Bern, kantonisairaalat ja pienemmät yksiköt ympäri Sveitsin. Tietyt yritykset ovat myös olleet tärkeitä suomalaisten sijoittumiselle, esimerkiksi ABB Badenissa ja Genevessä, pankit Zürichissä, kelloteollisuus, lääketeollisuus kuten Roche ja Ciba Baselissa ja varsinkin viime vuosina suomalaiset yhtiöt kuten Metsä-Serla, Enso, Wärtsilä, UPM-Kymmene ja muut.

Ensimmäisen muuton jälkeen monet ovat muuttaneet useamman kerran Sveitsin sisällä, mutta alueellinen jakauma ei ole kokonaisuutena juuri muuttunut. Viralliset tilastot ja kysely osoittavat hyvin samanlaista sijoittumista, korrelaatiokerroin niiden välillä on 0,96, joten tältä osin kysely on hyvin edustava. Ainoa suurempi ero on

Geneven kohdalla, jossa otos on liian pieni. Kantoneittain esitettyinä sveitsinsuomalaiset jakaantuvat Sveitsin ulkomaalaisrekisterin mukaan seuraavasti (otos noudattaa samoja suhteita):

Suomalaisia asuu eniten saksankielisillä alueilla, joskaan tämä ei ilmene niin selvästi ylläolevalla kartalla. Suurin keskittymä on Zürichissä ja sen ympärillä. Siellä asui vuonna 1996 658 Suomen kansalaista eli 33 % kaikiasta Sveitsissä asuvista Suomen kansalaisista. Noin 20 prosenttia asuu ranskankielisillä alueilla ja italiankielisessä Tessinissä asuu vain parisen prosenttia sveitsinsuomalaisista. Osittain retoromanisella alueella Graubündenissa asuu niinkään kaksi prosenttia. Kyselytytkimus antaa mahdollisuuden tarkastella asuinpaikkaa tarkemmin, ja siitä käy ilmi, että vaikka suurin keskittymä onkin Zürichin kantoni, Zürichin kaupungissa asuu vain noin 15 pro-

senttia vastanneista, 146 henkilöä. Baselin kaupunkialueella asuu 5,5 prosenttia ja Bernissä 4 prosenttia. 63,8 prosenttia tutkimukseen osallistuneista asuu alle 50 000 asukkaan paikkakunnilla. Tämä kuvastaa suomalaisten asettumista Sveitsiin, monet kauan asuneista ovat siirtyneet asumaan pienemmille paikkakunnille, vaikka kävisivätkin töissä jossakin suuressa asutuskeskuksessa.

Naisten ja miesten sijoittumisella ei ole suuria alueellisia eroja, mutta on merkillepantavaa, että naisten osuus on suurin kolmessa suuressa kaupungissa; heidän työllisyytensä on myös suurin isoimmissa kaupungeissa. Miesten suhteellinen osuus on suurin Keski-Sveitsissä ja Neuchatelissa. Sveitsinsuomalaisten kielijakauma ei osoita mitään eroa ruotsinkielisten sijoittumisessa, he keskittyvät Zürichin alueelle kuten suomenkielisetkin. Muihin Sveitsissä asuviin pohjoismaalaisiin verrattuna suomalaisten keskittyminen Zürichin kantoniin on korkea; esimerkiksi 5 000:sta ruotsalaisesta vain 21 prosenttia asuu siellä. Kaikkien ulkomaalaisten kohdalla osuus on 18 prosenttia. Syitä tähän voi vain arvailla, osansa on varmaankin paitsi työpaikkakeskittymillä myös sosiaalisella verkostoutumisella ja suomalaisten aktiivisella yhdistystoiminnalla. Suomalaisia on Sveitsissä loppujen lopuksi vähän verrattuna muihin kansallisuuksiin, ja Zürichissä on helpompaa ylläpitää kontakteja maanmiehiin.

Perheet

Avioituminen sveitsiläisen kanssa on merkinnyt monelle suomalaiselle muuttajalle oikotietä sveitsiläiseen yhteiskuntaan sopeutumiselle. Avioituminen sinänsä ei poista ongelmia, jotka muuttaja uudessa kotimaassaan kohtaa, mutta siitä on vuoteen 1992 asti ollut se välitön hyöty, että sen mukana on seurannut Sveitsin kansalaisuus ja sen tuomat edut. Vaikka se ei sinänsä takaa integraatiota, se parantaa sosiaalisen verkoston luomisen lähtökohtia, joskin toisaalta on mahdollista, että pariskunta orientoituukin suomalaiseen kulttuuriin sveitsiläisen sijaan.

Suomalais-sveitsiläisissä avioliitoissa tavallisimmin nainen on suomalainen ja mies on sveitsiläinen. Joskus esitetty käsitys, että päinvastainen asetelma on poikkeus, ei kuitenkaan pidä paikkaansa.

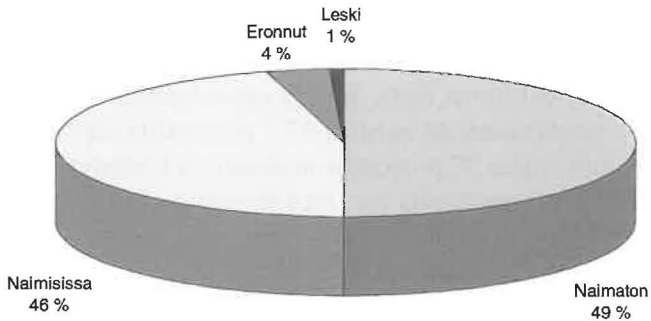
Moni suomalainen mies on löytänyt sveitsiläisen vaimon. Sveitsin ulkomaalaisvirastosta saatujen tietojen mukaan Sveitsissä oleskelu- luvulla asuvista runsaasta kahdestatuhannesta suomalaisesta 198 on naimisissa sveitsiläisen kanssa, ja heistä on suomalaisia naisia 116 ja suomalaisia miehiä 82. Tosin nämä luvut eivät anna aivan oikeaa kuvaa, ne ovat liian alhaisia, koska Sveitsin kansalaisuuden saaneet suomalaiset puuttuvat tästä. Kysely antaa hieman toisenlaisen kuvan: kaikista vastanneista naisista 57,7 prosentilla oli sveitsiläinen puoliso, kun vajaat 32 prosenttia miehistä oli löytänyt avio- siipansa Sveitsistä. Naimattomia oli 10,6 prosenttia koko otoksesta. Myös Dobler-Mikolan aiemmat tutkimustulokset osoittavat samaa. Hänen otoksessaan 55 prosenttia vastanneista oli naimisissa sveitsiläisen kanssa¹⁶.

Aviopuolison kansallisuus kyselyn mukaan (%)

Suku- puoli	Puolison kansallisuus			
	sveitsil.	suomal.	saksal., ranskal. tai ital.	muu
Naiset	58	7	7	28
Miehet	32	34	7	27

Koska suurin osa muuttajista on ollut nuoria, eikä heihin ole avio- liittomarkkinoilla kohdistunut syrjintää – naimisiinmenoa suomalai- sen kanssa ei ole koettu ”alentavaksi” sveitsiläiselle – on melko luon- nollista, että niin moni on löytänyt sveitsiläisen partnerin. Suoma- laiset miehet eivät niin usein ole vieneet sveitsiläistä tyttöä vihille: heidän on ollut helpompaa kuin naisten löytää suomalainen avioapuoliso. Toisaalta miehistä on moni muuttanut perheensä kanssa Sveitsiin, kun on löytänyt työpaikan maasta. Tämä on tullut yhä tavallisem- maksi ja heijastuu niiden maahanmuuttajien määrässä, jotka ovat tulleet perheenjäseninä Sveitsiin. 1970- luvulla heitä oli 322, seuraavalla vuosikymmenellä jo 548 ja vuosina 1990–96 luku oli 570.¹⁷ Näistä monet ovat tietenkin palanneet takaisin Suomeen perheensä, pe-

**Sveitsiin muuttaneet suomalaiset 1987–1996
siviilisäädyn mukaan**

Lähde: Tilastokeskus. Julkaisemattomia talukoita.

rinteisesti miehen, mukana. Viime aikoina miehet ovat myös seuranneet vaimojaan, kun nämä ovat saaneet työtä Sveitsistä.

Tämä selittää myös kyselystä saatuja tuloksia. Muuttovuoden suhteuttaminen aviopuolison kansalaisuuteen osoittaa seuraavaa:

Puolison kansalaisuus	-1965	1966-75	1976-85	1986-96
Suomalainen	3	4	5	27
Sveitsiläinen	63	61	62	36
Muu	7	13	16	13
Ei naimisissa, tuntematon	27	22	17	24
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>106</i>	<i>376</i>	<i>234</i>	<i>241</i>

Ennen vuotta 1985 muuttaneilla runsaalla 60 prosentilla on sveitsiläinen puoliso, mutta vähemmän kuin kymmenen vuotta Sveitsissä asuneista vain 36 prosenttia on naimisissa sveitsiläisen kanssa ja 27 prosentilla on suomalainen puoliso. Otos ei valitettavasti anna mahdollisuutta tarkastella siviilisäätystä muuttohetkellä, joten ei voi sanoa, onko puoliso löytynyt Suomesta vai Sveitsistä. Viimeaikaisen lukujen mukaan perheen mukaan tuominen Sveitsiin on tullut yhä yleisemmäksi.

Suomalaiset tilastot viimeisten kymmenen vuoden ajalta osoittavat, että liki puolet muuttajista on perheellisiä.¹⁸ Tämä poikkeaa 1960- ja 1970-lukujen suuresta muutosta, jolloin muuttajat olivat enimmäkseen naimattomia. Esimerkiksi vuonna 1972 sveitsinsuomalaisista vain 23 prosenttia oli naimisissa.¹⁹

Ylivoimaisesti tavallisin perhetyyppi kyselyn mukaan on sveitsiläis-suomalainen pariskunta, jolla on kaksi lasta. Heitä oli 25 prosenttia koko otoksesta. Toiseksi yleisin tyyppi oli sveitsiläis-suomalainen pariskunta ilman lapsia, joita oli 10 prosenttia. Sitten tuli kolmilapsinen perhe, 8 prosenttia, ja vasta neljänneksi tavallisin oli kaksilapsinen perhe, jossa sekä isä että äiti olivat suomalaisia. Heitä oli 4 prosenttia otoksesta. Eronneita oli 11 prosenttia otoksesta ja leskiä 2 prosenttia.

Työelämä

Suomalaiset ovat muuttaneet Sveitsiin töihin, naimisiin tai seuranneet mukana, kun aviopuoliso on mennyt töihin. Sen jälkeen osa on jättänyt työelämän joko jäädäkseen hoitamaan perhettä tai vuosien asumisen jälkeen jäänyt eläkkeelle. Koska suurin osa muuttajista kuuluu suuriin ikäluokkiin, eläkeläisryhmä on melko pieni. Sveitsin ulkomaalaistilastoja on työllisyyden osalta tulkittava varoen, koska oleskelulupa edellyttää omaa tai perheenjäsenen työpaikkaa, ja Sveitsin kansalaisuuden saaneiden työllisyys voi osoittaa erilaisia lukuja.

Naisten työssäkäynti oli suurimmillaan ennen 1980-luvun alkua, kun taas miesten työssäkäynti oli silloin pienimmillään. Sen jälkeen luvut ovat olleet samalla tasolla. Naisten osalta tämä heijastaa muuton rakennetta, nuorten naimattomien naisten muutttoa Sveitsiin töihin. Mies-

Sveitsissä asuvien Suomen kansalaisten ammatissa toimivuus

Vuosi	Yht. hlöä	Miehet hlöä	Työlliset	Avioit.	Naiset hlöä	Työlliset	Avioit.
			miehet %	työlliset miehet %		naiset %	työlliset naiset %
1973	1687	447	34	46	1240	67	38
1974	1504	376	38	56	1128	68	39
1975	1270	328	43	66	942	65	39
1976	1186	323	48	76	863	63	43
1977	1231	324	52	81	907	64	44
1978	1292	343	59	85	949	66	40
1979	1327	358	59	85	969	68	41
1980	1411	382	62	85	1029	68	42
1981	1478	418	61	86	1060	65	41
1982	1486	438	59	85	1048	63	42
1983	1394	413	60	87	981	62	39
1984	1415	432	61	87	983	59	38
1985	1428	443	59	85	985	60	39
1986	1409	443	60	85	966	60	44
1987	1526	480	60	87	1046	63	46
1988	1518	474	61	87	1044	60	47
1989	1497	496	61	86	1001	60	49
1990	1584	531	63	86	1053	59	47
1991	1628	552	62	87	1976	58	49
1992	1705	556	61	88	1149	61	49
1993	1848	617	59	88	1231	59	51
1994	1895	618	62	88	1277	60	53
1995	1996	671	61	86	1325	61	54
1996	2003	669	61	86	1334	60	53

Lähde: Bundesamt für Ausländerfragen. Zentrales Ausländerregister.
Julkaisematon taulukko.

ten pientä työllisyyttä 1970-luvulla on vaikeampi selittää. Osaselitys on, että joukossa on ollut paljon opiskelijoita ja lapsia (yleisesti työelämän ulkopuolella olevien osuus selittyy suurimmaksi osaksi lasten määrällä; alle 15 vuotiaita oli 22 prosenttia). Naimisissa ole-

vien työllisyyttä tarkasteltaessa ilmenee, että miesten työllisyys on ollut koko tarkasteltavalta ajalta suurempi kuin naisten. Tämä selittyy sillä, että sveitsiläisessä yhteiskunnassa naisen odotetaan jäävän kotiin naimisiin mentyään, ja miehen kuuluu elättää perhettä. Silti sveitsinsuomalaisten naisten työssäkäynti on huomattavan korkea. Naimissa olevien naisten työssäkäynti on ajan myötä lisääntynyt. Tämä johtuu pääosin kotirouvien palaamisesta työelämään, kun lapset kasvavat isommaksi. Pienten lasten äitien on hyvin vaikea käydä töissä mm. koska lastenhoitoa ei ole helppoa järjestää, ja koululaisten on tapana käydä kotona syömässä.

Kyselystä ilmenee, että yli puolet vastanneista eli 532, on työssä toisen palveluksessa. Kotirouvia (tai kotimiehiä) on melkein neljäsosa, 231. Yksityisyrittäjiä on 108, reilu kymmenesosa, opiskelijoita on 22 ja eläkeläisiä 56, vajaa 6 prosenttia. Eläkeläiset ovat melkein poikkeuksetta jääneet eläkkeelle Sveitsissä vietetyn työelämän jälkeen, koska oleskelulupia myönnetään yli 60-vuotiaille maahanmuuttajille vain siinä tapauksessa, että he ovat taloudellisesti riippumattomia. Käytäntö vaihtelee kuitenkin kantonista toiseen. Liki 70 prosenttia vastanneista on jonkinlaisessa palkatussa työssä osa- tai kokopäivätoimisesti. Korkea luku johtuu tietystikin siitä, että lapset eivät kuulu kyselyn piiriin.

Työelämässä toimiminen on yhteydessä siviilisäättyyn, kuten seuraavasta taulukosta ilmenee:

	Naimaton	Naimisissa	Avoliitossa	Eronnut	Leski
Työssä toisen palveluksessa	71	49	69	73	35
Yksityisyrittäjä	9	11	4	14	10
Opiskelija	9	1	7	1	0
Kotirouva	1	31	16	3	15
Eläkkeellä	4	5	2	9	35
Muu	6	3	2	0	5
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>104</i>	<i>699</i>	<i>45</i>	<i>110</i>	<i>20</i>

Kuten arvata saattaa, avioliitossa olevien työssäkäyntiosuus on kaikkein pienin ja naimattomien ja eronneiden osuus suurin. On mielenkiintoista, että avoliitossa elävistä liki 70 prosenttia on työelämässä mukana eikä avoliitto ole kyselyn mukaan nuorten väliaikainen vaihe, vaan 80 prosenttia avoliitossa elävistä on yli 30-vuotiaita ja puolet yli 40-vuotiaita. Avoliitossa elävien keskittyminen korkeampiin ikäluokkiin johtunee suurelta osin taloudellisista syistä, jotka pohjautuvat sveitsiläisen lainsäädännön kiemuroihin, esimerkiksi tulevan eläkkeen kannalta on edullisempää olla avoliitossa kuin naimisissa.

Millä aloilla suomalaiset työskentelevät? Sveitsin ulkomaalaisviraston toimittamat tiedot²⁰ antavat asiasta melko hyvän kuvan, koska ne tarjoavat mahdollisuuden tarkastella jakaumaa taaksepäin ajassa aina vuoteen 1976 saakka. Tämänkin taulukon tietoja on tulkittava varoen, koska luvut kuvaavat oleskelulupien määrää. Tarkasteltavan jakson pituus, 20 vuotta, antaa kuitenkin melko hyvän lähtökohdan tulkinnoille, koska luvut vuosilta 1976 ja 1986 sisältävät suuren määrän henkilöitä, jotka puuttuvat vuoden 1996 tilastoista – niihin sisältyvät myöhemmin Sveitsin kansalaisuuden saaneita. Siten voidaan vetää johtopäätöksiä koko populaatiosta paremmin kuin vain yhtä vuotta tarkasteltaessa, vaikka ennen vuotta 1976 kansalaisuuden saaneet puuttuvatkin joukosta.

Luvuista ilmenee, että suurimman yksittäisen ryhmän työssä käyvistä koko kauden ajan on muodostanut terveydenhuoltoala, ja siinä suurin ryhmä koostuu sairaanhoitajista. Luku ei ole paljoakaan muuttunut ajan myötä, mikä johtuu siitä, että uusia alan ammattilaisia on muuttanut Sveitsiin samalla kuin osa on poistunut tilastoista kansalaisuuden saamisen myötä. Toiseksi suurin ala on toimisto-, myynti- ja palveluala, ja kolmantena on majoitus-, ravitsemus- ja kotitalousala.

Suomalaisten sijoittuminen eri aloille vuosina 1976–1996

	1976		1986		1996	
	Yht.	Naiset	Yht.	Naiset	Yht.	Naiset
Kaikki	1342	988	1399	961	1972	1315
Työssä käyvät	846	660	838	577	1170	776
Maatalous ja puutarha-ala	1	-	4	3	7	4
Metalli- ja kone-teollisuus	13	2	16	2	13	3
Kello- ja koruteollisuus	20	1	12	-	15	2
Muu teollisuus	15	2	13	5	15	6
Rakennus- ja maalausala	2	-	-	-	-	-
Arkkitehdit, insin. ja teknikot	33	3	44	3	57	9
Tekninen ammattiala	19	14	14	8	30	20
Yrittäjät, johtajat ja ylemmät virkamiehet	13	2	46	5	96	11
Toimisto-, myynti- ja palvelu- alan henkilökunta	148	121	158	111	240	166
Liikenneala	5	2	-	-	-	-
Majoitus-, ravitsemus- ja kotitalousala	121	118	107	96	153	135
Siivousala	-	-	1	1	7	5
Kampaajat ja kosmetologit	4	4	7	7	4	4
Järjestys-, turvallisuus- ja oikeustoimi	-	-	3	3	5	2
Terveydenhuoltoala yhteensä	399	357	325	291	393	346
Lääkärit	21	10	13	6	16	10
Lääkintävoimistelijat ja hierojat	38	32	41	35	74	55
Psykiatriset sairaanhoitajat	68	61	41	33	42	33
Muut sairaanhoitajat	192	181	180	170	225	216
Laborantit ja röntgenhoitajat	45	44	36	34	21	19
Hamm.hoitaja vast.ottoapul.	10	10	3	3	2	2
Muut terveydenhoitoavustajat	21	15	8	7	6	6
Muut terv.huoltoon liitt. amm.	4	3	3	3	7	6
Tieteellinen ala	11	2	37	15	51	23
Taiteilijat	3	1	11	4	15	6
Opettajat ja sielunhoitajat	22	15	16	9	31	15
Muut ammatit	16	13	14	9	24	14
Ei työlliset	496	328	561	384	802	539
Perheenjäsenet	306	207	251	208	488	332
Opiskelijat ja koululaiset	133	84	226	129	97	64

Mielenkiintoisin kehitys löytyy miesvaltaisilta aloilta; arkkitehtien, insinöörien, teknikkojen, yrittäjien, johtajien, ylempien virkamiesten, tutkijoiden ja taiteilijoiden osuus on ollut nousussa koko tarkastelukauden kuten myös toimisto-, myynti- ja palvelualan henkilökunnan määrä. Viimeksimainittu on myös tullut aavistuksen verran miesvaltaisemmaksi. Tämä heijastaa muuton uutta luonnetta, kun miesten osuus sveitsinsuomalaisista yleensäkin on noussut. Sveitsiin muuttavat yhä paremmin koulutetut, ja kaupalliset ja tekniset alat vetävät entistä enemmän. Tiukan kiintiöjärjestelmän soveltaminen myös terveydenhoito-alalla on vähentänyt tämän sektorin suhteellista osuutta.

Kysely näyttää samankaltaisia lukuja. Työtilanne yleensä näyttää sen mukaan seuraavalta:

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Työssä toisen palveluksessa	450	82	532
Yksityisyrittäjä	92	16	108
Opiskelija	18	4	22
Omaa taloutta hoitamassa	230	1	231
Eläkkeellä	43	13	56
Tekee jotakin muuta	28	1	29
Ei vastausta	1	0	1
<i>Yhteensä</i>	<i>862</i>	<i>117</i>	<i>979</i>

Useimmat ovat töissä toisen palveluksessa, ja tässä miesten osuus on merkittävästi korkeampi kuin naisten. Yksityisyrittäjien määrä on huomattava, ja näistä useimmat (40) toimivat terveydenhoitoalalla. Yli puolet yrityksistä on lääkintävoimistelijoilla, kuntahoitajilla ja hierojilla. Toiseksi tavallisin yksityisyrittäjäala on kaupan ja liike-elämän palvelujen piirissä (28). Kotirouvien suhteellinen osuus on otoksessa runsaat 23 prosenttia, ero virallisiin tilastoihin on alle prosentti.

Sveitsinsuomalaisten toimialat vaihtelevat tulovuoden mukaan, kuten Sveitsin ulkomaalaistilastoistakin ilmeni. Tässä heijastuvat sekä yksilölliset että rakenteelliset tekijät hieman eri tavalla kuin edellä esitettyssä taulukossa:

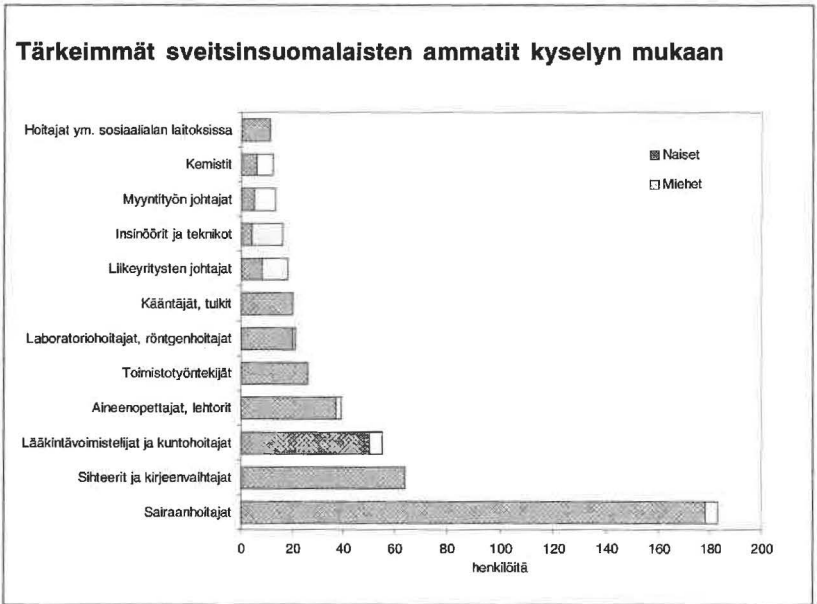
Sveitsinsuomalaiset tilastojen valossa ja varjossa

Toimiala	1966–			
	–1965	1975	1976– 1985	1986 1996
Maa- ja metsätalous	2	0	2	1
Teollisuus- ja rakennus	7	7	6	15
Kuljetus-, posti-, ja teleliikenne	2	1	2	2
Kauppa	7	7	3	5
Hotelli- ja ravintola-ala	0	3	2	4
Liike-elämä ja julkinen hallinto	7	15	9	6
Terveystenhoito	11	39	42	27
Koulutus ja tutkimus	1	5	3	4
Kansainväliset järjestöt	2	1	1	2
Muu	61	22	30	33
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>106</i>	<i>376</i>	<i>234</i>	<i>241</i>

Silmiinpistäväntä on terveydenhoidon ammattialan osuuden kehitys. Edellä olevassa taulukossakin näkyy selvästi alan ammattilaisten Sveitsiin muutto 1960- ja 1970-luvuilla. Toinen näkyvä piirre on teollisuus- ja rakennusalan viimeaikainen kasvu. Koska taulukossa kuvataan nykyistä tilannetta, täytyy ottaa huomioon, että sveitsinsuomalaisten siirtyminen ammattialojen välillä on muuton ohella vaikuttanut lukuihin. Suuri osuus luokassa ”Muu” ennen 1965 tulleiden joukossa johtuu pääasiassa eläkkeelle siirtymisistä.

Sveitsinsuomalaisten kyselystä ilmenevä ammattirakenne antaa tarkemman kuvan kuin pelkkä toimiala. Kyselystä ilmenevä ammattirakenne vastaa melko hyvin sveitsiläisten tilastojen antamaa kuvaa, esimerkiksi sairaanhoitajien osuus on otoksessa noin 23 prosenttia työllisistä²¹ sveitsinsuomalaisista, kun se virallisten tilastojen mukaan on 22 prosenttia. Perinteisesti miesvaltaiset alat erottuvat myös selvästi – johtavissa ja tekniikan ammateissa on yleensä miehiä.

Myös Suomen ja Sveitsin väliset yhteydet ilmenevät sveitsinsuomalaisten ammattialoista. Yhteensä 149 kyselyyn vastanneista on työsään jotenkin tekemisissä Suomen kanssa, 71 naista ja 15 miestä on suomalaisen työnantajan palveluksessa. Sveitsiläisen työnantajan palveluksessa on 574 henkilöä, ja heistä 63:n työ liittyy jollakin ta-

valla Suomeen. Sveitsinsuomalaiset työskentelevät kyselyn perusteella varsin kansainvälisissä työyhteisöissä, vain 18 prosenttia ilmoitti työtovereidensa olevan ainoastaan sveitsiläisiä ja 47 prosenttia ilmoitti, että heidän työtoverinsa ovat sveitsiläisiä ja ulkomaalaisia. Pelkätään sveitsiläisiä ja suomalaisia oli työtovereinaan vajaalla viidellä prosentilla vastanneista. Terveystenhoitoala oli kaikkein ”kansainvälinen” ja teollisuus- ja rakennusala oli toisena. Tämä kuvastaa Sveitsissä asuvien ulkomaalaisten yleistä toimialasijoittumista Sveitsissä. Terveystenhoitoalan apu-työntekijät ovat suureksi osaksi ulkomaalaisia, ja ulkomaalaisia sairaanhoitajiaakin on runsaasti, joten tällä alalla työskentelevillä sveitsinsuomalaisilla on etnisesti heterogeeninen työyhteisö. Yleensäkin maahanmuuttajien suuri osuus Sveitsissä näkyy useimmilla aloilla.

Sveitsinsuomalaisten ammattirakenne poikkeaa selvästi muista maahanmuuttajista. Vuonna Sveitsin 869 701 työllisestä ulkomaalaisista suurin ryhmä eli 7,8 prosenttia toimi kaupan ja hallinnon am-

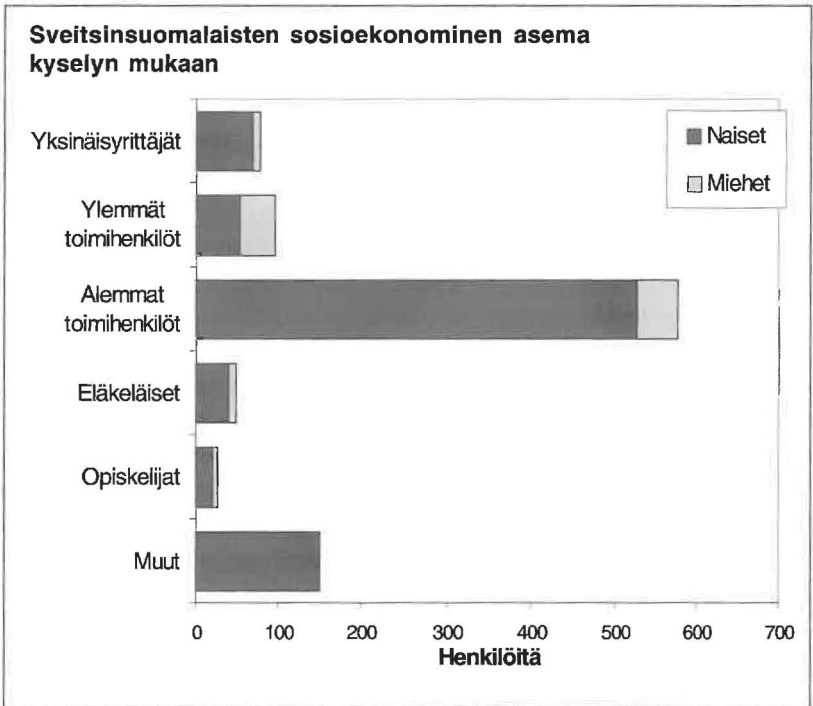

Useilla paikkakunnilla Sveitsissä on suomalaisten pitämiä pieniä liikkeitä. Kuvassa R. Rautiaisen kultasepänilike Thunissa. – Kuva: Krister Björklund.

mateissa. Seuraavaksi tavallisin ammattiryhmä oli siivous- ja puhdistusyöntekijät 4 prosentin osuudella, hieman suurempi kuin myyntityö, jonka piirissä toimi 3 prosenttia. Tarjoilijoina työskenteli hieman alle 3 prosenttia työvoimasta. Sairaanhoidajien ammattiryhmä oli vasta yhdeksänneksi tärkein 2 prosentin osuudella – kymmenesosa sveitsinsuomalaisten vastaavasta luvusta.

Ammattirakenteen lisäksi on mielenkiintoista tarkastella vastaajien sosioekonomista asemaa. Tarkastelussa on käytetty Tilastokeskuksen luokitusta, joka on melko karkea. Tämä antaa kuitenkin yleisen käsityksen sveitsinsuomalaisten asemasta työelämässä:

Sairaanhoidajat ja lääkintävoimistelijat muodostavat suurimman osan alemmista toimihenkilöistä ja muut tähän ryhmään sijoittuvat ovat esimerkiksi toimistohenkilökunta ja vastaavat. Ammattiluokitus osoittaa, että teollisuus- ja tuotantotyöläisten osuus on otoksessa liki olematon. Sukupuolten välinen ero näkyy myös selvästi: miesten

osuus on suurin toimihenkilöiden joukossa, erityisesti ylempien. Heidän pieni osuutensa yksinäisyrittäjien joukossa selittyy edellämainitu terveydenhoitoalan hallitsevuudella tässä ryhmässä. Tarkasteltuna tulovuositain sosioekonominen asema näyttää seuraavanlaiselta (%):

	-1965	1966-1975	1976-1985	1986-1996
Yksinäisyrittäjät	10	10	9	3
Ylemmät toimihenkilöt	8	6	9	18
Alemmat toimihenkilöt ja muut työntekijät	31	67	61	58
Eläkeläiset	34	3	1	0
Opiskelijat	3	1	1	4
Muut	12	13	19	17
<i>Yhteensä. (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>106</i>	<i>376</i>	<i>234</i>	<i>252</i>

Taulukosta ilmenee, että ylempien toimihenkilöiden osuus on noussut 70-luvun puolivälistä lähtien, ja varsinkin 80-luvun loppua kohti. Tämä heijastaa samaa kuin edellä esitetyt tilastotiedot.

Sveitsinsuomalaisten aviopuolisoiden ammattirakenne paljastaa parhaiten perheen sosiaalisen aseman, koska Sveitsissä se määräytyy miehen ammatin perusteella, ja suurin osa otokseen vastanneista on naisia. Tavallisin aviopuolisoiden ammatti on liikeyrityksen johtaja. Tämä ei välttämättä tarkoita aivan ylintä johtoporrasta, vaan luokkaan sisältyvät myös tekniset johtajat, talous- ja hallintojohtajat ym. Sveitsiläisissä yrityksissä johtajien kirjo on melko suuri. Toisena tulevat elektroniikan ja tietotekniikan insinöörit ja teknikot, kolmantena ovat aineenopettajat ja lehtorit ja neljäntenä arkkitehdit ja lääkärit. Heidän sosioekonominen asemansa painottuu selvästi ylempiin (19,4 prosenttia) ja alempiin toimihenkilöihin (25,6 prosenttia). Tavallisin sveitsinsuomalaisten aviopuolisoiden toimiala on teollisuus. Otos viittaa siihen, että sveitsinsuomalaiset ovat usein avioituneet ylempiin sosiaalisiin kerrostumiin, vaikka poikkeuksiakin on. Edellisen lisäksi on mielenkiintoista verrata aviopuolison sosiaalista asemaa vastaajan työssäkäyntiin:

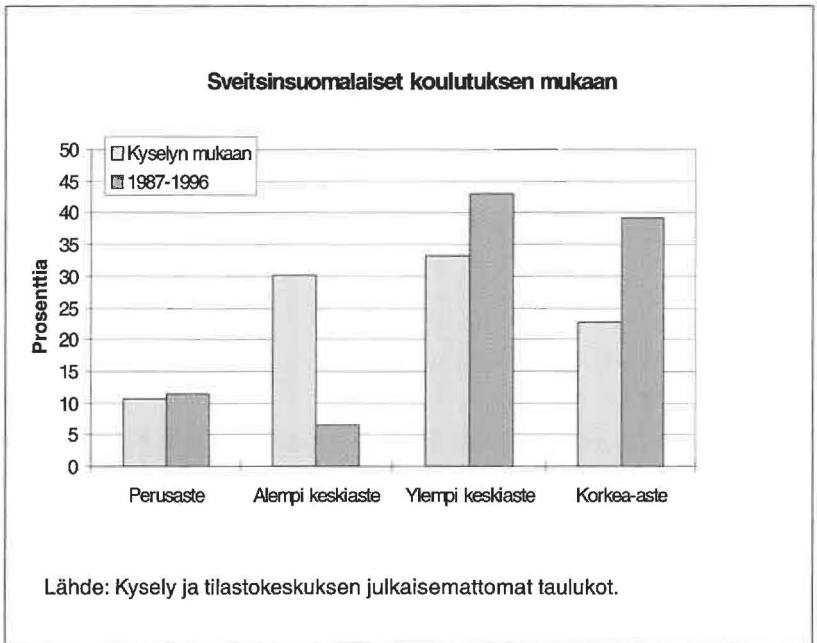
Puolison sosioekonominen asema	Omaa taloutta hoitamassa (%)
Työnantajat	0
Yksinäisyrittäjät	20
Ylemmät toimihenkilöt	41
Alemmat toimihenkilöt ja työntekijät	30
Eläkeläiset	27
Opiskelijat	11
Muut	2

Luvut osoittavat aviopuolison sosiaalisen aseman ja työssäkäynnin riippuvuuden: parempi sosiaalinen asema mahdollistaa puolison kotiinjäämisen. Samaan tuli myös Dobler-Mikola tutkimuksessaan vuonna 1979.²² Sveitsinsuomalaiset kotirouvat ovat kuitenkin toisessa asemassa kuin sveitsiläiset kansasisarensa, koska he voivat yleensä paremman koulutuksensa takia mennä työelämään, jos niin haluavat.

Koulutus

Sveitsinsuomalaisten koulutus on melko hyvä. Tässäkin näkyy ero miesten ja naisten välillä, miehillä on hieman parempi koulutus, yliopistotutkinto on peräti 36:lla prosentilla, kun naisten osuus on 20 prosenttia. Alla on esitetty kyselyn antama tulos verrattuna tilastokeskuksen lukuihin vuosilta 1987–96. Ero ilmentää selvästi, että muutto viimeisen kymmenvuotiskauden aikana on ollut eriluontoista – Sveitsiin muuttaa entistäkin paremman koulutuksen saaneita suomalaisia. Sama ilmenee, kun kyselyssä suhteuttaa tulovuoden koulutukseen: kun ennen vuotta 1965 muuttaneista 22 prosentilla oli yliopisto- tai korkeakoulututkinto, vuonna 1996 muuttaneilla heidän osuutensa oli 28 prosenttia.

Sveitsinsuomalaisten aviopuolisoiden koulutukseen ei päde aivan sama kuin ammatin ja sosiaalisen aseman suhteen, heillä on hieman alempi koulutustaso kuin voisi odottaa; runsaalla 16 prosentilla on opistotason koulutus ja 18,5 prosentilla yliopistotutkinto. Ero ei kui-

tenkaan ole merkittävä, koska sveitsiläinen ja suomalainen koulutusjärjestelmä ei ole aivan yhteismitallinen, ja koulutuksen merkitys työelämässä on erilainen. Sveitsissä on paljon erilaisia oppisopimus-koulutuksia, ja yleensäkin työelämään tähtäävä koulutus on käytännönläheisempi kuin Suomessa.

Vaikka sveitsiläinen yleinen koulutustaso on korkea, siitä saavat nauttia etupäässä miehet, sveitsiläiset naiset eivät saa läheskään niin paljon koulutusta. Kansainvälinen tilasto vuosilta 1992–1993 korkea-asteen koulutuksen suorittaneista yli 24-vuotiaasta väestöstä osoittaa Suomen osalta prosenttiluvun 10,1 ja Sveitsin osalta peräti 21 prosenttia, mutta kun katsotaan naisten osuutta korkea-asteen koulutuksessa olevista, heidän osuutensa Suomessa on 53 prosenttia, kun se Sveitsissä on 36 prosenttia – pienin luku Euroopassa²³.

Suomalaiset ovat hyvin koulutettuja, mutta miten tämä on yhteydessä puolison kansallisuuteen? Sitä kuvaa seuraava taulukko (%):

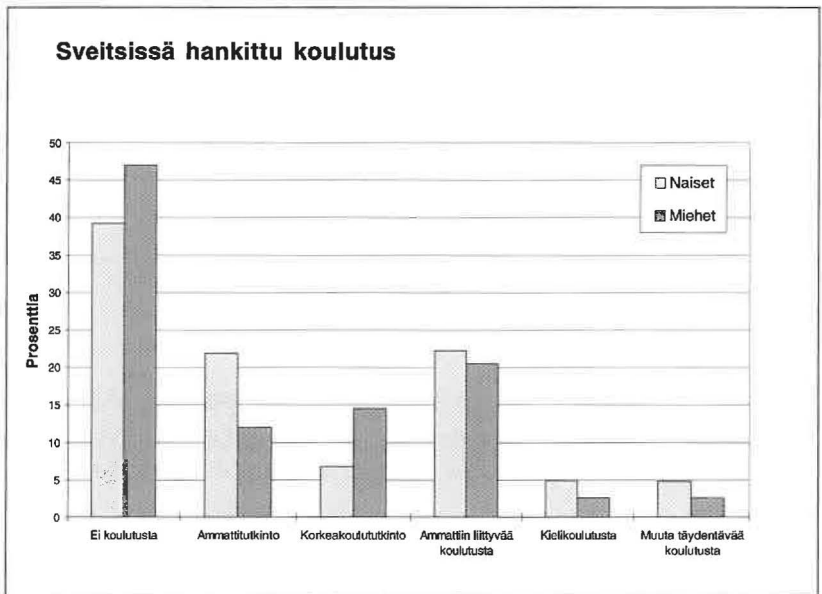
Vastaajan koulutus	Aviopuolison kansalaisuus		
	Suomalainen	Sveitsiläinen	Muu
Kansakoulu	1	2	1
Keski- tai peruskoulu	3	10	7
Lukio, ylioppilastutk.	7	26	26
Ammattikoulu tai vast.	3	7	7
Ammattiopisto tai vast.	42	32	34
Yliopisto tai korkeakoulu	38	21	21
Tutkijakoulutus	4	0	2
Tuntematon	2	2	2
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>96</i>	<i>534</i>	<i>125</i>

Sveitsinsuomalaiset, joilla on suomalainen aviopuoliso, ovat taulukon mukaan paremmin koulutettuja kuin he, jotka ovat avioituneet sveitsiläisen tai muunmaalaisen kanssa. Sukupuoli ei selitä tätä eroavaisuutta, sekä miehet että naiset, joilla on suomalainen aviopuoliso, ovat korkeammin koulutettuja kuin sveitsiläisen kanssa avioituneet. Selitys on pikemminkin löydettävissä siitä, että moni suomalai-

nen nainen löysi sveitsiläisen aviopuolison heti koulun tai opiston päättettyään, eikä jatkanut opiskelua. Toinen selittävä tekijä on myöhemmin tulleiden parempi koulutustaso. Tosin täyssuomalaisten parien määrä on niin pieni, että tulkinnoissa on noudatettava suurta varovaisuutta.

Verrattaessa aviopuolisoiden koulutustasoa otoksessa toisiinsa, nähdään että ”vertaiset naitavat vertaisiaan”, kuten muissakin tutkimuksissa on todettu²⁴. Dobler-Mikolan tutkimus osoitti, että avioliitto merkitsee sveitsinsuomalaiselle naiselle sosiaalista nousua²⁵, mutta tämän tutkimuksen aineisto ei osoita sitä yhtä selvästi, joskin luvut jonkin verran siihen viittavatkin. 1960- ja 1970-lukujen ”sairaanhoitajaboomin” jälkeen tilanne on muuttunut. Kuten edellä on todettu, 1990-luvun Sveitsiin muuttajilla on yleensä sekä korkea koulutus että hyvä sosiaalinen asema, eikä avioliitto sveitsiläisen kanssa merkitse yhteiskunnallista nousua kuten ennen.

Yli puolet kyselyyn vastanneista on hankkinut jonkinlaista koulutusta Sveitsissä, useimmiten ammattiin liittyvää. Seuraavaksi tavallisin on korkeakoulututkinto, jonka yhteensä 76 vastaajaa on Sveitsissä hankkinut. Kielikoulutuksen pienestä osuudesta voidaan pää-

tellä, että muuttajilla on alunperin ollut hyvä kielellinen valmius. Suuri osa tutkimukseen osallistuneista sveitsinsuomalaisista kuuluukin siihen ikäpolveen, jonka ensimmäinen vieras kieli koulussa oli saksa. Em. tutkimukset²⁶ sveitsin- ja saksansuomalaisista osoittivatkin, että reippaasti yli puolet tarkasteltavista henkilöistä oli lukenut pitkän oppimäärän (4–7 vuotta) saksaa koulussa. Muutto saksankielisiin maihin on valikoivaa, saksaa taitamattoman kynnyks lähteä tälle kielialueelle on arvatenkin ollut suhteellisen korkea.

Tilastotarkastelun yhteenveto

Edellä esitetty tarkastelu antaa hyvän kuvan Sveitsin suomalaisväestöstä sotienjälkeisenä aikana. Heidän tilastoprofiilinsa poikkeaa varsin paljon sekä Suomen väestöstä että suuriin siirtolaisuusmaihin muuttaneista suomalaisista. Yhtäläisyyksiä löytyy kuitenkin paljon muun Keski-Euroopan ulkosuomalaisten kanssa. Sveitsinsuomalaiset ovat useimmiten hyvän koulutuksen saaneita nuorena muuttaneita naisia. Miesten osuus on ollut pieni, mutta varsinkin viime aikoina nousussa. Miehet ovat yleensä oman alansa erikoisosaajia. ”Sveitsinkuumeen” 1960- ja 1970- luvuilla saaneista ja sille tielleen jääneistä valtaosa on hyvässä yhteiskunnallisessa asemassa, osa pelkästään työnsä ja koulutuksensa ansiosta, mutta suurelle osalle edellisen lisäksi avio- liitto sveitsiläisen kanssa on taannut turvatun olon. Muuttoaallon jälkeen Sveitsiin muuttaneen suomalaisjoukon rakenteessa korostuu koulutus ja osaaminen vielä entistäkin enemmän seurauksena Sveitsin tiukasta maahanmuuttopolitiikasta ja maan jättäytymisestä EU:n ulkopuolelle.

Kuvauksesta ei kuitenkaan tule täydellistä pelkästään tilastoja tarkastatelemalla. Maassa on pieniä suomalaisryhmiä, joita on mielenkiintoista tuoda tässä yleistarkastelussa esiin.

Suomalaiset opiskelijat Sveitsissä

Suomalaisia on opiskellut sveitsiläisissä oppilaitoksissa koko sotienjälkeisenä aikana, mutta vasta 1960-luvulla heidän määränsä nousi huomattavasti. Ehkä tärkein syy siihen on suurten ikäluokkien an-

kara kilpailu opiskelupaikoista. 1960- ja 1970-luvuilla moni Suomessa oppilaitosten ovien ulkopuolelle jääneistä hakeutui ulkomaille opiskelemaan ja Sveitsi oli tärkeä kohdema. Tilastollisia tietoja silloin Sveitsissä opiskelleista ei ole keskeisesti saatavilla, eikä tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista manuaalisesta kerätä tietoja Sveitsin yliopistojen laajoista kortistoista. Parhaassa tapauksessa tietoja suomalaisten lukumääristä löytyi valmiina vain muutamasta vuodesta taaksepäin.

Sveitsissä on kahdeksan yliopistoa: Baselissa, Bernissä, Fribourgissa, Genevessä, Lausannessa, Neuchâtelissa, St. Gallenissa ja Zürichissä ja lisäksi on teknilliset korkeakoulut Zürichissä ja Lausannessa. Joissakin erityisoppilaitoksissa, kuten tulkikouluissa ja kulluisassa "Ecole hôtelière de Lausannessa", on myös suomalaisia opiskelijoita. Kaikki ovat avoinna ulkomaalaisille opiskelijoille, mutta yleensä sovelletaan kiintiöitä. Suomalaisten opiskelijoiden ja koululaisten kokonaismäärä oli Sveitsin tilastojen mukaan vuonna 1976 yhteensä 133, kymmenen vuotta myöhemmin 226, ja vuonna 1996 heitä oli 97. Naisten osuus opiskelijoista on koko tänä aikana ollut runsaat 60 prosenttia²⁷. Nykyisin suomalaisten lukumäärä ei missään yliopistossa ole poikkeuksellisen suuri, yleisemmin hieman toistakymmentä. Heitä on jokaisessa em. yliopistossa ja lukuisissa muissa oppilaitoksissa. Saatavilla olevat tiedot eivät mahdollista yksityiskohtaisempaa tarkastelua, moni suomalaisopiskelija on vain lukukauden verran Sveitsissä, eikä sveitsiläiseen loppututkintoon tähtäävien opiskelijoiden määrästä ole tietoa. Tätä tutkimusta varten kerättiin esimerkkiluonteisesti St. Gallenin yliopiston oppilaskortistosta tiedot suomalaisista opiskelijoista vuosien 1980 ja 1997 välillä. Tämä yliopisto valittiin siksi, että se on informanttien mukaan ollut yksi suomalaisten tärkeistä opintajohjoista Sveitsissä. Tätä vanhempia tietoja ei valitettavasti ollut käytännön syistä mahdollista kerätä. Todennäköisesti opiskelijamäärä on ollut huomattavasti suurempi ennen tarkastelukautta. Ei ole syytä olettaa, että St. Gallenin luvut suomalaisten määrästä eroaisivat huomattavasti muista yliopistoista; tämänhetkinen (1996–1997) suomalaisten lukumäärä ei ole suuri: Zürichissä 17, Bernissä 13 ja Baselissa 6.²⁸ Vuodesta 1980 suomalaisopiskelijoita on ollut St. Gallenissa yhteensä 37, joista 19 naista. Heistä 32

on viettänyt alle vuoden siellä, ja vain kaksi opiskeli sikäläistä tutkintoa varten. Suurin osa eli 27 oli tullut Helsingin seudulta, todennäköisesti tämä on ollut opiskelupaikkakunta eikä varsinainen kotipaikka Suomessa.

On hieman kyseenalaista lukea opiskelijat ja au-pairit varsinaisten sveitsinsuomalaisten joukkoon, koska he eivät yleensä ole menneet Sveitsiin jäädäkseen, vaan maassaolo on osa heidän opiskeluraansa ja liittyy usein erilaisiin opiskelijanvaihto-ohjelmiin. Monella suomalaisella oppilaitoksella on erilaisia sopimuksia sveitsiläisten opinahjojen ja tutkimuslaitosten kanssa, esimerkkinä Helsingin yliopisto ja Teknilliset korkeakoulut Helsingissä ja Zürichissä (ETH).

Suomen opetusministeriön alaisella kansainvälisellä henkilövaihdon keskuksella, CIMO:lla, on ollut partnerina Sveitsissä BIGA-organisaatio²⁹, joka on välittänyt suomalaisille harjoittelu- ja työpaikkoja Sveitsistä. Opintoihin liittyvää harjoittelua (vuonna 1951 solmitun ns. Stagiaire-sopimuksen perusteella) on tarjottu 18–30-vuotiaille valmistuneille, joilla on pohjana vähintään 2 vuoden koulutus tai poikkeuksellisesti lyhyempi koulutus sekä ammatillista kokemusta. Maksimiharjoittelu-aika on 1–1,5 vuotta ja suuntautuu hotelli- ja ravintola-alalle, matkailualalle, kaupalliselle ja tekniselle alalle sekä maatalous- ja puutarhasektorille. CIMO välittää myös työpaikkoja ja auttaa itse paikkansa hankkineita työlupien saamisessa. Resurssipulan takia työpaikkojen välittäminen Sveitsin päässä on tosin viime vuosina hankaloitunut. Genevessä on useita YK-elimia, ja suomalaiset opiskelijat tai vastavalmistuneet voivat hakea apurahaa CIMO:lta harjoitteluun ko. organisaatioissa. Paikka on hankittava itse ja maksimiharjoittelu-aika on 6 kuukautta. On muitakin organisaatioita, jotka ovat välittäneet suomalaisia opiskelijoita ja harjoittelijoita Sveitsiin, esimerkiksi ”Fenno-Swiss Agency”, mutta määrät eivät ole olleet merkittäviä.

Eräs Sveitsin tämän hetken tärkeimmistä suomalaisia tutkijoita vastaanottavista tutkimuslaitoksista on CERN, Euroopan hiukkas-tutkimuskeskus Genevessä. CERN:in jäsenmaita on 19 ja Suomi liittyi jäseneksi vuoden 1991 alussa. Sen jälkeen suomalaisten määrä siellä on noussut nopeasti ja on nyt hieman alle sata. Vakituisten suomalaisten tutkijoiden määrä on kuitenkin vain 17. Monella suoma-

laisella yliopistolla ja korkeakoululla, kuten Helsingin yliopistolla ja Teknisellä korkeakoululla on intensiivistä yhteistyötä CERN:in kanssa ja ne lähettävät sinne opiskelijoita ja tutkijoita eripituisiksi ajoiksi.

Suomalaisten lääkäreiden koulutus Sveitsissä

Eräs merkittävä ryhmä suomalaisia, jotka ovat viettäneet monta vuotta Sveitsissä, ovat siellä lääkäreiksi opiskelleet. Tämä ryhmä oli varsin suuri ja erityistapaus, koska opiskelijat eivät lähteneet täysin omin päin, vaan virallisen maidenvälisen sopimuksen puitteissa. Vuosina 1960–1979 opiskeli lähes 1200 suomalaista lääketiedettä ulkomaille, ja heistä valmistui Sveitsissä noin 300 lääkäriä. Tämän lisäksi on otettava huomioon ne, jotka aloittivat opintonsa Sveitsissä, mutta saivat ne päätökseen joko Suomessa tai jossain muussa maassa³⁰.

Taustana oli Suomessa erityisesti maaseudulla 1950-luvulla valinnut lääkäripula. Opiskelijamääriä oli lisätty sekä Helsingissä että Turussa, ja Oulussa aloitettiin lääkärikoulutus vuonna 1960, mutta tämä ei riittänyt poistamaan lääkäripulaa. Riittävän lääkärimäärän saamiseksi oli turvauduttava myös ulkomailla annettavaan koulutukseen. Lääkintähallituksen silloinen pääjohtaja Niilo Pesonen ryhtyi tarmokkaasti ajamaan ulkomailla tapahtuvan lääkärikoulutuksen järjestämistä. Vastustusta ulkomaista koulutusta kohtaan esiintyi kuitenkin runsaasti; myös eduskunnassa virisi asiasta vilkas keskustelu. Pelättiin muun muassa, että tämä lisäisi siirtolaisuutta Suomesta. Laki opintolainan myöntämisestä lääkärintutkinnon suorittamiseksi ulkomailla hyväksyttiin monien vaiheiden jälkeen lopulta kesäkuussa 1960, ja jo saman vuoden syksyllä lähtivät ensimmäiset opiskelijat Tanskaan, Århusiin, sekä Sveitsin yliopistoihin. Taloudellisesti opiskelun teki mahdolliseksi edellä mainittu laki.

Koulutuspaikkojen järjestäminen ulkomailla ei tuottanut suuria vaikeuksia. Niilo Pesonen oli jo aiemmin käynyt neuvotteluja Århusin yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan kanssa, ja kun asiasta päästiin sopimukseen, hän tiedusteli Sveitsin lääketieteellisten tiedekuntien mahdollisuuksia, ja reaktio oli suopea. Baselin yliopiston sisätautiopin professori O. Gsell toimi aktiivisesti asian hyväksi, ja pian suhtauduttiin myönteisesti myös Bernin, Zürichin ja Fribourgin yli-

opistoissa. Pesosen mukaan neuvotteluissa kuvastui koko ajan sveitsiläisten Suomea kohtaan tuntema suuri myötämielisyys³¹.

Myöhemmin suomalaisille avautui mahdollisuus opiskella lääketiedettä myös Wienissä ja Länsi-Saksan yliopistoissa. Alkuvuosina ulkomaille lähetettiin vuosittain 50 lääketieteen opiskelijaa, ja vuonna 1967 heidän kokonaismääränsä oli 350³².

Alunperin tehtiin sopimukset koulutuksesta Bernin, Baselin ja Zürichin ja Fribourgin yliopistojen kanssa, mutta Fribourgissa voitiin opiskella vain kandidaattivaiheeseen asti, ja kliinistä opiskelua jatkettiin muualla. Suomalaisten valmistuneiden määrä koko siltä kaudelta, jolloin tämä erityisjärjestely oli voimassa (1960–1979) jakaantui paikkakunnittain seuraavasti³³:

Basel	119
Bern	104
Zürich	66
Lausanne	6
Geneve	2

Ulkomailla lääkäriksi opiskeleminen oli mielekäs vaihtoehto monelle, joka ei Suomessa mahtunut lääketieteellisiin tiedekuntiin. Aika on kullannut muistot siellä vietetystä ajasta, josta eräs opiskelija kirjoittaa, että ”Sveitsin kieli opittiin nopeassa tahdissa. Opintolainat lankesivat kuin Manulle illallinen ja Suomen markan kurssi oli vielä 1960-luvulla kova. Rahalla sai ja Euroopasta ostetulla autolla pääsi”³⁴. Elämä Sveitsissä ei kuitenkaan ollut kaikin puolin ruusuinen. Näin kertovat kaksi 1960 matkaan lähtenyttä:

”Saavuimme Fribourgiin myöhään illalla, ja seisoimme asemalla matkatavaroidemme kanssa eikä meillä ollut aavistustakaan mihin mennä. Kauhuksemme näimme vain ranskan-kielisiä kylttejä, olimme luulleet että pärjäisimme lyhyellä koulusaksalla. Siinä neuvottomina seisoessamme eräs munkki tuli kysymään mihin me olimme menossa, ja kuullessaan tilanteestamme hän vei meidät ensimmäiseksi yöksi luostariin nukkumaan, ja seuraavien päivien aikana löysimme majoitusta kuka mistäkin, osa meistä pääsi nunnaluostarin asuntolaan.

Ensimmäisillä yliopiston luennoilla teki mieli itkeä, kun ymmärsimme kieltä niin huonosti. Opintolaina oli niin pieni ettei se riittänyt kuin ihan välttämättömimpään kun piti maksaa sekä vuokra, syöminen että opintomateriaali. Jos oltaisiin ennen lähtöä tiedetty mihin tilanteeseen joutuisimme, olisimme varmaan ajatelleet kahteen kertaan.”

Vaikka organisatorinen puoli oli ylemmällä tasolla hoidettu hyvin, käytännön tasolla asiat eivät aina luistaneet. Ensimmäisillä matkaan lähtijöillä oli hankalinta, kun järjestelmä ei ollut vielä vakiintunut. Oli suuri apu, jos sattui olemaan tuttuja paikan päällä ennestään.

“Lääkintäneuvos Paavo Kuusisto-vainaja piti pääkaupungissa Sveitsiin lähtijöille info-tilaisuuden ja vakuutti kaiken olevan selvää (...) Aamuhämärässä Bernin asemalla satoi kuin saavista. Tunnelma oli lievän orpo (...) Juhani tiesi, että Suhosen Jouko oli lähtenyt jo aikaisemmin olosuhteita tunnustelemaan ja löysimmekin hänet erääseen pensionaattiin majoittuneena, ja sieltähän me Juhaniin kanssa yhteinen huone ylöspidolla ensimmäiseksi semesteriksi vuokrattiin. (...) Yhteydenotto yliopistoon kuului myös tärkeisiin toimituksiin. Suuri oli kuitenkin ällistyksemme kun kansliassa kysyttiin, että keitä te oikein olette ja eihän tänne nyt noin vaan tulla. Piti ottaa yhteys dekaaniin, jonka Kuusiston ilmoituksen mukaan piti olla asiasta tietoinen, ennen kuin alkoi järjestyä.

Kaikenlaiset paperit ja luvat tulivat monien juoksujen jälkeen kuntoon, oli juhlalliset immatrikulaatiot, alkoi tuntua, että kyllä tämä tästä. Freunde Finnlands’inkaan ystävällistä apua ei sovi unohtaa.”³⁵

Asuminen oli ensimmäinen ongelma, johon opiskelijat Sveitsiin tullessaan törmäsivät, mutta siinäkin saattoi Suomen hyvä maine auttaa.

“Tuona aikana (1967) oli asunnoista Bernissä puutetta ja ulkomaalainen asetettiin - niin kuin varmaan meilläkin – vuokra asioissa aina viimeiseksi. Olin käynyt läpi Bernin Tages

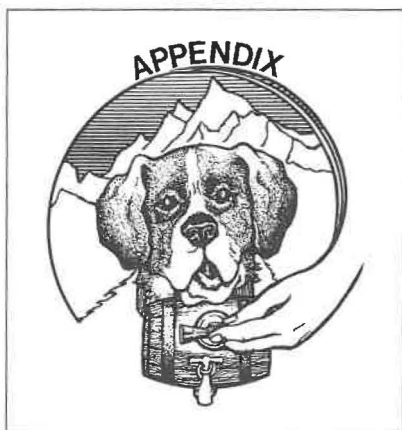
*Anzeigerin kaikki ilmoitukset ja firmat ja kaikissa oli vastaus selkeä "Wir haben nichts für Sie". Samanlainen oli vastaus myös Robert-Pfister Immobilier-firman tiskillä, kunnes Veikko tarttui kohtalon kulkuun. Ohitse kulki vanhempi herrasmies, ehkä herra Pfister itse – kysyen mistä muukalainen on kotoisin. Vastaukseen "aus Finnland" tuli ihastunut huudahdus "ach so, ... Veikko Hakulinen..." Puhetta kesti varttitunti, jossa kerrattiin Suomen talviurheilun menneet ja nykyiset huiput. Keskustelun lopuksi hieno herra kysyi asiaani, jonka hän ilmoitti olevan loppujen lopuksi "Kein Problem". Asunto löytyi puolen kilometrin päästä yliopistosta ja siinä viihdyin luonnollisesti hyvin seuraavat kuusi vuotta."*³⁶

Opiskelu Sveitsissä oli raskasta, koska oli läpäistävä monta tenttiä ja kelkasta putoamisen vaara oli suuri. Kaikki Sveitsiin menneet suomalaisopiskelijat eivät selvinneet. Pääsääntöisesti siellä opiskelleilla on kuitenkin valoisat muistot opiskeluajastaan. "Sveitsissä opiskelun ehkä antoisimpia puolia olikin juuri loistavien pedagogien, suorastaan karismaattisten opettajanhahmojen vaikutuspiirissä oleminen", kuten sieltä valmistunut lääkäri ³⁷ sen ilmaisi.

Opiskelijat eivät yleensä integroituneet sveitsiläiseen yhteiskuntaan, vaan viettivät vapaa-aikansa muitten suomalaisten seurassa. Eräs osoitus tästä on se, että monet löysivät aviopuolison Sveitsistä, mutta useimmiten toisen suomalaisen opiskelijan. Ani harva avioitui sveitsiläisen kanssa. Esimerkiksi erään kurssin kahdeksasta suomalaisopiskelijoista neljä meni toistensa kanssa naimisiin.

Jo vuonna 1961 perustettiin medisiinariseura Appendix ry. valvomaan ulkomailla olevien suomalaisten lääketieteen opiskelijoiden etuja. Myöhemmin eri maissa opiskelleet perustivat omia yhdistyksiään, ja Appendix jäi pääasiassa vastaamaan Sveitsissä opiskelleiden asioista.³⁸ Seuralla on vieläkin vireää toimintaa, ja se on tärkeä yhdysside eri puolilla Sveitsiä opiskelleille suomalaislääkäreille. Seura julkaisee omaa tiedotuslehteä "Appendix".

Suomeen palattuun vastavalmistuneet lääkärit joutuivat vielä suorittamaan kurssit mm. reseptitieteessä ja oikeuslääketieteessä ennen kuin heidät laillistettiin. Alkutaival Suomessa saattoi olla ohdakkei-

Sveitsinsuomalaisten lääketieteen opiskelijoiden seuran Appendix ry:n logo.

nen. Tammikuussa 1968 palailivat ensimmäiset ulkomailla lääkäreiksi valmistuneet Suomeen, ja saivat kuulla olevansa “välskäreitä ja B-luokan lääkäreitä”. Ilta-Sanomissa oli 18.1.1968 julkaistu professori Paavo Varan haastattelu otsikkona “Kiista sveitsiläisestä lääkärikoulutuksesta. Onko Suomeen tulossa lääkäreiden B-luokka?”.

“Jo ruiskeen antaminen tuottaa monelle heikäläiselle vaikeuksia, sen olemme joutuneet toteamaan. Saamme välskäri luokan, ellei heidän opintoihinsa lisätä ennen laillistamista vähintään puoli vuotta pakollista, valvottua amanuenssuuria täällä.

Lääkintähallitus piti heti tiedotustilaisuuden, jossa tähdennettiin että “Sikäläinen [Sveitsiläinen] lääkärikoulutus on erinomainen (...) Sveitsin lääketieteen taso on kansainvälisesti erittäin korkealle arvostettu ja kaikilla sieltä palanneilla suomalaislääkäreillä on erinomaiset arvosanat. Ei ole syytä asettaa heidän tietouttaan kyseenalaiseksi.”³⁹

Uskottiin, että vain Suomessa pystyttiin kouluttamaan hyviä lääkäreitä. Vähitellen keskustelu laantui, ja polemiikin aloittanut professori Varakin katsoi tehneensä “sveitsiläisille” palveluksen kehottaessaan heitä samanpituisen sairaalaharjoitteluun kuin mitä Saksasta ja Suomesta valmistuneilla opiskelijoilla oli.

Sveitsistä valmistuneet lääkärit ovat sijoittuneet hyvin Suomessa. Appendix ry:n kokoamat tilastot vuodelta 1985 osoittavat, että erikoistumisaste oli korkeampi tässä joukossa kuin Suomen lääkärinkunnassa yleensä. Sellaisia vaikeuksia, joita 1960-luvun loppupuolella ennustettiin opiskelujärjestelmien eroista johtuen tulevan, ei koskaan ilmennyt. Eroja koko Suomen lääkärinkuntaan on lähinnä kaksi: ensinnäkin väitelleiden osuus on pienempi kun saattaisi odottaa, mikä johtuu siteiden katkeamisesta vanhaan yliopistoon, ja toinen ero on että moni ulkomailla valmistuneista lääkäreistä valitsi uran Suomen ulkopuolella. Appendix ry:n osoiteluettelo vuodelta 1995 kertoo, että 16 lääkäriä toimii Sveitsissä ja 18 muualla maailmalla.

Arkkitehtikoulutus

Arkkitehtikoulutus on 50-luvulta lähtien muodostanut linkin Suomen ja Sveitsin välillä. Sveitsiläisiä on opiskellut arkkitehtuuria Suomessa, etenkin Aallon ja Rewellin toimistoissa, ja suomalaisia on ollut Sveitsissä arkkitehtioppilaina. Vuonna 1948 Zürichin taideteollisessa museossa oli näyttely ”Aino und Alvar Aalto”, joka herätti suurta kiinnostusta. Monelle sveitsiläiselle Suomesta tuli arkkitehtuurin Mekka. Aallon ateljeessa oli jo vuodesta 1938 ollut runsaasti kansainvälisiä oppilaita, joukossa myös sveitsiläisiä; heitä oli vuosien kuluessa yhteensä 27. Aalto vieraili usein Sveitsissä, jopa sota-aikana, ja vietti vuosittain helmikuussa hiihtoloman Sveitsissä. Hän oli hyvin kiinnostunut sekä maan kauniista luonnosta että historiasta ja yhteiskuntajärjestelmästä. Aallon suunnitelmissa oli jopa perustaa sivutoimisto Zürichiin, mutta ajatusta ei viety pidemmälle. Hänen sveitsiläisistä projektistaan vain Schönbühl-asuinkerrostalo Luzernissa toteutui, ja kaksi muuta ehdotusta, Kansainliiton talo Genevessä ja Zürich-Altstettenin kirkko jäivät piirustuspöydälle⁴⁰.

Moni sveitsiläinen arkkitehtuuriopiskelija kävi Suomessa, koska suomalaisen arkkitehtuurin maine oli erinomainen. Kertoman mukaan huhuttiin, että eräs ETH:n professori käytännössä vaati, että hänen opiskelijansa kävisivät Suomessa harjoittelemassa. Usea sveitsiläis-arkkitehti vei samalla suomalaistytön mennessään. 1960-luvulla lähti myös paljon suomalaisia Sveitsiin opiskelemaan Zürichin teknilliseen

korkeakouluun (ETH – Eidgenössische Technische Hochschule Zürich), erityisesti arkkitehtuoriosastolle. Arkkitehtiosastoja on Zürichin sekä Lausannen teknillisissä korkeakouluissa (Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne). ETH oli pääasiallinen opinahjo ja 60-luvulla siellä oli haastatellun kertoman mukaan noin 50 suomalaista opiskelemassa. Suurin syy tähän suosioon lienee ollut vaikeus päästä Teknilliseen korkeakouluun Suomessa.

”Minä lähdin ETH:lle opiskelemaan arkkitehdiksi vuonna 1967, kun Helsingin 55 opiskelupaikasta kilpaili 530 hakijaa. Olin Helsingissä tavannut tytön, joka kertoi lähtevänsä Zürichiin, ja kuulopuheista tiesin että ETH:lle oli helpompi päästä kuin Helsinkiin. Sinä vuonna meitä lähti yhteensä neljätoista suomalaista. Kaikki me lähdimme omin päin, ei sitä mitenkään oltu järjestetty.(...)”

Suomen Arkkitehtiliiton jäsenluettelon⁴¹ mukaan kahdellakymmenellä SAFA:n jäsenellä on Sveitsistä saatu tutkinto, yksi heistä Lausannesta. Kuusitoista heistä on syntynyt 1940-luvulla – tämä vahvistaa olettamuksen suomalaisten opiskelijoiden suhteellisen suuresta lukumäärästä Sveitsissä 1960-luvulla. Luettelosta ilmenevä määrä on yllättävän pieni verrattuna muualta saatuihin tietoihin. Tämä johtuu kahdesta seikasta: kuten muidenkin opiskelijoiden kohdalla, kaikki arkkitehtiopiskelijat eivät saattaneet koulutustaan päätökseen, vaan jatkoivat sitä muualla tai jättivät sen kesken. Toinen syy on, että vaikka useimmat palasivat tutkinnon jälkeen Suomeen, osa lähti uudestaan ulkomaille jossakin vaiheessa. Ulkomailla toimivista arkkitehteista ei ole tarkempaa tietoa. Sveitsistä valmistuneet eivät perustaneet omaa järjestöä, kuten medisiinarit.

Opinnot rahoitettiin vanhemmilta saaduilla rahoilla ja suomalaisella opintolainalla. Sveitsiin jääminen heti opiskelun päätyttyä ei ollut aivan helppoa, etenkin lääkäreille, koska siinä tapauksessa Suomesta saatu edullinen opintolaina piti maksaa kerralla takaisin. He, jotka opiskelivat muulla rahoituksella, olivat vapaampia jäämään.

Suosittu suomalaisten tapaamispaikka Zürichissä oli kahvila Odeonin peränurkka. Siellä istuivat usein iltaa niin medisiinarit kuin mate-

Suomalaisia tiernapoikia pikkujouluissa 1967 "Nordiskassa".

– Kuva: Helka Iivonen.

maatikot, arkkitehtiopiskelijat kuin monen muunkin alan suomalaiset ja muut pohjoismaalaiset opiskelijat, oltiin paljon keskenään, ja siitä oli haittana että oppi hitaammin saksaa. Opiskelu oli vaativaa, mutta osattiin sitä huvitellakin.

"Pohjoismaalaisilla oli klubi 'Nordiska' Zürichjärven rannalla, jossa usein juhlittiin. Nordiskasta on sellainen kertomus olemassa, että jos pojat istuttuaan jo koko illan Odeonissa sen verran horjahtelivat, etteivät jaksaneet kävellä Nordiskaan, niin Bellevuelta pääsi uimalla sinne (tosin vesimatkakin on yli kilometrin pituinen). Nordiskan juhlat alkoivat aina lauantai-iltana klo. 24.00 ja jatkuivat sunnuntaiaamuun neljään, viiteen".

Suomalaisia on ja on ollut monessa muussakin sveitsiläisessä oppilaitoksessa kuin edellä esitetyissä. Sveitsissä olleiden suomalaisopiskelijoiden, harjoittelijoiden ja au-pairien määrää on vaikea arvioida,

koska niin moni on vuosien kuluessa lähtenyt virallisen järjestelmän ulkopuolelta; yhteenlaskettu luku koko sodanjälkeisenä aikana on kuitenkin arvioitava tuhansissa. Osa lähtijöistä on jäänyt sille tielleen.

Au-pairit

Hyvin moni sveitsinsuomalainen nainen on saanut kimmokkeen maastamuuttoon au-pairina vietetyn kauden seurauksena. Sveitsi on kauan ollut au-pairiksi lähtijöiden suosiossa. Sveitsistä voivat saada työtä au-pairina 17-30 -vuotiaat nuoret, ja he ovat melkein poikkeuksetta naisia, vaikka miehiäkin hyväksyttäisiin. Au-pair -järjestelmän tarkoituksena on antaa nuorelle mahdollisuus oppia vieras kieli perheympäristössä. Virallisiin työehtoihin kuuluu pakollista kielienopiskelua muutama tunti viikossa ja periaatteessa pitäisi olla myös aikaa opiskella sitä perheessä. Viranomaiset voivat jopa vaatia todistuksen kielikurssille osallistumisesta. Au-paireille myönnetään vuoden oleskelulupa, jota ei voi pidentää. Oleskelulupa on voimassa vain tietyssä kantonissa, joten jälkikäteen ei voi vaihtaa kantonia. Työnantajaperhe vastaa oleskeluluvasta ja pakollisista vakuutuksista. On parempi lähteä virallisen järjestön kautta, kuten "Pro Filia" tai "Verein der Freundinnen junger Mädchen", kuin lehti-ilmoituksen perusteella tai henkilökohtaisten suhteiden kautta, koska ongelmatilanteessa järjestö voi auttaa löytämään uuden sijoitusperheen. Useimmat au-pairit Sveitsissä tulevat muista Euroopan maista, erityisesti pohjoismaista sekä Pohjois-Amerikasta. Muista maista ei yleensä hyväksytä au-paireja Sveitsiin⁴².

Perhe, jossa toinen aviopuoliso on suomalainen, ei monessa kantonissa voi ottaa virallisesti suomalaista au-pairia, (eikä myöskään suomenruotsalaiselle perheelle myönnetä ruotsalaista au-pairia), johtuen säännöstä, että au-pair on sijoitettava perheeseen, joka puhuu hänelle vierasta kieltä. Käytännössä asian voi hoitaa niin, että au-pair joko poistuu Sveitsistä kolmen kuukauden välein, eikä virallisesti asu maassa, tai sitten jopa niin, että sveitsiläinen (tai muunmaalainen) perhe toimii "sijaisperheenä" ja järjestää työluvan. Todennäköisesti moni au-pair oleskelee laittomasti maassa, ilman vakuutuksia ja virallisten sopimusten antamaa turvaa.

Monelle perheelle, jossa äiti on suomalainen ja isä sveitsiläinen, suomalainen au-pair on hyvin tärkeä lasten kielikasvatukselle. Au-pair jostakin muusta maasta saattaisi jopa heikentää lasten kielikehitystä puutteellisella kielitaidollaan. Mitalin toinen puoli on, että tällaisessa perheessä au-pair ei opi ympäristönsä kieltä niin tehokkaasti kuin jos hän olisi täyssveitsiläisessä perheessä.

Au-pairiksi lähteminen ulkomaille on suuri haaste nuorelle ihmiselle. Työ antaa uusia kokemuksia ja avartaa näköaloja, mutta siinä on paljon riski- ja epävarmuustekijöitä. Ympäristö ja kieli ovat vieraista ja henkilökohtaisiakin ongelmia saattaa esiintyä. Perheeseen sopeutuminen ei aina suju vaikeuksista. Suuri enemmistö kuitenkin sopeutuu hyvin uusiin oloihin, viihtyy, ja palaa Suomeen monta kokemusta rikkaampana.

Au-pairin työhön kuuluvat erilaiset kotityöt ja lastenhoito. Periaatteessa au-pairia ei saisi käyttää kokkina tai kotiapulaisena. Työpäivän maksimipituus on 30 tuntia viikossa ja taskurahaa maksetaan 450–500 frangia kuukaudessa. Käytännössä työpäivä venyy usein sallittua pidemmäksi ja työnkuva saattaa olla hyvinkin laaja.

”Kolmekymmentä tuntia viikossa on epärealistista. Monesti Terhin on työskenneltävä hieman kauemmin, esimerkiksi joskus iltaisin, tai kun meille molemmille tulee äkillisiä menoja, hoidettava lapsia. Korvaukseksi annamme hänelle ylimääräistä iltapäivävapaata.”⁴³

”Virallisesti mulla on viiden päivän työviikko ja iltaisin pitäis olla vapaata, mut ei se toimi. Nyt varsinkin kun perheeseen syntyi vauva olen joutunut tekemään paljon enemmän kuin alussa sovittiin. Jotenkin työtä vaan tulee lisää ja lisää.”

Haastatteluissa au-pairien kanssa ilmeni selvästi, että he hyvin mielellään ovat suomalais-sveitsiläisessä perheessä, koska elämäntilanne on tutumpi kuin täyssveitsiläisissä perheissä. Kielivaikkeudet ovat pienemmät ja kanssakäyminen perheen kanssa vaivattomampaa.

Au-pairit, kuten muutkin vastamuuttaneet, kokevat uudet tavat usein vaikeutena. Isäntäperheen kautta au-pair ”pikasopeutetaan”

sveitsiläiseen elämänmenoon, mutta ongelmia ei voida täysin välttää. Erityisesti oma henkilökohtainen vapaus voi olla vähäinen, nuorille annetaan Suomessa löysemmät ohjekset kuin Sveitsissä:

“Sveitsissä se yhdessäruokailu on niin pyhä asia. Ei mun aina oo nälkä kun perhe syö, mutta silti mun on pakko istua ruokapöydässä. En edes voi syödä vain vähän, koska sit se niitten äiti raivoaa että mä opetan hänen tytärtään anorektikoksi”

Haastateltujen au-pairien yleisarvio oloistaan Sveitsissä oli kuitenkin yleensä varsin positiivinen. Sopeutumisvaikeuksia on luonnollisesti vieraassa ympäristössä, ja sveitsiläinen “ylitasmällisyys” saattaa käydä hermoille, mutta yleensä menee hyvin. Ainoastaan muutamassa yksittäistapauksessa käsitykset ovat niin pahasti menneet ristiin isäntäperheen kanssa, että au-pair on vaihtanut perhettä tai palannut Suomeen. Kukaan haastatelluista ei kokenut vierasta kieltä suurena vaikeutena alkukankeuden poistuttua. Ensin kommunikoidaan “hochdeutschilla” ja vähitellen tytöt oppivat ymmärtämään “schwytzerdyyschiä” ja oltuaan tarpeeksi kauan jopa puhumaan sitä. Zürichissä au-paireille on järjestetty säännöllinen tapaamisia, joissa he voivat yhdessä keskustella elämästään Sveitsissä.

Yleensä perheen kanssa tullaan hyvin toimeen, ja syntyy syvä ja lämmin suhde au-pairin ja isäntäperheen välillä. Monelle suomalais-tytölle au-pair kausi on johtanut pitkäaikaiseen Sveitsissä asumiseen, kun on löytynyt sveitsiläinen poikaystävä.

Jääkiekkoilijat

Sveitsissä asuvista suomalaisista jääkiekkoilijat ovat tunnetuimpia ja harvalukuisuudestaan huolimatta heidän PR-arvonsa Suomelle on Sveitsissä suuri. Esimerkkeinä mainittakoon Reijo Ruotsalainen, joka vuoteen 1993 saakka pelasi SC Bernissä; Alpo Suhonen, joka valmensi EHC Klottenia voittaen kaksi kertaa mestaruuden; Pekka Rautakallio, joka nosti ”ikuisena häviäjänä” tunnetun SC-Rapperswil-Jona joukkueen A-liigaan; Hannu Virta, joka on hyvin suosittu ZSC Lionsin pelaaja; ja Juhani Tamminen, joka 1992 valmensi Sveitsin jääkiekkomaajoukkuetta.

Jääkiekkoilijat valitsevat muuttokohteensa ensisijaisesti maassa pelattavan jääkiekon tason mukaan, perhesuhteet vaikuttavat myös paljon, ja viihtyvyyskysymykset ovat tärkeitä; raha ei ole päälimmäisenä paikan valintakriteerinä. Sveitsiin päätymiseen ovat myös vaikuttaneet luonnon kauneus ja hyvät ja vauraat yhteiskunnalliset olot. Jääkiekkoilijat elävät kuitenkin sveitsiläisestä yhteiskunnasta erillään julkisuuden valokiilassa, joka tuo mukanaan myös haittoja yksityiselämään.

"Alussa on hetken suurena puheenaiheena, jolloin on kaupungin senhetken Lumikki, ja persoonallisuus puidaan lehdistä. Ihmiset ovat kiinnostuneita, ja kun ollaan voitettu, selkääntaputtelijat tuovat aina esiin jotain Suomesta

Petteri Nummelin (vasemmalla) pelaa Davosissa Spengler Cup ottelussa 1997. – Kuva: Lehtikuva Oy.

tietämäänsä. Ystävyyden on kuitenkin menestyksestä kiinni. Kun peli ei mene hyvin, 'ystävät' kaikkoavat. Oikeita ystäviä on vaikea saada. (...) Mihinkään toimintaan muiden suomalaisten kanssa ei jää aikaa."

Muusikot

Muusikoilla on läheisemmät suhteet muihin sveitsinsuomalaisiin, vaikka hekin ovat julkisuudessa usein esillä. Suomalaisia musikoita on ollut paljon Sveitsissä. Zürichin oopperastudioon on vuodesta 1984 kiinnitetty laulajia vuoden tai kahden sopimuksilla, ja heitä on ollut siitä asti yhteensä 19. Vuonna 1997 oli peräti viisi suomalaista Zürichin oopperassa. Eniten mainetta niittänyt laulaja on Matti Salminen, joka Zürichistä käsin kiertää maailman konserttilavoilla. Suomalaislaulajilla ja -muusikoilla on sveitsinsuomalaisille suuri merkitys, koska ilman heitä musiikkiharrastustoiminta ei voisi pyöriä läheskään samalla tavalla. Eräänlaiseksi instituutioksi on muodostunut 1998 Zürichin oopperastudion johtajaksi nimitetty Erkki Korho-

Vor der Premiere

«Kaderschmiede» der Opernwelt – Erkki Korhonen am Opernstudio Zürich

Morgen Freitag finden auf der Stadttheaterbühne die Opernhaus Zürich die Premiere von Maurice Opéra Les Femmes sangées statt. Am Dirigierpult steht der Finne Erkki Korhonen, der nach dem Tod von Marc Beloff interimistisch auch die künstlerische Leitung des Opernstudios Zürich übernommen hat.

Zum Gespräch erhebt sich Erkki Korhonen direkt aus einer Probe. Tristen wirkt der Mann im hellen Anzug und mit der modischen Brille kaum abgelenkt; die Musik Moments scheint ihm eher beiläufig zu lauten. Im Opernhaus des Wunderkubus ortet er «klassische Melodien», eine «wichtige Dramaturgie und eine unverkennbare Gesänge des Zweifelhafigen für Liebesverwicklungen. «La finna semponen ist eine ideale Oper für unsere jungen Sänger: Es gibt schon sehr gute und grosse Rollen, die alle jüngere Personen darstellen», sagt er.

Für die laufende Spielzeit ist Korhonen von der Intendantin des Opernstudios zum musikalischen Leiter des Internationales Opernstudios Zürich (IOS) berufen worden. Nach dem Tod von Marc Beloff, dem bisherigen künstlerischen Chef (NZZ S. 19), hat Korhonen nun vorüberhand auch die künstlerische Leitung des Opernstudios übernommen. Ob er daran noch stellvertretend als Nachfolger Beloffs eingesetzt wird, will er nicht bestätigen. «Alles ist noch offen, heißt er vielmehr. Was die ständige Ausbildung betrifft, kann er als Pianist und Dirigent nicht in die Fussstapfen seines Vorgängers treten. Er möchte sich vorstellen, für diese Aufgabe mehrere Gesangsdozenten gleichzeitig zu verpflichten, damit die jungen Leute verschiedenen Techniken und Stimmfarben kennenlernen.

Wie ist der Finne Korhonen auf das Zürcher Opernstudio aufmerksam geworden? Nach dem Abschluss des Solistendiploms für Klavier an der Sibelius-Akademie in Helsinki schuf er zunächst einen Namen als Pianist und Liedbegleiter. Zudem wirkte er als Korrepetitor bei den Sibelius-Festivals und an der Violin-Akademie Helsinki. 1984 lernte er Marc Beloff persönlich über «Akkas»-Auführung im Zürcher Hallenstadion kennen, und mitunter nahm er regelmäßig in Zürich an Workshops des Opernstudios teil. Aus der Bekanntschaft entwickelte sich allmählich «eine feste Verbindung», die schließlich dazu führte, dass der krankte Beloff Korhonen vor-

ortfristig noch gebietet», schmuzzelt er. Auf die Frage nach schillerndsten Werken erwidert er innerlich die Oper «Das Sonnenhaus des finnischen Komponisten Einojuhani Rautavaara, die er in kürzester Zeit herbeizubringen möchte. Auch eine Oper eines Schweizer Komponisten hätte gute Chancen – «dafür das Werk gut singbar wäre», fragt er einschüchternd hinzu. Und es mühsam dann viele jugendliche Rollen von verschiedenen Orchestern vorzunehmen, dafür kein Chor und nur ein kleines Orchester. ...

Auch bezüglich Auswahlverfahren und Ausbildungsprogramm des IOS ist Korhonen klar sagt. Das Opernstudio soll weiterhin eine inklusive und attraktive Ausbildungsstätte für hochtalentiert junge Künstler bleiben mit dem Ziel, ihnen den Einstieg ins Berufsleben zu ermöglichen. Angewen erkläre die schweizerischen Sängerinnen (damunter zwei Schweizerinnen), die zwei Korrepetitoren und der Regisseurin des laufenden Jahres sind aus über 300 Bewerbern ausgewählt worden. Was stellt, ist nicht nur die Stimme, sondern auch Ausstrahlung, Intelligenz und die Motivation, sich zu verbessern. «Gerade letzteres ist bei den jungen Leuten meistens stark ausgeprägt, und deshalb bereitet mir die Arbeit mit ihnen grosse Freude», erklärt Korhonen sich-

lich begeistert. Die Stimmzubereitung, die auf die individuellen Bedürfnisse abgestimmt ist, umfasst Rollenstudium, Singschulung, Bewegung, Sprechtechnik, Essens- und Kostungsgeheimnisse, ein- oder zwei Monate antworten die jungen Eigen schaften gefördert und die schlechten eliminieren werden.»

Begreiflich, denn schon im Dezember findet je weils das Verringen für die Agnata statt. Ein Opernliebhaber ein festes Engagement an einer Oper gibt es nicht; gerade bei den deutschen Häusern der Hauptstädtern, hat sich in den letzten Jahren die Wirtschaftslage deutlich verschlechtert gemacht. Innerhalb haben sechs der nächsten Sängern bereits eine Ausrichtung in der Tasche, bei der gibt es konkrete Verhandlungen. Für die beiden Schweizer Mezzosopranistinnen stellt es gut die Judith Schmid kommt nächste Saison aus Zürich; Opernhaus, Alfred Zehnder nach Trier. Erkki Korhonen ist in diesem Punkt nicht auf seine Verbindungen: Er kennt die Agnata, die Intendantin, die Spielpläne und Köpfe hin, wo er für ihr Interesse eines Chores steht. «Die Talente der finanziellen Förderung ist erreicht; in Zukunft kann es nur noch aufwachen.»

Erkki Korhosen valinta Zürichin oopperastudion johtoon herätti huomiota. – *Neue Zürcher Zeitung* 12.3.1998.

nen, joka neljäntoista vuoden ajan on kiertänyt säestämässä suomalaiskuoroja ja soittanut pianolla lukemattomissa suomalaisten järjestämässä tilaisuuksissa. Suomalaisuusikoita on ympäri Sveitsin, esimerkiksi St.Gallenissa on Juhani Palola, Baselissa Jarmo Vainio ja Lausannessa Helena Maffli-Nissinen.

Kansainvälisissä järjestöissä toimivat suomalaiset Sveitsissä

Erikoisryhmän, joka sananmukaisesti on sveitsinsuomalaisuuden rajoilla, muodostavat Genevessä YK:n palveluksessa työskentelevät suomalaiset. Suomalaisia on ollut Sveitsissä kansainvälisissä tehtävissä Kansainliiton alkuajoilta asti ja EFTA:n päämajassa Genevessä vuodesta 1961 lähtien. Tuolloin Suomi liittyi Euroopan vapaakauppajär-

ITU:n johtaja Pekka Tarjane työhuoneessaan. – Kuva: Krister Björklund.

jestön EFTA:n liitännäisjäseneksi nk. FinnEFTA-sopimuksella, jonka syntymiseen Sveitsi myötävaikutti suuresti.

Tällä hetkellä suomalaisia asiantuntijoita on yhteensä 44 Genevessä YK:n eri organisaatioiden, ILO:n, UNHCR:n, WHO:n ja moneen muun, palveluksessa (1997). Korkeimmissa asemissa ovat Pekka Tarjanne, joka johtaa ITU:a, Kansainvälistä televiestintäliittoa, ja Kaj Bärlund, joka on YK:n Euroopan talouskomission ympäristöjohtaja sekä WHO:n lääkeohjelmien johtaja Juhana E. Idänpään-Heikkilä. Nämä johtoportaan huipussa olevat suomalaiset ovat toimensa vuoksi hyvin kansainvälisesti suuntautuneita. Alemmilla portaita näissä järjestöissä virkamiehinä toimivat suomalaiset kokevat elävänsä haastattelujen mukaan aavistuksen verran sivussa muista sveitsinsuomalaisista. Tämä johtuu heidän työstään kansainvälisessä työpaikassa, jossa työtoverit ovat kaikkialta maailmasta. Monet heistä eivät oikeastaan ole sveitsinsuomalaisia, koska on tavallista asua Ranskan puolella ja pendelöidä Geneveen töihin; Ranskan puolella on nimittäin halvempi elää.

Eläminen Sveitsissä

Yleistarkastelu ja tilastotiedot antavat kuvan Sveitsin suomalaisperäisen väestön rakenteesta, siirtolaisuuteen johtaneista yhteiskunnallisista taustatekijöistä, elämisen puitteista sekä sopeutumisesta rakenteellisella tasolla, mutta ei kerro paljoa sveitsinsuomalaisten elämästä yksilötasolla. Seuraavassa tarkastellaan lähemmin sitä, miten Suomesta muuttajien elämä on muotoutunut ja miten he ovat sopeutuneet uuteen kotimaahansa.

Muuton syyt

Siirtolaisuutta edeltää usein pitkä prosessi, jossa monet yksilölliset ja rakenteelliset tekijät muotoutuvat taustaksi muuttopäätökselle. On vaikeaa pakottaa muuton syytä tietynlaiseen muottiin, koska ne ovat niin moninaisia. Erilaisia syykombinaatioita on lukuisia ja muuttojen kuvaaminen vain tärkeimmän syyn perusteella voi olla melko mielivaltaista. Muuttojen ymmärtämiseksi tulisi tarkastella sekä yhteiskuntaan liittyviä rakenteellisia tekijöitä että muuttajan elämäntilannetta ja -tapahtumia kokonaisuutena ja suhteessa toisiinsa.

Sattuman merkitys

Laukaiseva tekijä on usein taustan ja sattuman summa, mikä sveitsinsuomalaisten haastatteluista selvästi tuli ilmi. Yleensä on ollut

kysymys tilaisuuteen tarttumisesta, esimerkiksi kahden ihmisen elämänpolut ovat kohdanneet enemmän tai vähemmän sattumanvaraisesti tai on oltu oikeassa paikassa oikeaan aikaan, joka on johtanut työsuhteen solmimiseen. Kaupungistuneessa yhteiskunnassa ihmisten elämänpolut kohtaavat useammin luoden tilaisuuksia kuin pienessä maalaiskylässä. Kohtauspisteessä syntyy resurssi, jota ei ennen ollut, eikä voida etukäteen aavistaa, mikä tapahtuman merkitys tulee olemaan. Osapuolet eivät ole entisensä tällaisen risteyskohdan jälkeen, heidän identiteettinsäkin voi muuttua siksi, että heidän olemassaolonsa määritellään tämän jälkeen suhteessa toisiinsa¹. Sveitsiin muutossa on laajalti ollut kysymys tällaisiin tilaisuuksiin tarttumisesta, siksi se on luonteeltaan erilaista kuin perinteisiin siirtolaisuusmaihiin suuntautunut muuttoliike. Tätä heijastaa myös muuttajien edellä kuvattu urbaani tausta: Helsingissä on ollut suurin mahdollisuus löytää tilaisuus johon tarttua.

Amerikkaan ja Ruotsiin lähdettiin sankoin joukoin pääosin maaseudulta ja kehitysalue-Suomesta. Lähdön motiiveina olivat työttömyys ja puutteellinen toimeentulo², harvemmin ainutkertaiseen tilaisuuteen tarttuminen. Sinne oli myös helppo muuttaa, koska maanmiehiä, tuttuja ja sukulaisia asui maassa ennestään. Muutto oli vakiintunut aikatailastrategia ja aiemmin mainitut kapasiteetti-, yhdistämis- ja ohjausrajoitukset eivät olleet mainittavia esteitä Ruotsiin muutolle.

Ennen vuotta 1960 kapasiteettirajoitukset matkustamisen hankaluuden muodossa olivat tärkeä este Suomen ja Sveitsin väliselle muuttoliikkeelle, kuten edellä on käynyt ilmi. Vasta kun säännöllinen reititilientoliikenne maiden välillä rupesi toimimaan, näiden rajoitusten merkitys väheni. Samaan aikaan suurten ikäluokkien muutto kaupunkiin alkoi, ja tilaisuus avautui yhä useammille, myös Sveitsiin muutolle. Sveitsiläisen yhteiskunnan asettamat ohjausrajoitukset tiukentuneiden oleskelulupasäännösten muodossa eivät kohdistuneet hyvinkoulutettuihin pohjoismaalaisiin – erityisesti terveydenhoidon ammattilaiset olivat tervetulleita. Suurten ikäluokkien liikkuvuus ja rakenteelliset tekijät sekä Sveitsissä että Suomessa sysäsivät muuton liikkeelle.

Sveitsiinmuuttosyyiden kirjoa kuvaavat seuraavat vastauslomakkeista poimitut kommentit:

“Olin ollut interrail matkalla ja mm. Sveitsissä. Sveitsi maana miellytti. Minulla oli myös yksi tuttava täällä. Lopullinen syy ensimmäiseen tulooni oli halu näyttää itselle pärjäävänsä vieraassa maassa sairaanhoitajana ja vuoden virkavapaus Kotkan keskussairaalaista.”

“Se rakkaus...”

“Olin ostanut omistusasunnon, palkka meni laskujen maksuun, elämä tuntui kitkuttelulta.”

“Saman työnantajan palveluksessa 7 vuotta. Halu oppia ja nähdä miten hienosti terveydenhuolto on järjestetty Sveitsin kaltaisessa maassa.”

“Mies haki uutta työpaikkaa useammasta Euroopan kaupungista; Sveitsi tärppäsi.”

“Ylioppilastutkinnon jälkeen välivuosi ulkomailla. Halusin nähdä Eurooppaa.”

“Elämä tuntui värittömältä ja niin tasapaksulta, töitä epävarmasti, olin vapaa ja haave oli asua kauniissa maassa. Saksankielen kurssin jälkeen elämä tuntui seikkailulta.”

“Spontaani ehdotus hyvälle työkaverille, joka sattui tuntemaan suomalaisen sairaanhoitajan Sveitsissä.”

“En päässyt sairaanhoito-opistoon ja oli odoteltava vuosi, joten päätin lähteä ystävien kanssa katsomaan maailmaa.”

“Olin tullut Australiasta takaisin Suomeen ja matkakuume oli noussut. Suomen syksy on pitkä ja kostea.”

“Olin töissä pienessä terveystieteiden keskuksessa kun sattumalta näin työpaikkailmoituksen Sveitsistä. Päätin lähteä ja kokeilla jotain uutta.”

“Tulin Sveitsiin kieliharjoittelua varten. Tämän vuoden aikana tapasin tulevan mieheni ja avioiduimme vuonna 1971.”

“Såsom finlandssvensk kände jag mej i arbetslivet mera utlänning i Finland än vad jag kände mej i Schweiz.”

“Suomessa oli pulaa opiskelupaikoista (60-luku), saksantaito hyvä, hyvät yliopistot Sveitsissä.”

“Toisen kerran tulimme 1968 kun markka putosi 30 %, täällä olo jatkuu vieläkin.”

“EU”

“Heidi-kirja”

“Oman asunnon ostamiseen ei ollut rahaa. Asuntosäästäjäksi en voinut alkaa kun ei ollut vakituista virkaa. Vuokra-asuntoja ei ollut tarjolla, tai ei ainakaan sellaisia, jotka olisin pystynyt palkallani maksamaan.”

“Aivan alussa (-48 syntynyt) kesätyöt olivat hyvin palkattuja. Riittivät talven opiskeluun. Opiskelujen loputtua ainoa mahdollisuus yhteiseen elämään ansion jatkumiseksi oli Sveitsissä. Suomi ei hyväksynyt ulkomaalaisia.”

“Koulu loppui enkä saanut työtä enkä päässyt opiskelemaan.”

“Opiskeluaikana (1971) tieto, että vakinaisia hoitajanpaikkoja oli hyvin vaikea saada.”

“Det accepterades inte att jag talade svenska.”

Sukupuolten väliset erot muuttopäätöksessä

Lähtö- ja kohdemaan rakenteelliset tekijät antavat puitteet siirtolaiseksi lähtemiselle ja ovat muuttoaaltojen taustalla, kuten tilastollisessa tarkastelussa todettiin, mutta lopullisen päätöksen tekevät yksilöt eikä heidän päätöksiään voida analysoida puhtaasti rationaalisin kriteerein³. Esimerkiksi ensimmäisellä käynnillä kohdemaassa on suuri merkitys muuttopäätökselle. Jos siihen liittyy positiivisia kokemuksia tai suhde vastakkaiseen sukupuoleen, vähenee objektiivinen kritiikki uutta yhteiskuntaa ja elämänmuotoa kohtaan⁴ ja muutto tehdään herkemmin. Lyhytaikainen opiskelu tai harjoittelu on useissa tutkimuksissa haastatelluissa herättänyt halun olla kauemmin Sveitsissä, ja monet ovat matkustaneet useamman kerran edestakaisin maiden välillä ennenkuin ovat tehneet päätöksen Sveitsiin muutosta. Kyselytutkimukseen osallistuneista 15 prosenttia on jopa asunut Sveitsissä ennen lopullista asettumispäätöstä. Useimmille muutto on ollut jossain määrin hyppy tuntemattomaan, mutta joukossa on myös sellaisia, jotka ovat tietoisesti suunnitelleet elämänsä tulevaa muut-

toa silmälläpitäen. Muuttoon johtanutta tilanetta yleensä kuvattiin seuraavasti:

Muuttoon johtaneen tilanteen kuvaus	Naiset	Miehet
Lyhyehkö oleskelu Sveitsissä	4	2
Lyhyt oleskelu ja tutustuminen sveitsiläiseen	4	0
Avoliitto	20	7
Työhönmeno tai harjoittelu	18	43
Seikkailunhalu, vaeltelu	19	8
Puolison työn tai opiskelun takia	3	2
Opiskelu	8	10
Vanhempien mukana	1	6
Muu	23	22
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>862</i>	<i>117</i>

Naiset ovat päätyneet Sveitsiin useimmiten rakastumisen seurauksena, kun ylivoimaisesti suurin syy miehillä on ollut työtilaisuus. Myös seikkailu- ja vaihtelunhalu ovat olleet paljon tärkeämpi syy naisille kuin miehille. Syy tähän on haettava sukupuoleen liittyvistä tekijöistä, tyttöjen edellytykset itsenäistymiseen ovat paremmat kuin pojilla, ja tyttöjen lyhytaikaista oleskelua saksankielisessä maassa suosivat kielivalmius⁵ ja se, että heidän on helpompi löytää soveltuva työ kuin pojilla⁶. Lisäksi tyttöjen on helpompi tutustua sveitsiläiseen poikaan kuin suomalaisen pojan tutustua sveitsiläiseen tyttöön, varsinkin ulkomailta ollessaan. Sveitsissä miehiä on helpompi tavata tanssipaikoilla ja ravintoloissa kuin naisia. Sveitsiläiset miehet käyvät paljon ravintoloissa, niin myös suomalaiset naiset, koska ovat siihen tottuneita. Suomalaisen naisen todennäköisyys törmätä mahdolliseen elämänkumppaniin tällaisissa paikoissa on paljon suurempi kuin miehen.

Mannereurooppalainen tapa on perinteisesti poikennut suomalaisesta siten, että tuleva aviopuoliso löytyy ystävien ja perheen välityksellä, harvemmin ravintolasta. Sveitsissä on paljon harrastusseuroja, käydään esimerkiksi vuoristokiipeilyllä ja laskettelemassa yhdessä, ja tällaisissa riennoissa on mahdollisuus tavata vastakkaisen

sukupuolen edustajia. Lisäksi on paljon paikallisia juhlia, jotka antavat nuorille mahdollisuuden tutustua toisiinsa. Suomalaisella työllä on helpompi pääsy tällaisiin sosiaalisiin tilaisuuksiin ja verkostoihin kuin suomalaisella pojalla. Sveitsiläiset miehet ottavatkin mielellään suomalaisen tytön aviopuolisokseen, sitä ei koeta sosiaalisen statuksen vaarantamiseksi, kuten esimerkiksi Välimeren maista kotoisin olevan tytön kanssa avioituminen.

Kun naisilla henkilökohtaiset tekijät ovat vahvana maastamuuton innoittajina, miehillä taas taloudelliset syyt ovat tärkeämpiä. Rakeenteet lukitsevat miehen perheen pääasiallisen elättäjän rooliin, etenkin Sveitsissä; siellä mies, joka on taloudellisesti riippuvainen vaimostaan on kummajainen. Miehillä soveltuva työ on vasta muuton jälkeen hankala löytää; se on hankittava jo Suomessa. Suuri osa Sveitsissä asuvista suomalaismiehistä ei ole edes valinnut maata, vaan on päätenyt sinne työnantajansa lähettämänä ja usein tuonut perheen mukanaan Suomesta. Kuva muuton taustasta tarkentuu, kun otetaan huomioon muuttovuosi:

Muuton syy	-1955	1956-65	1966-75	1976-85	1986-96
Lyhyehkö oleskelu maassa	0	4	4	3	4
Lyhyt oleskelu ja tutustuminen sveitsiläiseen	5	5	4	4	3
Avioliitto	30	24	16	20	18
Työhönmeno tai harjoittelu	10	12	19	21	31
Seikkailunhalu, vaeltelu	0	13	20	26	12
Puolison työn tai opiskelun takia	0	0	1	1	9
Opiskelu	0	16	13	6	3
Vanhempien mukana	10	2	2	2	1
Muu syy	45	24	21	17	19
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>20</i>	<i>86</i>	<i>376</i>	<i>234</i>	<i>252</i>

Taulukosta ilmenee selvä ero eri ajanjaksoina muuttaneiden välillä. Suurina muuttovuosina muuttaneilla tärkein virike lähtöön on ollut seikkailun ja uuden kokemisen halu. Useimmat heistä, jotka ovat tulleet

Sveitsiin 1980-luvun puolivälin jälkeen, ovat tulleet työn tai harjoittelun takia. Aikaisin tulleilla on avioliitto ollut yleisempi syy kuin töihin meno. Taulukosta näkyy myös Sveitsissä opiskelun suosio 1960- ja 70-luvuilla. Tarkempi analyysi osoittaa, että kaudella 1961–65 maahan tulleistä peräti 22 prosenttia oli opiskelijoita.

Tarkempia muuton syitä haettiin monivalinta-asteikolla ja kysymykseen tärkeimmästä tekijästä vastaukset jakaantuivat seuraavasti:

	Naiset	Miehet	Yhteensä
Toimeentulovaikkeudet Suomessa	4	2	4
Hyvät ansiomahdollisuudet Sveitsissä	2	9	3
Hyvä työtilaisuus	3	18	5
Projekti- tai komennustyö	0	2	1
Halu kehittyä ja edetä ammatissa	6	14	6
Halu opiskella ulkomailla	5	6	5
Halu kehittää kielitaitoa	11	3	10
Avioituminen ulkomaalaisen kanssa	28	10	26
Henkilökohtaiset syyt	8	3	7
Seikkailun-, tai vaihtelunalu	18	10	17
Tyytymättömyys Suomen oloihin	1	2	1
Ystävien tai sukulaisten muutto tai houkuttelu	1	2	1
Kesä- tai lomatyö	1	0	1
Muu syy	5	2	5
Ei vastausta	7	17	8
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>862</i>	<i>117</i>	<i>979</i>

Tässä taulukossa avioliitto ilmenee vielä selvemmin naisten muuton syynä ja työhönmenon merkitys on paljon pienempi kuin edellisessä. Seikkailun- ja vaihtelunhalun merkityksessä ei ole eroja. Miesten kohdalla työ on tässäkin ollut tärkein muuttopäätökseen vaikuttanut tekijä, varsinkin hyvän työtilaisuuden ilmeneminen, mutta oma halu kehittyä ammatissa on myöskin ollut painava syy.

Jossain määrin yllättävää on, että ystävien tai sukulaisten muutolla tai houkuttelulla on ollut niin häviävän pieni merkitys, vain yhdellä prosentilla vastanneista tämä on ollut tärkein syy. Haastattel-

luista sveitsinsuomalaisista monet mainitsivat, että heillä oli ennen muuttoa tuttuja Sveitsissä, mutta se ei ole ollut ratkaiseva tekijä muuttopäätöstä tehdessä.

Tarkasteltaessa muuton syitä äidinkielen mukaan ei juurikaan ilmene tilastollisesti merkittäviä eroja suomen- ja ruotsinkielisten välillä, prioriteettijärjestys on sama. Ainoastaan seikkailunhalu on syynä kaksi kertaa tärkeämpi suomen- kuin ruotsinkielisillä.

Työntötekijät Suomessa, kuten toimeentulovaikkeudet, eivät ole olleet kovin tärkeitä kummallakaan sukupuolella, Suoranainen työttömyys on harvinainen sveitsiinmuuton syy ja suomalaiset ”Gastarbeiterit” ovat kovin harvalukuisia. Sveitsiin ei yleensä olla lähdetty vähäisellä koulutuksella Suomen työttömyyttä pakoon.

Sairaanhoitajien muuttosyyt

On tavallinen käsitys, että erityisesti suomalaisten sairaanhoitajien muutto Sveitsiin oli seurausta rakenteellisista olosuhteista; alan työvoimaylitarjonnasta Suomessa ja työvoimavajeesta Sveitsissä, johon edellisessä tilastotarkastelussa on viitattu. Seuraavassa taulukossa on verrattu terveydenhoitoalan ammattilaisten muuttotilannetta muihin sveitsinsuomalaisiin.

Muuton syy	Terveydenhoito	Muut
Lyhyehkö oleskelu Sveitsissä	5	3
Lyhyt oleskelu ja tutustuminen sveitsiläiseen	2	4
Avoliitto	12	22
Työhönmeno tai harjoittelu	26	19
Seikkailunhalu, vaeltelu	27	13
Puolison työn tai opiskelun takia	2	4
Opiskelu	9	8
Vanhempien mukana	1	3
Muu syy	16	24
<i>Yhteensä</i>	<i>325</i>	<i>654</i>

Jakaumasta ilmenee selviä eroja näiden kahden ryhmän välillä: terveydenhoitoalalla toimivien sveitsinsuomalaisten muutto on muita

useammin tapahtunut työn takia, kun muilla aloilla toimivien motiivi on useimmiten ollut avioliitto. On kuitenkin merkillepantavaa, että vain neljäsosa terveydenhoitoalalla toimivista ilmoitti työhönmenon tärkeimmäksi tekijäksi – seikkailunhalu on ollut hieman tärkeämpi. Kun muuton taustan sijasta käytetään pohjana monivalintakysymystä muuton syistä, työhönmenon tärkeys pienenee noin 13 prosenttiin, ja noin kolmasosa terveydenhoitoalalla toimivista ilmoittaa seikkailun ja vaihtelunhalun suurimmaksi syyksi. Tämä viittaa siihen, että rakenteelliset tekijät, kuten työnsaannin vaikeus Suomessa ja ennen kaikkea huono palkka (7 prosenttia sairaanhoitajista ilmoitti tämän tärkeimmäksi muuttosyyksi), sekä koulutuksen tarjoamat hyvät työ- ja ansiomahdollisuudet Sveitsissä, ovat antaneet tämän alan ammattilaisille mahdollisuudet seikkailun- ja vaihtelunhalun tyydyttämiseen. Heillä on ollut välineet tarttua tilaisuuteen sen ilmetessä.

Muuttajatyypit

Muuton syihin liittyy kuvitelma oleskelun pysyvyydestä. Viidesosa tutkituista sveitsinsuomalaisista lähti asettumismielessä. Heistä, jotka lähtivät avioliiton takia Sveitsiin, puolet lähti aikomuksenaan jäädä pysyvästi. Puolet suhtautui varovaisemmin, eivätkä sulkeneet pois mahdollisuutta tulla takaisin ellei sopeutuminen Sveitsiin onnistuisi. Työn takia muuttaneista vain kymmenesosa aikoi jäädä pysyvästi ja puolet määräytyksi ajaksi. Seikkailumielessä lähteneistä 90 prosenttia oli epävarma siitä, aikovatko jäädä vai ei. Sveitsiin jo ennen 1960 luvun muuttoaaltoa lähteneistä yli 40 prosenttia arveli muuton olevan lopullinen; tämä johtuu siitä, että suuri osa meni avioliiton takia. Myöhemmin menneistä noin viidesosa lähti jäädäkseen. Alle viisi vuotta Sveitsissä asuneet olivat lähtiessään kaikkein epävarmimpia, vain kymmenesosa heistä arvioi asettuvansa Sveitsiin.

Muuttoliiketutkimuksissa on ollut tavallista rakentaa typologioita jakamalla muuttajat ryhmiin muuton syiden mukaan, lähtökohtana joko veto- ja työntöteoria⁷ tai käyttäytymistieteelliset mallit⁸. Yksinkertaisin menetelmä on jakaa heidät eri ryhmiin muuton tärkeimmän motiivin perusteella. Tämän jälkeen voidaan tutkia eroavatko ryhmät toisistaan esimerkiksi iän, sukupuolen tai ammatin suhteen

ristiintaulukoinnin tai korrelaatioiden avulla. Menetelmän ongelmana on, että se perustuu vain yhteen kriteeriin, muuttomotiiviin, ja kuva jää helposti liian yksiulotteiseksi. Yksi keino moniulotteisemman luokituksen muodostamiseksi on käyttää ns. kluster- eli ryhmittelyanalyysia. Tässä muodostetaan numerodataan perustuen tutkimushenkilöistä mahdollisimman yhtenäisiä ryhmiä, jotka samalla eroavat mahdollisimman paljon muista ryhmistä. Ryhmittely perustuu muuttujista laskettuihin vastauskeskiarvoihin, ja klustereille annetaan sopiva nimi niiden ominaisuuksien perusteella. Tämä sopii laajoihin survey-tutkimuksiin, joissa tutkittavien joukko on suuri. Menetelmä antoi sveitsinsuomalaisten muuttosyyden osalta seuraavan typologian⁹:

1. Seikkailijat (25 %)
2. Avioliiton takia muuttaneet (36 %)
3. Opiskelun ja ammatissaetenemisen takia muuttaneet (18 %)
4. Työn ja hyvän toimeentulon perässä muuttaneet (14%)
5. Muiden syiden takia muuttaneet (7 %)

Jaottelu osoittaa, että vaikka työ on Sveitsissä asumisen mahdollistava seikka, useimmilla se ei ollut päällimmäisenä tekijänä, kun he hakeutuivat Sveitsiin, vaan keino toteuttaa muita henkilökohtaisia haaveita. Siksi ei ole aivan oikein yleistää, että suomalaiset sairaanhoitajat lähtivät työn perässä Sveitsiin, vaikka muuttotilannetta tilastollisesti tarkastelemalla voidaankin todeta, että suurin osa lähti töihin. Lisäksi lopulliseen päätökseen pysyvistä asettumisesta Sveitsiin vaikuttavat monet muutkin, myöhemmin kuvaan mukaan tulevat, tekijät. Sveitsiin jääminen on moneen eri tilaisuuteen tarttumisen tulos. Esimerkiksi tulevan aviopuolison tapaaminen Sveitsissä on eräs tällainen, paremman työpaikan löytäminen on toinen.

Sopeutuminen arkielämään

Siirtolaisen sopeutuminen uuteen maahan rakenteiden ja yksilöllisten tekijöiden vuorovaikutuksessa on monimuotoinen prosessi. Integroituminen rakenteellisella tasolla edellyttää, että maahanmuuttajilla

on samat oikeudet ja mahdollisuudet kuin kantaväestöllä, ja että heillä on yhtäläiset mahdollisuudet tyydyttää aineelliset tarpeensa. Sosio-kulttuurinen integraatio liittyy sekä rakenteellisiin että yksilöllisiin tekijöihin ja edellyttää, että muuttajia ei suljeta uuden kotimaansa kulttuurin ja sosiaalisten verkostojen ulkopuolelle. Muussa tapauksessa tuloksena voi olla separaatio tai marginalisaatio. Siirtolaisella on myös oltava mahdollisuus säilyttää kontakti omaan kulttuuriinsa, ettei ainoaksi vaihtoehdoksi syrjäytymiselle jää assimilaatio. Tässä on myös entisen kotimaan antama tuki merkityksellinen. Sekä lähtöettä tulomaiden viralliset ja epäviralliset suhteet eri tasoilla ovat tässä mielessä tärkeitä.

Sopeutumisen rakenteelliset tekijät

Tärkein edellytys maahanmuuttajan sopeutumiselle on se, että hänelle annetaan sellaiset asettumisen puitteet, että ne eivät kohtuuttomasti rajoita hänen elämäänsä tai saata häntä toisarvoiseen asemaan kantaväestöön nähden. Sveitsissä maahanmuuttopolitiikka ja tätä toteuttava oleskelulupakäytäntö pyrki sekä rajoittamaan maahanmuuttoa että integroimaan muuttajaa, joka ei ole aivan helppo yhdistelmä, koska oleskelulupiin sisältyy rajoituksia.

Oleskelulupia on viisi pääkategoriaa: A-lupa eli kausilupa (Saisonierbewilligung) on sveitsiläinen erikoisuus, joka perustuu lyhytaikaiseen kouluttamattoman työvoiman tarpeeseen jollakin alalla, ja se annetaan yleensä korkeintaan yhdeksäksi kuukaudeksi. Vuosittain uusittava oleskelulupa eli B-lupa (Jahresbewilligung) on voimassa vuoden kerrallaan, ja se on uusittavissa. Tämä lupa on tarkoitettu koulutetulle ja kokeneelle työvoimalle, joka täyttää työvoimavajeen, tai sveitsiläisen aviopuolisolle. Pysyvä oleskelulupa, C-lupa (Niederlassungsbewilligung), voidaan myöntää B-luvan haltijalle, kun hän on, riippuen kansalaisuudesta, asunut viisi tai kymmenen vuotta Sveitsissä. Suomalaisille tämä myönnetään viidessä vuodessa. Rajan takaa Sveitsissä työssäkäyville myönnetään G-lupa (Grenzgängerbewilligung), mutta se ei oikeuta asumiseen Sveitsissä. Opiskelijoille, au-paireille ja vastaaville tilapäisesti tiettyä tarkoitusta varten Sveitsissä oleskeleville myönnettiin ennen B-lupia, mutta 1990

otettiin käyttöön erityinen L-lupa (Aufenthaltsbewilligung L). Kantonit voi myöntää sen enintään kuudeksi kuukaudeksi, ja liittoviranomaiset puoleksitoista vuodeksi. Näiden lupien lisäksi on erikoisjärjestelyjä esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen henkilökunnalle ja pakolaisille.

Virallisesti B-luvan haltija ei saa tuoda perhettään mukanaan Sveitsiin ennen vuoden maassaoleskelua, mutta tästä säännöstä on usein joustettu, kun maahanmuuttaja voi viranomaisille osoittaa, että hän pystyy elättämään perheensä. Perheenyhdistämisessä hyväksytään vain aviopuoliso ja alle 18-vuotiaat lapset. A-luvalla olevat eivät saa tuoda perhettä mukanaan. Vuodesta 1990 B-luvan haltijan aviopuoliso on saanut työskennellä Sveitsissä kiintiöjärjestelmän ulkopuolella. Tässä pätevät kuitenkin samat säännöt kuin muillakin, eli työnantajan on voitava osoittaa, ettei kyseiseen työpaikkaan ole saatavissa Sveitsin kansalaista. C-luvan haltijoiden aviopuolisoihin ei sovelleta rajoituksia. Sveitsin viranomaiset eivät ole hyväksyneet avopuolisoa, ja maa on siinä mielessä hyvin konservatiivinen. Muutamia vuosia sitten joissakin kantoneissa oli jopa kielletty asua ”susiparina”¹⁰ - verotuksen ja eläkkeiden kannalta saattaa nimittäin olla kannattavampaa olla avoliitossa kuin mennä naimisiin. Kansalaisuuden saaminen avioliiton myötä on helpottanut monen suomalaisen asemaa Sveitsissä, mutta vuodesta 1992 tämä oikotie lupaviidakon läpi katkaistiin; Sveitsin kansalaisen aviopuolison on oltava asunut maassa viisi vuotta ja kolme vuotta aviossa ennen kansalaisuuden saamista.

Työlupajärjestelmä ohjaa myös ulkomaalaisten asumista maan rajojen sisäpuolella. Vuosittaisen (tai lyhyemmän) oleskeluluvan (B-luvan) haltijat eivät saa vaihtaa työpaikka ensimmäisen asumisvuoden aikana (jotkut kantonit vaativat pidemmän ajan) ilman erityislupaa, ja silloinkin yleensä vain saman kantonin sisällä, joten on hankalaa ensimmäisinä vuosina siirtyä muualle Sveitsiin, vaikka houkutteleva työpaikka löytyisikin. Tämä saattaa luoda paradoksaalisia tilanteita, kun on samanaikaista työvoiman tarjontaa ja kysyntää, mutta ne eivät voi kohdata; esimerkiksi sairaaloilla on omat ulkomaalaiskiintiönsä, joita he eivät saa ylittää vaikka työvoimasta olisikin pulaa. Vasta C-lupa vapauttaa liikkumisen täysin. Sveitsissä oleskelulupien varassa asuvilla suomalaisilla on suurimmaksi osaksi B- tai

C-lupa, muut luvat ovat suhteellisen harvinaisia, kuten alussa esitetystä kaaviosta ilmenee.

Silloin kun suomalaisia muutti eniten Sveitsiin, työluvun saaminen ei yleensä ollut heille ongelma siksi, että sairaaloille myönnettiin väljät ulkomaalaiskiintiöt. Vaikka lupaa ei myönnetty helposti, jotkut muutkin alat, joilla oli työvoiman tarve, saattoivat palkata ulkomaalaisia. Liike-elämän puolella Sveitsiin muuttoa helpotti 1960-luvun alussa solmittu Finn-EFTA sopimus, joka edisti Suomen ja Sveitsin välistä kauppaa ja helpotti ihmisten liikkuvuutta maiden välillä; suomalaisten Sveitsin kanssa kauppaa käyvien yritysten työntekijät saivat vastavuoroisuussäännön perusteella oleskeluluvan suuremmista vaikeuksista. Aina ei kuitenkaan oleskeluluvan saaminen ollut ongelmatonta. Esimerkiksi sveitsiläisen liike-elämän palveluksessa olevilla miehillä saattoi olla hankaluuksia, kuten eräs sveitsinsuomalainen kertoi:

”Vaikka onnistuisi saamaan työpaikan, niin viimeistään vähän ennen kuin saisi oikeuden hakea Sveitsin kansalaisuutta, työnantaja katsoo henkilön soveltumattomaksi jatkamaan työsuhdetta. Näinpä vuosittain haettavaa työlupaa ei uusitakaan. Vain ihan yksittäiset ovat onnistuneet ja halunneet jäädä hankkien itselleen Sveitsin kansallisuuden, mikä on taas pitkä tarina sinänsä selvittää.(...) Sveitsiin on periaatteessa mahdollista saada työlupa edellä mainittujen kiintiöiden ulkopuolelta vain, jos työnantaja pystyy osoittamaan, että hän ei pysty saamaan vastaavaa ammattitasoa omaavaa sveitsiläistä ko. työsuhteeseen. Vain aniharvoin sveitsiläinen yritys näkee kannattavaksi nähdä vaivaa jonkun suomalaisen erikoisammattimiehen saamiseksi palvelukseen.”

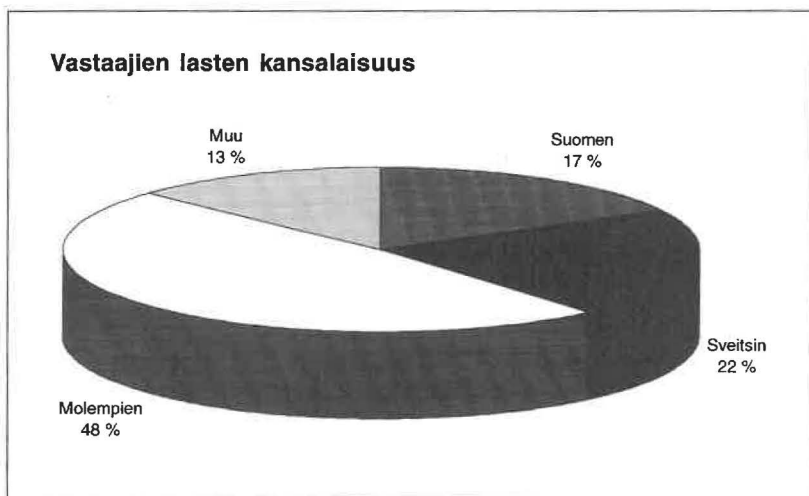
Sveitsin ulkomaalaislainsäädännön muutos vuonna 1986 pyrki rajoittamaan maahanmuuttoa ennestäänkin, mutta se ei silti sulkenut rajoja suomalaisilta hyvinkoulutetuilta ammattilaisilta. Viime vuosina suomalaistenkin on ollut entistä vaikeampaa saada työlupaa, mikä johtuu tiukennetuista ulkomaalaisikiintiöistä ja Sveitsin jättäytymisestä EU:n ulkopuolelle. Suomalaisten on paljon yksinkertaisempi muuttaa johonkin EU-maahan kuin Sveitsiin.

Erityinen merkitys sveitsinsuomalaisille on ollut kansalaisuuslain-säädännöllä Sveitsissä ja Suomessa. Sveitsiläinen kansalaisuus poistaa esteet rakenteelliselta sopeutumiselta yhteiskuntaan. Vuoteen 1992 saakka ulkomaalainen nainen sai automaattisesti Sveitsin kansalaisuuden mennessään sveitsiläisen kanssa naimisiin, mutta ulkomaalainen mies ei. Tämän seurauksena sveitsiläisen aviopuolison löytäneiden suomalaisten naisten rakenteellinen integraatio tapahtui hyvinkin nopeasti, kun institutionaaliset rajoitukset poistuivat. Eri asia on tietysti, että avioliiton myötä tulivat taas uudet sosiaaliset rajoitukset.

Rakenteelliseen integraatioon liittyy myös suomalainen kansalaisuuslainsäädäntö ja sen soveltaminen, integraatio edellyttää myös mahdollisuuksia säilyttää suhteet entiseen kotimaahan rakenteellisella tasolla, ja erityinen merkitys tällä on toisen polven siirtolaisille. Suomen kansalaisuuslaki muuttui 1968 ja 1984. Ennen lapsi sai isän kansalaisuuden, mutta 1.9. 1984 lakia muutettiin niin että lapsi, jonka äiti on Suomen kansalainen, saa aina Suomen kansalaisuuden. Lapsi, joka on syntynyt ennen 1.9.1984 ja joka ei ole Suomen kansalainen, mutta hänen äitinsä on Suomen kansalainen, saattoi saada Suomen kansalaisuuden lapsen vanhemman tai muun huoltajan tekemästä ilmoituksesta. Kansalaisuusilmoitus oli tehtävä viimeistään 31.8.1987. Kansalaisuuslain pykälän 8 b mukaan ulkomailla syntynyt Suomen kansalainen (myös ilmoituksella Suomen kansalaisuuden saanut), jolla ei ole ollut yhteyksiä Suomeen tai jonka yhteydet ovat olleet vähäiset, menettää Suomen kansalaisuuden suoraan lain nojalla täyttäessään 22 vuotta. Hän säilyttää Suomen kansalaisuuden ilman eri toimenpiteitä, jos hänellä on ollut varsinainen asunto ja koti Suomessa tai hänellä on ollut muu liittymä Suomeen (esim. käynyt koulua, opiskellut, käynyt usein Suomessa tai suorittanut asevelvollisuutensa Suomessa). Vaikka edellä kuvattua yhteyttä Suomeen ei olisikaan, voi Suomen kansalaisuuden säilyttämistä hakea ulkomaalaisviraston lomakkeen täyttämällä ennen kuin hakija on täyttänyt 22 vuotta. Jos on epävarma siitä, onko kansalaisuus säilynyt automaattisesti, voi tehdä vapaamuotoisen selvityspyynnön asiasta ulkomaalaisvirastolle. Muutokset johtuivat passilaista (642/86) ja asetuksesta (643/86), jotka astuivat voimaan 1.10.1987.

Sveitsin kansalaisuuslain muutos, joka astui voimaan vuoden 1992 alussa (Bürgerrechtsgesetz, Art. 27 & 28), merkitsi, että ulkomaalainen nainen mennessään sveitsiläisen kanssa naimisiin ei enää automaattisesti saanut Sveitsin kansalaisuutta, vaan mahdollisuuden anoa sitä aikaisintaan kolmen avioliittovuoden jälkeen, ja tämä oikeus ulotettiin myös käsittämään miehiä. Suomen viranomaiset päättivät silloin myös noudattaa uutta käytäntöä ja ryhtyä tulkitsemaan Suomen kansalaisuuden menetetyksi, jos henkilö anoi Sveitsin kansalaisuutta avioliiton perusteella. Ennen ei ollut mahdollisuutta kieltäytyä Sveitsin kansalaisuudesta sveitsiläisen vihkimisen jälkeen, joten sitä ei tullut Suomessa vapaaehtoiseksi Suomen kansalaisuudesta luopumiseksi. Sveitsiläisen kanssa avioituneista suomalaisnaisista tuli siten kaksoiskansalaisia. Vuoden 1992 jälkeen tehty Sveitsin kansalaisuusanomus tulkittiin sitävastoin Suomen kansalaisuudesta luopumiseksi aktiivisen toiminnan perusteella (§ 8), koska naimisiinmenneen ei ollut enää pakko ryhtyä Sveitsin kansalaiseksi. Myöhemminä vuosina on kuitenkin sovellettu joustavampaa käytäntöä ja otettu tarkasti huomioon, minkä sveitsiläisen lainsäädännön pykälän perusteella Sveitsin kansalaisuus on saatu¹¹. Päätökset tekee ulkomaalaisvirasto Suomessa, joka tutkii joka tapauksen erikseen ja tarvittaessa pyytää lisäselvityksiä Sveitsin viranomaisilta. Vaikka Suomen kansalaisuuslainsäädäntö suhtautuu kielteisesti aikuisten monikansallisuuteen, viime vuosina on taas ensimmäisen polven ulkosuomalaisellekin ollut mahdollista pitää molemmat kansalaisuudet. Jos on menettänyt Suomen kansalaisuuden ja haluaa sen takaisin, tätä pitää anoa normaalissa järjestyksessä, joitakin erikoistapauksia lukuunottamatta. Kansallisessa seka-avioliitossa syntynyt lapsi voi silti olla kaksoiskansalainen 22 ikävuoteensa saakka.

Tämä pykäläviidakko on aiheuttanut paljon hankaluuksia sveitsinsuomalaisille. Suomalainen passi on tullut entistä arvokkaammaksi Suomen EU-liittymisen jälkeen, koska Sveitsin kansalainen ei pääse osalliseksi EU:n tarjoamista eduista. Kaikki sveitsinsuomalaiset eivät olleet tietoisia vuonna 1984 tapahtuneesta lainmuutoksesta ja kansalaisuusilmoitus jäi monelta tekemättä ennen säädettyä takarajaa 1987, ja heistä osa jätti hakematta lapselleen Suomen kansalaisuutta myöhemminkään. Vuonna 1995 ulkomaalaisvirasto ryhtyi las-

kuttamaan julkisoikeudellisista suoritteista, nyt kansalaisuuden hakeminen maksaa 1500 markkaa, olipa päätös myönteinen tai kielteinen. Monen ulkosuomalaisen mielestä hinta on kohtuuton, ja maksutonta ilmoitusmenettelyä on yritetty käyttää lain porsaanreikänä¹².

Useimmat sveitsinsuomalaiset kokevat tärkeänä, että heidän lapsillaan säilyy Suomen kansalaisuus, koska se käytännön etujen lisäksi muodostaa myös symbolisen siteen Suomeen. Tämä ilmenee myös kyselystä lasten kansalaisuudesta, lähes puolella heistä on molempien maiden kansalaisuus, ja vain runsaalla viidesosalla on ainoastaan Sveitsin kansalaisuus.

Vaikka kansalaisuuskysymys on erityisen tärkeä toisen polven sveitsinsuomalaisten kohdalla, myös ensimmäisen polven Sveitsissä asuvat suomalaiset kokevat monesti siihen liittyvät asiat arkielämässään. Sveitsin kansalaisuus tuo esimerkiksi mahdollisuuden osallistua poliittiseen elämään ja työelämässä vaikkapa yrityksen perustamiseen. Suomen kansalaisuuden menettäminen vie vastaavasti mahdollisuuksia suomalaiseen yhteiskuntaan osallistumisesta. Seuraava kertomus on kuvaava:

“Poliisiviranomainen Helsingin tullissa: 2 kaistaa; EU ja ei EU. EU-kaista täysin tyhjä, ei ristin sieluakaan. Ei-EU -kaista,

ensimmäisenä kaksi venäläistä; paperit totaalisesti sekaisin. Venäläisten takana konelastillinen sveitsiläisiä, 5 minuuttia, 10 minuuttia odottamista. Entisellä suomalaisella kaksi pientä lasta, kiire wc:hen, suomalainen naispoliisi ei päästä omalta kaistaltaan läpi, toteaa että on väärin EU:laisia kohtaan päästää ei-EU:laisia läpi. Odottakaa kunnes vuoronne omassa jonossa tulee!

Myös runsaasti on yhteyksien huonontumiseen Suomen ja minun välillä vaikuttanut se, että suomalaiset eivät hyväksy ”tuplakansalaisuutta”. Käytännöllistä olisi suomalaisille, että entiset (melkein)kansalaiset voisivat säilyttää kansalaisuutensa. Minulle jolla on sveitsiläinen perhe, on tärkeitä että voin osallistua poliittisiin päätöksiin sveitsiläisenä, hoitaa asioita itsenäisenä liikeyrittäjänä, palkata työvoimaa. Tärkeitä olisi myös suomalaisille että yhteydet säilyvät, vaikka huonopinakin. Suomalaiset hyötyisivät, että heillä olisi ilmaisia suhdetointahenkilöitä ym.

Menettyäni Suomen passin, alkoi kiukku pikkuhiljaa kasvaa, ja etenkin, kun selvisi että lapseni saadakseen suomalaisen passin joutuisivat n. 3400 Smk maksamaan toimistoym. kuluja. Nykyisin kun tulee puhe alkumaastani, osaan kyllä kertoa olevani Ruotsista kotoisin!”

Sveitsiläisen arkielämän erityispiirteitä

Hugo Loetscher kirjoittaa mainiossa kirjassaan ”der Waschküchenschlüssel”¹³ sveitsiläisestä yhteiskunnasta pilke silmäkulmassa. Kerromuksesta tunnistaa monta piirrettä, joiden kanssa sveitsinsuomalaiset painiskelevat jokapäiväisessä elämässään. Loetsch käyttää pyykkituvan avainta symbolisoimaan sveitsiläistä yhteiskuntaa – avain ei ole pelkästään käyttöesine, vaan se kantaa sosiaalisen järjestyksen symboliikkaa. Monessa sveitsiläisessä kerrostalossa on tapana, että pyykkituvan avain kiertää huoneistosta toiseen tarkassa järjestyksessä ja käyttövuorot määräytyvät sen mukaan. Poikkeamaa tästä ei hyväksytä, jos vuoro ei sovi tai ei tarvitse pyykkitupaa, avain on kuitenkin pidettävä säädetyin ajan, eikä sitä saa lainata toiselle talon

asukkaalle vuorojärjestelmän ulkopuolelta. Avain on tietyn tilan ja ajan käyttöoikeus – mutta myös velvollisuus. Sosiaaliset normit sitovat avaimen haltijan aikatilarakenteeseen. Tällainen sääntillisuus on tunnusomaista koko sveitsiläiselle yhteiskunnalle, ja sitä kuvaavat sanat ”Pünktlichkeit” ja ”Sauberkeit” – täsmällisyys ja siisteys, joiden varassa sveitsiläinen yhteiskunta pyörii.

Navigoiminen tässä oikeuksien ja velvollisuuksien karikossa ei ole maahanmuuttajalle helppoa, ja monet arkipäivän tutut ja turvalliset asiat saattavat muuttua hankaliksi, koska omassa maassa on totuttu tekemään eri tavalla. Vaikka siirtolaisella olisikin kaikki edellytykset yhteiskuntaan sopeutumiselle eikä häneen kohdistu minkäänlaisia syrjintää, prosessi on pitkäaikainen ja vaativa. Hänen sosiaalinen ja yhteiskunnallinen asemansa on monien tekijöiden summa: kehyksen muodostavat asuminen, ammatti ja koulutus, mutta monet muut seikat määräävät hänen sopeutumistaan yksilötasolla.

Kunniakkaaseen suoriutumiseen arkielämän tilanteista ei pelkkä kielitaito riitä, vaan on hallittava tärkeimmät näkymättömät koodit. Esimerkiksi suomalainen tuttavallisuus ja leikinlasku voidaan tulkitta aivan väärin, keskieurooppalaiseen tapaan sveitsiläiset pitävät korostetusti kohteliaista etäisyyttä. Seuraava ote jutusta Suomen Sanomissa kuvaa tätä.

”Teititellään ja herroitellaan vaikka päivästä toiseen samoja touhuja tehdään. Mikäs herra se minäkin olen? Viime lauantaina kuulin maitokaupan myyjättären palvelevan erästä naisasiakasta: ‘Grüezi Frau Doktor Gemeinderätin Müller! Was wünschen Sie, Frau Doktor Müller? Danke viel mal Frau Doktor. Auf wiedersehen Frau Doktor, danke.’”¹⁴

Sveitsiläisessä yhteiskunnassa on paljon kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä. Akkulturaatioon kuuluu näiden sääntöjen oppiminen. Tavallisesti se tapahtuu kantapään kautta. Täsmällisyys, sääntillisuus ja kohteliaisuus ovat asioita, jotka on syytä ottaa tosissaan. Naapureita tervehditään ja tuttavien kätellään ja puhutellaan nimellä, pienillä paikkakunnilla tervehditään tuntemattomiakin vaikkapa bussissa reippaalla ”grüezi miteinander”.

”Sveitsiläiseen yhteiskuntaan pääseminen on hyvin vaikeata. Selvitykseksi mainittakoon että jopa Sveitsin sisäisessä järjestelmässä on esimerkiksi Bernistä kotoisin olevan sveitsiläisen vaikeata päästä Itä-Sveitsissä Gähwilin kylässä kyläyhteisöön. Gähwililäiset katsovat että muualta tullut on aina ’frömde Fötzel’, vieras josta ei ole mihinkään. Puhumattaakaan sitten ulkomaalaisesta! Ja eritoten jugoslaviaalaiset, albanialaiset, turkkilaiset ym. Italialaiset kuuluvat nyt jo parempaan ”kastiin”, mikä 25 vuotta sitten ei ollut mahdollista. Minun omalla kohdallani integroituminen tapahtui kohdallaisen helposti. Ensimmäinen myönteinen asia on se, että olen skandinaavi eli pohjoismaalainen.”

Suomalaisuus on Sveitsissä etu, mutta sekään ei auta, ellei opi maan tavoille. Haastattelussa tuli usein ilmi, että se ei suomalaiselle lopujen lopuksi ole perustavanlaatuinen ongelma, koska sveitsiläisessä ja suomalaisessa perusluonteessa on paljon sellaisia samankaltaisuuksia, jotka auttavat ymmärtämään sääntöjen perustaa. Esimerkkeinä mainittiin ujous, työteliäisyys, rehellisyys ja siisteys.

Suomalaisnaisten elämäntilanne Sveitsissä

Suomalaisten elämäntilanne Sveitsissä vaihtelee suuresti. Sveitsiin avioituneet joutuvat enemmän tai vähemmän valmiiseen sosiaaliseen verkostoon ja kohtaavat siinä erilaisia sääntöjä ja rajoituksia. Naisen asema siellä on toisenlainen kuin Suomessa, valta kuuluu perinteisesti miehelle. Finland Magazinissa oli syksyllä 1979 tätä käsittelevä juttu:

”Täytyy sanoa, että kuva patriarkalisesta perheen herrasta ja valtiaasta, jota vaimo palvelee ja hemmotellee, pitää vieläkin usein paikkansa. Miehelle pannaan valmiiksi sokerit kahvikuppiin, kiilloitetaan kengät ja päivällisen ja illallisen on oltava valmis minuutilleen miehen kotiintuloajaksi. Tämän tyyppin sveitsiläinen tuskin kuitenkaan koskaan menee naimisiin ulkomaalaisen kanssa.”¹⁵

Vaikka suomalaisnaisten sveitsiläiset aviomiehet yleensä poikkeavatkin perinteisestä konservatiivisesta mieskuvasta, Sveitsiin avioituneilta naisia kuulee paljon erilaisia tarinoita kulttuurien törmäyksistä; miten aviomies on hämmästellyt, kun vaimo ei suostu kiillottamaan koko perheen kenkiä tai miten anoppi aviomiehen kanssa valitsee kodin sisustusta.

”Täällähän nimenomaan kun sveitsiläinen nainen on kotona, niin se perhe merkitsee hänelle hirveän paljon ja sveitsiläiselle äidille poika – se on ihan tavatonta, se poika voi varsin pitkään olla aivan täysin äidin pauloissa ja huollettavana ja jotkut suomalaiset äidit ovat kertoneet, että avioliittoaikana voi anoppi pamahtaa sisään ja tsiikaa kaapit ja katsoo, onko täällä kaikki kunnossa ja voi silittää, pestä pyykkiä ja lähettää paketteja ja puuttua sellaisella tavalla perheen asioihin, ettei Suomessa tulisi missään tapauksessa kysymykseen. Siinä voi tulla aikamoisia konflikteja, ja suomalainen nainen on semmoinen, ettei helposti anna itselleen tehdä mitä tahansa.”

Naisen perinteistä asemaa perheessä vahvistavat monet rakenteelliset seikat yhteiskunnassa. Sveitsissä on tapana tulla keskellä päivää töistä kotiin tunniksi tai pariiksi syömään, ja kun kouluissakaan ei yleensä ole lapsille järjestetty ruokailumahdollisuutta, koululaisetkin palaavat silloin vähäksi aikaa kotiin. Sveitsissä aika kello 12 ja 14 välillä onkin pyhitetty lepoaika, jolloin ei ole hyvän tavan mukaista häiritä edes puhelinsoitolla. Perheenäidille tämä ei suinkaan merkitse lepoaikaa, päinvastoin se pitää hänet työllistettynä koko päivän. Aamu menee laittaessa miehelle ja lapsille aamiaista – usein he lähtevät vielä eri aikaan, ja sitten ei ehdi paljoa muuta tehdä kuin tarpeelliset kodinaskareet ennenkuin täytyy valmistella lounasta. Lounaan jälkeen on muutama tunti ennenkuin lapset palaavat koulusta ja sen jälkeen aviomies töistä. Kaikki tämä estää tehokkaasti pienten lasten äideiltä ansiotöihin hakeutumisen. Sopiva päivähoitokin pienille lapsille on kallis ja vaikea järjestää. Nainen on sidottu tilaan ja aikaan, ja mahdollisuudet vapautua paranevat vasta, kun lapset kasvavat.

Suomalaiset naiset kärsivät tässä tilanteessa usein eristäytyneisyydestä ja yksinäisyydestä, eikä naapureistakaan ole suurta lohtua, Sveitsissä kun ei ole tapana piipahtaa pikavierailulle. Sveitsiläiseen kotiin mennään kutsusta, eikä sveitsiläinen kotirouva halua tulla yllätetyksi, kun koti ei ole edustuskunnossa. Jos lähistöllä sattuu asumaan muita suomalaisia, tilanne on helpompi, koska se tarjoaa kevennyksen arkipäivän ajoittain yksinäiseen oloon. Suomalaisyhdistysten eräs tärkeä funktio on toimia välineenä tällaisten kontaktien luomiselle, koska samalla alueella asuvat suomalaiset eivät välttämättä tiedä toisistaan. Tämä on myös eräs syy siihen, miksi suurissa kaupungeissa järjestetään naistreffejä muttei vastaavia miesten tappeamia.

Sveitsiläisistä kanssasisaristaan poiketen suomalainen kotiäiti useimmiten hakeutuu takaisin työelämään tai jonkin toiminnan piiriin lasten kasvetta. Tätä helpottaa suomalaisten naisten hyvä koulutustaso. On kuitenkin pidettävä mielessä, että ero suomalaisten ja sveitsiläisten naisten ammatissatoimivuudessa ei nykyisin ole valtaavan suuri, Sveitsissä luku on 40 prosenttia, kun se Suomessa on 47¹⁶.

”Sitten, kun lapset kasvavat, suomalainen nainen hakeutuu töihin tai ottaa erilaisia tehtäviä vastaan, koska suomalainen nainen ei tyydy siihen että on vain kotona ja tekee mahdollisimman puhdasta jälkeä, koska se ei pidemmän päälle tyydytä. Sen sijaan sveitsiläinen äiti, hän löytää siihen ihan kertakaikkiaan elämän tarkoituksen ja hän on valmiina siellä aina kun lapset tulee koulusta ja mies tulee välillä syömään päivällistä ja taasen illalla.”

Sitoutumisen vastapainona on sveitsiläisen aviomiehen tarjoama hyvä elintaso. Kuten aiemmassa tilastotarkastelussa mainittiin, suomalaiset naiset ovat suuressa määrin avioituneet ylempään sosiaaliluokkaan, eikä ole mitenkään tavatonta, että asumistaso on korkea ja on loma-asunto sekä Sveitsissä (tai jossakin etelämpänä) että Suomessa. Tessinissä asuva suomalaisnainen jopa ihmetteli että *”mitä ihmettä minä tekisin kylmässä Suomessa, kun minulla on näin hyvät oltavat täällä, minun ei tarvitse käydä töissä ja ympäristö ja ilmas-*

to on fantastinen". Kaikilla ei tosin taloudellinen tilanne ole hyvä tai edes tyydyttävä. On sellaisiakin, joilla ei ole ollut varaa käydä Suomessa vuosikausiin.

Suomalaisten aviopuoliset jakaantuvat kahteen ryhmään suhtautumisessaan vaimonsa etniseen taustaan. Toiset eivät suurin surminkaan haluaisi mennä Suomeen, ”sinne kylmään maahan hyttysten sekaan”.

”Moni sveitsiläinen mies ’on ottanut’ suomalaisen vaimon, mutta maasta ja kulttuurista hän ei ole ollenkaan kiinnostunut. Vaimon henkiset pyyteet eivät käy yksiin rahapussia valvovan perheen päämiehen kanssa. Moni tyttö on alistunut lastenkasvatustaloonsa.”

Toisista on tullut varsinaisia Suomi-hulluja ja he käyvät Suomessa niin usein kuin mahdollista viettäen kaikki lomansa siellä, jotkut jopa ilman vaimoaan. Monet ovat opetelleet suomen tai ruotsin kielen sil-kasta kiinnostuksesta vaimonsa kulttuuriin. Eräs osoitus tästä on, että kun Itä-Sveitsin Suomi-koulu järjesti suomenkielen opetusta aikuisille, kurssit täyttyivät kerta toisensa jälkeen. Toinen esimerkki on suomalaisen tanhun ja pesäpallon suosio sveitsiläisten keskuudessa, josta enemmän jäljempänä.

Ne suomalaiset naiset, jotka eivät ole kotiäiteinä tai naimisissa, ovat eri tilanteessa; heidän elämäänsä luonnehtii paljon suurempi vapaus. Löysemmät siteet sveitsiläiseen sosiaaliseen ympäristöön, varsinkin yksineläjillä, antavat heille paremmat mahdollisuudet elää elämänsä haluamallaan tavalla nauttien sveitsiläisen yhteiskunnan vauraudesta, maan keskeisestä sijainnista Euroopassa ja muista hyvistä puolia. Työelämä on tälle ryhmälle keskeinen integraatioväline. He eivät myöskään ole niin kiinni Sveitsissä, vaan usein valmiit muuttamaan Suomeen tai muualle, jos tilaisuus tarjoutuu.

Suomalaismiesten elämäntilanne Sveitsissä

Sveitsiin muuttanut suomalainen mies on eri tilanteessa kuin sinne avioitunut nainen. Hänelle on yleensä työ aivan keskeisessä asemassa. Useimmat miehet eivät pääse sveitsiläisiin sosiaalisiin verkostoi-

hin perheen kautta, vaikka he avioituisivatkin sveitsiläisen kanssa, vaan työ on tärkein väline siihen. Suomesta mukana tullut aviovaimo joutuu helposti samaan tilanteeseen kuin sveitsiläisen kanssa avioitunut. Miesten erilaista tilannetta kuvaa kyselystä poimittu suomalaisnaisen katkerahko kommentti:

”Pohjoismaat ovat todella ainoa alue maailmassa, jossa lapsilla on kouluruokailu. Jos lapset hyppäävät kotiin eri kellonlyönnillä, niin eihän siinä äiti mihinkään ennätä. Jos taas suomalainen mies tulee Eurooppaan hän menee vain töihin, ei yleensä edes osaa saksaa, vaan tuijottaa computeriin, nauttii miesbonuksesta ja kotona palvelu pelaa. Siellä odottaa tämä suomalaisten aikakauslehtien tuote, ralliautoilijan juuri meikattu vaimo, joka vain odottaa ah niin tärkeää aviosiippaa kotiin.”

Mies taas kokee sveitsiläisen työelämän puristavan hänestä kaiken irti. Suomalaisten on joskus vaikea käsittää sveitsiläistä tapaa elää työn ja uran kautta. Moni tutkimuksessa haastateltu suomalaismies valitti tästä. Frustraatiot puretaan mielellään omassa piirissä arvostelemalla sveitsiläisiä.

”Miksikö tänne on muutettu? Tietenkin paremman ja helpomman elämän odotuksen merkeissä. Hyvin monen olen sitten kuulut moittivan tätä sveitsiläistä tappavaa työtahtia, joka ei jätä ihmiselle minkäänlaista henkilökohtaista vapaa-aikaa. Ahkeruus on eri tasoa kuin Suomessa, vaikka tekeminen onkin joskus vain näennäisen tärkeää.”

Erityisryhmän muodostavat ne suomalaiset miehet ja naiset, jotka ovat jonkun suomalaisen yrityksen tai kansainvälisen organisaation palveluksessa. Nämä henkilöt viiptyvät tavallisesti perheineen joitain vuosia ja vaihtavat sitten maata. He eivät välttämättä edes yritä integroitua, vaan suhtautuvat Sveitsiin omien ehtojensa pohjalta.

”Ne ihmiset joilla on selvästi mielessä, että tää on meidän tuleva asuinpaikka, pitää hirveän paljon enemmän yhteyttä

ympäristöönsä, opettelevat kielen nopeammin. Mulla on ollut koko ajan mielessä, etten mä tänne kuitenkaan jää, vaikka olen ollut jo 13 vuotta. Minulla on vielä se vanha suomalainen asenne, että työelämä on työelämää, silloin säästetään asuntoon ja tehdään kaikkee asioita ja elämä alkaa, kun se aika tulee (...) ei se tarkoita, etten nauttisi elämästä, kyllä mä sen teen, mutta sisimmässä on se, että mä olen nyt tekemässä työtä ja ansaitsemassa rahaa.”

”Ei me erityisesti Sveitsiä valittu. Valmistumiseni jälkeen etsin työpaikkaa, josta saan mahdollisimman ison palkan, ja se sattui olemaan Sveitsissä. Voin hyvin muuttaa pois maasta, jos tulee parempi työtarjous jostain muualta.”

Kaikki sveitsinsuomalaiset miehet eivät suinkaan elä työelleen ja uralleen. Monet heistä ovat samankaltaisessa tilanteessa kuin naisetkin ja toimivat samoissa ammateissa, yksityisellä sektorilla tai terveydenhoidossa. Skaala on laaja ja ulottuu kotimiehistä yrittäjiin ja pankinjohtajiin.

Sveitsinsuomalaiset kokevat työnsä myönteisenä erityisesti sen välineellisen arvon takia. Työ sinänsä sai haastatteluissa paljon kritiikkiä. Sveitsiläinen työyhteisö on erilainen kuin suomalainen. Työpäivät ovat pitkiä ja venyvät usein iltakuuteen tai seitsemään, jonka jälkeen käydään ehkä 'aperilla' kantaravintolassa, juodaan viiniä tai olutta ja keskustellaan päivän tapahtumista. Haastatellun sanoin ”täällä eletään vain työlle, illalla ei jaksa kuin käydä nukkumaan”. Työntekijältä odotetaan täsmällisyyttä ja käytäntöjen ja sääntöjen tarkkaa seuraamista. Viimeksi mainittu saattaa muodostua suomalaiselle koetinkiveksi, koska Suomessa ollaan usein joustavampia ja poiketaan totutusta käytännöstä, jos se on tehtävän suorittamisen kannalta tehokkaampaa. Suomalaisien silmissä sveitsiläinen työelämä on ”täynnä järjetöntä, turhaa sähläystä”.

”Kyllä Sveitsissä tehdään pitkiä työpäiviä, mutta ei se työnteko aina niin kovin tehokasta ole, kun seurataan kaikkia sääntöjä orjallisesti. Suomalainen tekisi usein saman asian puo-

lessa ajassa. Joskus tuntuu siltä että työpaikalla oleilu on tärkeämpi kuin tulosten tekeminen.

En voi sietää sveitsiläisiä kokouksia. Päivänselvät asiat, jotka selvitettäisiin puolessa tunnissa Suomessa, vievät täällä 4–5 tuntia, kun jokaisen on sanottava mielipiteensä, joka on se ainoa ja oikea. Sitten ei päästä mihinkään yhteiseen tulokseen, vaan käännytään johtajan puoleen ja kysytään hänen mielipiteensä, jonka mukaan sitten toimitaan. Ei tommosissa kokouksissa ole mitään järkeä.”

Hierarkia on raudanluja, ja asiat hoidetaan korrektiin arvojärjestyksen, ’Dienstwegin’, mukaan. Asioita ei haastateltujen mukaan puhuta halki niin kuin usein Suomessa.

”Hankalin asia tšekäläisessä työelämässä on se, että työntekijöitä hallitaan vallan voimalla. Tšekäläisessä järjestelmässä työntekijä voi kyllä ilmaista oman mielipiteensä, mutta lopujen lopuksi sillä ei ole mitään merkitystä päätöksenteossa. Vallanpitäjän sana on se, joka lopussa painaa (...) Kun sveitsiläisellä työntekijällä on jotakin valittamista kolleegastaan, hän ei valita tälle suoraan, vaan menee johtajan puheille, ja oikaisu tulee sitten tätä kautta. Suomalainen vastaavassa tilanteessa sanoo suoraan henkilölle itselleen.”

Vaikka haastatteluissa purettiin frustraatioita, jotka johtuivat sveitsiläisestä työelämästä, tuli paljon myönteistäkin esille, joista päälimmäisenä oli hyvä palkka. Suuri kriittisyys on tulkittava varoen, koska työpaikalla viihtymättömyys ei ole sveitsiläinen erikoisuus. Negatiiviset asiat ylikorostuvat, koska normaalin työstressin lisäksi maahanmuuttajalle tulee kulttuuristressi, joka purkautuu lauseeseen ”Suomessa tämä tehtäisiin järkevämmiin”.

Asuminen

Hyvään sopeutumiseen kuuluu sekä uuden kotimaan kulttuurin omaksuminen että entisen kotimaan tapojen ja kulttuurin vaaliminen, ja

eräs arkielämän alue, jossa tämä näkyy, on asuminen. Suomessa oman asunnon ostaminen on yleensä perusturvallisuuteen liittyvä asia, mutta Sveitsissä tämä on harvemmin mahdollista. Sveitsissä asutaan tavallisesti vuokralla; alle kolmasosa sveitsiläisistä omistaa asuntonsa, eikä sitä oikeastaan omistetakaan, koska se hankitaan lainapääomalla, jota maksetaan takaisin koko elämän ajan. Asunto on tärkeä sosiaalisen aseman mittari, ja kuten Suomessakin, omakotitalo on korkealle arvostettu. Monet Sveitsissä kauan asuneet suomalaiset ovat tosin onnistuneet hankkimaan itselleen omakotitalon, sveitsiläisten kanssa avioituneilla on parhaimmat mahdollisuudet tähän. Talo on yleensä pienellä paikkakunnalla tai maaseudulla, jossa hinnat ovat matalampia.

Siirtolainen ympäröi yleensä tavalla tai toisella itsensä pienillä paloilla vanhasta kotimaastaan, nämä voivat olla esineitä tai kulttuuritapoja. Käyttö-, muisto- ja taide-esineitä asetetaan näkyville paikoille asuntoon ja kansallisia ja uskonnollisia juhlapäiviä vietetään korostuneemmin ja perinteisemmin kuin koskaan Suomessa, käydään kirkossa ja tanhuamassa, mikä ei monasti olisi tullut mieleenkään ennen siirtolaiseksi lähtemistä.

Koska kotien kalustuksesta, ruokataloudesta ja juhlien vietosta yleensä päättää äiti¹⁷, niissä sveitsiläis-suomalaisissa kodeissa, joissa vaimo on suomalainen, on hyvin paljon suomalaisia vaikutteita. Peruskalustuksessa tämä ilmenee usein vaaleina puuhuonekaluina ja suomalaisina tekstiileinä ja esimerkiksi Marimekon ja Vuokon kangaina. Lähes pakollinen koriste-esine on Aalto-maljako, joskus useampina eri kokoisina versioina. Lasit ovat Iittalaa ja muuta suomalaista taidelasia, astiat yleensä Arabian tuotantoa. Jossain seinällä on perintöryijy ja sängyn saattaa peittää isoäidin virkkaama päiväpeitto. Räsymaton hyväksyminen lattialle voi olla sveitsiläiselle kova pala, mutta niitäkin näkee, vaikka harvemmin. Sveitsissäkin on tapana pitää kookas hyllykkö olohuoneessa, mutta Sveitsissä sitä kutsutaan nimellä "Wohnwand" eikä sitä ole tarkoitettu kirjoille, jotka sijoitetaan pois näkyvistä. Suomalaiseen tyyliin kuuluu pitää ainakin jokunen kirja koriste-esineiden joukossa, ja tämä tapa seuraa usein mukana Sveitsiin.

Suomalaiset eivät mielellään peitä ikkunoita samalla tavalla kuin sveitsiläiset. Sveitsiläisissä asunnoissa on metalliset rullakaihtimet, 'Roll-

aden', tai ikkunaluukut ulkopuolella ja valoverhot sisäpuolella. Verhot on aina vedetty eteen yksityisyyttä varjelemaan, ja niissä huoneissa, joissa ei oleskella, pidetään miltei täysin pimentävät metallikaihtimet edessä. Suomalainen halu pitää ikkunat avoimina antaa usein aihetta mielipi- teiden vaihtoon sekä aviopuolison että naapureiden kanssa.

"Kun muutettiin tänne, en halunnut laittaa valoverhoja, mutta muutaman päivän päästä tuli vastapäisestä talosta nainen va- littamaan, että se häiritsee häntä, kun me pidetään verhot auki. En silloinkaan vielä hankkinut niitä, mutta sitten se tuli toisen kerran valittamaan, ja oli pakko. Kaupassa kysyttiin, halusinko päiväverhot vai yöverhot, enhän minä edes tiennyt mitä eroa niillä oli, kunhan nyt saisin jotkut, että valitus loppuu."

Asumiseen liittyy paljon erilaisia sääntöjä, jotka on huomioitava naa- purisovun säilyttämiseksi. Luvun alussa mainittu pesutupa ja sen käyttö on kerrostaloissa klassinen kompastuskivi ulkomaalaiselle. Talous- jätteistä saattaa tulla ongelma, on syytä tietää mihin paikkaan ja minä viikonpäivänä erilaisten jätteiden vieminen on sallittu, ja varjeltoon sitä joka yrittää käyttää kaupan muovikassia roskapussina, siitä rap- sahtaa helposti sakot, koska kunnallisen yhdenmukaisen jättepussin käyttö on pakollista. Omakotitaloissa naapurit kilpailevat keskenään pihan siisteydestä, ja saattavat jopa valvoa, mitä naapurissa asuva ulkomaalainen laittaa kompostiinsa. Sunnuntai on pyhitetty levolle, eikä silloin saa tehdä piha-askareita tai edes pestä autoa. Tämä voi olla omakotitalossa asuvalle sveitsinsuomalaiselle harmillista, jos tekee mieli möyriä maata vapaapäivänä.

Ruokaperinne

Ruokakulttuuri on tärkeä osa kulttuurista identiteettiä. Ruuanlaitta- minen on Sveitsissä äidin tehtävä, ja suomalainen laittaa, mitä hän osaa sveitsiläiselle perheelleen, siksi kosketus tähän kulttuuriperin- teeseen säilyy ikään kuin huomaamatta. Tosin kansainvälistyminen on tuonut sveitsiläiset ja suomalaiset ruokailutottumukset lähemmäksi toisiaan erityisesti pastaruokien osalta.

Sveitsissä syödään perinteisesti kotona kolme ateriaa, jolloin koko perhe kokoontuu yhteen. Suomalaisille outo asia on määrättyjen päivien ruokasäännöt, perjantaisin Sveitsissä ei syödä lihaa, vaan joko kalaa tai hedelmäpiirakkaa, ”Wähe”, mikä johtuu katolisen kirkon vaikutuksesta. Suosittu ruoka on myös ”Käsekuchen” – juustopiiras, jossa täytteenä on esimerkiksi pinaatti tai parsakaali. Ruokakulttuuri vaihtelee maan eri osien välillä, melkein joka paikkakunnalla on omat erikoisuutensa. Tätä kuvaa myös käsite ”Röstigraben” – rösti-oja, jolla tarkoitetaan rajaa saksan- ja ranskankielisen alueen välillä. Rösti on erityisesti berniläinen ruoka, perunaruuat yleensä symbolisoivat saksankielisen Sveitsin jäämäkkyyttä ja luotettavuutta. Zürichin erikoisuus on ”geschnetzeltes Kalbfleisch”, vasikanlihaa kermakastikkeessa. Varsinkin teurastusaikaan syksyllä ”Berner platte”, lihaisa Bernin-lautanen, on tavallinen saksankielisillä alueilla. Ranskankielisten kantoneiden ruuat ovat ranskalaisen keittiön vaikutuspiiriä eikä siellä syödä niin raskaita ruokia kuin toisella puolella Röstigrabenia. Eteläisessä Tessinin kantonissa italialainen vaikutus pastaruokineen ”teigware” on suuri. Turistien tuntemat fonduet ja racletit ovat talviruokia, jotka ovat levinneet ympäri maata ja niillä on korostuneesti sosiaalinen merkitys, erityisesti vierasruokina.

Sveitsissä asuva Marja Sertore-Pokkinen teki vuonna 1995 pieni-muotoisen harjoitustyön suomalaisesta ruokaperinteestä Sveitsissä ja haastatteli kymmentä sveitsiläis-suomalaista perhettä heidän ruokailutottumuksistaan. Kaikissa valmistettiin suomalaisia ruokia sekä arkisin että ennen kaikkea juhlapäivisin. Joulukuukauden oli suomalaisten ruokatapojen päivä ylitse muiden. Viikonloppuisin kaikki tekivät useimmiten suomalaisia ruokia kuten makaronilaatikkaa, lihapullia, puuroja ja eri liha- ja kalaruokia. Leipominen oli säilynyt täysin suomalaisena pullineen, pikkuleipineen ja piirakoineen. Mielenkiintoista oli ruokailutottumusten hidas sveitsiläistyminen. Aamuateria, eli kyselyjen mukaan vähiten kulttuurisesti tärkeä ateria, muuttuu ensimmäiseksi ja sitten lounas. Huomionarvoista oli myös, että perheissä valmistettiin täysin suomalaista ruokaa silloin, kun perheen isä oli poissa kotoa. Lapset oppivat siten äidin perinteen mukaisesti syömään suomalaisia ruokia¹⁸.

Sveitsinsuomalaistenkin ruokailutottumukset vaihtelevat alueittain, mikä haastattelumatkoilla ympäri Sveitsin oli helppo todeta. Missä

määrin alueelliset tekijät Sveitsissä vaikuttavat suomalaisen ruokakulttuurin säilymiseen, jää kuitenkin pääosin kysymysmerkiksi. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että perinteet säilyvät paremmin siellä, missä on paljon muita suomalaisia, kuten Zürichissä, jossa tavallisistakin kaupoista saattaa löytää suomalaisia ruokatarvikkeita. Sana kiertää yleensä nopeasti sveitsinsuomalaisten keskuudessa, jos torille on tullut vaikkapa lanttuja. Tietyt ruoat, joita ei saa Sveitsissä, kuuluvat vakiotuomisiin, kun on käyty Suomessa. Näitä ovat etenkin ruisleipä, kylmäsavulohi ja makeiset, kuten lakritsi ja salmiakki. Suomalaisen kahvin suosio tuomisina vaihtelee, koska moni suomalainen mieltyy sveitsiläiseen tummaksi paahdettuun kahviin. Eräs haastateltu toi esille tähän liittyvän ongelman:

”Viimeksi kun äiti kävi, hän toi minulle viisi pakettia suomalaista kahvia, että saisin juoda ‘kunnon kahvit’. Mitä ihmettä minä niillä teen? Ei niitä kehtaa heittää poiskaan”.

Sveitsissä suomalaiset oppivat uudenlaiseen alkoholin käyttöön. Viini ei kuulu perinteiseen suomalaiseen juomakulttuuriin, ja alkoholin käyttöön on Suomessa perinteisesti liittynyt negatiivisia asenteita. Näin ei ole Sveitsissä, jossa myyttisyys alkoholin ympäriltä puuttuu täysin. Marja Sertore-Pokkinen kirjoittaa:

”Tässä kulttuurissa ei ole vitsiä tai hauskojen juttujen aihe alkoholin käyttäminen. Hämmennys on käsin kosketeltava, kun maassa vasta vähän aikaa asunut suomalainen kertoo päivällispöydässä, kuinka hyvältä viini maistuu, kun ei ole viikoihin ottanut mitään. Nenänvalkaisu nähkääs, pakko terveyden ja vyötärön mitan takia, tai että tilaisuuden suomalainen isäntä tai emäntä kehottelee vieraita ottamaan, vaikka hän itse onkin raitis, hän pystyy kyllä olemaan yhtä hassu ilman viinaakin. Ketään ei kiinnosta, otatko vai et ja miksi. Viinin käyttö on selviö, samoin se, ettei humalassa esiinnyttä. Ateriaan kuuluu yleensä aperitiivi, ruokajuomana viini ja kahvin kanssa yksi konjakki. Yhtä hyvin voi juoda koko ajan vettä sen kummemmin selittelemättä.”¹⁹

Tarinat suomalaisten juoppoudesta ovat kyllä tunnettuja Sveitsissäkin, joskaan ei lainkaan niin laajalti kuin Skandinaviassa. Miesten kesken tämä tulee helposti esille:

”Painolastina on joka keskustelussa suomalaisten suuri juoppous. On äärimmäisen vaikeaa (mahdotonta) saada sveitsiläiset vakuuttuneeksi siitä, että esimerkiksi suomalaisten kokonaisalkoholinkäyttö on puolet sveitsiläisten määrystä. Nykyisin kun aiheesta keskustellaan, kerronkin piloillani että minut on heitetty ulos Suomesta kun en arvosta vodkaa.”

Alkoholiongelmat eivät ole Sveitsin suomalaisväestölle tyystin tuntemattomia. Vaikka yleensä nopeasti ”opitaan tavoille”, joku aina sortuu liialliseen käyttöön perinteisen mallin mukaan akkulturaatiostressi lisätekijänä.

Akkulturoitumisen aste ilmenee myös vieraille tarjottavan juoman valinnassa. Yleensä vieraillessa pitkään Sveitsissä asuneen suomalaisen luona tarjotaan lasillinen viiniä, kun taas lyhyemmän ajan maassa ollut tai suomalaisista perinteistä erityisesti kiinnipitävä isäntä tai emäntä tarjoaa kahvia.

Saunominen

Saunakulttuuri Suomen ulkopuolella on useimmille suomalaisille melkoisen outo. Saunomisella on totutusta poikkeava merkitys, saunassa käydään Keski-Euroopassa kuntoilu- ja laihdutusmielessä, eikä sinne mennä vain rentoutumaan tai puhdistumaan. Koska saunominen ei ole osa arkikulttuuria, saunoja ei juuri löydy tavallisten ihmisten taloista tai asunnoista, ja jos sellainen on, se on merkki omistajansa vauraudesta. Pysyvästi Sveitsiin asettuneilla suomalaisilla on oma sauna, jos heillä on siihen mahdollisuudet ja varat, muut haaveilevat siitä. Yleensä se on omakotitalon kellarissa ja sisustettu niin suomalaisittain kuin mahdollista. Ainakin kiuas on tuotu Suomesta. Naiset ovat sitten opettaneet sveitsiläismiehensä suomalaiseseen saunakulttuuriin, sveitsiläiset saunatavat kun poikkeavat suomalaisista ja käyttäytymissäantöineen heijastavat yhteiskuntaa leimaavaa täs-

mällisyyttä. Jos ei ole omaa saunaa voi käydä yleisessä saunassa, mutta se vastaa harvoin ennako-odotuksia kuten Kari Honkela kertoo Suomen Sanomissa:

*”Koko saunatouhu näytti melkoiselta laitokselta kaakeloineen, kokolattiamattoineen, sävytettyine peileineen ja automaattisine valokennosuihkuineen. Pesuhuoneen seinällä roikkui suurikokoinen ohjetaulu, miten saunassa tulee toimia. Montako minuuttia löylyä, milloin kastetaan varpaat kylmään veteen ja milloin kuivataan ja levätään jne. Alla luin maininnan tämän ohjelman perustuvan tohtori professori sen ja sen tutkimuksiin, en muista mistä yliopistosta. (...) Kaiken karvaista porukkaa täällä. Yksi tekee käsillään voimistelu-hengitysliikkeitä ja puuskuttaa punaisena. Pari tyyppiä kehuskelee toisilleen saunakokemuksistaan. Yksi näyttää nukkuvan ja toinen lukee päivän lehteä. (...) en viitsi istua, ei ole löylyäkään (...) ikävää saunomista tällainen”.*²⁰

Silloinkin, kun sveitsiläiset tekevät parhaansa jäljitelläkseen suomalaista saunaa vieraidensa mieliksi oluineen ja makkaroineen, suomalainen kokee tuloksen liian järjestelmälliseksi ja siistiksi: saunottaja huolehtii löylyn heittämisestä, siitä tehdään ohjelmanumero, kun pyyhkeellä viuhdotaan kiukaalta nousevia höyryjä saunojien päälle, makkara syödään veitsen ja haarukan kanssa lautaselta ja olut juodaan laseista. Sauna on suomalaiselle niin pyhä asia, että sitä ei vieraan maan kansalaisen pidä yrittääkään jäljitellä.

Suomalaisten saunaperinne on Sveitsissä saanut monta ilmentymää. Vuonna 1967 rakennutti sveitsiläis-suomalainen pariskunta ensimmäisen julkisen saunan Itä-Sveitsiin, Romanshorniin, Suomesta tuodusta puutavarasta, mutta jo yli 20 vuotta aikaisemmin oli Zürichissä avattu hieman erikoislaatusempi sauna. Zürich-järvellä puksutti neljän vuoden ajan saunalaiva. Juuri toisen maailmansodan jälkeen, vuonna 1945, osti eräs toimelias sveitsiläinen vanhan ”Speer”-nimisen höyrylaivan silloiselta ”Zürichsee-Dampfboot-Gesellschaft”-lta polkuhintaan ja muutti sen uivaksi saunaksi. Entisen höyrykoneen ja -kattilan paikalle rakennettiin sähkökiukaalla lämmitettävä sauna

ja vilvoittelemiseen tarkoitettu puuamme, joka täytettiin kylmällä vedellä. Kannelle rakennettiin vaatekaapit erikseen miehille ja naisille. Kolmihenkiseen miehistöön kuului kapteeni, kassanhoitaja ja hieroja. Koska kiirettä ei liiemmästi ollut minnekään, voimanlähteeksi riitti vanhan auton moottori. Laiva ankkuroitui järven eri satamiin, joista saatiin sähkö ja vesi. Saunalaivassa kävijät olivat yleensä keski-ikäisiä reippailijoita, ja laivaa annettiin myös vuokralle. Tilat eivät olleet mitenkään yllisiä, eikä ahtaanpaikankammoisilla ollut sinne asiaa, saunaa valaisi heikosti vain yksi hehkulamppu. Laiva purjehti Zürichjärvelä vaihtelevalla menestyksellä vuoteen 1948, jolloin se kohtasi samanlaisen lopun kuin monet saunat, eli tuhoutui palossa. Hylky hinattiin Zürichiin, ja eräänä myrsky-yönä se upposi.²¹

Juhlapyhät ja riennot

Sveitsiläiset ja suomalaiset juhlapyhät ja niiden viettäminen poikkeavat toisistaan ja ne vaihtelevat jonkin verran eri puolilla Sveitsiä riippuen siitä, onko alue katolista vai reformoitua. Suomalaisille tärkeimmät pyhäpäivät ovat joulun, pääsiäisen, vappu, juhannus ja itsenäisyyspäivä, joista joulun ja pääsiäisen vietetään samoihin aikoihin kuin sveitsiläisetkin. Joulun juhlistajaloin, ja jouluaatto vietetään yleensä suomalaisittain perinteisine jouluruokineen, jos suinkin mahdollista. Siellä, missä asuu paljon suomalaisia kuten Zürichissä, jotkut kauppiaat jopa hankkivat kinkkuja varastoon suomalaisia asiakkaitaan varten. Lapsiperheissä joulun useimmiten venyy pitkäksi, koska Sveitsissä joulupukki ”Sami Claus” tulee jo 6.12. ja ”Christkind” tuo lahjat 25.12. Lasten takia sveitsiläisiä tapoja ei voi jättää huomiotta ja osa perheistä noudattaa lahjojen suhteen sveitsiläistä käytäntöä ja osalle Suomesta tullut joulupukki tuo lahjat jouluaattona. Riippuen asuinympäristöstä suomalaiset äidit voivat myös leipoa sveitsiläisiä pipareita naapureiden kanssa vaihdettavaksi, kuten Sveitsissä kuuluu tehdä. Kirkossa käyminen kuuluu osalla suomalaisperheistä perinteisiin. Osa sveitsinsuomalaisista viettää joulunsa Suomessa. Tämä yleistyi sen jälkeen, kun SVFF ryhtyi järjestämään edullisia charter-lentoja Suomeen 1960-luvulla. Sveitsinsuomalaisten yhdistysten toiminta kauppakamarista lastenkerhoon kulminoituu pikkujouluihin, joissa juodaan glögiä ja joulupukki vieraillee.

Pääsiäisperinteet eivät poikkea suuresti toisistaan Suomessa ja Sveitsissä, joten se ei ole erityisesti suomalaista identiteettiä vahvistava juhla, vaikka sitä vietetäänkin joka perheessä suomalaisten ja sveitsiläisten traditioiden sekoituksena. Mämmi ei ole saatavuussyistä kovin tavallinen juhlaruoka. Vappua ei Sveitsissä juurikaan vietetä, mutta suomalaisille se on tärkeä. SVFF:n paikallisosastoissa järjestetään vappujuhlia niin suomalaisittain kuin se on mahdollista. Monelta sveitsinsuomalaiselta se jää kuitenkin melko huomiotta, koska se ei ole samalla tavalla perhejuhla kuin muut. Juhannus sen sijaan on suomalaisille tärkeä, ja jos perheen talous antaa myöten, se vietetään Suomessa sukulaisten ja ystävien kesken perinteisin menoin kokkoa poltellen. Juhannus ei tunnu ”aivan oikealta” Sveitsissä vietettynä, mutta se huomioidaan yleensä. Esimerkiksi Bernissä järjestetään aina isot juhannusjuhlat, joissa instituutioksi on muodostunut 40-luvusta saakka Sveitsissä asuneen kelloseppä Kalle Tolvasen valmistama booli ”Kallen pommi”.

Erkki Korhonen laulattaa suomalaisia SVFF:n joululauluillassa Zürichissä. – Kuva: Krister Björklund.

Suomen itsenäisyyspäivä on etenkin sveitsinsuomalaisen järjestötoiminnan piirissä tärkeä juhla. Siihen liittyvät tapahtumat keräävät runsaasti suomalaisia yhteen, varsinkin tasavuosina. Silloin järjestetään juhlahumalanpalveluksia, virallisia juhlia ja vastaanottoja. Nuoremmat kerääntyvät johonkin ravintolaan juhlimaan, jolloin tunnelma on katossa.

Suuret sveitsiläiset karnevaaliluontoiset juhlat, kuten esimerkiksi katolista perua oleva paaston alkamisjuhla, Fasnacht, ovat sveitsinsuomalaisten mielestä usein vieraita, karnevaaliperinne ei kuulu suomalaiseen kulttuuriin. Niitä mennään katsomaan, mutta ei yleensä osallistuta täysin sydämin²². Pienillä paikkakunnilla järjestettävät vuodenaikoihin ja perinteisiin liittyvät juhlapäivät ja riennot ovat toinen asia – siellä asuvat suomalaiset ottavat usein osaa näihin, jotkut ovat mukana järjestämässäkin niitä.

Suomen 80-vuotisen itsenäisyyden juhlan viettoa zürichiläisessä ravintolassa. – Kuva: Krister Björklund.

Suomalaisten yhdistystoiminta Sveitsissä

Akkulturaatioprosessin toinen puoli on siirtolaisen oman identiteetin vaaliminen. Ilman kontakteja maanmiehiin ja entiseen kotimaahan integroituminen on vaillinaista. Ulkosuomalaiset voivat yleensä monella eri tavalla vaalia suomalaisuuttaan; Suomi-Seura ja eri maissa toimivat maiden väliset ystävyysyhdistykset ovat keino tähän, kuten myös tiedotusvälineet sekä yhteydet sukulaisiin ja ystäviin Suomessa. Suomi-Seuran merkitys on sveitsinsuomalaisille marginaalinen, koska sen toiminta Sveitsissä ei ole kovin aktiivista. Sveitsinsuomalaisten yhdistystoiminta rakentuu suurimmaksi osaksi Sveitsin Suomenystävien yhdistyksen varaan, ja se on jo vuodesta 1946 ollut turvena ja turvana ensimmäisille Sveitsiin muuttaneille suomalaisille.

Sveitsin Suomenystävien yhdistyksen tausta

Sveitsiläisillä on yleensä positiivinen kuva Suomesta, mutta keski-vertosveitsiläinen tietää kuitenkin melkoisen vähän pienestä pohjoismaisesta valtiosta. Vanhemman polven suomikuvaa leimaa vielä talvisota, ja heidän käsityksensä Suomesta on usein hieman yksipuolinen. Nuorelle sukupolvelle Suomi on yleensä vieras perifeerinen pohjoismainen hyvinvointivaltio. Vaikka voidaan puhua suomikuvan kaksijakoisuudesta, yhteistä niille on hyvä kuva maasta, ja sen johdosta on helppoa olla suomalaisena Sveitsissä. Perustan tälle laski heti sodan jälkeen perustettu Sveitsin Suomenystävien yhdistys ”Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands – Association Suisse des Amis de la Finlande” (SVFF).

Sveitsin kiinnostuksen Suomea kohtaan voidaan sanoa heränneen toisen maailmansodan aikana – sitä ennen Suomi oli melko tuntematon sveitsiläisille, eikä maassa asunut montaa suomalaista. Sveitsi, kuten Suomikin, oli vaikeassa asemassa suurvaltojen puristuksessa, ja monet olivat sitä mieltä, että Sveitsin tilanne oli toivoton ja pidemmän päälle oli suhtauduttava myötämielisesti Saksaan. Hitler liitti saksankielisen väestön alueita Suur-Saksaan ja oli läheisessä yhteistyössä Italian kanssa. Mussolinillakin oli kielihomolaisia Sveitsissä, joten Sveitsi oli selvässä vaarassa.

Kun Suomen talvisota syttyi, sveitsiläiset seurasivat sitä tarkasti tuntien sympatiaa pientä maata kohtaan, joka uskalsi uhmata suurta ylivoimaa. Yhtäkkiä suomalaiset koettiin veljeskansana²³. Suurin osuus tähän oli ”Neue Zürcher Zeitung” (NZZ) tarkalla raportoimisella sodanaikaisista tapahtumista. NZZ oli ainoa laajalevikkoinen saksankielinen lehti, joka välitti neutraalia tietoa siihen aikaan. Lehden toimittajat Max Mehlem ja Ernst Regensburger oli sijoitettu Helsinkiin ja Tukholmaan. Molemmat olivat suomenystäviä, ja tunsivat paikalliset olot hyvin. Heidän kirjoituksiaan seurattiin tarkoin Sveitsissä, ja ne herättivät lukijoissa suurta myötämielisyyttä. Suomen puolustautuminen talvisodassa valoi sveitsiläisiinkin toivoa ja myötävaikutti siihen, että Sveitsi rupesi tarmolla kohentamaan puolustuslaitostaan²⁴.

NZZ seurasi myös tarkoin jatkosotaa. Mehlem tähdensi artikkeleissaan, ettei Suomi käynyt Hitlerin sotaa, vaan omaa sotaansa Neuvostoliittoa vastaan, ja että Suomi oli demokraattinen Pohjoismaa eikä suinkaan fasistinen Saksan liittolainen. Rauhan solmimisen ehdoista ja Suomen sodanjälkeisestä politiikasta lehti raportoi ymmärtäväisesti todeten, ettei maalla ollut muita mahdollisuuksia²⁵.

Sotien jälkeen syntyi Sveitsissä ajatus perustaa yhdistys, joka ottaisi asiakseen auttaa Suomea ja luoda kiinteät siteet maiden välillä. Tulisieluna tässä hankkeessa oli tohtori Gubert von Salis, jonka kiinnostus Suomeen oli syntynyt jo aikaisessa vaiheessa hänen avioidut-

Sveitsissä järjestettiin monenlaisia eri keräyksiä Suomen auttamiseksi. Suomea esittelevä ”Das Kleine Finnlandhandbuch” ilmestyi 1940 ”Schweizer Hilfswerk für Finnland:in” toimesta, ja jokaisesta myydystä kappaleesta luovutettiin 2 frangia Suomen apuun.

lääkkeitä ja rahaa. Avun määrä oli huomattava, esimerkiksi pelkäänsä vuoden 1946 aikana se vastasi 3 miljoonaa Sveitsin frangia²⁶.

Von Salis keräsi yhteen tuttava- ja ystäväpiiristään samanmielisiä ihmisiä mudostaakseen ystävyysseuran. Seura sai alkunsa joulukuun 20. päivänä 1946, jolloin pidettiin perustava kokous Zürichissä, hotelli St. Peterissä. Kaksitoista ihmistä tuli paikalle, ja von Salis valittiin itseoikeutetuksi yhdistyksen puheenjohtajaksi, jota tehtävää hän sen jälkeen hoiti 30 vuotta. Yhdistyksen pyrkimykset ilmaistaan perustavan kokouksen kutsukirjeessä:

*”Kutsumme kunnioittavasti Teidät ”Suomen ystävien yhdistyksen” perustavaan kokoukseen. Suomen kansan urhea sodankäynti ja sitkeys sodanjälkeisten vaikeuksien voittamisessa ovat tehneet Sveitsissä syvän ja pysyvän vaikutuksen. Siten moni sveitsiläinen haluaa tekoina ilmaista tätä arvostusta ja vahvistaa ystävällisiä siteitä kaikkien suomenystävien yhteisellä yhdistyksellä. Tässä perustettavassa yhdistyksessä haluamme vaalia ja syventää kulttuurisiteitä Suomeen, ja vaihtaa ajatuksia siitä, miten voisimme lievittää Suomessa vallitsevaa pelottavan suurta puutetta ja hätää.”*²⁷

Poliittinen ilmapiiri heti sodan jälkeen oli jännittynyt sekä Suomessa että koko Euroopassa, ja siksi suomenystävien seura perustettiin pienellä joukolla, todennäköisesti ei haluttu herättää mielikuvaa poliittisesta liikkeestä. Vasta myöhemmin seura suuntautui laajemmalle ja kasvoi jäsenmäärältään. Tervehdyspuheessaan perustavassa kokouksessa von Salis vielä korosti sitä, että seura oli täysin epäpoliittinen ja veti linjat seuran toiminnalle.

*”Tutustumme Suomen oloihin silloin tällöin esitelmää kuunnellen. Aina, kun tulee suomalaisia opiskelijoita Sveitsiin, autamme heitä täällä. Arvovieraille luomme molemminpuolisen luottamuksen ilmapiirin ja olemme kaikin tavoin heille avuksi. (...) Haluamme toimintamme avulla tuoda valoa ja lämpöä moneen suomalaiseen kotiin. Kun liikenneyhteydet paranevat, järjestämme matkoja Suomen, jotka kaikkein parhaiten edistävät maidemme välisiä suhteita.”*²⁸

Professori Gubert von Salis. – *Bulletin* 77.

Tällä hän muurasi yhdistyksen peruskiven ja veti toiminnan suunta-
viivat, joille myöhemmin vuosina rakentui sveitsinsuomalaisten yh-
distystoiminta. Kaksi vuotta SVFF:n perustamisen jälkeen tohtori Arnold
Rosenquist sveitsiläisen esimerkin innoittamana perusti Suomeen Sveit-
sin Ystävien yhdistyksen. Siitä asti molemmilla yhdistyksillä on ol-
lut läheinen suhde ja paljon yhteistyötä esimerkiksi stipendiaattitoi-
minnassa.

Nopeassa tahdissa perustettiin alueseuroja muualle Sveitsiin: Berniin
1948, Geneveen ja Luzerniin 1949, Baseliin 1950, Vaudiin 1953 ja
myöhemmin Schaffhauseniin 1963, Solothurniin 1975 ja St.Galleniin
(josta myöhemmin tuli Itä-Sveitsin suomenystävät) 1978. Vuonna 1950
alkuperäisen seuran nimeen liitettiin “Schweizerische”, jotta se erot-
tuisi keskusseurana paikallisosastoista. Seuran jäsenmäärä kasvoi
kuitenkin toiminnan alkuvuosina melko hitaasti, vuonna 1956, kym-
menen vuotta seuran perustamisen jälkeen Zürichissä oli 230 jäsen-
tä, Baselissa 61, Bernissä 45, Luzernissa 89, Genevessä 27 ja Vau-
dissa 35. Perustamisesta saakka mukana ollut jäsen kertoi, että sil-
loinen toiminta oli tuttavallista, koska oltiin niin harvalukuisia²⁹.

SVFF:n paikallisseurat eri puolilla Sveitsiä avustivat Suomea eri
tavoin: esimerkiksi Baselin seura järjesti useaan otteeseen keräyk-
siä, jonka tuotot lähetettiin Suomussalmeen joululahjaksi ja Schaff-
hausenin ryhmä kutsui suomalaisia nuoria Sveitsiin vierailuille.

Merkkipaaluja seuran alkuvuosien toiminnassa olivat stipendisäätiön perustaminen maaliskuussa 1948, Mannerheim-muistomerkin paljastaminen 1955 ja Fennica-kirjaston avaaminen yleisölle samana vuonna. Suomen vanhaa historiaa esittelevä näyttely avattiin Rapperswilin linnassa 1956. Se käsitti kaksi huonetta linnantornissa, keskeisinä elementteinä olivat Olavinlinna ja Viipurin linna. Näyttely oli paikallaan 23 vuotta, kunnes tiloja tarvittiin muuhun käyttöön ja se oli purettava.

Erityistä symboliarvoa omaava tapahtuma oli SVFF:n ja sveitsiläisen lentokerho ”Avian” yhdessä syyskuussa vuonna 1959 pystytämä muistomerkki Zollikoniin, Zürichinjärven rannalle, kolmen suomalaislentäjän muistoksi. Sen tausta on seuraava:

”Vuonna 1920 kolmen suomalaislentäjän piti italialaisen mekaanikon kanssa tuoda Suomen ilmavoimien kaksi Italian Sesto-Calenden lentokonetehtaalta tilattua vesitasoa Suomeen. He tekivät Pohjois-Italiassa kymmenen koelentoa, ja lähtivät sen jälkeen koneilla Suomea kohti 7. syyskuuta 1920. Ilma oli aamulla kaunis, kun he lensivät alppien yli ilman vaikeuksia, mutta noin kello yhdeksältä kohtalo puuttui peliin: Majuri Mikkolan ja luutnantti Durchmannin kone putosi Tödi-vuoriston eteläpuolelle ja katosi jäätikköön. Tuntia myöhemmin vänrikki Leijerin ohjaama kone, joka aiemmin oli onnistunut Bad Ragazissa tekemään rohkean välilaskun, kääntyi yhtäkkiä noin sadan metrin korkeudella jyrkkään syöksyyn, hajosi ilmassa ja putosi Zürichjärveen Zollikonin kohdalla. Sveitsiläinen tutkimuskomitea totesi turman syyksi molempien koneiden propellien rikkoutumisen. Mitä todennäköisimmin syyinä oli sabotaasi, myöhemmissä tutkimuksissa saatiin selville, että koneiden propellit oli laminoitu siten, että ne eivät kestäisi pitkää lentoa”.³⁰

Muistomerkki vihittiin 6.9.1959, ja paikalla oli suomalaisia, sveitsiläisiä ja italialaisia kutsuvieraita. Sen jälkeen muistomerkillä on järjestetty SVFF:n toimesta useampia muistotilaisuuksia, joissa suomalaiset ja sveitsiläiset ovat kunnioittaneet lentäjiä. Muistomerkistä tuli sveit-

Suomalaislentäjien muistomerkki Zollikonissa: Henry Mooren veistos "Faller Krieger". – Kuva: *Krister Björklund*.

siläisten Suomea kohtaan tuntemaan sympatian symboli. Onnettomuspäivä julistettiin sittemmin Suomessa lentäjän päiväksi.

Gubert von Salisin ansiot Suomen auttamiseksi olivat niin suuret, että Rolf Nevanlinna teki vuonna 1954 esityksen, että hänelle myönnettäisiin suomalaisen professorin arvonimi, ja seuraavana vuonna presidentti Paasikivi myönsi sen. Se oli ensimmäinen professorin arvonimi, joka on ulkomaalaiselle suotu.

SVFF edisti toiminnallaan suomalais-sveitsiläisiä suhteita monin tavoin. Vuonna 1961 järjestettiin seuran aloitteesta ensimmäiset Suomi-viikot. Tavaratalo Jelmolissa oli suomalaisten tuotteiden näyttely ja kulttuuriakin tuotiin esille mm. esittämällä suomalaisia lyhytelokuvia. Suomi-viikoista tuli siitä alkaen toistuva tapahtuma. 1966 järjestettiin suomalaiset messut Lausannessa ja 1972 Zürichissä, jonka yhteydessä "Finland Magazinin" edeltäjä "Suomen Sanomat" perustettiin.

Suomenystävien seura ja muuttoaalto Sveitsiin

Kun suomalaisia muutti Sveitsiin kasvavin joukoin 1960-luvulla, usein hakeutuen SVFF:n toiminnan piiriin, syntyi seuran toimintalinjoista keskustelua. Seura oli sveitsiläisille tarkoitettu eikä siihen alkuvuosina kuulunut suomalaisia. Piti tehdä ratkaisu siitä, voiko yhdistys ylipäätään hyväksyä suomalaisia jäseniksi, eli voiko suomalainen olla ”suomenystävä”, ja vuonna 1965 päädyttiin myönteiseen kantaan. Tällä epävirallisella päätöksellä oli tärkeä merkitys suomalaiselle seuratoiminnalle Sveitsissä, koska muuten olisi todennäköisesti perustettu erillinen organisaatio sveitsinsuomalaisille. SVFF keräsi näin sveitsiläiset suomenystävät ja sveitsinsuomalaiset samaan järjestöön.

Yhdistys oli alusta saakka auttanut Sveitsiin tulleita suomalaisia, jäsenet olivat kutsuneet opiskelijoita ja muita suomalaisia koteihinsa, Richard Sprüngli oli jo 1950-luvun alusta tarjonnut viikottaisen ilmaisen lounaan stipendiaateille Zürichin Paradeplatzin ravintolassaan, ja yleensäkin apu ja tuki oli ollut avokätistä.

SVFF:stä tuli muuttoaallon yhteydessä tärkeä apu näille tulokkaille, ja paikallisyhdistysten vetäjät saivat monasti toimia tukena suomalaisille, jotka kohtasivat vaikeuksia. Ongelmista kertoo Suomen Sanomat 2–1973 näin:

”(...) vuosikausien yksinäisyydestä kärsineen kotirouvan kumppaniksi saattaa [SVFF:n] kortistosta löytyä toinen suomalaisrouva parin korttelin päästä.”

”Suomalaisnuoret matkustavat yhä Sveitsiin opiskelemaan tietämättä, että yliopistoon vaaditaan nykyisin saksan kielen kurssi. Pidentyneen oleskelun rahoittamiseksi olisi sitten työpaikka tarpeen, mutta työlupa puuttuu. Tai tullaan noin vaan turisteina toivossa, että kolmen luvallisen ”turistikuukauden” aikana työlupa ja työpaikka jotenkin järjestyisi. Tai ollaan opiskelun varjolla ja ilman työlupaa piikomassa ja täysin perheen armoilla”.

Yhdistyksen tiedotuslehti ”Mitteilungsblatt Schweiz-Finnland” oli perustettu vuonna 1952, ja siinä oli paitsi tietoa yhdistyksen toiminnasta.

nasta, runsaasti Suomesta kertovia artikkeleita. Vuonna 1977 lehti sai uuden nimen, "Bulletin", ja rupesi ilmestymään 3500 kappaleen painoksena yhdistyksen kronikkana ja muutama vuosi aiemmin perustetun Suomen Sanomien täydentäjänä. Samalla sen ulkoasua parannettiin ja Suomea käsittelevät jutut vähenivät. Bulletin-lehden ilmestyminen loppui vuonna 1989, ja SVFF:n tiedottaminen jäi jäsenkirjeiden ja Finnland Magazinin varaan.

Von Salis toimi keskusyhdistyksen puheenjohtajana kolmekymmentä vuotta eli vuoteen 1976 saakka, jolloin hänen seuraajakseen valittiin arkkitehti Theo Landis, joka oli ollut Zürichin ryhmän puheenjohtaja vuosina 1965–1973. Silloin oli kaikkiaan kahdeksan paikallisyhdistystä käsittäen 3110 jäsentä. Uusin ryhmä oli perustettu Solothurniin edellisvuonna (1975). Von Salis valittiin samalla kunniapuheenjohtajaksi. Landis hoiti puheenjohtajan tehtäviä erittäin tarmokkaasti; tapahtumia oli paljon ja seura oli osallisena monessa korkean tason suomalaisten vierailuissa Sveitsissä. Kohokohta oli presi-

Ystävyysyhdistyksen juhannusjuhlia vietetään perinteisesti luonnon keskellä. Tässä Solothurnin ryhmän jäseniä vuonna 1992 grillauspuuhissa. Yhdistyksen T-paitaa kantava keskuspuheenjohtaja Fritz W. Pulfer näkävien jonoa johtamassa. – Kuva: Leena Pulfer.

Bernin Suomi-koululaiset äiteineen saivat tulla esittämään pienen laulun presidentti Mauno Koiviston tullessa Sveitsiin vierailulle toukokuussa 1986. – Kuva: Leena Pulfer.

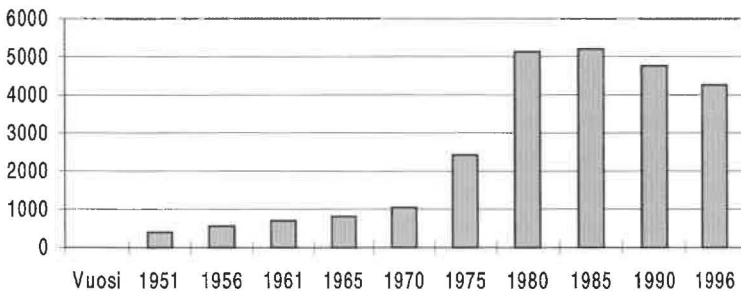
dentti Mauno Koiviston vierailu maaliskuussa 1986. Landisin jälkeen puheenjohtajina toimivat Fritz Pulfer vuosina 1989–1993, ja Peter Meier sen jälkeen.

Paikallisryhmien vuosikertomukset osoittavat, että SVFF:n toiminta on koko ajan ollut vilkasta eri puolilla Sveitsiä. Jotkut ryhmät järjestivät jopa parikymmentä tapahtumaa vuodessa ja kirjo on ollut suuri – konserteista vaellusretkiin. Vuonna 1974 ”Mitteilungsblattin” kirjoituksessa kerrotaan, että Zürichin ryhmä oli kasvanut niin, että kaikki halukkaat eivät enää mahtuneet seuran järjestämiin tilaisuuksiin: joulun- ja vappujuhliin otti silloin osaa 200 jäsentä ja pitopaikat olivat tupaten täynnä. Alussa toimintaa vetivät sveitsiläiset miehet, joilla usein oli suomalainen vaimo, mutta myöhemmin suomalaiset naisetkin tulivat toimintaan mukaan, jopa puheenjohtajina. ”Nuorennusleikkausten” myötä SVFF:n toiminta rupesi yhä enemmän suuntautumaan sveitsinsuomalaisten kulttuurisia ja sosiaalisia tarpeita tyydyttämään. Tätä kuvaa aktiivin seuran jäsenen kertomus:

”Järjestön toimenkuva on muuttumassa voimakkaasti: 50 vuotta sitten se perustui ennen kaikkea sodan tapahtumiin ja seurauksiin. Yhdistys oli hieman ”eliitti-seura”. Tämän päivän tarpeet ovat erilaiset: vapaamuotoista tapaamista, laulu ja urheilu, aktiivisen elämän vaalimista, mutta myös virallisempaa kanssakäymistä kaupungin, kantaanin ja valtion (Sveitsin) kulttuurielämässä, samoin kuin ”interkultturellisten” tapahtumien mukanajärjestäminen.”

Paikallisryhmien toiminta vaihtelee paikkakunnalla asuvien suomalaisten lukumäärän, aktiivisuuden ja mieltymysten mukaan. Aktiivisinta toiminta on saksankielisillä alueilla, joilla suurin osa suomalaisista asuu. Italiankielisessä Tessinissä ei ole lainkaan SVFF:n paikallisseuraa, koska suomalaisten lukumäärä siellä on pieni, vaan he kuuluvat Zürichin yhdistyksen toiminnan piiriin. Siellä asuvat suomalaiset järjestävät silti omia juhlia. SVFF:n toiminta on kaikkialla Sveitsissä vakaalla pohjalla, sen jatkuvuus ei yleensä ole uhattuna (Geneven paikallisseuran toiminta oli tosin hetken vaakalaudalla, mutta siihen on saatu puhallettua uutta eloa). Kun suomalaiset Sveitsissä järjestävät jotakin yhdessä, SVFF on yleensä kuvassa mukana tavalla tai toisella.

SVFF:n jäsenmäärä on kehittynyt seuraavasti:

Lähteet: Mitteilungsblatt, Bulletin ja Finnland-Magazin 1951–1996.

Alueittain jäseniä oli seuraavasti vuonna 1996:³¹

Basel	546
Bern	685
Geneve	155
Luzern	206
Itä-Sveitsi	331
Schaffhausen	233
Solothurn	162
Vaud	256
Zürich	1678
<i>Yhteensä</i>	<i>4263</i>

Valitettavasti suomalaisten jäsenten osuudesta ei ole tietoja, koska jäsenrekisteristä ei ole mahdollista eritellä suomalaisia. Lisäksi on paljon perhejäseniä, joten sveitsiläinen nimi luettelossa viittaa usein sveitsiläis-suomalaiseen perheeseen. Paikallisseurojen jäsenmäärä ei aivan seuraa sveitsinsuomalaisten alueellista jakaumaa, koska jäsenmäärä on myös riippuvainen muista tekijöistä, kuten erityisesti seurojen toiminnasta. Jäsenmäärän nopea kasvu 1970-luvulta lähtien johtuu SVFF:n charterlentotoiminnan aloittamisesta. Koska seuran jäsenet saivat lentää Suomeen tuntuvasti halvemmalla, joukkoon liittyi runsaasti ihmisiä, jotka eivät ennen olleet mukana seuran toiminnassa. Charterlennot olivat niin suosittuja, että SVFF sai lempinimen ”Charterfluggesellschaft”, charterlentoyhdistys.

Matkustaminen Sveitsin ja Suomen välillä

Matkustaminen Suomen ja Sveitsin välillä oli ollut hankalaa ja aikaa vievää aina 50-luvun lopulle asti. Vuonna 1958 silloinen Finnair-Aero lensi ensimmäisen kerran Helsingistä Baseliin Kööpenhaminan, Kölnin ja Frankfurtin kautta. Lento kesti noin 7 tuntia. Keski-Eurooppaan ja Suomeen matkustaminen helpottui myös meriteitse, kun autolautat Finnansa, Finnpartner ja Finlandia aloittivat 60-luvulla liikennöintinsä³².

SVFF järjesti ensimmäisen ryhmälennon jäsenilleen vuonna 1959 yhteistyössä Suomen Sveitsinystävien, SYS:n kanssa. Kun sveitsi-

läiset tulivat koneesta Helsingissä, suomalaiset nousivat siihen. Ensimmäinen SVFF:n charterlento lennettiin 1963–64, ja niitä järjestettiin myös vuosikymmenen vaihteessa yhteistyössä matkatoimistojen kanssa. Lentojen suuresta kysynnästä johtuen SVFF päätti vuonna 1972 perustaa erityisen organisaation ”Sekretariat Charterflüge”, ja Pirkko Landis-Laitiala, joka jo aiemmin oli miehensä Theo Landisin kanssa järjestänyt lentoja, otti tämän toiminnan hoitaaksen. Yhteistyö SYS:n kanssa jatkui pitkään, kunnes organisatoristen järjestelyjen johdosta yhteistyöpartneriksi vaihtui sveitsiläinen matkatoimisto. Matkojen tuotosta osa luovutetaan SVFF:n stipendisäätiölle ja osa kulttuurirahastolle. Charterlentojen säännöllinen järjestäminen oli hyvin tärkeää sveitsinsuomalaisille, joille Suomessa käyminen ennen tätä oli ollut kallista. Lentopaikkoja ei riittänyt kaikille halukkaille, joten vuonna 1979 SVFF sai muita kilpailijoita, ja Theo Landis valitti vuoden 1982 ”Bulletinissa”, että muiden matkatoimistojen kilpailu on syönyt charterlentojen suosiota, ja pyysi seuran jäseniä suosimaan omia lentoja. Tämän jälkeen SVFF:n lentojen suosio taas kasvoi, varsinkin vuoden 1989 jälkeen, ja vuoden 1997 lopussa ylitettiin jo 1300 matkustajan määrä. Vuodesta 1987 välitettiin myös Finnjetin lippuja. Koko toiminnan aikana yhdistyksen välittämien lento- ja laivamatkojen lukumäärä on yli 15 400.³³ Suomesta pääsee nykyisin laivalla manner-Eurooppaan suoraan joko Saksaan, jonne matkustajia ottavia rahtilaivoja kulkee ympäri vuoden, ja kesällä myös Finnjet, tai Viroon, josta voi jatkaa autolla Via Balticaa. Monet sveitsinsuomalaiset käyttävät näitä reittejä lomillaan perheen kanssa.

Stipendisäätiö

Tärkeä osa SVFF:n toimintaa on stipendisäätiö. Maaliskuun 9 päivänä vuonna 1948 perusti von Salis geneveläisen Michael Egglyn aloitteesta säätiön ”Schweizerische Stiftung für Stipendien an Förderer und Bewahrer finnischer Kultur”, jonka presidenttinä hän toimi kuolemaansa saakka vuoteen 1977. Sen jälkeen toimii puheenjohtajana edelleen Theo Landis. Perustamisen henki oli yrittää auttaa Suomea vaikeiden sodanjälkeisten vuosien yli ja ensimmäisten vuosien toimintaa leimasivat kulttuurinen apu Suomelle, josta myö-

hemmin kehittyi “Kultur- und Gedankenaustausch zwischen Finnland und der Schweiz”.³⁴ Näihin suhteisiin luettiin alusta alkaen myös sotilaalliset suhteet, vaikkei niistä virallisesti mainittu Suomen erikoisen aseman takia³⁵.

Suomalaisten upseerien osuus oli alussa suuri, mikä oli melko luonnollista, koska von Salis tunsivat heitä hyvin paljon Suomessa sotilastarkkailijana vietetyn kauden ansiosta. Heitä ei kuitenkaan kutsuttu stipendiaateiksi sotilashenkilöinä, vaan siviiliammattiensa perusteella, kuten insinööreinä ja teknikkoina. Suomen pääesikunta suhtautui alusta asti myönteisesti asiaan, ja eversti Wiljo Turunen (joka myöhemmin toimi 17 vuoden ajan SYS:n puheenjohtajana) lähetettiin kahden muun upseerin kanssa kolmeksi kuukaudeksi Sveitsiin. Sen jälkeen upseeristipendiaatteja oli kaksi kerrallaan, ja vuodesta 1959 lähtien yksi. Sveitsissä heidät tutustutetaan puolustusvoimien toimintaan, ja he osallistuvat Zürichin teknillisen korkeakoulun sotilasteknisellä osastolla annettavaan opetukseen. Mannerheim-muistojuhlissa Montreuxissä heidät on vuodesta 1976 nimitetty ”Mannerheim-stipendiaateiksi”.

Hyviä Suomen ja Sveitsin välisiä sotilassuhteita vaalimaan perustettiin 1989 stipendisäätiön aloitteesta Suomalais-Sveitsiläinen upseeriyhdistys, ”Finnisch-Schweizerische Offiziersvereinigung”, jonka puheenjohtajaksi valittiin Suomalais-Sveitsiläisen kauppakamarin johtaja, suuri suomenystävä Arthur Grüninger.

Tämä alunperin 109 lahjoittajan mahdollistama stipendiaattitoiminta oli alussa avunantoon suuntautunut. Siitä eivät hyötäneet vain stipendiaatit, vaan Sveitsiin kutsuttiin myös lukuisia alansa huippuja vierailemaan ja pitämään luentoja. Heistä kuuluisimpia olivat A.I. Virtanen ja Alvar Aalto, V.A. Koskenniemi, Edvin Linkomies ja Rolf Nevanlinna. Kun suoranainen apu ei ollut enää Suomelle tarpeen, säätiön toiminta suuntautui uusien kulttuurisuhteiden luomiseen ja ajatusten vaihtoon. Stipendien saajat edustavat sekä suomalaista tiedettä ja taidetta että armeijaa ja eri ammatteja. Heitä ehdottavat Sveitsin ystävät Suomessa ja Suomen asevoimien esikunta, mutta “Stiftungsrat-Ausschuss” tekee lopullisen valinnan. SYS kutsuu myös vastavuo- roisesti vuosittain sveitsiläisiä stipendiaatteja Suomeen. Vuosina 1948–1996 stipendin ovat saaneet 16 humanistia ja teologia, 59 oikeus-, yhteiskunta- ja taloustieteilijää sekä journalistia, 21 lääketieteilijää,

19 kasvatustieteilijää, 13 teknisten tieteiden edustajaa, 11 arkkitehtia ja muotoilijaa, 7 maa- ja metsätaloustieteilijää, 22 luonnontieteilijää, 23 taiteiden edustajaa, 63 upseeria ja 19 muun alan edustajaa. Vuonna 1997 tehtiin sääntöuudistus, jolla helpotettiin apurahan antamista opiskelijoille.

Sponsorien löytäminen on stipendisäätiön jatkuvana vaikeutena, varsinkin uusien saaminen on ollut työn takana. Valtaosa toiminnan rahoituksesta tulee charterlento-toiminnasta ja joukolta uskollisia sponsoreita. Säätiön jakama rahasumma on vuosien mittaan kasvanut yli puoleen miljoonaan sveitsinfrangiin.

Kauppakamarit ja killat

Sodan jälkeen Suomi tarvitsi ennen kaikkea koneita ja muuta tuotantokalustoa, jota oli saatavilla Sveitsissä. Sveitsiin voitiin taas viedä ennen kaikkea selluloosaa, ja paperituotteita. Näiden tarve Sveitsissä oli kutakuinkin vakio, ja siksi oli keksittävä muita vientituotteita. 60-luvun alussa suomalainen muotoilu löi itsensä läpi myös Sveitsissä, ja markkinat avautuivat huonekaluille, kankaille, vaatteille ja lasille. SVFF oli aktiivisesti mukana edistämässä näiden tuontien leviämistä järjestämällä kauppojen ja tavaratalojen kanssa yhteistyössä Suomi-viikkoja, joissa myös esiteltiin Suomea matkailumaana, ja houkuteltiin turisteja Suomeen yhdistyksen edullisilla charter-lennoilla. Kun Suomen vienti Sveitsiin lisääntyi ja monipuolistui, katsottiin tarpeeksi perustaa erillinen organisaatio huolehtimaan kauppaan liittyvistä asioista, ja vuoden 1972 Suomi-viikkojen yhteydessä muutama suomenystävät ideoivat sellaisen seuran perustamista – kuten asiaan kuului – saunan lauteilla. Vetävinä voimina olivat Franz Schnyder ja Arthur Grüniger.

Handelsvereinigung Finnland-Schweiz (myöhemmin Handelskammer) perustettiin helmikuussa 1973 Zürichissä, ja siitä tuli vuotta aiemmin Suomessa perustetun Sveitsiläis-suomalaisen kauppayhdistyksen sisarjärjestö. Kauppakamarissa yhdistivät voimansa sveitsiläisyrietykset, joilla oli vienti-intressejä Suomeen sekä suomalaiset yritykset Sveitsissä. Vuonna 1985 perustettiin Suomalainen kauppakilta, joka toimii yhteistyöorganisaationa niille liikemiehille, joilla on paljon tekemistä Suomen kans-

sa. Kauppakilta järjestää säännöllisesti lounaita ja esitelmiä ja auttaa myös uusia liikemiesmuuttajia sopeutumaan Sveitsiin. Sillä ei kuitenkaan ole virallista asemaa. Myös Genevessä toimii kauppakilta, joka on perustettu vuonna 1990, ja siinä on 50 jäsentä.

SVFF:lle ovat jääneet kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvät tehtävät. Kulttuuriin liittyvät asiat tulivat vähitellen niin suureksi osaksi SVFF:n toimintaa, että vuonna 1982 oli tarpeen perustaa erityinen kulttuurivaliokunta.

Muita suomalaisjärjestöjä

Suomalaisia toimii muissakin yhdistyksissä kuin SVFF:ssä, mutta ei läheskään samassa laajuudessa. Jotkut suurella innolla perustetut järjestöt ovat toimineet jonkun aikaa, mutta sitten kuihtuneet pois. Tällainen on esimerkiksi vuonna 1987 Zürichiin perustettu Suomi-Italia-Sveitsi ystävyysseura, jossa oli runsaimmillaan 96 jäsentä, mutta se lopetti toimintansa 3 vuoden kuluttua, kun ei löytynyt halukkaita johtokuntaan vetämään seuran toimintaa. Toinen hyvin alkanut yritys oli sveitsiläis-suomalainen nuorisoklubi, joka aloitti toimintansa vuonna 1993, mutta eli vain vuoden, koska alkuinnostus laantui.

Varsinkin suomenruotsalaisille tärkeitä ovat pohjoismaiset yhdistykset, kuten Skandinavisk Club Zürich, Nordischer Klubb Bern, Club Nordique du Valais, ja jotkut ruotsalaisten seurat. Pohjoismaalaiset yhdistykset kuuluvat, Zürichin seuraa lukuunottamatta, keskusjärjestöön nimeltä Nordisk Club Schweiz. Suomenruotsalaiset kokevat usein SVFF:n toiminnan hieman vieraana, koska ruotsinkielinen kulttuuri jää siellä vähemmälle eivätkä he voi puhua äidinkieltään seuran tilaisuuksissa. Siksi skandinaavisilla kerhoilla on heihin suurempi vetovoima. Kaksi kirjoitusta Finland-Magazinissa kuvaa tätä:

”Som finlandssvensk i utlandet är man varken fisk eller fågel; i finska föreningen kan man inte sjunga med (...), i skandinaviska klubben snackar dom rikssvenska.”

”Allt efter som i åren i Schweiz hopar sig och min finska blir allt rostigare försvåras kontakten med de andra, finskspråkiga

finländarna. Bland svenskarna, de från Sverige, hör jag inte heller hemma och jag behöver bara öppna munnen för att man skall höra att jag är utlänning, mitt pass må vara aldrig så rött.” ³⁶

Edellisen lisäksi on kokoontumisia, jotka eivät ole juuri lainkaan muodollisia. Monella paikkakunnalla Sveitsissä on tai on ollut ”Finnenstamm”, suomalaisten kantapöytä, joka toimii spontaanina kokoontumispaikkana. Suomalaisilla naisilla on usein oma, useimmiten kuukausittain toistuva, kokoontuminen jossakin ravintolassa aterioimisen merkeissä. Siellä vaihdetaan kuulumisia, keskustellaan elämän iloista ja suruista, välitetään uutisia Suomesta, vaihdetaan lehtiä jne. Miehitä on näihin tilaisuuksiin pääsy kielletty. Esimerkiksi Zürichissä ”supisuomalaisten naisten” piiriin kuuluu yli 60 jäsentä, joista suuri osa kokoontuu joka kuukausi vaihtamaan kuulumisia.

Fredagsflickorna kokoontuvat Zürichissä vaihtamaan kuulumisia. – Kuva: Krister Björklund.

Nämä naisten kokoontumiset merkitsevät monelle henkistä tukea, ja antavat mahdollisuuden keskustella sveitsissäelämisen huolista ja kotimaan kaipuusta. Sveitsiin vastamuuttaneille naistentreffit toimivat tukena ja auttavat heitä sopeutumaan uusiin oloihin. He huomaavat siellä, että muutkin ovat painiskelleet samojen vaikeuksien kanssa, ja saavat uusia ystäviä, joiden kanssa voivat puhua suomea. Tällaisia enemmän tai vähemmän säännöllisesti kokoontuvia naistenryhmiä saattaa olla useampiakin samalla paikkakunnalla. Esimerkiksi Zürichistä löytyy ainakin kaksi muuta em. ryhmän lisäksi.

Ruotsinkieliset eivät yleensä tule suomenkielisten ryhmään, vaan heillä on omat kokoontumisensa; Zürichissä ”Fredagsflickorna” ja Genevessä ”Tisdagstipporna”. Jotkut heistä ovat koettaneet olla mukana suomenkielisessä toiminnassa, mutta kokeneet itsensä ulkopuoliseksi, koska eivät välttämättä edes osaa suomea kovin hyvin ja kokevat oman kulttuurinsa erilaiseksi. Suomenruotsalaisten kokoukset ovat sinänsä hyvin samankaltaisia kuin suomenkielisten. Lehdet, jotka kiertävät, ovat enimmäkseen ruotsinkielisiä, esimerkiksi Femina ja Hufvudstadsbladet eikä Me Naiset, Gloria ja Helsingin Sanomat.

Vaikka miehillä ei ole säännöllisiä treffejä kuten naisilla, hekin tapaavat toisensa työnjälkeisellä ”aperilla”, joskus organisaatioissa kuten kauppakillassa, tai vaikkapa ”finnenstammin” ympärillä. Siellä puetaan helposti sveitsiläisen elämänmuodon kasvattamat paineet sanoiksi :

”Yritin tässä muutama vuosi sitten muutaman suomalaisen kanssa tapaamista kerran kuukaudessa illalla jossakin ravintolassa puhuakseni suomea ja nauttiakseni suomenkielen erikoisuuksista, värikkydestä. Kolmannen kerran jälkeen olin saanut tarpeekseni sveitsiläisten haukkumisesta, tyhmyydestä, rahanhimoista ym. Jouduin toteamaan että: ‘Mitä helkkaria oikeastaan teette täällä, kun kaikki on niin kurjaa!’ Siihen loppui minun seurusteluni suomalaisten kanssa.”

Finnland Magazin

Sveitsissä ilmestyy kahdesta neljään kertaan vuodessa suomalais-sveitsiläinen tiedotuslehti ”Finnland Magazin”, joka on SVFF:n viralli-

nen tiedotusjulkaisu. Sen tehtävänä on edistää Suomen ja Sveitsin välisiä suhteita. Finland Magazinin edeltäjä oli Suomen Sanomat (lempinimeltään ”Susari”), joka ilmestyi ensimmäisen kerran 1972. Nimi viittasi leikkillisesti Helsingin Sanomiin. Lehti syntyi silloisten Suomen ulkomaankauppaliiton ja eri vientiliikkeiden järjestämien suomalaisviikkojen yhteydessä, jolloin innostuneet järjestäjät sveitsiläisen liikemiehen ja suomenystävän Franz Schnyderin johdolla ideoivat mainoskampanjaa tehdäkseen Suomea ja suomalaista vientiä tunnetuksi. Alkuperäinen idea oli toimittaa tiedotuslehti, joka informoisi silloisen kampanjan kaikista tapahtumista, mutta lehti-idea saavutti niin suurta vastakaikua, että julkaisija Franz Scnyder yhdessä toimittajien Fritz W. Pulferin ja Carl-Axel Englundin kanssa kehitti siitä monipuolisemman suomitietoutta välittävän lehden. Ensimmäisessä numerossa esiteltiin suomalaisia yrityksiä kuten Marimekkoa ja Askoa, mainostettiin Suomea lomamaana, lueteltiin kesäfestivaalit, annettiin tietoa suomalaisesta ruokakulttuurista, suomen kielestä ja sen opiskelemisesta, suomalaisesta elokuvasta ja kirjallisuudesta – ja tietysti myös saunasta ja saunomisesta. Lehti oli muuten saksankielinen, mutta viimeinen sivu oli erityisesti suomalaisille tarkoitettu ja siten suomeksi.

Numero kaksi ilmestyi runsaat puoli vuotta myöhemmin. Korkea ammattitaito oli tunnusomaista molemmille numeroille yhdistettynä harrastelijainnokkuuteen, eikä tekemisen laatu heikentynyt myöhemminkään vaan lehti on aina tehty sveitsiläisellä huolellisuudella. Neljättä lehteä laajennettiin muidenkin kirjoittajien artikkeleilla. Kun alusta alkaen lehteä tekemässä olleet Fritz ja Leena Pulfer muuttivat Suomeen, lehden ilmestyminen oli hetken vaakalaudalla, mutta jatkoi muuttuen entistä enemmän ystävyysiteeksi Suomen ja Sveitsin välille. Suomen Sanomien 10. numeron ilmestymisen kunniaksi oli liitteenä suomalaisille lukijoille ”Schweizer Zeitung”. Sillä haluttiin kertoa suomalaisille Sveitsistä.

”Tästä syystä koetamme esitellä Sveitsiä pala palalta. Ei siis kaikkia kelloseppiä ja juustonvalmistajia samaan koriin, vaan tarkastelemme Sveitsiä osittain ja ihmisryhmittäin eri kertoina.”³⁷

Vuonna 1978 lehti uudistettiin täysin. Sanomalehtikoko muuttui aikakauslehtikokoon ja Suomen Sanomista tuli ”Finland Magazin”. Se käsitti 50 sivua, kun Suomen Sanomien koko oli vaihdellut kahdeksan ja kahdenkymmenen neljän välillä. Lisäisivuina jatkoi ”Sveitsiläinen” entisen ”Schweizer Zeitungin” aloittamaa Sveitsin esittelemistä suomalaisille neljällä sivulla. Franz Schnyder jatkoi päätoimittajana ja lehden sisältö säilyi pääosin samankaltaisena kuin edeltäjänsä, mutta jutut tiivistyivät ja monipuolistuivat, kirjoitukset käsittelevät aiheita saunomisesta Suomen eri osien esittelemiseen. Toimituskunta koostui kahdeksasta henkilöstä, joista neljä suomalaista. Jakelu oli jo noussut 25 000 kappaleeseen ja lehti parani joka numeron myötä ilmestyen edelleen kaksi kertaa vuodessa. Pieni lukijakysely vuonna 1978 osoitti, että kyselyyn vastanneista lukijoista oli Sveitsissä 88 prosenttia ja Suomessa 8 prosenttia. Muualle lehti ei ambitioistaan huolimatta juuri levinnyt, vain 6 prosenttia lukijoista oli Saksassa.

Toimituskunta ei jaksanut ylläpitää näin vaativaa lehden tasoa, vaan viiden numeron jälkeen se ilmestyi ohuempana vuonna 1980. Tämä pyrittiin korvaamaan kolmella vuosittaisella ilmestymiskerralla. Syksyllä vuonna 1984 toimitus unelmoi Suomi-talon perustamisesta Zürichiin, mutta kaksi numeroa myöhemmin annettiin asian olla, kun idea herätti niin vähän vastakaikua.

Numeroja 27 ja 28 leimasivat presidentti Koiviston vierailu Sveitsissä maaliskuussa 1986, mikä oli ensimmäinen Suomen valtionpäämiehen vierailu maassa. Vierailu toi paljon julkisuutta Suomelle ja Finland Magazinia painettiin 50 000 kappaletta jaettavaksi mm. pankeissa.

Tekijät nostivat ambitioitaan; vuonna 1986 yritettiin laajentaa levikkiä koko saksalaiselle kielialueelle, Sveitsin lisäksi myös Saksaan ja Itävaltaan. Vuotuinen ilmestymiskerta lisättiin neljään vuonna 1987, juoksevasta numeroinnista luovuttiin. Sisältöä ei kuitenkaan olennaisesti muutettu, mutta ulkoasu koheni, kun ruvettiin käyttämään värikuvia.

Neljän numeron jälkeen palattiin vuonna 1988 vanhaan numerointiin, ja se ilmestyi numerona 35. Lehti oli kutistunut 50-sivuisesta 34-sivuiseksi ja ilmestyi vuosikymmenen vaihtuessa neljä kertaa vuodessa 30-sivuisena. 1980-luvun lopulla Finland Magazin sai kil-

pailijan, Bernissä toimitetun ”Finland Aktuellin”, joka suuntautui koko saksankieliselle alueelle Euroopassa. Se keskittyi kuitenkin kertomaan Suomesta erityisesti liike-elämälle, eikä kertonut samalla tavalla kuin Finland-Magazin ulkosuomalaisille tärkeistä asioista. Muutaman ilmestymisvuoden jälkeen se lakkautettiin.

Vuonna 1992 Finland Magazin ilmestyi vain kahdella numerolla, mutta sivumäärä oli suurempi kuin ennen. Useassa artikkelissa juhlistettiin Suomen itsenäisyyden 75 vuotta. Seuraavana vuonnaakaan ei palattu neljään ilmestymiskertaan, mutta koko oli taas kutistunut 30-sivuiseksi. Sen jälkeen lehti on ilmestynyt tässä muodossa. Numero 55 vuonna 1996 oli omistettu SVFF:n 50-vuotisjuhlavuodelle ja kertoi suurimmaksi osaksi yhdistyksen historiasta ja toiminnasta.

Finland Magazin on koko olemassaolonsa ajan ollut tärkeä yhdyside sveitsinsuomalaisten välillä ja välittänyt tietoa Sveitsin ja Suomen välillä molempiin suuntiin. Lehden merkitystä kuvaa se, että kyselytutkimukseen osallistuneista selvä enemmistö, eli 65 prosenttia sanoi seuraavansa lehteä hyvin paljon tai melko paljon, 15 prosenttia vähän ja 20 prosenttia ei lainkaan.

Fennica-kirjasto ja videoteekki

Zürichin keskuskirjaston yhteydessä toimii suomalainen Fennica-kirjasto. Tämäkin sveitsiläis-suomalainen kulttuuri-instituutio toimii SVFF:n alaisena. Se on liitetty erillisenä kokoelmana Zürichin keskuskirjastoon, joka vastaa kaikista kirjasto-toimintaan liittyvistä tehtävistä ja kuluista.

Kirjasto perustettiin vuonna 1954 yhdistyksen keskusjohtokunnan aloitteesta ja avasi ovensa yleisölle seuraavana vuonna, jolloin kokoelma käsitti 240 pääosin suomalaisten kustantamoiden lahjoittamaa kirjaa, suurimmaksi osaksi suomenkielellä. Vuosien mittaan kirjojen määrä karttui, lahjoituksia saatiin paitsi suomalaisilta kustantamoilta myös vakuutusyhtiöiltä, Suomen opetusministeriöltä, SVFF:ltä, Suomen Bernin suurlähetystöltä ja monilta yksityisiltä. Suomen kaksikielisyys on huomioitu hankkimalla suomenruotsalaista kirjallisuutta, ja kirjakanta käsittää myös saksan-, ranskan-, italian- ja englannin-

Fennica-kirjaston hoitaja Pirjo Meier-Keinänen. – Kuva: SVFF.

kielisiä kirjoja. Vuonna 1977 Fennicassa oli runsaat 2000 kirjaa ja kaksikymmentä vuotta myöhemmin yli 5000. Toiminnan alussa sveitsinsuomalaiset eivät käyttäneet Fennica-kirjastoa kovin ahkerasti. Vuonna 1971 lainauksia oli ollut vain 64, mutta vähitellen kiinnostus kasvoi ja nykyisin sen käyttö on vilkasta. Kaukolainauspalvelu tarjoaa mahdollisuuden vaivattomaan kirjaston käyttöön koko Sveitsissä.³⁸

Fennica-kirjaston lisäksi sveitsinsuomalaisilla on käytössään vuodesta 1991 Bernissä toimiva Fennica-videoteekki. Tämäkin toimii SVFF:n piirissä ja saa toimintamäärärahasa siltä. Sen videokokoselma käsittää toistasataa nauhaa ja lisäksi on musiikkikasetteja ja CD-levyjä.

Sveitsin suomenkielinen kirkollinen työ

Sveitsin väestöstä runsaat 40 prosenttia on protestantteja ja runsaat 46 prosenttia roomalaiskatolisia. Sveitsin protestanttinen kirkko nojaa Calvinin oppiin ja sitä kutsutaan reformoiduksi. Luterilainen protestantismi on vähemmistö. Koko Sveitsin kattaa luterilaisten seurakuntien verkosto, joka koostuu kirkoista Zürichissä, Baselissa, Ber-

nissä, Genevessä ja Vaduzissa. Seurakunnat muodostavat yhdessä Sveitsin luterilaisten seurakuntien liiton. Seurakunnat ovat itsenäisiä yksiköitä, mutta ovat tämän liiton kautta yhteistoiminnassa keskenään. Molemmat protestanttiset uskonnot ovat samanlaisia, ne eroavat vain ehtoolliskäsityksen suhteen ja liturgia on reformoidulla paljon yksinkertaisempi kuin luterilaisilla.

Suomalaisilla Sveitsissä ei ole omaa seurakuntaa kuten esimerkiksi ruotsalaisilla on. Jos he asuvat paikkakunnilla, joissa on luterilaisia seurakuntia, niin he osallistuvat niihin mahdollisuuksien mukaan. Sveitsiläisen kanssa aviossa olevat suomalaiset osallistuvat joko reformoituihin tai katolisiin paikallisseurakuntiinsa riippuen aviopuolisonsa uskonnosta. Suomalaisen Sveitsiin muuttajan kirkkoon kuuluminen määräytyy muuttaessa. Jos ilmoittaa olevansa protestantti, joutuu useimmissa kantoneissa reformoidun kirkon kirjoihin. Jos merkitsee olevansa luterilainen, johtaa sekin usein siihen, että muuttaja rekisteröidään reformoituun kirkkoon. Jos näin on käynyt, muuttajan täytyy myöhemmin rekisteröityä luterilaiseen seurakuntaan, jos hän kokee ettei halua olla reformoidussa.

Monelle ei kirkolla omassa maassa ollessa ole ollut tärkeää merkitystä, mutta vieraassa maassa sen merkitys kasvaa ja siitä tulee osa identiteettiä. Sveitsinsuomalaisten hengellisiä tarpeita varten perustettiin 1980-luvun alussa ”Sveitsin suomenkielinen kirkollinen työ” (SSKT).

Pastori Matti Joensuu kävi vuonna 1980 ja 1981 SVFF:n aloitteesta Sveitsissä toimien siellä suomalaisten keskuudessa pappina muutaman kuukauden. Sinä aikana hän tutustui kirkollisiin oloihin maassa, ja rakensi yhteyksiä eri puolilla Sveitsiä asuviin suomalaisiin. Pidettiin kirkollisia seminaareja, ja niihin eri paikkakunnilta osallistuneista muodostui eräänlainen yhdyshenkilöiden verkosto. Bernissä, Genevessä ja Zürichissä perustettiin suomalaisten kirkolliset keskustelupiirit, jotka kokoontuivat kerran kuussa.³⁹

Kirkollinen toiminta lähti sitten alkuun muutaman aktiivisen henkilön toimesta; Riitta Virkkunen oli Genevessä luterilaisen maailmanliiton kasvatusasiain sihteeristön palveluksessa ja oli asiassa hyvin aktiivinen. Syksyllä 1981 pastori Pekka Vihma tuli Zürichin luterilaisen seurakunnan papiksi ja toimi asiassa varsinkin Zürichin alueella. Toiminnan alkuvaiheesta hän kertoo näin:

”Kun tultiin 1981 syksyllä, niin silloin ihan aluksi kutsuttiin kaikkia mahdollisia suomalaisia, joiden osoitteet saatiin SVFF:ltä, ja sitten ruvettiin suunnittelemaan kirkollista toimintaa Sveitsissä. Meillehän se ei oikeastaan olisi kuulunut, koska se oli sikäläinen luterilainen kirkkoherra, mutta se oli semmoista vapaa-ajan toimintaa, mitä harrastettiin Zürichin alueella, mutta myöskin Bernissä, Baselissa ja Luzernissa – oikeastaan koko itäisen Sveitsin alueella – koska siihen aikaan suomalaisia pappeja ei ollut. Genevessä oli, mutta se taasen tuntui olevan niin kaukana Zürichistä. Hyvin paljon myöskin oli kasteita, vihkimisiä, hautauksia ja joulukirkkojen pitämistä ja kaikkea semmoista.”

Riitta Virkkunen toimi puheenjohtajana vuoteen 1987 saakka, jonka jälkeen Anja Zahnd-Korhonen on vetänyt toimintaa. Paikallisia kirkkotoimikuntia syntyi ympäri Sveitsiä, yleensä niille paikkakunnille, joissa oli SVFF:n paikallisseuroja, joiden kanssa kirkollinen toiminta oli läheisessä yhteistyössä. Toinen tärkeä yhteistyökumppani ovat Suomi-koulut. Tämä kirkollinen toiminta on vapaaehtoisuuteen pohjautuvaa ja rakentuu joka paikkakunnalla muutamien aktiivisten henkilöiden varaan. Toiminta on monimuotoista: järjestetään suomenkielisiä jumalanpalveluksia, raamattupiirejä, pyhäkouluja, konsertteja ja laulutilaisuuksia, seminaareja, jne.

Luterilaiset jumalanpalvelukset, erityisesti suomen kielellä, ovat monelle sveitsinsuomalaiselle tärkeitä. Jumalanpalveluksen liturgia on reformoiduilla hyvin paljon yksinkertaisempi, ja koska se voidaan kokea kuivantapaiseksi ja pitkävetoiseksi, he eivät tunne siellä oloaan kotoisaksi. Siksi SSKT:n järjestämät jumalanpalvelukset ovat erityisen tärkeitä. Myös sielunhoito SSKT:n piirissä on arvokas tuki monelle ihmiselle, jolle vieraassa maassa asuminen on henkisesti raskasta.

Sveitsiläis-suomalaisissa avioliitoissa aviopuolisoiden eri uskontokuntiin kuuluminen ei yleensä aiheuta suuria vaikeuksia. Kasteen yhteydessä ratkaistaan, kastetaanko lapsi katolisessa, luterilaisessa vai reformoidussa kirkossa. Joillakuilla suomalaisilla ei ole mitään seurakuntaa Sveitsissä, vaan he ovat edelleen lähtöseurakunnan jä-

seniä Suomessa ja lapsi merkitään Suomeen, äidin lähtöseurakuntaan. Toiset taas antavat lapsen kasvaa ja päättää itse myöhemmin, antaako kastaa itsensä ja missä seurakunnassa.

Suomi-koulut Sveitsissä

Ulkomailla asuvat suomalaiset haluavat yleensä lastensa säilyttävän entisen kotimaansa kielen taidon. Jos kummatkin aviopuolisot ovat suomalaisia, kielitaito säilyy helpommin, koska kotona puhutaan suomea (tai ruotsia). Kansainvälisessä avioliitossa täysin vieraassa kieliympäristössä on lapsen vaikeampi saada suomen kieli säilymään. Pelkkä vanhemman ja lapsen välinen dialogi ei riitä, vaan lapsi tarvitsee laajempaa kieliyhteisöä, suomea puhuvia leikkiveroiteita ja myös suomea puhuvia aikuisia kielitaitonsa kehittämiseksi. Tällaisen ympäristön tarjoavat Suomi-koulut. Niiden tarkoitus on antaa lapsille suomen kielen ja kulttuurin opetusta, välittää perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, opettaa historiaa ja kaikenlaista Suomeen liittyvää.

Suomi-kouluja on ympäri maailman, missä vain on suomalaisia, ja lukumääräisesti useimmat ovat Pohjois-Amerikassa. Virallisesti niitä on perustettu noin 110 paikkakunnalle 34 eri maassa⁴⁰. Ensimmäiset Suomi-koulut perustettiin Kanadan suomalaisalueilla 1960-luvulla, ja 1970-luvun alkupuoliskolla niitä ruvettiin perustamaan myös Eurooppaan, kun muuttovirta sinne lisääntyi. Toisena syynä oli todennäköisesti 70-luvulla yleismaailmallisesti lisääntynyt kiinnostus omiin juuriin. Ensimmäiset Euroopan Suomi-koulut perustettiin Englantiin, sitten Ranskaan, vuosikymmenen loppupuolella Saksaan ja 1980-luvun alussa Sveitsiin. Oppilasmäärät lisääntyivät nopeasti ja kouluja perustettiin tiheään tahtiin. Vuonna 1997 maailman suurin maakohtainen oppilasmäärä, eli runsaat 700, löytyi Saksasta⁴¹. Sveitsissä on viidenneksi eniten oppilaita koko maailmassa, mutta maan väestömäärään suhteuttaen se on ykkössijalla.

Koulut ovat monin eri tavoin järjestäytyneitä; joissakin tapauksissa ne toimivat tarkoitusta varten perustetun seuran puitteissa, toisaalla taas kirkon järjestöt, ulkosuomalaisyhdistykset tai ystävyysseurat toimivat organisatorisena perustana⁴². Vaikka Suomi-koulut toimivatkin muodollisesti jonkin organisaation puitteissa, niiden ole-

massaolo ja toiminta perustuu lasten vanhempien, erityisesti äitien, aktiivisuuteen ja vapaaehtoistyöhön koulunsa puolesta.

Koulujen toimintaperusteena on laki Suomen opetusministeriön alaisista ns. täydentävää opetusta antavista kouluista. Suomen opetusministeriö myöntää vuosittain varoja koulujen toimintaan. Sen avulla voidaan pääsääntöisesti kattaa kaksi kolmasosaa opettajien palkoista. Loput toimintaan tarvittavat varat, esimerkiksi vuokrat ja oppimateriaali, kerätään koulukohtaisesti tavallisesti kannatusyhdistysten sekä eri järjestöjen kautta. Koulujen jäsenmaksut kattavat yleensä noin 20 prosenttia rahoituksesta.

Paikalliset olosuhteet, kuten lait ja asetukset, viranomaiskäytäntö ja kulttuuri, muodostavat kehykset koulujen toiminnalle, joten eri maiden Suomi-koulujen välillä on sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Erikoisuutena muihin maihin nähden on Sveitsissä Suomi-kouluja hyväksytty vuodesta 1996 kantonien opetusministeriöiden vierasta äidinkieltä opettaviksi kouluiksi paikallisen opetushallituksen alaisuuteen.

Suomi-kouluja toimii Sveitsissä kahdeksalla paikkakunnalla. Näistä Zürichin, Winterthurin, Itä-Sveitsin, Baselin ja Bernin kouluilla on kantonin opetusministeriön ohjesääntöjen mukaan nk. virallinen asema. Sen perusteella opettajat voivat esimerkiksi osallistua kantonin järjestämään lisäkoulutukseen ja oppilaille on mahdollisuus saada Suomen kielen arvosana sveitsiläisiin todistuksiin.

Perustamisajankohdat heijastavat muuttajien ikärakennetta; kun Sveitsiin muuttaneiden suurten ikäluokkien lapset tulivat kouluikään, koettiin tärkeäksi perustaa Suomi-kouluja. Niitä perustettiin keskuspaikkakunnille, joiden ympäristössä on eniten suomalaislapsia.

Myös oppilasmäärä kuvastaa suomalaisväestön rakennetta, suurten Sveitsiin muuttaneiden ikäluokkien lapset ovat jo kasvaneet isoiksi, joten oppilasmäärät ovat perustamisajankohdan jälkeisiltä huippuvuosilta laskeneet. Opetusryhmien koko vaihtelee kouluittain ja vuosittain, joissakin ryhmissä saattaa olla jopa tungosta, kun toiset ryhmät kärsivät oppilaiden puutteesta.

Kaikki lapset eivät jaksa jatkaa niin kauan kuin voisivat. Koululaisryhmissä lopettamiset ovat yleisimpiä, koska varsinainen koulu ja harrastukset vievät paljon aikaa. Syynä saattavat olla myös kielivaikkeudet.

Sveitsin Suomi-koulut 1996–1997

Koulu	Oppilaita	Opettajia	Luokkia	Perustamis- vuosi
Basel	25	3	3	1987
Bern	24	3	3	1982
Geneve	13	2	2	1988
Itä-Sveitsi	23	2	3	1990
Lausanne	30	1	3	1986
Neuchatel	12	2	2	1990
Winterthur	23	2	2	1991
Zürich	62	5	5	1982

Lähde: Suomi-koulujen toimintakertomukset.

Useimmissa kouluissa osa rahoituksesta tulee SVFF:lta, mutta yhteistyö seuran kanssa vaihtelee paikkakunnittain. Zürichissä ja Winterthurissa koulu toimii itsenäisenä ja yhteistyö SVFF:in kanssa rajoittuu rahalliseen avun vastaanottamiseen eivätkä vanhemmat välttämättä kuulu SVFF:in paikallisyhdistykseen, kun taas Baselin, Bernin, ja Itä-Sveitsin koulut ovat läheisessä yhteistyössä SVFF:in paikallisosastojen kanssa. Neuchatelin Suomi-koulu ei nauti SVFF:n rahoitusta paikallisseuran puuttumisen vuoksi, mutta siellä on suunniteltu Bernin seuran kanssa yhteistyötä. On melko luonnollista että pienempien paikkakuntien Suomi-koulut ovat läheisemmässä yhteistyössä paikallisosastojen kanssa kuin suurilla paikkakunnilla toimivat koulut. Suomi-kouluja ei ole kaikkialla missä SVFF toimii, tällaisia paikkakuntia ovat Schaffhausen, Luzern ja Solothurn. Näistä lapsia kuljetetaan usein lähimpänä sirjaitsevaan kouluun. Äidit kokevat suomenkielen opetuksen niin tärkeäksi, että he kuljettavat lapsensa Suomi-kouluihin usein pitkienkin matkojen päästä.

Sveitsin koulujen toiminta rakentuu vapaaehtoistoiminnalle jossa vanhemmat, koulujen opettajat ja hallinto toimivat läheisessä yhteistyössä. Äidit ja opettajat järjestävät talkootyönä juhlia ja myyjäisiä koulujensa hyväksi, erilaisia retkiä lapsille sekä muuta toimintaa.

Opiskelun tavoitteena on antaa lapsille taito ilmaista itseään ja ajatuksiaan suomeksi, antaa heille Suomi-tietoutta. Suomi-koulun tunneilla luetaan ja kirjoitetaan, lauletaan, leikitään ja askarrellaan suomeksi. Lapset perehtyvät Suomen maantieteeseen ja historiaan, heille kerrotaan Suomen kulttuurista ja juhlaperinteistä. Lapset saavat myös koulun kautta suomalaisen ystäväpiirin, joka osaltaan auttaa heitä arvostamaan suomalaisuutta. Opetuksessa käytetään ryhmätyöskentelyä, opettaja lukee satuja tai lyhyitä tarinoita, keskustellaan ja tehdään yksinkertaisia kirjoitusharjoituksia. Leikkiryhmäikäiset oppivat kieltä leikkien, laulujen, pelien ja musiikkikasettien avulla. Kouluikäiset käyttävät suomalaisen peruskoulun kirjoja, myös siitä syystä, että väliaikaisesti Sveitsissä asuvien lapsille helpotettaisiin suomalaisen kouluun sopeutumista kotimaahan paluun jälkeen. Näin kertoo oppivelvollisuusikäisten ryhmän opettaja:

”Opetuksen apuna käytän Suomen ja koko maapallon karttaa, tehtävämonisteita, kuvakortteja sekä luonnosta tai kotoa tuotua havaintomateriaalia. Tunneilla keskustelemme, laulamme suomalaisia lauluja, leikimme perinneleikkejä, luemme kertomuksia ja tarinoita sekä askartelemme. Tutustumme 5-kieliseen kanteleeseen. Lapset työskentelevät myös pareittain tai ryhmissä jolloin he tutustuvat paremmin toisiinsa ja voivat auttaa toisiaan.”⁴³

Koulutunneista yritetään tehdä niin viihtyisiä, että oppilaat tulevat mielellään Suomi-kouluun. Opettajilta vaaditaan suomi äidinkielenä, opettaja- tai muu vastaava koulutus ja kokemusta vastaavasta työstä lasten kanssa. Joskus on ollut pakko tinkiä muodollisista vaatimuksista, varsinkin tilanteissa, joissa opettaja on muuttanut paikkakunnalta pois.

Koulut kohtaavat toiminnassaan monta ongelmaa, joista usein päällimmäinen on rahan puute. Suurimmat menoerät ovat tilojen vuokra ja opettajien palkat. Monipuolinen opetus ja varsinkin vanhempien lasten kiinnostuksen ylläpito vaatii myös lisää materiaalihankintoja, ja kun varat kuluvat kaikkein välttämättömimpään, monessa koulussa ylimääräistä opetusmateriaalia joudutaan etsimään kotoa. Heterogeeniset ryhmät aiheuttavat myös ongelmia opetuksen suunnittelulle:

*”On täysin epärealistista ja automaattisesti pettymykseen joh-
tavaa asettaa heterogeeniselle ryhmälle yksi ja yhteinen pää-
määrä, kun tällä viikolla puuttuu pari oppilasta, seuraavalla
kerralla kolme tai kun kesken lukuvuotta ryhmään tulee uusi
oppilas, joka on ummikko tai suoraan Suomesta tullut lapsi, joka
osaa nykysuomea huomattavasti paremmin kuin opettaja.”⁴⁴*

Vaikka opetuskieli onkin suomi ja lapset käyttävät sitä oppituntien aikana, niin useimmiten välitunneilla kieli kääntyy Sveitsin saksaksi. Kun lapset ovat oppineet lukemaan saksaksi, suomenkielinen lukeminenkin sujuu, mutta vaikeuksia esiintyy kirjoittamisessa⁴⁵.

Suomi-koulussa käyminen vaatii vahvaa motivointia, sillä isomat lapset tulevat useimmiten suoraan koulusta eikä heillä ole ollut aikaa aterioida kunnolla kotona. Opettajat antavat myös mielellään paljon kotitehtäviä keskiviikkoiltapäiväksi, joten Suomi-koulu ei saa olla liian vaativa. Siksi opetus on laajalti leikkimielisemmässä muodossa ja kotiläksyjä annetaan vähän, etteivät lapset joutuisi stressitilanteeseen. Äideiltä menee paljon aikaa lasten kyyditsemisessä, ja he asettavat myös vaatimuksia opetuksen tasolle, joten siitä ei saa tulla liian kevyttäkään. Suomi-kouluista on tullut myös äitien tapaamispaikka, ja he viettävät aikaa kuulumisia vaihdellen ja kahvia juoden samalla, kun jälkikasvu saa opetusta. Monelle suomalaiselle äidille Suomi-koulu on jopa ”henkireikä” ajoittain sosiaalisesti eristyneessä elämässä, ja koulut ovat tiedostaneet tämän ja äideille on yleensä järjestetty oma nurkkaus kanssakäymistä varten.

Opettajan työ on vaativaa ja yksinäistäkin, ja uudet virikkeet ovat tärkeitä. Siksi neuvottelu- ja kokouspäivät, joiden aikana saadaan uutta tietoa ja voidaan vaihtaa mielipiteitä muualla toimivien kollegojen, kanssa koetaan erittäin tärkeänä. Koulut pitävät säännöllistä yhteyttä toisiinsa, Sveitsin Suomi-koulut järjestävät vuorotellen vuosittain koulutus- ja neuvottelupäivät. Ensimmäiset, melko epäviralliset, neuvottelupäivät pidettiin Lausannassa 1989, ja sen jälkeen eri koulut ovat isännöineet tapaamisia. Päivien aikana pohditaan eri koulujen ongelmia, esimerkiksi koulutilat, heterogeeniset ryhmät, vanhempien ja lasten motivointi, keskustellaan jatkokoulutuksesta, materiaali- ja kirjahankinnoista. Lisäksi on pidetty näytetunteja, ideoitu uusia hank-

keita, näytelmiä, laululeikkejä jne. Koulut ovat vuodesta 1991 yhdessä noin joka toinen vuosi julkaisseet koululaislehden ”Lirularu”, jonka nimi vuodesta 1996 on ”Suomi-koulujen Sanomat”. Samalla se laajentui palvelemaan oppilaiden lisäksi myös opettajia sekä olemaan tiedonlähteenä myös muille Suomi-koulusta kiinnostuneille.

Yhteistoiminta on johtanut moneen parannukseen. Esimerkiksi opettajien neuvottelupäivillä Zürichissä vuonna 1990 sovittiin Suomi-koulutodistuksen käyttöönotosta. Niillä paikkakunnilla, joilla Suomi-koulu on virallistettu koulutodistukseen merkitään virallisesti Suomen kielen arvosana. Saksassa tästä on myöhemmin otettu mallia.

Sveitsin Suomi-koulut ovat myös voineet lähettää edustajansa Saksan suomalaisten kielikoulujen vuosittaisille neuvottelupäiville, joille myös Wienin Suomi-koulu osallistuu. Suomi-kouluilla on yhteinen yhteyshenkilö, joka toimii koulujen koordinaattorina ja informaation lähteenä ulospäin, tehden Suomi-koulua tunnetuksi. Yhteyshenkilö hoitaa suhteet sekä Suomen että Sveitsin viranomaisiin, suurlähetystöön ja SVFF:iin.

Zürichin Suomi-koulu (Finnische Schule in Zürich) on oppilasmäärältään Sveitsin suurin ja toiseksi vanhin ja kuuluu Euroopan isoimpiin Suomi-kouluihin. Se perustettiin vuonna 1982 kymmenen suomalaisen äidin toimesta, jotka halusivat turvata lapsilleen Suomen kielen opetuksen. Kun toiminta alkoi, koulun 28 lasta jaettiin kouluikäisten ja tarhaikäisten ryhmiin. Kokeiluryhmässä opetettiin lisäksi ”ummikkolapsille” sveitsinsaksaksi, mutta pian sielläkin ryhdyttiin opettamaan suomea suomeksi, mikä sitten jäi pysyväksi käytännöksi⁴⁶. Koulua ylläpitää kannatusyhdistys ja hallinnosta vastaa johtokunta, johon kuuluvat kustakin luokasta opettaja sekä yksi vanhempain edustaja.

Zürichissä, kuten useimmiten muuallakin, Suomi-koulua pidetään keskiviikko-iltapäivisin joka toinen viikko, koska Sveitsin koululaisilla on silloin vapaata. Tämä iltapäivävapaa liittyy Sveitsin yleiseen työaikajärjestelmään; lapsille ja heidän äideilleen on haluttu antaa mahdollisuus arkivapaaseen eri asioiden hoitamista varten⁴⁷.

Oppilaat oli Zürichissä vuonna 1996 jaettu viiteen ryhmään: kaksi kouluikäisten ryhmää, yksi leikkikouluikäisten ryhmä, yksi leikki-koulu- ja tarhaikäisten ryhmä ja yksi tarhaikäisten ryhmä. Lasten

suomen kielen taito vaihteli auttavasta erittäin hyvään. Oppilasmäärä on vaihdellut; alussa kun maahanmuuttajien lapset tulivat kouluikään oppilasmäärä kasvoi nopeasti, mutta nyt kun maahanmuutto on vähentynyt ja suuren muuttoaallon lapset ovat kasvaneet isommiksi, oppilaiden lukumäärä on jonkin verran pudonnut. Zürichin Suomi-koulun viettäessä kymmenvuotisjuhliaan vuonna 1992, oppilaita oli 82, ja lukuvuonna 1996–97 heitä oli 62.

Zürichin Suomi-koulun oppilasluettelo (1995–1996) paljastaa, että ylivoimaisesti suurin enemmistö lapsista tulee perheistä, joissa isä on sveitsiläinen ja äiti suomalainen. Kuudestakymmenestä lapsesta kahdeksankymmenelläseitsemällä on Suomen ja Sveitsin kansalaisuus, seitsemällätoista on vain Suomen kansalaisuus, heistä useimpien vanhemmat ovat molemmat suomalaisia. Loput ovat muiden kansalaisuuksien yhdistelmiä. Pelkästään Sveitsin kansalaisia on kaksi. Numerot osoittavat, miten tärkeänä Suomen kansalaisuutta pidetään, siitä ei haluta luopua.

Zürichissä, kuten muuallakin, Suomi-koulua rahoittavat Suomen opetusministeriö, koulun kannatusyhdistys sekä SVFF. Kannatusyhdistyksen jäsenmaksu on 20 Fr vuodessa ja oppilaiden lukukausimaksu on 100 Fr. Lisätuloja saadaan juhlista, kahvitilaisuuksista, myyjäisistä jne. Myös Zürich avustaa jonkin verran Suomi-koulua rahallisesti.

Bernin Suomi-koulu aloitti toimintansa vuonna jo 1978 leikkiryhmänä, ja rupesi toimimaan virallisesti vuonna 1983. Alku oli melko tyyppillinen, järjestettiin leikki-iltapäiviä äitien luona vuorotellen ja leikitysvuorossa oleva äiti kahvitti paikalla olleet muut äidit ja tarjosi lapsille välipalaa, ja noin vuoden kuluttua löytyivät omat tilat eräästä yksityisestä lastentarhasta keskiviikko-iltapäivisin. Toimintaa ryhdyttiin rahoittamaan omista juhlista saaduilla tuloilla. Leikkiryhmän todettiin täyttävän ne vaatimukset, jotka Suomen opetusministeriö oli asettanut ulkomailla toimiville Suomi-kouluille avustuksen saamiseksi. Vuonna 1983 SVFF kutsui koolle Suomi-koulun perustamisesta kiinnostuneet, laadittiin ohjesääntö, valittiin johtokunta, määrättiin jäsenmaksu ja laadittiin opetussuunnitelma. Sitten lähetettiin oppimateriaali- ja raha-avustusanomus Suomeen. Koulu toimii rekisteröimättömänä yhdistyksenä SVFF:n Bernin osaston piirissä, ja vanhemmille suositellaan SVFF:n jäsenyyttä. Seura tukee koulua taloudellisesti.

Bernin Suomi-koulun toiminta ja tavoitteet ovat samanlaiset kuin muillakin Suomi-kouluilla, suomen kielen taidon parantaminen ja suomitietouden kartuttaminen. Oppia käy saamassa runsaat 20 lasta vuosittain kolmessa ryhmässä: 3–4 vuotiaat leikkiryhmäläiset, 5–6 vuotiaat esikoululaiset sekä 7–noin 12-vuotiaat koululaiset. Koulun tavoitteena on tukea perheitä, jotka haluavat ylläpitää suomen kielen taitoa ja suomalaista kulttuuria. Suomi-koululaiset kokoontuvat noin 20 kertaa vuodessa. Koulua pidetään joka toinen keskiviikko, ja äideille on järjestetty oleskelutila, jossa on kahvikupin ääressä mahdollisuus sosiaaliseen kanssakäymiseen lasten oppitunnin aikana. Kantonin opetusministeriö on virallistanut koulun.

Geneven Suomi-koulu (Association de Suomi-koulu, Ecole Finlandaise) perustettiin vuonna 1988. Sen organisatorisena perustana on viisijäseninen toimikunta, jonka valitsee yleiskokous. Koulua pidetään kerran viikossa esikoululaisille ja joka toinen viikko lukuryhmälle. Koulun ensimmäinen toimintavuosi antaa hyvän esimerkin siitä, miten vaikeaa rahoituksen hankkiminen voi olla. Opetusministeriö oli myöntänyt vain puolet anotusta summasta (30.000 mk) ja jotakin oli keksittävä heikon rahatilanteen ratkaisuksi:

”Johtokunta päätti pitää joulujuhlan, jonka ansiosta koulumme toiminta kevätlukukaudelle, ainakin osittain. Paikaksi löysimme Jonctionin Maison du Quartier (...) ja juhlasta muodostui täydellinen menestys: vanhempien osallistuminen leivonnaisin ja lahjoin edesauttoi juhlan onnistumista. Myyntikojun vetonaulana oli Sinin lasten kanssa äänittämä Hölmöläistarinoita-kasetti (...) (Tämän kasetin tekemiseen kului yhteensä 30 tuntia). Juhlaan osallistujien lukumäärä oli n. 60–70 henkilöä. Ohjelma koostui kahvitarjoilusta, lasten esittämästä joulunäytelmästä, lasten musiikkiesityksistä, joulupukin vierailusta, arpajaisista ja tonttuleikeistä ja yhteislaulusta.”⁴⁸

Tämä osoittaa hyvin, miten tärkeänä sveitsinsuomalaiset kokevat suomalaisen kulttuurin välittämisen lapsille. Alkuinnostuksen jälkeen, jolloin ilmoittautui 41 oppilasta, koululaisten määrä laski, vuonna 1996 se oli pudonnut kolmeentoista.

Baselin Suomi-koulussa käy opetusta saamassa noin 30 lasta joka keskiviikko. Kuten muissakin kouluissa, opetus tapahtuu leikki-, esi-koulu- ja koululaisryhmissä. Koulun hallinnosta huolehtii johtokunta, jonka yleiskokous vahvistaa. Koulu on yhteistyössä SVFF:n kanssa, ja lukukausimaksu on edullisempi seuran jäsenille.

Winterthurin Suomi-koulu perustettiin 1991, ja sitä vetää koulu-yhdistys, joka pyrkii toimimaan itsenäisesti SVFF:n piirissä. Toiminnan tavoitteet ovat samat kuin muilla Suomi-kouluilla ja sen lisäksi pyritään informoimaan myös vanhempia Suomessa tapahtuvista sveitsinsuomalaisia koskevissa uudistuksista, kuten kansalaisuus- ja asevelvollisuusasioista, kielikursseista Suomessa jne.

Itä-Sveitsi sai Suomi-koulun 1990, kun se perustettiin St. Galleniin. Siinä on erikoisuutena suomenkielen kurssien järjestäminen aikuisille. SVFF:n paikallisyhdistys ehdotti asiaa, kun paikkakunnalla asui niin paljon sveitsiläis-suomalaisia aviopareja, ja ensimmäinen kurssi täyttyi heti sveitsiläismiehistä. Myöhemmin muitakin sveitsiläisiä kuin suomalaisten aviomiehiä tuli kursseille. Lausannen Suomi-koulu poikkeaa jonkin verran muista sikäli, että siellä on opetusta 16–17 vuotiaille saakka. Tessinissä ja Graubündenissä ei ole Suomi-koulua, mutta edellisellä paikkakunnalla on tekeillä kartoitus sellaisen tarpeesta. Tessininsuomalaiset kuuluvat SVFF:n Zürichin paikallisosaston piiriin.

Suomi-koulujen lisäksi toimii lasten leikkiryhmiä. Esimerkiksi Zürichissä leikkikerho ”Tenavat” kokoontuu joka toinen viikko leikkimään ja laulamaan. Tällaiset kerhot on tarkoitettu lapsille, jotka ovat vielä liian pieniä Suomi-kouluun.

Lapsen laittaminen Suomi-kouluun on osoitus suomalaisen identiteetin kokemisesta tärkeäksi. Kaikki sveitsinsuomalaiset vanhemmat eivät lähetä lapsiaan sinne, mutta se ei välttämättä merkitse, että lapselle ei haluta välittää edelleen suomalaista kieli- ja kulttuuriperintöä, vaan monet syyt ovat päätöksen takana.

”Se vaatii kohtuullisia ponnistuksia vaimolta. Mulla on omassa lähipiirissä sellaisia, jotka eivät ole lähettäneet lapsensa Suomi-kouluun tai sitten on ollut liian myöhäistä, ja ne eivät osaa suomea. Lapset opiskelevat koulussa kirjakieltä ja puhuvat

schwytzedytschiä ja sitten ympätään vielä tämmöinen täysin vieras ei-germaaninen kieli.”

Niistä kyselyyn vastanneista, joilla oli lapsi Suomi-koulussa, useimmat mainitsivat tärkeimpänä syynä koulunkäyntiin juuri suomen kielen oppimisen ja toisena tärkeysjärjestyksessä tulivat kontaktit muihin suomalaislapsiin, varsinkin täyssuomalaisissa perheissä. Suomen kulttuuriin tutustuminen ei ollut tärkeä syy. Heistä, joiden lapset eivät käyneet Suomi-koulua, suomalais-sveitsiläisillä perheillä tärkeimpänä syynä siihen oli, että ei ollut koulua lähellä ja täyssuomalaisilla perheillä tärkein syy oli, etteivät tienneet koko Suomi-koulusta. Tämä kuvastaa sitä, että jälkimmäiset eivät koe Suomi-koulua tärkeänä samalla tavalla kuin edelliset, koska suomen kieli säilyy muutenkin.

Sveitsinsuomalaisten kulttuuritoiminta⁴⁹

Akkulturaatioprosessissa oman kansallisen identiteetin suhde valtakulttuuriin muuttuu. Uuden identiteetin omaksumismahdollisuudet ovat käytännössä rajalliset, ja kansallinen ryhmäidentiteetti on usein tärkeä, ellei vaihtoehtona asuinmaan tarjoamille identifioitumismahdollisuuksille, niin ainakin niiden täydentäjinä. Tunnetasolla ryhmäsiteet kiteytyvät usein erilaisiin avainsymboleihin, joiden avulla ulkosuomalaiset erottuvat asuinmaansa valtaväestöstä. Avainsymbolit toimivat myös puolustusmekanismina valtakulttuuriin sulautumista vastaan, jolloin omia perinteitä ja tapoja saatetaan jopa korostaa niin paljon että se vaikuttaa hätävarjelun liottelemiselta. Tällaisia avainsymboleja on lukemattomia, ja ne ulottuvat organisoidusta aktiivisesta kulttuuritoiminnasta jokapäiväisen elämän pieniin yksityiskohtiin. Symbolit voivat olla tapoja, harrastuksia ja tilaisuuksia kuten suomalaisten juhlahpyhien viettäminen, suomalainen musiikki tai kulttuuriyhdistyksen säännöllinen toiminta tai ne voivat olla paikkoja tai esineitä, joihin liittyy suuri arvolataus – nämä ulottuvat muistomerkeistä aina kodin pieniin käyttöesineisiin. Yhteistä molemmille tyypeille on, että ne jäsentävät tilaa ja aikaa luoden tuttuja ja turvallisia ”kiintopisteitä” toimintaympäristöön, jonka ympärillä suomalaisten

elämänpolut kohtaavat. Avainsymbolit ovat olennaisia osia ulkosuomalaisten arkielämää ja projekteja.

Sveitsissä suomalaisuudella ja siihen liittyvillä symboleilla on hieman erilainen merkitys kuin muualla maailmassa, missä asuu suomalaisia, koska niihin nivoutuvat myös jossakin määrin sveitsiläisten käsitykset Suomesta ja suomalaisuudesta. Organisoitu suomalainen kulttuuritoiminta rakentuu nimittäin laajalti sveitsiläisten suomenystävien luomalle perustalle ja siinä on mukana paljon sveitsiläisiä. Eri kulttuuriharrastuksen puuhamiehillä ja -naisilla on yleensä vahvat siteet yhdistykseen; usein kulttuurihanketta on ollut tukemassa suomalaisen naisen SVFF:ssä toimiva sveitsiläismies. Siten varsinkin perinteiseen Suomi-kuvaan liittyvät kulttuuritoiminnot ovat olleet vahvassa asemassa. Suurin osa harrastusryhmistä on syntynyt verrattain myöhään, pääasiassa 1970-luvulta alkaen, jolloin suomalaisten määrä Sveitsissä nousi niin suureksi, että tällaiselle toiminnalle löytyi pohjaa.

Tanhu

Musiikki ja tanssi ovat yleensä ulkosuomalaisille tunteita herättäviä avainsymboleja, eivätkä sveitsinsuomalaiset muodosta poikkeusta. Eniten suomalaisia asuu Zürichissä ja sen ympäristössä, missä virisi jo aikaisin harrastustoimintaa. Vuonna 1975 Zürichin suomenystävien paikallisyhdistys tiedusteli jäseniensä kiinnostusta suomalaiseen harrastustoimintaan, ja esille nousi kansantanssi. Riitta Frey-Juvonen, joka jo Suomessa asuessaan oli harrastanut tanhuja, polkaisi toiminnan liikkeelle. Sopivat tilat löydettiin zürichiläisestä Steinerkoulusta, ja kymmenen naista kokoontui sinne joka toinen viikko harjoittelemaan. Ryhmälle annettiin nimeksi Wenlat. Alku ei ollut helppo, kenelläkään muulla kuin ohjaajalla ei ollut tanssikokemusta. Haluttiin kuitenkin oppia jo saman vuoden juhannukseksi muutama tanssi esitettäväksi. Kaikeksi onneksi jokaisella oli oma kansallispuku tai mahdollisuus lainata sellainen, ja kovan harjoittelun jälkeen saavutettiin esiintymiskelpoisuus.

Pian tämän jälkeen harjoituksia ryhdyttiin pitämään kerran viikossa ja siirryttiin luterilaisen kirkon seurakuntatiloihin. Tanhuryh-

män jäseniä innoitti tanssin lisäksi myös tilaisuus viikottain tavata muita suomalaisia ja puhua suomea. Ryhmän koko vaihteli vuosien aikana 12–16 tanssijan välillä, ja kun ihmiset vähitellen vaihtuivat, Wenlojen piiriin oli vuoteen 1995 mennessä kuulunut yli 60 tanssijaa. Sveitsin Suomenystävien Zürichin paikallisryhmä tuki alusta saakka toimintaa taloudellisesti ja mahdollisti siten tarpeelliset hankinnat. Vetäjän harteille lankesi lisäopin hankkiminen Suomesta ja uusien tanssien tuominen. Vuonna 1984 onnistuttiin Finnairin ja Suomi-Seuran tuen turvin saamaan kaksi kokenutta suomalaista tanhunopettajaa Sveitsiin pitämään viikonloppukurssin. Tämän jälkeen he tulivat melkein joka vuosi uudestaan ja viikonloppukurssin lisäksi vierailivat eri paikkakunnilla, Zürichissä, Baselissa ja Bernissä, opettamassa uusia tansseja. Nämä kurssit osoittautuivat hyvin tärkeiksi sveitsinsuomalaisen kansantanssin ylläpidolle ja kehittämiseksi.

Wenlat saavutti suurta suosiota, ja ryhmä esiintyi Sveitsin suomenystävien ja kirkon tilaisuuksissa sekä Suomi-viikkojen yhteydessä tavarataloissa ja hotelleissa sekä Sveitsissä että Saksassa. Miehiä oli vaikea saada toimintaan mukaan – suomalaisia miehiä oli vähemmän kuin naisia, eivätkä he olleet kiinnostuneita. Vasta vuonna 1988 saatiin miehiä tanhuun, kun muutama Wenla onnistui ylipuhumaan sveitsiläisen aviomiehensä. Miehet harjoittelivat omana ryhmänään nimellä Jussit, koska heillä ei ollut aikaa jokaviikkoiseen harjoitteluun, eivätkä he ymmärtäneet tarpeeksi suomea. Wenlojen kanssa tanssittiin yhdessä vain kun kaikki pääsivät tulemaan, tavallisesti sunnuntaisin. Miesten mukaantulo toi tanhuun uuden ulottuvuuden, ja esiintymisiä oli monen tärkeän tilaisuuden yhteydessä. Pian ilmestyi kuitenkin odottamaton ongelma, koska yhdessä tanssiminen oli johtanut suhteisiin, jotka loivat jännitteitä parien ja Wenlojen naisten välillä. Vuonna 1990 ryhmä oli järjestettävä uudelleen. Avioparit muodostivat oman ryhmänsä nimeltä Kulkurit, ja Wenlat jatkoivat naisryhmänä.

Kulkurit oli alussa pieni ryhmä käsittäen vain viisi paria, mutta koska kaikki olivat tanhusta innostuneita aviopareja, organisatoriset järjestelyt helpottuivat. Epäsäännölliset sunnuntaiharjoitukset vaihtuivat viikkoittaiseksi harjoitteluksi, ja tavallisesta käytännöstä poiketen opetuskieleksi tuli Saksa. Suomesta saatiin päteviä ohjaajia

Wenlat on esiintynyt tilauksesta monissa suomalaishenkisissä juhlissa. Tässä juhlistetaan vuonna 1992 Bruggin kaupungissa pidettyjen Lapponia-koruviikkojen avajaisia. Tanssijoista toinen oikealta on divisionääri Werner Frey, jonka kohtaloksi tuli kuusi vuotta myöhemmin kuolla sydänkohtaukseen kesken tanhuesityksen. – Kuva: Leena Pulfer.

käymään ja harjoittelun ja hyvän opetuksen seurauksena saatiin lisää pareja integroitua tehokkaasti ryhmän tanhuun. Kulkurit saivat pian runsaasti esiintymispyyntöjä. Esiintyessään naiset pitivät suomen eri maakuntien kansallispukuja ja miehet Valkealan kansallispukua. Esiintymisistä saatava tulo käytetään tanhuajien lisäkoulutukseen. Ryhmään on pyrkinyt täyssveitsiläisiä pareja mukaan, mutta Kulkurit on pyritty pitämään suomalaisena, joten heitä ei ole hyväksytty joukkoon.

Vuosi Zürichin tanhuryhmän perustamisen jälkeen Baselin suomalaiset perustivat omansa nimellä Katrilli. Alussa puuttuva kokemus korvattiin innostuksella ja opittiin tanhuamaan kirjojen ja kasettien avulla, koska kokenutta vetäjää ei ollut. Tanhusta innostuneita naisia oli paljon, ja harjoiteltiin joka viikko. Katrillissa tanssii

pelkästään naisia. Ryhmä saa taloudellista tukea sekä Sveitsin suomenystävien Baselin osastolta että sponsoreilta. He esiintyvät usein juhannusjuhlilla, pikkujouluissa, kyläjuhlissa ja muissa tilaisuuksissa. Katrilli on perinteisesti joka toinen vuosi järjestänyt Baselin Suomi-koulun kanssa myyjäiset, joiden tuottoa on käytetty kansallispukujen hankintaan ja niiden valmistamiseen sopivan kankaan hankintaan.

Bernissä oli vuodesta 1976 toiminut voimisteluryhmä nimeltä Bernin Sisu, ja sikäläisten suomenystävien sveitsiläisen puheenjohtajan, Fritz Pulferin, ideasta voimisteluryhmän piirissä otettiin kansantanssi ohjelmaan. Säännölliset harjoitukset aloitettiin 1982, jolloin liikuntaharjoitusten jälkeen harjoitettiin 45 minuuttia tanhua. Vähitellen tanhuajat erottuivat omaksi ryhmäkseen nimellä Sirmakka, ja hankittiin omat harjoittelutilat. Bernin Sisun liikunnanohjaaja, Sveitsiin avoittunut voimistelunopettaja Lilja Matzler-Pajunen, veti myös tanhuryhmää, mikä merkitsi hänelle kaksinkertaista työpanosta. Kuten muutkin sveitsinsuomalaisten tanhuryhmien vetäjät, hän hankki itselleen lisätaitoja kursseilla Suomessa ja suomalaisten tanhunopettajien sveitsinvierailujen aikana. Sirmakka saa Sveitsin suomenystäviltä taloudellista tukea, ja esiintyy paikallisryhmän tilaisuuksissa. Virallisesti Sirmakka organisoitui itsenäiseksi Bernin Sisusta vuonna 1991. Ryhmässä tanssii sekä miehiä että naisia.

Tanhuaminen ei ole pelkästään ensimmäisen sveitsinsuomalaisukupolven huvia, vaan lapsiakin on otettu mukaan. Vuonna 1978 Wenlojen tyttärille ja muille kiinnostuneille lapsille ruvettiin opettamaan tanhuamista erillisessä ryhmässä, joka vuonna 1990 sai nimen Mukulat. Alku oli hankalaa ennen kaikkea siksi, koska lapset tulivat laajalta alueelta ja heidän kuljettamisensa Zürichiin oli raskasta vanhemmille. Joillekin äideille, jotka eivät itse tanssineet Wenloissa, tämä osoittautui ylivoimaiseksi, joten ryhmä on pysynyt melko pienenä käsittäen noin kymmenen 5–12 vuoden ikäistä lasta. Mukuloita on aina opettanut joku Wenlojen jäsen ja ryhmä on Wenlojen kanssa läheisessä yhteistyössä. Ongelmana on ollut lasten eri ikä ja taito. Lapset myös kasvaessaan lopettavat, joten tanhun tasoa on ollut vaikea kohottaa. Mukulat on ollut varsin suosittu esiintyjäryhmä.

Sveitsissä toimii toinenkin suomalainen lastentanhuryhmä, nimittäin Baselissa. Se perustettiin Suomi-koulun yhteyteen vuonna 1993 ja

on Katrillin alaosasto. Ryhmän noin 15 lasta 3–9 vuoden iässä tanhaavat keskiviikkoisin puoli tuntia ennen Suomi-koulun alkua.

Edellä mainittu voimisteluryhmä Bernin Sisu oli ensimmäisiä Sveitsiin perustettuja suomalaisten harrastusryhmiä. Sen perusti Lilja Matzler-Pajunen onnistuttuaan keräämään kymmenen asiasta kiinnostunutta naista yhteen harjoittelemaan. Jo perustamisvuonna 1976 onnistuttiin saamaan Bernin kaupungilta edullisesti voimistelusalikäyttöön ja voitiin harjoitella viikoittain. ”Suomen Sanomat” kirjoitti silloin reippaaseen tyyliinsä ryhmän synnystä:

”Lilja Matzler, pirteä suomalaisrouva, aatosteli joskus viime keväänä, mitä toimintaa sitä keksisi suomalaisten piirissä Obstbergin kantapöydän lisäksi. Ja ajatus jumpasta pulpahti luonnostaan esiin (...) tutut suomalaisrouvat innostuivat ajatuksesta ja rouva Ritva Schragin avustuksella värkkäsi Lilja tiedotuksen, joka Schweizer Freunde Finnlands kiertokirjeen mukana sitten lähetettiin jokaiselle jäsenperheelle (...) Kun ei urheiluvirastosta osanneet paikkaa neuvoa, niin Liljapa laittoi kirjeen itse Bernin kaupunginpresidentille Reynold Tscäppätille. Tämä laittoikin tuulta purjeisiin. Niinpä vain saivat suomalaiset paikan Matten koulun hallista, vaikka 36 muuta ryhmää olisivat hyvin halukkaasti ottaneet samat tilat käyttöönsä. (...) Jumpparyhmän piirissä yritetäänkin myös hoidella suomen kielen taitoa, ettei se vallan unohtuisi uudessa kotimaassa”⁵⁰

Painopiste on voimistelussa ja harjoitukset tapahtuvat suomeksi. Säännöllisten voimisteluharjoitusten lisäksi Bernin Sisu on järjestänyt muillekin kuin ryhmän jäsenille avoimia tilaisuuksia, kuten Bernin suomenystävälle syysvaelluksia ja grillauspäiviä metsämajassa.

Musiikkitoiminta

Kuorolaulu on ulkosuomalaisten keskuudessa rakas harrastus. Sveitsinsuomalaisen kulttuuritoiminnan vilkastuessa Zürichissä yritettiin jo 1970-luvun lopulla perustaa kuoro. Ongelmaksi ei muodostunut in-

Zürichin suomalaiskuoro piti Bernissä konsertin sinivalkeisissa asuissaan vuonna 1988. Johtamassa François Lilienfeld. – Kuva: Leena Pulfer.

nokkaitten laulajien puute, vaan pätevän kuoronjohtajan löytäminen. Kun ei ketään löytynyt, laulettiin ilman. Harjoituksia pidettiin säännöllisesti ja esiintymisiäkin oli. Ajan myötä yritys kuitenkin valui hiekkaan eikä toiminta elpynyt ennenkuin pastori Pekka Vihma tarttui asiaan vuonna 1984 ja ylipuhui laulaja Hannu Niemelän johtamaan kuoroa. Niemelä oli silloin kiinnitetty Zürichin oopperaan ja oli erittäin pätevä kuoronjohtaja. Pian 20 ihmistä kokoontui säännöllisesti joka viikko Luther-kirkon seurakuntatiloihin laulamaan hänen johdolla. Kuoro kehittyi nopeasti ja esiintyi julkisesti esittäen suomalaista kuoromusiikkia.

Vuosien kuluessa kuorolla on ollut monta johtajaa, koska 1980-luvun alkuvuosista lähtien Zürichin oopperastudioon kiinnitetyt suomalaiset laulajat yleensä viipyvät vain vuoden Sveitsissä. Jatkuvuutta on ylläpitänyt muusikko Erkki Korhonen, joka on säestänyt aina kun häntä on tarvittu. Kuorossa on yli 40 jäsentä, ja se keskittyy suoma-

laiseen musiikkiin, vaikka ohjelmistossa on muitakin kuin suomalaisia lauluja. Sveitsin Suomenystävät on tässäkin toiminnassa mukana taloudellisena tukena ja loput rahoituksesta hankitaan sponsoreilta ja jäsenmaksuista, kuten myös eritoten vappujuhlasta. Kuoro on osa Zürichin kulttuurielämää ja esiintyy vuosittain kevät- ja joulukonsertissa ja lisäksi jumalanpalveluksissa sekä eri tahoilla kutsusta.

Baselin suomalainen kuoro Finnä-Chor Basel sai alkunsa Baselin suomenystävien piiristä ja se aloitti laulamisen vuonna 1979. Kuoro esiintyi menestyksekkäästi monessa tilaisuudessa 80-luvulla ja saavutti eräänlaisen kehityksensä lakipisteen 10-vuotisjuhlissaan vuonna 1989 esiintyessään yhdessä Finnair-kuoron ja Zürichin kuoron kanssa. Tämän jälkeen seurasi laskukausi, kun kuoron miehet yksi toisensa jälkeen jäivät työsyistä pois. Lopulta kuorossa oli vain naisia ja yritettiin jatkaa naiskuorona, mutta se epäonnistui. Esillä oli myös ajatus sulautua Baselin ruotsalaiseen kuoroon, mikä ei kuitenkaan toteutunut. Kun kuoron johtamisen tulevaisuutta ei pystytty ratkomaan, päätettiin hajottaa kuoro 1992. Toimintansa aikana se oli kuitenkin jo ehtinyt tehdä suomalaista kuoromusiikkia tunnetuksi.

On ehkä hieman yllättävää, että niinkin pienellä paikkakunnalla kuin St.Gallenissa on suomalainen kuoro. Voisi sanoa, että paikkakunnan perinteillä oli osuutta sen perustamiseen. Ansio tästä kuuluu viulutaiteilija Juhani Palolalle, joka vuonna 1982 tuli St.Gallenin kaupunginorkesteriin. St.Gallenilla on musiikkihistoriassa uljas perintö, sen luostari oli aikoinaan eräs gregoriaanisen kirkkomusiikin tärkeimpiä keskuksia ja St.Gallenin orkesteri on Sveitsin vanhimpia.

Vuonna 1991 Palola siirtyi Rorschachin seminaarin viulunsoiton ja kamarimusiikin opettajaksi, ja opetustyön ohella hän toimii St. Gallenin Arioso-kvartetin ensiviulistina. Aktiivisena Itä-Sveitsin Suomenystävien jäsenenä hän ehdotti kuoron perustamista ja idea sai runsasta vastakaikua. Jo vuonna 1991 voitiin aloittaa 30 laulajan voimin. Kuorossa on sekä suomalaisia että sveitsiläisiä jäseniä ja harjoitus pidetään joka viikko. Kuten muutkin kuorot esiinnyttään jouluna, juhannuksena ja eri tilaisuuksissa. St.Gallenin kuoro solmi läheiset kontaktit Zürichin kuoron kanssa, ja yhteisesiintymisiä on pidetty vuosina 1993 ja 1995. Palola kertoi suomalaisten kuoro toiminnasta seuraavasti:

”On minulla käynyt mielessä perustaa yhteissuomalainen kuoro, mutta sveitsiläiset ovat nurkkakuntaisia, kun puhuu suomalaisille jotka ovat olleet vuosikymmeniä poissa Suomesta, ne ovat muuttuneet samanlaisiksi nurkkakuntalaisiksi, ei ne halua lähteä St.Galleniin kun se on niin kaukana. (...) Kun johdin sekä Zürichin että St.Gallenin kuoroa pidettiin yhteiskonsertteja. Zürichin konsertissa Wasserkirche tuli niin täyteen että piti siirtyä isompaan kirkkoon koska suntio seurasi polizein määräyksiä eikä enää päästännyt ihmisiä sisään – sveitsiläiset puhuivat päkkähulluista suomalaisista. Kirkot isoni ja laulut vaikeutui, ja näitä yhteiskonsertteja ei ole sen jälkeen tullut, molemmilla kuoroilla on omat johtajansa.”

Aktiiviset suomalaismuusikot Sveitsissä ovat tehneet paljon suomalaisen taidemusiikin tunnetuksi tekemisen hyväksi, ja he ovat varsin suosittuja sveitsinsuomalaisten keskuudessa. Aina kun suomalaismiehityksellä esitetään taidemusiikkia, suomalaista tai muuta, yleisössä on paljon suomalaisia. Sana tällaisista konserteista kiertää varsin nopeasti, ja usein lähdetään porukalla pitkällekin tällaisia konsertteja kuuntelemaan. Tämä on erittäin tärkeää kulttuurityötä, eli musiikon sanoin:

”Minusta on erittäin tärkeää että suomalaisuutta edistetään ruohonjuuritasolla. Suomesta tehdään aina semmoisia isoja projekteja, kaupunginorkesteri, ooppera j.n.e. Siitä saa tietysti hyvää julkisuutta, mutta minusta asian varsinainen ydin piilee siinä, että saadaan muunmaalaiset muusikot soittamaan, ei vaan että mennään opetusministeriön rahoilla ja soitetaan fanfaarit ja Finlandiat. Martti Talvela -vainaa sanoi jo 70-luvulla että pitää kulkea partituutit kinalossa ja jakaa niitä sinne tänne, että kyllä se siitä edistyy.”

Tällaista käytännön ruohonjuurityötä tekee varsinkin Trio Fennica, joka perustettiin vuonna 1985 Juhani Palolan, baselilaisen sellisti Jarmo Vainion ja lausannelaisen pianisti Helena Maffli-Nissisen toimesta. Ideana oli soittaa suomalaista ja sveitsiläistä musiikkia. Puo-

Bernin Suomi-koulun joulujuhla 1993. Vanhemmat esittävät koululaisille perinteisen näytelmän, joka tällä kertaa on Lumikki ja seitsemän kääpiötä. – Kuva: Leena Pulfer.

lalainen viulisti korvasi myöhemmin Juhani Palolan, mutta trio koetaan silti suomalaisena, vaikka ohjelmisto ei suinkaan rajoitu suomalaiseen musiikkiin. Myös Arioso-kvartetti, jossa soittaa Palolan lisäksi kaksi sveitsiläistä ja yksi saksalainen, pitää suomalaista musiikkia ohjelmistossaan.

Sveitsinsuomalaiset harrastavat teatteritoimintaakin. Harrastus virisi 1984 Baselissa, kun pikkujoulua varten harjoiteltiin sketsiä. Teatteriryhmän vetäjä palasi seuraavana vuonna Suomeen, mutta harjoitukset jatkuivat johtajan puutteessakin, ja seuraavana pikkujouluna uskallettiin jo esittää Aleksis Kiven näytelmä ”Kihlaus”. Teatteriryhmä on sen jälkeen jatkanut vaihtelevalla miehistöllä ja esittänyt erilaisia pienimuotoisia kappaleita. Vaatteet ja kulissit tehdään itse. Tämänkin kulttuuritoiminnan takana on halu säilyttää kontakti suomalaiseen kulttuuriin ja kieleen elävänä. Naisia on ryhmässä enemmän kuin miehiä, joten on vaikea löytää sopivia teatterikappaleita

esitettäväksi, koska yleensä niissä on miesrooleja runsaasti. Tällainen toiminta on mahdollista vain suurissa kaupungeissa, koska on saatava tarpeeksi suuri suomea ymmärtävä yleisö.

Pesäpallo

Suomalaiset ovat urheiluhullua kansaa ja olisi ihme, ellei Sveitsissäkin olisi aktiivista suomalaisten urheilutoimintaa. Tietävästi ensimmäinen suomalainen urheilujoukkue perustettiin 1950-luvulla Eternan kellotehtaalle, kun siellä oli sen verran suomalaisia yhtaikaa töissä, että saatiin kokoon jalkapallojoukkue pelaamaan ”Suomi vastaan muu maailma”. Tästä ei kuitenkaan kehkeytynyt mitään jatkuvaa harrastusta, vaan päällimmäiseksi nousi myöhemmin pesäpallo. Vaikka ensimmäinen pesäpalloryhmä perustettiin vasta vuonna 1991 Itä-Sveitsissä muutamien suomenystävien ja urheilusta innostuneiden toimesta, pesäpalloa oli tietävästi harrastettu satunnaisesti jo ainakin 1960-luvulla Sveitsin kellotehtaissa työskentelevien suomalaisten voimin. Pesäpallöseuroja syntyi sitten ympäri Sveitsiä sitä mukaa kuin paikkakunnille muutti suomalaisia. 1990-luvulla on kuudella paikkakunnalla enemmän tai vähemmän säännöllisesti harjoitettu pesäpallon pelaamista: Itä-Sveitsissä, Solothurnissa ja Zürichissä on jatkuvasti kessäin pidetty harjoituksia jopa kahdesti viikossa, ja varsinkin ennen mestaruusturnausta myös Baselissa, Badenissa ja Neuchatelissa. Zürichiä lukuunottamatta pelataan aina jalkapallonurmikentillä ja pelikenttänä käytetään naisten kentän rajoja, koska useimmiten joukkueissa on sekä miehiä että naisia. Pelikenttien saanti on useilla paikkakunnilla suurena vaikeutena ja esteenä harrastuksen laajenemiselle. Esimerkiksi SVFF:n suurissakin ryhmissä, kuten Bernissä, olisi kyllä useinkin pelihaluksia henkilöitä, mutta etsinnästä huolimatta ei olla saatu sopivaa kenttää. Talvisin kokoonnutaan jonkun muun pelin merkeissä, esimerkiksi Zürichissä pelataan sählyä. Pesäpalloharjoitukset aloitetaan yleensä huhti-toukokuun paikkeilla.

Vuodesta 1992 on pidetty pesäpalloturnajaisia. Ensimmäiseen osallistui kolme joukkuetta. Seuraavana vuonna turnajaiset pidettiin Heerbrugissa, St.Gallenin lähellä, ja siinä oli mukana neljä joukkuetta, kaksi Itä-Sveitsistä, Solothurnin joukkue sekä Neuchatelin Suomi-

koulun sekä Bernin SVFF:n ryhmän yhdistetty joukkue. Sen jälkeen turnajaisia on pidetty joka vuosi syyskuun viimeisenä viikonloppuna, ja mukana on vuodesta 1994 ollut kuusi joukkuetta. ”Finn-Pesis Solothurnin” kolmen peräkkäisen voiton jälkeen ”Zürichin Sini-valkoiset” voitti mestaruuden vuonna 1997. Saksalaisiakin pesis-joukkueita vastaan on pelattu ystävyysotteluita, ja ensimmäinen maaottelu Sveitsin ja Saksan välille suunniteltiin tapahtuvaksi vuonna 1998.

Pesäpallo on harrastuksena yhdistänyt sveitsinsuomalaisia kaikenikäisiä miehiä ja naisia, vuonna 1997 aktiivisten pelaajien lukumäärä voidaan arvioida non 80:ksi. Sekajoukkueet toimivat hyvin, vaikka osa naisista lopettaa, kun peli menee liian kovaksi. Viime aikoina sveitsiläiset ovat joillakin paikkakunnilla yhä enemmän innostuneet pesäpallosta ja miltei vallanneet sen suomalaisilta:

”Pesisjuttu on semmoinen kulttuurisiirto, täällä ei ole niin paljon amerikkalaisia että baseball olis saanut jalansijaa, mutta pesis on, se on enemmän sveitsiläisten kuin suomalaisten harrastus. (...) Yks porukka harjoittelee siellä meidän kylän monitoimitalolla, sellaisia sveitsiläisiä nuoria juippeja, jotka kylänraitilla puhuvat ‘pesepallosta’.”

Pesäpallo on ainoa suurempi institutionalisoitunut suomalaisten urheilutoiminta Sveitsissä. Joillakin paikkakunnilla on kyllä tämän lisäksi pienimuotoista urheiluharrastusta, kuten esimerkiksi sulkapalloyhjä Bad-Finn-Ton Club Bernissä, mutta niiden ongelmana on jatkuvuuden ylläpitäminen.

Kyselyyn vastanneista vain 26 henkilöä, eli vajaa kolme prosenttia, vastasi osallistuvansa aktiivisesti johonkin edellä mainitun kaltaiseen toimintaan. Harrastusseurojen toimintaan osallistuvat suomalaiset ovat vain pieni osuus kaikista sveitsinsuomalaisista, mutta heidän kumulatiivinen määränsä koko tarkasteltavalta ajalta on huomattavasti suurempi kuin tämänhetkinen, ja esiintymiset ja ottelut vetävät suuren määrän katsojia. Täten nämä kulttuuriharrastukset tavoittavat laajan joukon sveitsinsuomalaisia, joista moni ei osallistu muuhun suomalaistoimintaan, esimerkiksi SVFF:n piirissä. Tämä kulttuuritoiminta on paitsi antanut suomalaisille mahdollisuuden yhdes-

Hutunkeitto Zürichin turnauksessa 1997. Kokit: vasemmalla Solothurn, oikealla Zürich. – Kuva: Olli Saarinen.

säoloon, oman kielen puhumiseen ja kansallisen identiteetin vahvistamiseen, myös tehnyt suomalaista kulttuuria tunnetuksi Sveitsissä.

Entä mikä on harrastajien kulttuuritoiminnan tulevaisuus? Koska toiminta suurelta osin pyörii muutaman aktiivin vetäjän varassa, jatkuvuus saatta olla uhattuna ellei seuraajia löydy. Riitta Frey-Juvonen näkee kolme mahdollisuutta toiminnan jatkumiselle: Sveitsinsuomalaisten joukosta löytyy uusia innostuneita jatkajia, Sveitsiin muuttaa suomalaisia, jotka tuovat uusia virikkeitä ja ovat valmiit ottamaan vastuun vetämisestä, tai toisen sukupolven sveitsinsuomalaiset kiinnostuvat juuristaan ja vievät toimintaa eteenpäin. Niissä siirtolaisuuden kohdemaissa, joissa on kauan asunut suomalaisia, on harrastusten jatkuminen osoittautunut paikkakuntaakohtaiseksi. Toiminnan jatkuvuutta ajatellen parhaassa asemassa ovat ne paikkakunnat, joilla asuu runsaasti suomalaisia.

Sveitsinsuomalaisten akkulturaatio ja identiteetti

Akkulturaatiota ei voida suoraan mitata, kuten ei myöskään kansallista ja etnistä identifikaatiota. Erilaisten mittarien avulla siitä voidaan kuitenkin tehdä johtopäätöksiä. Edellä on käsitelty akkulturaatiota rakenteellisen tason ja yksilötason vuorovaikutuksessa sveitsinsuomalaisten elämässä. Seuraavassa haetaan enemmän yksilötasoon kohdistuen vastausta siihen, ovatko sveitsinsuomalaiset integroituneet ja millaiseksi heidän identiteettinsä on muotoutunut.

Yhteydet Suomeen

Ulkosuomalaisyhteisön toimintaan osallistumisen lisäksi suomalaisia identiteettiä vahvistaa yhteydenpito Suomeen. Sveitsinsuomalaiset käyvät usein vanhassa kotimaassaan, josta em. charterlentojen suosio on osoitus. Kyselyyn vastanneista naisista kolmasosa käy kerran vuodessa Suomessa ja kolmasosa kaksi kertaa vuodessa. Miehet käyvät vielä useammin entisessä kotimaassaan, mutta tämä on selitettävissä ammatillisilla syillä, monet joutuvat työnsä puolesta usein matkustamaan Sveitsin ja Suomen välillä. Ainoastaan 15 prosenttia sekä naisista että miehistä käy joka toinen tai kolmas vuosi Suomessa. Asumisaika Sveitsissä ei vaikuta merkittävästi siihen, kuinka usein Suomessa käydään. Yli 90 prosenttia oli käynyt Suomessa kysely-

ajankohtaa edeltävän vuoden aikana. Sveitsinsuomalaiset säilyttävät henkilökohtaiset suhteensa vanhaan kotimaahansa elävinä. On myös tavallista, että sveitsinsuomalaisten vanhemmat käyvät Sveitsissä lapsiaan tapaamassa. Melkein puolet kyselyyn vastanneista pitää jatkuvasti yhteyttä suomalaisiin Suomessa. Sveitsissä asumisajalla ei ole merkitystä näille kontakteille.

Kysymykseen Suomen tapahtumien seuraamisesta 10 prosenttia vastasi, että seuraa hyvin paljon, ja sama osuus seurasi hyvin vähän. Sveitsissä asutulla ajalla ei ole suuria eroja tämän suhteen, mutta miehet seuraavat Suomen asioita hieman enemmän kuin naiset.

Ylläpitääkseen Suomi-tietoutta ulkosuomalaisen on seurattava suomalaisia tiedotusvälineitä. Sveitsissä tämä hankaloitui 1990-luvun alussa, kun pohjoismaisten lehtien myynti Sveitsissä loppui. Sen jälkeen sveitsinsuomalaiset ovat olleet itse Suomesta tilaamiensa ja muilta lainaamiensa lehtien varassa. Kyselystä ilmenee että 28 prosenttia seurasi hyvin paljon tai melko paljon suomalaisia sanomalehtiä. Kotiin tilattu suomalainen sanomalehti oli 16 prosentilla, ja tässä ilmeni selvästi, että ne, jotka ovat asuneet vähemmän aikaa Sveitsissä, tilaavat useammin näitä lehtiä kuin kauan maassa olleet. Suomalaiset lehdet kiertävät vilkkaasti sveitsinsuomalaisten keskuudessa. Lehdet ovat selvästi tärkeimmät tiedonvälittäjät Suomesta: Suomalaisia radiolähetyksiä kuunteli hyvin paljon tai melko paljon vain 15 prosenttia kyselyyn vastanneista, 66 prosenttia ei ollenkaan.

Integraatio vai assimilaatio?

Siirtolaisen sopeutumista yksilötasolla voidaan mitata monella eri tavalla. Aiemmin analysoidut seikat, kuten yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, siirtolaisten koulutus, ammatti, perhesuhteet ja arkielämän puitteet, luovat pohjan akkulturaatioprosessille, mutta millaiseen akkulturoitumiseen se on johtanut? Tämä on pääteltävissä kyselyn antamista tiedoista. Tärkeä mittari on käsitys oleskelun pysyvyydestä. Jos ei ole aikonutkaan jäädä Sveitsiin, motivaatio integroitua on pienempi kuin jos on vakuuttunut siitä, että jää pysyvästi.

Sveitsinsuomalaisten akkulturaatio ja identiteetti

Oleskelu Sveitsissä	Naiset	Miehet
Pysyvää	42	32
Hyvin pitkäaikaista	33	29
Vaikea sanoa	19	31
Tilapäistä	4	8
Ei vastausta	2	0
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>862</i>	<i>117</i>

Taulukossa näkyy selvä ero naisten ja miesten välillä, naiset ovat asettuneet pysyvämmiin, ja miehet ovat epävarmempia Sveitsiin jäämisestään. Tämä jakauma johtuu suurimmaksi osaksi sveitsiläisten kanssa naimisissa olevista naisista, joista yli puolet sanoi asettuneensa pysyvästi Sveitsiin. Niistä, joilla oli suomalainen aviopuoliso, vain 7 prosenttia aikoi jäädä pysyvästi ja vajaa kolmasosa arvioi oleskelun olevan pitkäaikaista, tai mahdollisesti pysyvää.

Viihtyminen on olennainen tekijä akkulturaatioprosessissa. Edellä on kuvattu, miten eri ryhmät sveitsinsuomalaisista kokevat arkielämänsä, joten kyselystä saatujen vastausten avulla on syytä tarkastella, miten viihtyminen on yhteydessä elämäntilanteeseen:

	Työssä toisen palveluks.	Yksit.- yrittäjät	Opisk.	Koti- rouva	Eläkel.	Muut
Viihtyy erittäin hyvin	20	35	41	29	43	21
Sopeutunut ja viihtyy, vaikka kaikki ei ole toivotulla tavalla	56	43	27	45	41	48
Myönteiset ja kielteiset asiat tasapainossa	21	21	18	23	12	28
Tyytymättömyyden aiheita niin paljon, ettei viihdy lainkaan	2	0	4	2	4	3
Ei viihdy ja haluaisi muuttaa pois	0	0	0	0	0	0
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>532</i>	<i>108</i>	<i>22</i>	<i>231</i>	<i>56</i>	<i>29</i>

Taulukosta voi päätellä että sveitsinsuomalaiset suurimmaksi osaksi viihtyvät varsin hyvin, ja parhaiten viihtyvät eläkeläiset. Kotirouvi-
en jakauma osoittaa, että heidän joukossaan on enemmän elämäs-
sään negatiivisia asioita näkeviä kuin muissa ryhmissä. Yksityisyrit-
täjistä suurempi osa kuin toisen palveluksessa olevista on erittäin
tyytyväinen oloonsa. Todennäköisesti kuva on hieman liian kaunis;
kuten alussa mainittiin, kyselyihin vastaavat eniten ne, joilla asiat
ovat hyvin. Käsitys viihtymisestä on myös sidoksissa omanarvon-
tunteeseen, moni ei ole aivan rehellinen itselleen ja antaa liian posi-
tiivisen vastauksen. Tuloksia tulkitessa on myöskin pidettävä mie-
lessä, että viihtyminen ja akkulturoituminen ei ole aivan sama asia,
vaikka ne korreloivatkin keskenään.

Kyselystä ilmenee selvästi, että viihtymiseen vaikuttaa kaikkein
eniten asumisaika Sveitsissä. Mitä kauemmin suomalainen on asu-
nut Sveitsissä, sen paremmin hän viihtyy. Sveitsinsuomalaiset sopeutuvat
ja integroituvat ajan myötä, ja he jotka eivät sopeudu tarpeeksi hy-
vin elääkseen Sveitsissä muuttavat pois. Tätä kuvaa myös se, että
siviilissäädyn mukainen tarkastelu paljastaa leskeksi jääneiden viih-
tyvän kaikkein parhaiten, sen jälkeen tulevat avioliitossa olevat, ja
tyytymättömien osuus on suurin yksinäisten ja eronneiden joukossa.
Kyselyn tulokset osoittavat, että sveitsiläisen kanssa avioituminen
on tehokkain keino sopeutua. Suomalaisen kanssa aviossa olevista
12 prosenttia ilmoitti viihtyvänsä hyvin eikä haluaisi muuttaa min-
nekään, kun tämä luku sveitsiläisten aviopuolisoiden kohdalla oli 33.
Muunmaalaisen kanssa aviossa olevat sijoittuivat tähän väliin viih-
tymisessään prosenttiluvulla 19.

Kuten arvata saattaa, he jotka arvioivat oleskelunsa Sveitsissä
pysyväksi tai hyvin pitkäaikaiseksi viihtyvät paremmin kuin oleske-
lunsa lyhyemmäksi arvelevat. Tämä vaikutus on kaksisuuntainen. Kun
on mieltänyt oleskelunsa pysyväksi, yritetään tehdä tilanteesta pa-
ras mahdollinen. Ellei viihdy, ei halua ajatellakaan jäävänsä pysy-
västi Sveitsiin, ja toisaalta, jos tietää ettei aio asua pidempään Sveitsissä,
ei ole tarpeen yrittää niin kovasti viihtyäkään.

Liki 70 prosenttia tutkituista sveitsinsuomalaisista kaipaa Suo-
meen vain vähän tai ei lainkaan. Mikään taustamuuttuja ei vaikuta
selvästi siihen, vaan se on melko vakio kaikilla ryhmillä.

Kaipaa Suomeen	Naiset	Miehet
Hyvin paljon	4	2
Melko paljon	25	27
Vain vähän	54	51
Ei lainkaan	14	17
Ei vastausta	3	3
<i>Yhteensä</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Ylläolevan tarkastelun perusteella voidaan todeta, että sveitsinsuomalaisten suuri enemmistö on sopeutunut varsin hyvin uuteen kotimaahansa. He pitävät tiiviisti yhteyttä Suomeen, mutta eivät haikaille sinne jatkuvasti, vaikka useimmat eivät ole sulkeeneet pois sitä mahdollisuutta, että joskus muuttaisivat takaisin. Kyselyssä tiedusteltiin myös, mihin paikkaan tuntee kuuluvansa eniten; runsaat 60 prosenttia vastasi, että nykyiseen asuinpaikkaan. Kauan asuneet tunsivat siihen suurinta yhteenkuuluvaisuutta ja alle 5 vuotta maassa olleet olivat vielä vahvasti ankkuroituneet Suomeen, kolmasosa heistä tunsivat edelleen kuuluvansa entiseen kotipaikkaansa Suomessa.

Kysymys, tunteeiko itsensä enemmän suomalaiseksi vaiko sveitsiläiseksi, antoi seuraavan jakauman:

	Asunut Sveitsissä				yht.
	alle 5 vuotta	6–10 vuotta	11–30 vuotta	yli 30 vuotta	
Suomalaiseksi	83	68	40	26	46
Enemmän suomal. kuin sveitsil.	13	22	32	31	29
Yhtä paljon suomal. kuin sveitsil.	4	10	22	35	20
Enemmän sveitsil. kuin suomal.	0	0	5	6	4
Sveitsiläiseksi	0	0	1	2	1
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>109</i>	<i>115</i>	<i>627</i>	<i>128</i>	<i>979</i>

Taulukosta ilmenee selvästi, että suurin osa sveitsinsuomalaisista mieltää itsensä suomalaisiksi. Täysin sveitsiläiseksi itsensä mieltävät ovat Sveitsissä syntyneitä. Kansalliseen identifioitumiseen vaikuttaa vahvasti ystäväpiiri. Jos ystävät ovat pelkästään suomalaisia, vahvistuu suomalainen identiteetti aivan eri tavalla kuin jos ystäväpiiri on sveitsiläinen. Kysely osoittaa, että 36 prosenttia vastanneista seurustelee enemmän sveitsiläisten kuin suomalaisten kanssa, ja 32 prosenttia enemmän suomalaisten kuin sveitsiläisten kanssa. Työelämässä mukana olevien ystäväpiirissä on enemmän sveitsiläisiä kuin kotirouvien. Jonkin verran yllättävää on, että suomalaisten osuus ystäväpiirissä on suurin eläkeläisillä. Tämä, yhdessä edellä esitettyjen muutujien kanssa viittaisi siihen, että sveitsinsuomalaisten sopeutumismalli melkein aina on integraatio.

Tutkimushenkilöiden joukosta noin neljäsosa oli jollain tavalla aktiivinen sveitsiläisen yhteiskunnan järjestöissä. Kaksitoista henkilöä oli poliittisesti aktiivisia, ja kaksikymmentä toimi jossain sveitsiläisessä ammatilliesessä järjestössä. Useimmat aktiviteetit liittyivät vapaa-aikaan, esimerkiksi erilaisiin harrastuskerhoihin. Sveitsinsuomalaiset toimivat enemmän Sveitsin suomalaisorganisaatioissa kuin sveitsiläisten omissa.

Toisen polven sveitsinsuomalaiset sopeutuvat sveitsiläiseen yhteiskuntaan aivan eri tavalla kuin vanhempansa; Sveitsi on heidän kotimaansa. Usealla on kuitenkin vahva suomalainen identiteetti, joka säilyy luonnostaan täyssuomalaisissa perheissä, ja suomalaisen äidin (tai isän) aktiivisella toiminnalla sveitsiläis-suomalaisissa avioliitoissa. Suuri osa lapsista viettää osan kesästä Suomessa, josta helposti tulee heille ihannemaa, jossa isovanhemmat asuvat ja jossa vietetään lomaa luonnon helmassa.

Suomalaisuus on säilynyt parhaiten ensimmäisellä lapsella ja seuraavilla sveitsiläisyys painottuu enemmän. Kun otetaan lapsen ikä huomioon, ilmenee, että sveitsiläinen identiteetti vahvistuu ja suomalainen heikkenee ajan myötä. Yli 20-vuotiaista toisen polven suomalaisista runsas neljäsosa tuntee itsensä täysin sveitsiläiseksi. Näitä tuloksia on kuitenkin tulkittava hyvin varoen, koska päätelmät on tehty vanhempien antamien tietojen pohjalta. Kyselyyn vastanneet ilmoittivat lastensa identioitumisesta seuraavasti:

Sveitsinsuomalaisten akkulturaatio ja identiteetti

	Ensimmäinen lapsi	Toinen lapsi	Kolmas lapsi
Suomalaiseksi	14	11	10
Enemmän suomalaiseksi kuin sveitsiläiseksi	8	6	4
Yhtä paljon suomalaiseksi kuin sveitsiläiseksi	27	24	22
Enemmän sveitsiläiseksi kuin suomalaiseksi	32	37	44
Sveitsiläiseksi	19	22	20
<i>Yhteensä (%)</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>637</i>	<i>465</i>	<i>121</i>

Toisen polven suomalaiset osaavat vanhempiansa ilmoituksen mukaan suomea seuraavasti:

	Ensimmäinen lapsi	Toinen lapsi	Kolmas lapsi
Täydellisesti	16	13	1
Hyvin	23	16	12
Melko hyvin	26	23	25
Melko huonosti	12	17	17
Ei juuri lainkaan	23	31	36
<i>%</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
<i>n</i>	<i>676</i>	<i>490</i>	<i>138</i>

Läheskään kaikki sveitsinsuomalaiset eivät ole onnistuneet välittämään äidinkieltänsä edelleen lapsilleen. Luvut sisältävät tosin vääristymiä, koska niihin kuuluu myös lapsia, joiden vanhemmat ovat ruotsinkielisiä, eikä ole tiedossa, miten vanhemmat ovat merkinneet kielitaidon pienten lasten kohdalla.

Useimmilla sveitsiläis-suomalaisten lapsilla on kaksoiskansalaisuus. Pelkästään Sveitsin kansalaisuus on noin neljäsosalla näistä lapsista. Voisi vetää sen johtopäätöksen, että toisen polven sveitsinsuomalaiset suureksi osaksi assimiloituvat ajan myötä, varsinkin myöhemmin syntyneet lapset; suomalaisuudella on suurin todennäköisyys säilyä sveitsiläissuomalaisen perheen ensimmäisen lapsen kohdalla.

Loppupäätelmä: sveitsinsuomalaisen ”muotokuva”

Millainen on tyypillinen sveitsinsuomalainen? Yksinkertaista vastausta tähän kysymykseen ei voida antaa, skaala on niin laaja ulottuen yritysjohtajista sairaala-apulaisiin. On kuitenkin mahdollista tehdä karkea ryhmittely kyselytutkimuksen aineistoon ja edellä esitettyyn tietoon pohjautuen. Kun otetaan tarkasteluun mukaan monia muuttujia saadaan muuttajatyyppejä, joissa samanaikaisesti yhdistyvät useat ominaisuudet. Seuraavassa on käytetty 40 eri muuttujaa, joihin sisältyvät paitsi muuttosyyt myös sukupuoli, ikä, muuttovuosi, perhetyyppi, ammatti ja ala, koulutus, viihtyminen, kansallinen identifioituminen jne. Tietokoneella tehtyjen ryhmittelyanalyysien ja intuitiivisen päättelyn avulla erottuivat seuraavat neljä ryhmää:

Konkarit

Konkarit ovat tulleet Sveitsiin ennen muuttoaaltoa 1960-luvulla ja heidän osuutensa on noin 10 prosenttia tutkimukseen osallistuneista. He ovat usein jo siirtyneet pois työelämästä ja ovat kotirouvia tai eläkeläisiä. Koulutustasoltaan he sijoittuvat hieman keskiarvon alapuolelle. Siirtolaiseksi lähtemisen syyt ovat heillä monenlaiset ja tavallisista niistä on avioliitto. Pitkä Sveitsissä asuminen on johtanut yhteiskuntaan integrointiin, ja he viihtyvät Sveitsissä kaikista suomalaisryhmistä parhaiten ja heidän ikävänsä Suomeen on myös pieni. He kokevat sveitsiläisyytensä tutkituista suomalaisista kaikkein voimakkaimmin, mutta silti heillä on suomalaisia ystäväpiirissään ja suomalainen kulttuuri on heille tärkeä. Usein he ovat olleet mukana perustamassa erilaista suomalaistoimintaa Sveitsissä, ja ovat eräänlaisia asuinpaikkakuntansa ”instituutioita”.

Sveitsiin avioituneet

Tämä ryhmä on suurin selvästi erottuva sveitsinsuomalaisten ryhmä, kaikkein naisvaltaisain, ja se käsittää 35 prosenttia tutkituista sveitsinsuomalaisista. 72 prosenttia heistä on syntynyt ennen vuotta 1955 ja huomattava osa on tullut 1960- ja 1970 lukujen muuttoaallossa. Syy Sveitsiin asettumiseen on avioituminen sveitsiläisen kanssa.

Useimmiten heillä on kaksi lasta. Noin puolet käy ansiotöissä ja kolmasosa on kotirouvina. Peräti neljäsosalla on yliopistokoulutus. Perheen takia he ovat asettuneet pysyvästi Sveitsiin, joskin noin viidesosa haaveilee Suomeen palaamisesta, tavallisimmin eläkepäiviä viettämään. Yli puolet vastasi kuitenkin kyselyssä, että eivät lainkaan kaipaa Suomeen. He ovat tulleet akkulturaation viimeiseen vaiheeseen, jossa näkevät molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet: vaikka kaikki asiat eivät ole niin kuin he toivoisivat, he ovat sopeutuneet hyvin ja ovat tyytyväisiä elämäänsä Sveitsissä. Tavallisimmin he tuntevat olevansa enemmän suomalaisia kuin sveitsiläisiä ja heidän suomalaisuutensa on ”konkareita” hieman vahvempi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että he ovat usein aktiivisia SVFF:n ja muiden suomalaisyhistysten jäseniä ja pitävät paljon yhteyksiä muihin sveitsinsuomalaisiin: yli 40 prosenttia vastasi tapaavansa muita suomalaisia hyvin usein. He pitävät yhteyttä Suomeen, ja käyvät maassa ainakin keran vuodessa. Useimmilla on vanhemmat vielä elossa, joten juuret säilyvät vahvoina, vaikka oma perhe on sveitsiläinen. Arkiympäristö on melkein kaikilla monikansallinen, sekä ystäväpiiriin että työyhteisöön kuuluu muitakin kuin sveitsiläisiä. Hyvin usein heillä on työpaikallaan suomalaisia kolleegeja. Suurin osa heistä ilmaisi suurinta yhteenkuuluvaisuutta nykyiseen asuinpaikkaansa ja 10 prosenttia oli säilyttänyt vahvimmat paikalliset siteet entiseen kotiseutuunsa Suomessa.

Urahakuiset

Uransa etusijalle asettavat suomalaiset ovat yleensä tulleet Sveitsiin 1970-luvun puolivälin jälkeen. Heidän osuutensa on noin 15 % kyselyyn vastanneista, ja miesten osuus on suuri tässä ryhmässä. Otokseen kuuluvista miehistä 37 prosenttia kuuluu tähän joukkoon. Tärkeimmät syyt Sveitsiin muutolle ovat heille olleet hyvä työtilaisuus ja ansiomahdollisuus, kehittyminen ammatissa ja halu kehittää kielitaitoa. Tähän ryhmään kuuluvat ovat usein tyytymättömiä Suomen oloihin. Liki puolet heistä on myös asunut muualla ulkomailla kuin Sveitsissä, joten he ovat kansainvälisesti suuntautuneita. Peräti 60 prosenttia heistä katsoo asuvansa Sveitsissä pitkäaikaisesti tai jopa pysy-

västi, muut ovat odottavalla kannalla tai tilapäisesti maassa. He eivät viihdy aivan niin hyvin Sveitsissä kuin muut suomalaiset. Useasti Sveitsiin ollaan päädytty muista syistä kuin erityisestä mieltymyksestä maahan. Heidän identiteettinsä on vahvasti suomalainen, harvempi tunsi itsessään vahvaa sveitsiläisyyttä, vaikka yli puolet tunsi suurinta yhteenkuuluvuutta nykyiseen asuinpaikkaansa. Tämä kuvastaa ehkä heidän joustavuuttaan, he viihtyvät siellä missä asuvat. He eivät kuitenkaan kaipaa Suomeen, vaan 62 prosenttia sanoi kaipaavansa sinne hyvin vähän tai ei lainkaan. Tätä taustaa vastaan on hieman yllättävää, että he ylläpitävät vahvaa yhteyttä Suomeen, ja heidän ystävänsä ovat useimmiten suomalaisia. Puolet heistä toimii jossakin Sveitsin suomalaisyhdistyksessä, viidesosa peräti säännöllisesti.

Yli 70 prosenttia heistä on naimisissa, mutta useammin muunmaalaisen kuin sveitsiläisen kanssa, tavallisimmin aviopuoliso on suomalainen. Kotirouvien osuus on - kuten arvata saattaa – pienin tässä ryhmässä: heitä oli vain 22, eli 16 prosenttia koko joukosta. Useimmat, eli vajaa 70 prosenttia, on töissä toisen palveluksessa. Tunnusomaista urahakuisille on hyvä koulutus, parempi kuin sveitsin-suomalaisilla keskimäärin; yliopistokoulutuksen saaneiden osuus on 35 prosenttia.

Ammattilaiset

Tämä suurin sveitsinsuomalaisten ryhmä, joka käsittää loput 40 prosenttia, on hyvin heterogeeninen ja vaikea luonnehtia millään selvällä kriteerillä; he ovat tulleet Sveitsiin pikemmin seikkailun- ja vaihtelunhalusta tai opiskelemaan kuin hyvän työtillaisuuden houkuttelemina tai mennäkseen naimisiin. Suurin osa miehistä kuuluu tähän ryhmään. Naimattomien osuus tässä joukossa on isompi kuin edellämainituissa ryhmissä. Vajaa puolet on naimisissa sveitsiläisen kanssa. Kotirouvien osuus on noin viidennes, ja noin 60 prosenttia on töissä toisen palveluksessa. Merkillepantavaa on, että yksityisyrittäjien osuus on tässä ryhmässä suurin, liki 15 prosenttia. Koulutukseltaan ammattilaiset ovat useimmiten opistotasoa, ja suuri ryhmä on terveydenhoitoalan henkilökunta. He eivät ole asettuneet Sveitsiin yhtä py-

syvästi kuin maahan avioituneiden ryhmä tai konkarit, vaan ovat samalla tavalla ”toistaiseksi” maassa kuin urahakuiset. He ovat yhdistäneet uuden kokemisen halun Sveitsin tarjoamaan hyvään elämään ja toimeentuloon, mutta eivät ole lähteneet pois Suomesta maan oloihin tyytymättöminä, kuten urahakuiset usein, ja viihtyvät hieman paremmin Sveitsissä kuin nämä. Ammattilaisilla on myös vahva suomalainen identiteetti ja vahvat siteet Suomeen, samalla kun he ovat integroituneet hyvin sveitsiläiseen yhteiskuntaan.

Tämä jako auttaa ymmärtämään, miten sveitsinsuomalaiset ovat akkulturoituneet rakenteellisten ja yksilöllisten tekijöiden vuorovaikutuksessa. Sveitsiin avioituneiden ryhmä on selvimmin sitoutunut jo aikaisessa vaiheessa, kun taas urahakuiset ja ammattilaiset ovat vapaampia tarttumaan hyvään tilaisuuteen sellaisen ilmetessä. Vaihtelevat muuttovirrat Suomesta Sveitsiin ja päinvastoin osoittavat, että on huomattava joukko sveitsinsuomalaisia, jotka eivät ole lopullisesti ankkuroituneet kumpaankaan maahan.

Sveitsi on houkutellettu erilaisia suomalaisia eri aikakausina. Jo kauan Sveitsissä asuneet ovat yleensä hyvin integroituneita, ja he ovat luoneet itselleen suomalais-sveitsiläisen identiteetin, jonka pohjalta rakentavat elämänsä. Vuosien varrella tapahtunut paluumuutto Sveitsistä Suomeen osoittaa, että he ovat tietyllä tavalla valikoitunut joukko. Myöhemmin tulleista suuri osa ei ole samalla tavalla ehtinyt tehdä Sveitsistä kotimaataan, vaan he ovat enemmän odottavalla kannalla. Se seikka, että aikaisemmin tulleet ovat integroituneet myöhemmin tulleita paremmin, ei johdu pelkästään aikatekijästä, vaan myös siitä, että heidän työpaikkansa on usein ”sveitsiläisempi” kuin myöhään tulleiden. Suurissa kansainvälisissä yhtiöissä, kuten ABB:lla, suuri osa kommunikaatiosta tapahtuu englanniksi ja työtoverit ovat suureksi osaksi muita ulkomaalaisia.

Sveitsiin muuttaa jatkuvasti suomalaisia; viime vuosina on näytännyt jopa siltä, että muutto on jonkin verran lisääntynyt. Sveitsiin muutttoa 1990-luvulla leimaa korkeasti koulutettujen ammattilaisten lähteminen suomalaisten tai kansainvälisten yritysten palvelukseen. Sveitsiläisen työnantajan on erittäin vaikea palkata ketään ulkomailta, joten täyssveitsiläiseen työyhteisöön muuttaa harvempi suoraan Suo-

mesta. Usein muuttajat vievät perheensä mukanaan, joten integraation edellytykset ovat erilaiset kuin aikaisemmin menneillä, jotka usein muuttivat yksin ja avioituivat maahan. Heillä on kuitenkin hyvä pohja, jolle rakentaa elämänsä Sveitsissä: suomalaisilla on vanhastaan erinomainen maine, ja sveitsinsuomalaisten yhdistys- ja harrastustoiminta antaa puitteet suomalaisen identiteetin vaalimiseen. Toisaalta uusien tulijoiden on vaikeampi integroitua sveitsiläiseen yhteiskuntaan edellämmainituista syistä, ja separaatio on todennäköisempi kuin suuren muuttoaalton mukana Sveitsiin muuttaneilla.

Koska Sveitsi ei kuulu EU:hun, ei ole todennäköistä, että suomalaisten muutto Sveitsiin lisääntyisi. Luultavasti se ei nouse kovin paljon yli sadan vuosittain. On mielenkiintoista nähdä, lisääntykö paluumuutto suuriin ikäluokkiin kuuluvien sveitsinsuomalaisten tulesa eläkeikään; monet heistä haaveilevat sisimmässään kotiseudustaan Suomessa. Sveitsinsuomalainen kulttuuritoiminta on monella paikkakunnalla heidän ja vanhemman sukupolven aktiivisuuden varassa. Vain aika näyttää, säilyykö sveitsinsuomalaisuus uusien muuttajien ja toisen polven sveitsinsuomalaisten voimin.

Zusammenfassung

Gegenstand dieser Untersuchung sind die in der Nachkriegszeit in die Schweiz ausgewanderten Finnen. Die Auswanderung von Finnen nach Mitteleuropa ist fast vollständig ein Nachkriegsphänomen, und der Anteil dieser Auswanderer an der gesamten Aussiedlerschaft ist verhältnismässig gering. Als Menschen zu Hunderttausenden nach Schweden zogen konzentriert sich die ganze Aufmerksamkeit auf sie, und die übrigen Aussiedler waren nur wie ein Tropfen im Meer. Es kann angenommen werden, dass im Laufe der Zeit über eine Million Menschen aus Finnland ausgewandert ist, und von ihnen sind ins nicht-skandinavische Europa nur gut ein halbes Prozent gezogen.

Direkt nach dem Krieg sind nicht viele Finnen in die Schweiz gezogen, Es war schwierig von Finnland aus dorthin zu reisen, und nur die allerwenigsten hatten die Möglichkeit dazu. Die Beziehungen zwischen den beiden Ländern waren jedoch damals schon gut, und sie wurden noch durch die Aktivitäten der "Schweizerischen Vereinigung der Freunde Finnlands" und der "Schweizer-Freunde in Finnland" gefestigt. Auch dass Marschall Mannerheim sich in seinen letzten Lebensjahren in der Schweiz niederliess, verstärkte das gute Erscheinungsbild, das die Schweizer von Finnland bekommen hatten.

Als sich die Migration der Finnen in die Schweiz in den 60er Jahren drastisch erhöhte, war diese in der Schweiz vorherrschende positive Einstellung, gegenüber den Finnen, ein triftiger Grund für die Auswanderer. Insbesondere zogen viele Fachkräfte der Gesundheitsfürsorge in die Schweiz, und der Höhepunkt der Auswanderung wurde im Jahre 1972 erreicht, als 836 Finnen ins Land kamen. Danach wurde die Auswanderung geringer und gleichmässiger. Zur Zeit leben etwa 7 000 Finnen der ersten und zweiten Generation in der Schweiz, von denen der grösste Teil die Schweizer Staatsbürgerschaft erlangt hat.

Die in die Schweiz ausgewanderten Finnen unterscheiden sich in mancherweise von denen in die hauptsächlichen Emigrationsländer Gezogenen: Die grösste Gruppe von ihnen besteht aus Frauen mit

guter Ausbildung. Die Gründe für die Auswanderung waren sowohl Abenteuerlust und Wunsch nach Abwechslung als auch die Erwartung eines höheren Wohlstandes. Für viele hat sich der ursprünglich als vorübergehend geplante Aufenthalt in der Schweiz immer weiter hinausgezogen, und hat schliesslich zu einer bleibenden Ansiedlung geführt. Im grossen und ganzen betrachtet gab es keine grösseren Anpassungsschwierigkeiten, und die Finnen haben ihren Platz in der schweizerischen Gesellschaft leicht gefunden. Die Frauen haben sich oft durch Ehe mit einem Schweizer integriert, und die Männer haben das im Rahmen ihrer Arbeit getan. Die Gründe dafür, dass die Auswanderer sich so gut an schweizerische Verhältnisse angepasst haben, können im allgemeinen auf das niedrige Alter zum Zeitpunkt der Emigration und auf die gute Ausbildung zurückgeführt werden.

Die Finninnen und Finnen in der Schweiz haben mencherlei Aktivitäten überall in der Schweiz, meistens im Rahmen der "Schweizerischen Vereinigung der Freunde Finnland". Traditionelle Kulturbräuche, Folkloretänze und Chorgesang führen viele Finnen und auch schweizerische Freunde Finnlands regelmässig zusammen. Drüberhinaus werden "Pesäpallo" gespielt und andere Sportarten getrieben. Mehr oder weniger inoffiziell versammelt man sich vielerorts um den Abend am "Finnenstammtisch" zu verbringen. Die in der Schweiz lebenden finnischen Künstler und Eishockeyspieler sind bekannt, und sie verbreiten auf ihre Art und Weise das Finnentum.

Diese Untersuchung gliedert sich in drei Teile: Im ersten Teil werden die Schweizerfinnen im Lichte der Statistiken betrachtet, im zweiten Teil werden die Gründe für die Auswanderung erforscht und ihre kulturelle Anpassung an die schweizerische Gesellschaft analysiert, und im dritten Teil wird über ihre Aktivitäten und ihren Einsatz in der schweizerischen Gesellschaft berichtet. Diese Untersuchung wurde finanziert vom Kulturministerium Finnlands, der Stiftung für Studienbeiträge der Schweizerischen Vereinigung der Freunde Finnlands, dem Eidgenössischen Departement für Auswärtige Angelegenheiten (EDA), der K. Hj. Lehtinen-Stiftung, sowie Finnair und Swissair. Diese Untersuchung wurde im Institut für Migration angefertigt.

Lähdeviitteet*

Johdanto

- 1 Malmberg 1997:22–23.
- 2 Siirtolaisuusasiain neuvottelukunta 1990, Korkiasaari 1992.
- 3 Malmberg 1997:28.
- 4 Hägerstrand 1975:11.
- 5 Hägerstrand 1970:4–17.
- 6 Giddens 1984:17, Åquist 1992:109.
- 7 Giddens 1984, Huttunen 1997.
- 8 Berry et al. 1992:271.
- 9 Berry et. al. 1992:278–279.
- 10 Sue & Sue 1990:94–107.
- 11 Straubhaar 1991: 40–41.
- 12 Sopemi 1995.
- 13 Hampshire 1997:61.
- 14 Korkiasaari 1992:4.

Suomalaisia Sveitsissä ennen 1950

- 1 Laaksonen 1991:43–44.
- 2 Laaksonen 1991:47–53.
- 3 Saure & Huhtala 1992:169.
- 4 Henry Biaudet oli lapsena Suomeen muuttanut sveitsiläinen, joka saavutti kuuluisuutta historioitsijana erikoisalanaan uskonpuhdistuajan kamppailut katolilaisuuden ja protestantismin välillä. Hän perusti Suomen Instituutin Roomaan, missä hän pääasiallisesti asui ja tutki, vaikka Suomi ei silloin ollut itsenäinen valtio. Vuosisadan alun sortovuosina hän toimi aktiivisesti suomalaisessa vastarintaliikkeessä ja toi poliittisessa työssään esille

- Suomen itsenäisyyskampailun kansainväliset aspektit, etenkin propagandasodan, jota Suomi ja Venäjä kävivät keskenään ulkomailla. Helen:1991.
- 5 Saure & Huhtala 1992:166.
 - 6 Laaksonen 1991:53–54.
 - 7 Tämä luku perustuu pääasiassa seuraaviin lähteisiin: Meri 1990, Jägerskiöld 1982, Myyrä 1998.
 - 8 Paasonen 1989:238–239.
 - 9 Schaper & von Salis 1981:29–37.
 - 10 Strebel 1991:314.
 - 11 Nevanlinna 1976:115.
 - 12 Nevanlinna 1976:176.
 - 13 Strebel 1991:322.
 - 14 Kallio 1991:241.
 - 15 Strebel 1991:330.
 - 16 Meriluoto 1991:234.
 - 17 Laaksonen 1993.
 - 18 Külling-Kaijanmäki:1991.
 - 19 Peruskivi ei tosin kauan saanut seistä paikoillaan. Seuraavana yönä niityllä kuljeskellut sonni puski sen nurin, ja paikalliset pitivät tapahtumaa pahana enteenä.
 - 20 Schärer-Paloniemi:1978.
 - 21 Külling-Kaijanmäki:1991.
 - 22 Löfman:1985.
 - 23 Suomen kansallisarkisto.
 - 24 Riitta Wegeliuksen haastattelu 20.4.1998.
 - 25 Metelinen:1988.
 - 26 Suomen kansallisarkisto.
 - 27 Schärer-Paloniemi:1978.

Sveitsinsuomalaiset tilastojen valossa ja varjossa

- 1 Kallio 1991:240.
- 2 Strebel 1991:316–317.
- 3 Nevanlinna:1976.
- 4 Suomen tilastollinen vuosikirja LXI, 1965.

- 5 Tilastokeskus VI A:148:16.
- 6 Vuoden 1971 tieto ei ole saatavilla, ilmeisesti tilastoinnin muuttumisen vuoksi.
- 7 Straubhaar:1991.
- 8 Korkiasaari:1992.
- 9 Väestökisterikeskus: Poissaolevan väestön tilasto.
- 10 Bundesamt für Ausländerfragen Zentrales Ausländerregister: Statistischer Bericht 1996:1.
- 11 Tilastokeskus: Julkaisemattomia tilastotietoja 1997.
- 12 Kultalahti:1996.
- 13 Hoitajapula Norjassa on saavuttanut sellaiset mittasuhteet, että Suomessa harjoitetaan aktiivista värväystoimintaa, mistä esimerkiksi Helsingin Sanomat on raportoinut 28.3.1998 ”Norjalaiset tehostavat sairaanhoitajien värväystä Suomesta”
- 14 Hummel:1988.
- 15 Tuomi-Nikula:1989.
- 16 Dobler-Mikola:1979.
- 17 Bundesamt für Ausländerfragen Zentrales Ausländerregister: Statistischer Bericht 1996:2B.
- 18 Tämän luvun pohjana on käytetty myös osa-aikatyölliset.
- 19 Suomen tilastollinen vuosikirja 1997.
- 20 Bundesamt für Ausländerfragen. Zentrales Ausländerregister. Julkaisematonta tilastotietoa.
- 21 Tämän luvun pohjana on käytetty myös osa-aikatyölliset.
- 22 Dobler-Mikola:1979.
- 23 Suomen tilastollinen vuosikirja 1997.
- 24 Tuomi-Nikula:1989.
- 25 Dobler-Mikola:1979.
- 26 Dobler-Mikola:1979, Tuomi-Nikula:1989.
- 27 Bundesamt für Ausländerfragen, julkaisematonta tilastotietoa.
- 28 A.o. yliopistojen kirjaamoista saatujen arvioiden mukaan
- 29 ”Bundesamt für Industrie, Gewerbe und Arbeit”, vuoden 1998 alusta uusi yhteistyöpartneri on ”Bundesamt für Ausländerfragen”.
- 30 Kiehelä J.:1985.
- 31 Kiehelä A.:1981.

- 32 Kiehelä A.:1981.
- 33 Kiehelä J.:1985.
- 34 Appendix 1981
- 35 Miettinen:1985
- 36 Paakkari:1995.
- 37 Kovanen:1985.
- 38 Kiehelä J.:1981.
- 39 Ilta-Sanomat 19.1.1968.
- 40 Fleig:1991.
- 41 Suomen arkkitehtiliitto 1997.
- 42 Hampshire 1997:35–36.
- 43 Nissas:1988.

Eläminen Sveitsissä

- 1 Asplund 1992:9–10.
- 2 Korkiasaari 1989:80
- 3 Ks. Malmberg 1997.
- 4 Tuomi-Nikula 1989:52
- 5 Dobler-Mikolan tutkimuksessa (1979:82-83) suomalaisista naisista Sveitsissä ilmeni, että yli puolet heistä oli opiskellut viisi tai seitsemän vuotta saksaa Suomessa, vain viidesosalla ei ollut saksankielen opintoja takanaan.
- 6 Tuomi-Nikula 1989:49
- 7 Lee 1969.
- 8 Gould and White:1986.
- 9 Tietokoneajot suoritettiin BMDP-ohjelmistoa käyttäen, klusteranalyysista ks. Korkiasaari 1983, ja ohjelmistosta ks. BMDP statistical software 1981.
- 10 Hampshire 1997:61.
- 11 Ulkomaalaisvirasto ja Suomen suurlähetystö Sveitsissä, haastattelu.
- 12 Ks. Häggman:1995.
- 13 Loetscher:1988.
- 14 Honkela:1976.
- 15 Käser:1979.

- 16 Suomen tilastollinen vuosikirja 1997.
- 17 Tuomi-Nikula:1989.
- 18 Sertore-Pokkinen:1995.
- 19 Sertore-Pokkinen:1995.
- 20 Honkela:1976.
- 21 Käser:1967.
- 22 Vrt. Tuomi-Nikula 1989:120.
- 23 Arnold-Marila:1986.
- 24 Puntila:1977.
- 25 Doepfner:1989.
- 26 Pulfer:1990.
- 27 Pulfer:1990.
- 28 Pulfer:1990.
- 29 Pulfer:1990.
- 30 Walther:1959.
- 31 Finnland Magazin 55/1996.
- 32 Tuomi-Nikula 1989:43.
- 33 Landis-Laitiala:1996.
- 34 Landis:1988.
- 35 Myyryläinen:1998.
- 36 Scheiber:1992.
- 37 Suomen Sanomat 10/1977.
- 38 Arnold-Marila:1985.
- 39 Joensuu:1981.
- 40 Ylänkö:1998.
- 41 Ylänkö:1998.
- 42 Korkiasaari:1989.
- 43 Zürichin Suomi-koulun opetussuunnitelma lukuvuodelle 1992–93.
- 44 Ullman:1996.
- 45 Schärer-Paloniemi:1988.
- 46 Finnland Magazin 47/1992.
- 47 Paitsi suomalaiset myös monet muut maahanmuuttajat pitävät lapsille kielikoulua keskiviikkoiltapäivisin.
- 48 Geneven Suomi-koulun toimintakertomus lukuvuodelta 1988–1989.
- 49 Tiedot perustuvat haastatteluihin, Riitta ja Werner Frey-Juvo-

sen julkaisemattomaan seminaarityöhön Sveitsin suomalaisista kulttuuriryhmistä vuodelta 1995 ja Olli Saarisen laatimaan mui-
tioon sveitsinsuomalaisen peräpallon historiasta.

50 Suomen Sanomat 10/1977.

* Sitaatit ilman lähdeviitemerkintää ovat tutkijan Sveitsissä 1997–1998 tekemistä sveitsinsuomalaisten haastatteluista. Anonymiteetin suojaamiseksi nimiä ei mainita.

Lähdeluettelo

- Appendix-seuran jäsenlehti 1981.
- Arnold-Marila, Tino: "Was Finnland für die Schweiz bedeutet"
Finnland Magazin 30/1986.
- Arnold-Marila, Riitta: "30 Jahre Bibliotheca Fennica". Moniste,
1985.
- Asplund, Johan: Storstäderna och det forteanska livet. Göteborg:
Bokförlaget Korpen, 1992.
- Berry, John; Poortinga, Ype & Segall, Marshall & Dasen, Pierre:
Cross-Cultural Psychology. Research and Applications. Cam-
bridge: University Press, 1992.
- BMDP Statistical Software 1981. Berkeley: University of Cali-
fornia Press, 1981.
- Dobler-Mikola, Anja: Probleme der sozialkulturellen Integration.
Eine empirische Studie über die Stellung der Finninnen in der
Schweiz. Pro gradu, Universität Zürich, Soziologisches Insti-
tut, 1979.
- Doepfner, Andreas: Finnlands Winterkrieg 1939/40. Dokumenta-
tion aus neutraler Sicht. Drei Akte eines Freiheitskampfes.
Neurose und Glasnost. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung,
1989.
- Eskola, Seikko: "Der finnische Fortsetzungskrieg in der Neuen Zür-
cher Zeitung." Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Baus-
teine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen.
Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr. 32/1991.
Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:171-179.
- Fleig, Karl: "Alvar Aalto – eine Begegnung." Schellbach-Kopra,
Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Bausteine. Die
Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen. Jahrbuch
für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich:
Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:360-378.

- Frey-Juvonen, Riitta & Werner: Entstehung und Entwicklung der finnischen kulturellen Gruppen in der Schweiz. Seminararbeit im Rahmen des Volkstanzlehrer-Lehrganges Nr. VII/1994–1995. Baden, 1995.
- Giddens, Anthony: *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press, 1984.
- Gould, P. & White, P.: *Mental Maps*. Boston: Allen and Unwin, 1986.
- Hampshire, David: *Living and Working in Switzerland. A Survival Handbook*. Hampshire: Survival Books, 1997.
- Helen, Tapio: "Henri Biaudet – Ein Schweizer als Historiker und Widerstandskämpfer in Finnland." Schellbach-Kopra, Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): *Bausteine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen*. Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:76–86.
- Honkela, Kari: "Päivä pieksuilla Alppimaassa", *Suomen Sanomat* 1976.
- Hummel, Peter: "Die grosse Zahl finnischer Krankenschwestern in der Schweiz ist nich ganz zufällig. Nach 3 bis 4 Jahren fällt ein Zuruck sehr schwer". *Finnland Magazin* 37/1988.
- Huttunen, Rauno: *Anthony Giddens. Julkaisematon moniste*. Jyväskylän yliopisto 1998.
- Hägerstrand, Torsten: "Tidsanvändning och omgivningsstruktur". *SOU 1970:14 Urbaniseringen i Sverige, en geografisk samhällsanalys*. Stockholm 1970.
- Hägerstrand, Torsten: "Survival and Arena. On the lifehistory of individuals in relation to their geographical environment, *Monadnock*, Vol. 49/1975.
- Häggman, Lars Erik: "Kansalaisuuden säilyttäminen." *Suomen Silta* 6/1995.
- Joensuu, Matti: *Raportti kirkollisesta toiminnasta suomalaisten parissa Sveitsissä*. 1981.
- Jägerskiöld, Stig: *Viimeiset vuodet, Mannerheim 1944–1951*. Helsinki:Otava, 1982.
- Kallio, Sinikka: "Das schöne Damals in Zürich. Erinnerunges". Schell-

- bach-Kopra, Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Bausteine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen. Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:240–245.
- Kiehelä, Annikki: ”Operaatio, ulkomainen lääkärikoulutus onnistui hyvin”. Appendix 1981.
- Kiehelä, Juha: Pääkirjoitus. Appendix 1981. ”Sveitsistä valmistuneet lääkärit Suomessa”. Appendix 1985.
- Kovanen, Petri Pääkirjoitus. Appendix 1985.
- Kultalahti, Olli: ”Karkaako koulutettu työvoima Suomesta?”. Kuntalehti 11/1996.
- Koivukangas et al. (toim): Suomi Euroopassa – maassamuuton uudet ulottuvuudet, Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Siirtolaisuustutkimuksia A19, 1996.
- ”Karkaako koulutettu työvoima Suomesta?” Kuntalehti 11/1996.
- Korkiasaari, Jouni: Ruotsista Suomeen vuosina 1980–81 palanneet. Siirtolaisuustutkimuksia A 9. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 1983.
- Korkiasaari, Jouni: Suomalaiset Maailmalla. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 1989
- Korkiasaari, Jouni: Liikkuvuus ja rakennemuutos. Maassamuutto ja työvoiman liikkuvuus osana yhteiskunnan rakennemuutosta. Helsinki: Työministeriö, työpoliittinen tutkimus, 1991.
- Korkiasaari, Jouni: Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia . Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980-luvulla. Helsinki: Työministeriö, työpoliittinen tutkimus 33, 1992.
- Külling-Kaijanmäki, Rolf: Protokoll aus dem Gedächtnis meiner Mutter und von mir selbst. Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands. Ortsgruppe Schaffhausen. Manuskript 1991.
- Käser, H.U.: ”Das Saunaschiff auf dem Zürichsee.” Finland Magazin 13/1978.
- Käser, Kaija: ”Sveitsiläinen mies”, Finland Magazin 15/1979.
- Laaksonen, Hannu: ”Pilger, Dichter, Krankenschwestern – die Finnen in der Schweiz”. Schellbach-Kopra, Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Bausteine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen. Jahrbuch für finnisch-deutsche

- Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:41–59.
- Laaksonen, Hannu: "Ein Schokoladenland – Finnische Vorstellungen über die Schweiz". Hannu Laaksonen (toim.): Die Schweiz und Finnland. Menschliche Wechselwirkungen. Henrik Gabriel Porthan Instituutti, julkaisuja 14. Turku 1993.
- Landis, Theo: "40 Jahre Schweizerische Stiftung für Stipendien an Förderer und Bewahrer finnischer Kultur", Finland Magazin 36/1988.
- Landis-Laitala, Pirkko: "Vereinsreisen einst und jetzt", Finland Magazin 55/1996.
- Lee, Everett: "A theory of migration". Jackson, J.A. (ed.): Migration. Sociological Studies 2. Cambridge: Cambridge University Press, 1969.
- Loetscher, Hugo: Der Waschküchenschlüssel oder Was – wenn Gott Schweizer wäre. Zürich: Diogenes, 1988.
- Löfman, Anna-Leena: "Täällä kaikki ovat kavereita". Kaks' Plus 6/1985.
- Malmberg, Gunnar: "Time and Space in International Migration". Hammar, Tomas et al. (ed.): International Migration, Immobility and Development, Oxford: Berg, 1997:21–48.
- Meri, Veijo: Suomen marsalkka C.G. Mannerheim. Juva:WSOY, 1990.
- Meriluoto, Aila: "Rilkes Birnen. Jugenderinnerungen an die Schweiz". Schellbach-Kopra, Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Bausteine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen. Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:234–239.
- Metelinen, Tarmo: "Pestalozzi-lastenkylän Jukola 40 vuotta." Finland Magazin 36/1988.
- Miettinen, Matti A: "Tästä se alkoi. Appendix 1960–1985", Appendix 1985.
- Myyryläinen, Pentti: "Suomen ja Sveitsin välinen stipendiaattitoiminta", Sveitsin Ystävä, Sveitsin Ystävät Suomessa r.y. 1998.
- Myyrä, Jarmo: "Mannerheim Sveitsissä." Sveitsin Ystävä. Sveitsin Ystävät Suomessa r.y. 1998.

- Nevanlinna, Rolf: Muisteltua. Helsinki: Otava, 1976.
- Nissas, Inga-Lill: "Als Au-pair in der Schweiz", Finland Magazin 37/1988.
- "Norjalaiset tehostavat sairaanhoitajien värväystä Suomessa", Helsingin Sanomat 28.3.1998.
- Paakkari, Ilari: "Kiitos sinulle Veikko!" Appendix 1995.
- Paasonen, Aino: Äänettömyyden toinen puoli. Helsinki: Otava, 1989.
- Pulfer, Leena: "Verena von Schoulz – eine vitale Mitgründerin der SVFF". Finland-Magazin November 1990. 18 Jahrgang. Nr. 44
- Puntila, L.A.: "Gubert von Salis", Suomen Sanomat 10/1977:
- Saure, Hilpi & Huhtala, Liisi: Sinisen junan ikkunasta. Matkakuvia Euroopasta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 1992.
- Schaper, Edzard & v.Salis, Gubert: Die Gedenkenstätte in Montreux. Mannerheim. Marschall von Finland. Weinfelden: Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands, 1981.
- Scheiper, Siv: "Varken fågel eller fi(n)sk", Finland Magazin 48/1992.
- Schärer-Paloniemi, Katriina: "Jo 30 vuotta on Sveitsissä seissyt Jukolan talo", Finland Magazin 13, 1978.
- Schärer-Paloniemi, Katriina: "Kymmenen vuotta Bernin Suomikoulun toimintaa", Finland Magazin 37/1988.
- Sertore-Pokkinen, Marja: Suomalainen ruokaperinne Sveitsissä. Tanskanopettajan peruskurssi nro. 7. Kenttätyö 1995. Moniste.
- Siirtolaisuusasiain neuvottelukunnan mietintö XIV. Suomi ja ihmisten liikkuvuus muuttuvassa Euroopassa. Komiteamietintö 1990:46. Helsinki.
- Sopemi: Trends in International Migration, Annual Report 1994. Paris 1995.
- Straubhaar, Thomas: Schweizerische Ausländerpolitik im Strukturwandel. Strukturberichterstattung. Studienreihe, herausgegeben vom BFK, Basel 1991.
- Strebel, Kurt: "Die finnische mathematische Schule and der Universität Zürich. Erinnerungen an Rolf Nevanlinna". Schellbach-

- Kopra, Ingrid & von Grünigen, Marianne (Hrsg.): Bausteine. Die Schweiz und Finnland im Spiegel ihrer Begegnungen. Jahrbuch für finnisch-deutsche Literaturbeziehungen Nr.32/1991. Zürich: Verlag Neue Zürcher Zeitung, 1991:307–332.
- Suomen Arkkitehtiiliiton jäsenluettelo 1997.
- Sue, Derald Wing & Sue, David: Counseling the Culturally Different. Theory & Practice. New York: Wiley, 1990
- ”Sveitsissä valmistuneet eivät ole B-lääkäreitä.” Ilta-Sanomat 19.1.1968.
- Tuomi-Nikula, Outi: Saksansuomalaiset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1989.
- Ullman, Kaija: ”Ajatuksia tavoitteiden ja päämäärien asettamisesta Suomi-koulun opettajana”, Suomi-koulujen Sanomat 1/1996.
- Walther, Hans: Artikkel. Zürichsee Zeitung (ref. Mitteilungsblatt 4/1959).
- Ylänkö, Anneli: ”Suomi-koulut maailmalla”. Suomen Silta 1/1998
- Åquist, Ann-Cathrine: Tidsgeografi i samspel med samhällsteori. Meddelanden från Lunds universitets geografiska institutioner 115. Lund: Lund University Press, 1992

Muut

- Bundesamt für Ausländerfragen. Zentrales Ausländerregister: Statistischer Bericht 1996:1, 2A, 2B, 3. Julkaisemattomia taulukoita.
- Poissoaolevan väestön tilasto 1996–1997, Väestörekisterikeskus. Suomen kansallisarkisto: Sosiaaliministeriön huoltoasiain osaston työhuoltotoimiston Sveitsin Pestalozzikylän sotaorpoasiain arkisto.
- Suomen Sanomat 1972–1978, Finnland Magazin 1978–1998
- Suomen tilastolliset vuosikirjat 1944–97.
- Suomen virallinen tilasto vuosilta 1944–1997. Tilastokeskus.
- Sveitsin Suomi-koulujen toimintakertomukset.
- Tilastokeskus. Julkaisemattomia taulukoita.

Suomalaiset SVEITSISSÄ

1944 - 1996

Sveitsi on sotien jälkeen ollut suomalaisten kolmanneksi tärkein eurooppalainen muuttokohdemaana Skandinavian ulkopuolella. Sveitsiin lähteneet ovat olleet etupäässä hyvin koulutettuja, eikä sinne ole koskaan suuntautunut massamuuttoa. Suomalaiset Sveitsissä ovat miltei unohdettu ulkосуomalaisryhmä, eikä heistä tiedetä kovin paljoa. Tämä kirja paikkaa aukon siirtolaisuustutkimuksessa ja kertoo seikkaperäisesti sveitsinsuomalaisista, keitä he ovat, miksi he ovat muuttaneet Sveitsiin ja millaista on elää siellä suomalaisena. Kirja kertoo myös miten Suomen ja Sveitsin välinen muuttoliike on koko sodanjälkeisenä aikana liittynyt maiden välisiin suhteisiin.

ISBN 951-9266-59-3

Päällys Jussi Jäppinen

